SZŰRÖS MÁTYÁS

Hazánk és a nagyvilág

KOSSUTH

SzM

Szűrös Mátyás

HAZÁNK ÉS A NAGYVILÁG

Szűrös Mátyás

HAZÁNK ÉS A NAGYVILÁG

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ · 1985

ISBN 963 09 2722 5
© SZŰRÖS MÁTYÁS, 1985
(4070)

A MAGYAR KÜLPOLITIKA KÉRDÉSEI

Az összes okoskodásnak csakis a tapasztalat ad polgárjogot, s még a legcsalogatóbb gondolatokat is el kell vetnünk, mihelyt a tényekkel nincsenek összhangban.

ALBERT EINSTEIN

A magyar külpolitika elvisége és nyíltsága. Kérdések és válaszok az 1980-as évek elején

Egy olyan kis országban, mint Magyarország, mindig nagy – mondhatnánk különleges — az érdeklődés a külpolitika, a világban zajló események iránt. Ez az érdeklődés az utóbbi években, évtizedekben, amikor a nemzetközi helyzet és a külkapcsolatok alakulása minden korábbinál közvetlenebbül befolyásolja az utca emberének sorsát, látványosan tovább növekedett. A magyar közvélemény azonban nemcsak élénk figyelemmel követi a világban történteket, hanem egy-egy nagyobb jelentőségű nemzetközi eseményre azonnal reagál. Egészséges jelenségről – a haza féltéséről, az iránta és a világ, az emberiség sorsáért érzett felelősségről, a kibontakozó demokratizmus megnyilvánulásáról – van szó, hiszen a külpolitika szocialista országunkban nem lehet egy szűk vezető réteg kisajátított ügye, ahogyan ez századokon át szokásos volt, vagy a külügyekre szakosított, illetve szakosodott „profik", a szakértői csoportok tevékenységi területe, ahogyan ez manapság sem ismeretlen. Ma sem felesleges emlékeztetni arra, hogy mi volt Marx álláspontja e tekintetben; 1864 októberében, a Nemzetközi Munkásszövetség feladatairól szólván írta a következő sorokat: „Ha a különböző országok munkásosztályainak felszabadulásához testvéri együttműködésük szükséges, hogyan tölthetik be e nagy küldetésüket, amíg egy bűnös célokat követő külpolitika nemzeti előítéleteket játszik ki egymás ellen és kalózháborúkban herdálja el a nép vérét és vagyonát?" Marx szerint „mindez megtanította a munkásosztályokat arra a kötelességükre, hogy

behatoljanak a nemzetközi politika misztériumaiba; hogy szemmel tartsák kormányuk diplomáciai tevékenységét; hogy szükség esetén azt minden hatalmukban álló eszközzel meghiúsítsák; ha nem tudják elejét venni ennek a tevékenységnek, egyesüljenek egyidejű leleplezésére . . .”*

Bár a bolsevikoknak az az álma, amelyet a titkos diplomácia felszámolásáról és a politikának az e szférában is bevezetendő nyíltságáról szőttek, mindmáig sok tekintetben nem valósult, nem valósulhatott meg, nem mondhatunk le arról, hogy az ország lakosságának ne csak az érdeklődését igyekezzünk gyorsan és korrekt módon kielégíteni, hanem minél inkább vonjuk be a tényleges külpolitizálásba: a döntések előkészítésébe és meghozatalába. Itt még van bőven teendő. A demokratikus nyíltságra való törekvésnek természetesen a szocialista államhatalom diplomáciájának és külpolitikájának alapvető vonásaiból kell fakadnia.

Miközben az elmúlt negyedszázad alatt külpolitikánk kétségtelenül jól szolgálta népünk érdekeit, segítette az ország gazdasági felemelkedését, társadalmi előrehaladását és nemzetközi tekintélyének növekedését, ez az alapvetően eredményes külpolitika és diplomáciai tevékenység azonban nem mindig járt együtt a közvélemény megfelelő, érdemi tájékoztatásával, még kevésbé közreműködő bevonásával a külpolitizálásba, nem igényelte eléggé a közvélemény tevékeny támogatását. Tagadhatatlan, hogy a külpolitikával összefüggésben az emberek tudatában, a közvéleményben még mindig vannak fel nem oldott görcsök, fel nem számolt tabuk és félreértések is, amelyek nem kizárólag a nemzeti tudat és történelemszemlélet mai állapotának esetleges bizonytalanságaiból adódnak.** Ebből eredően tovább élnek például bizonyos két-

* *Marx–Engels* Művei. 16. köt. Budapest 1964. 10. old.

** Lásd Történelem és közgondolkodás. Tudományos tanácskozás. Eger, 1982. június 16–18. Kossuth Könyvkiadó. 1982. 18–25., 107–126., 153–188., 252–264. old.

ségek a magyar külpolitika önállóságát és hatékonyságát, a mai konkrét nemzetközi helyzetben betöltött szerepét és egy-egy lépését illetően.

KÜLPOLITIKAI ÉRZÉKENYSÉGÜNK

Mielőtt rátérnénk ezeknek a kérdéseknek a megválaszolására, célszerű legalább röviden kitérni arra, hogy egyáltalán miért vagyunk mi, magyarok olyan érzékenyek a külpolitikára. Miért van az, hogy a nemzeti problémákat többnyire külpolitikai összefüggésekben vizsgáljuk? A válasz hazánk történelmi múltjából és jelen helyzetéből egyaránt adódik.

Ez az ország több mint ezer éve, az államalapítás óta heroikus erőfeszítésekre és küzdelemre kényszerült, hogy megőrizze nemzeti mivoltát, szuverenitását és területi integritását. Ezt az országot az idegen hódítók nemcsak fenyegették, nemcsak kedvezőtlen helyzetbe hozták, hanem évszázadokon át több ízben részben vagy egészben elfoglalták, illetve birtokba vették. Az évszázados tapasztalatok azt mutatják, hogy a külső hatalomnak vagy hatalmaknak való alárendelődés súlyos következményekkel jár nemcsak az adott országra, hanem az egyes állampolgárokra nézve is: megbénítja az egészséges gondolkodást, lerombolja a morális értékeket, eltorzítja vagy tönkreteszi a gazdaságot, gátolja vagy teljesen lehetetlenné teszi a társadalmi haladást. Most itt nincs arra lehetőség – és szükség sincs rá –, hogy részletezzük, miként is alakult történelmünk. Elegendő csupán arra emlékeztetni, hogy honvédő háborúinkat, szabadságharcainkat, a népi felkeléseket és a forradalmainkat rendre elveszítettük, amiben a belső viszálykodásnál is sokkal nagyobb szerepet játszottak a külső erők és tényezők. Egyszóval felemelkedésünk és bukásunk döntően a nemzetközi körülmények és feltételek alakulásával függött össze. Mindez mély nyomokat hagyott népünk történelmi és nemzeti tudatában. Innen ered legnagyobb költőnknek, Petőfi Sándornak a keserű látomása is: „áll viharban maga a magyar".

Külpolitikai érzékenységünk másik forrása Magyarország jelenlegi helyzetéből következik. A kettéosztott Európa közepén fekvő hazánk fejlődését, perspektíváját, mindennapi teendőit nemcsak az határozza meg, hogy a szocialista világrendszer részét képezi, hanem az is, hogy földrajzi helyzetéből és nyitottságából eredően ki van téve a két társadalmi-gazdasági és politikai-katonai rendszer közötti kapcsolatok – az együttműködés és a szembenállás – minden fordulatának, sőt rezdülésének. Nyilvánvaló, hogy az országnak már ez a sajátos geopolitikai helyzete önmagában is átgondolt, naprakész és aktív külpolitikát igényel, amit senki sem végez el helyettünk. Ide tartozik az a körülmény is, hogy a külkereskedelem révén hozzuk létre az ország nemzeti jövedelmének felét, s gazdasági kapcsolataink volumene felerészben rubel-, felerészben pedig dollárelszámolású relációban bonyolódik. A következtetés egyértelmű: nem vagyunk képesek többé autarkiára berendezkedni, de nem is áll szándékunkban ilyesmire törekedni. Újabban az eddig említetteknél is súlyosabban esik latba a fegyverkezési hajsza, a háborús veszély fokozódása és hatása az emberekre. Amikor az emberiség léte forog kockán, a néptömegek nem maradhatnak közömbösek, a kis országok népei pedig még inkább érzik, kiszolgáltatottak a tőlük független, hatalmas pusztító erőknek.

Közvéleményünk tehát helyesen érzékeli, hogy országunkat a nemzetközi helyzet romlása, a feszültség fokozódása közvetlenül érinti, hogy földrajzi adottságaink okán ma is sok tekintetben „a hadak útján" vagyunk. Ehhez persze hozzá kell tenni, hogy mi a kelet–nyugati kapcsolatokban korántsem csak a gazdasági érdekek szerepét vagy netalán a katonai-politikai konfrontáció fokozódását látjuk, hanem nagyon is szívügyünknek tartjuk az emberi kapcsolatok, az állampolgáraink szintjén megvalósuló közvetlen kontaktusok megőrzését és fejlesztését.

Nem feledkezhetünk meg arról sem – erre indítanak bennünket a múltból örökölt és mai tapasztalataink is –, hogy a társadalom szocialista rendszere egy kis országban megha-

tározott külső feltételek mellett gyökerezhet meg és érhet el egyre magasabb színvonalat. Egy történelmi előzmény e tekintetben is mély nyomot hagyott népünk emlékezetében. Nagyapáink, apáink generációja kénytelen volt keserűen tapasztalni, hogy az első szocialista indíttatású magyar állam, a Tanácsköztársaság, amely egy önálló fejlődés szerves része volt, a kedvezőtlen nemzetközi körülmények között megsemmisült. Ilyen értelemben volt alapja a félelemnek, az „egyedül vagyunk" érzésnek, amit korábban Széchenyi István fogalmazott meg felejthetetlenül, s Petőfi Sándor is. Ez az érzés uralkodott a nép körében a két világháború között.

És valóban, sorsunkat ténylegesen javítani csak akkor tudtuk, amikor a haladást gátló, fasiszta természetű népellenes rendszert segítő külső körülmények a Szovjetunió második világháborúbeli győzelme eredményeképpen megváltoztak, és részesei lettünk az önálló, de azonos típusú és törekvésű államok közösségének. Ez az együvé tartozás egyik meghatározó tartós pillére és tudatosan vállalt kiindulópontja politikánknak, cselekvésünknek a nemzetközi színtéren.

ÖNÁLLÓ-E A MAGYAR KÜLPOLITIKA?

Gyakran elhangzik ez a kérdés az utóbbi években: lehet-e önálló, rendelkezhet-e önálló arculattal a magyar külpolitika a mai világban? És a kérdés mögött csak elvétve húzódik meg sanda szándék, például nacionalista irányultság. Akkor pedig miről van szó? A növekvő érdeklődés kiindulópontja elsősorban a második világháború utáni és az azóta kialakult új nemzetközi realitásokra, erőviszonyokra, illetve az általános világpolitikai helyzetre vezethető vissza.

Sokan kérdezve ki is mondják, hogy ma, amikor két nagyhatalom – a Szovjetunió és az Amerikai Egyesült Államok – döntő szerepet tölt be a nemzetközi politikában, amikor szinte „bipoláris világrendszer" alakult ki, nemigen érvényesülhet önállóan egy olyan kis ország szava, mint Magyarországé, nincs lehetősége előrevinni a béke ügyét, hiszen a kis

államoknak követniük kell azt a vonalat, amelynek útjelzői a nagyhatalmak céljai, szempontjai. Valóban, helyesen gondolkodnak azok, akik végül is megértik, hogy „a politika az erők összeütközése és nem kizárólag érvek küzdelme", bár az erő (főleg a fegyveres erők bevetése, a háború) ma már egyre kevésbé megfelelő, illetve hatékony eszköze a nemzeti politikának, sőt olyan, amit ki kell iktatni a gyakorlatból. Még Henry Kissinger is úgy vélekedik, hogy az „erő ma nem egyenlő automatikusan a politikai befolyással".*

Mégis, a nemzetközi színtéren kétirányú folyamat játszódik le: miközben valóban domináló szerepet tölt be a két vezető nagyhatalom, egyidejűleg növekszik a kis és közepes országok kezdeményező szerepe is a bizalomépítő kelet–nyugati párbeszéd elősegítésében, a kölcsönösen elfogadható javaslatok és ésszerű kompromisszumok kialakításában stb.**

Ez tehát a kérdés globális megközelítése, ami vonatkozik minden kis országra, például Magyarországra és Hollandiára, Jugoszláviára és Algériára egyaránt, bár ez a rövid felsorolás tüstént sejteti, hogy valamennyi itt említett országnak nem egyszerűen önálló külpolitikai arculata van, hanem ennél sokkal többről van szó: önálló, független politikát folytatnak, aminek a lehetőségek és a realitások természetesen határt szabnak.

A világon még megközelítőleg sincs két egyforma állam; Magyarország is belső viszonyait és nemzetközi helyzetét, adottságait nézve egyaránt igen sok tekintetben különbözik minden más országtól.

A világ államainak összességét tekintve a magyar irányvonal legáltalánosabb, legfontosabb nemzeti sajátosságát az jelenti, hogy országunk a szocializmust építi, a szocialista országok közösségéhez tartozik. Ez alapvetően elhatárolja a

* Agenda for the Nation. Washington 1968.

** Részletesen lásd a szerzőnek A nemzeti és a nemzetközi kölcsönhatása a szocializmus magyarországi fejlődésében című írását. E kötet 32–47. old.

külpolitikánkat a nem szocialista államok nemzetközi politikájától.

A marxista elmélet abból indul ki, hogy a nemzetközi kapcsolatok a társadalmi kapcsolatoknak sajátos, önálló területe olyan értelemben, hogy a nemzetközi kapcsolatok „másodlagos és harmadlagos, egyáltalában levezetett, nem eredeti termelési viszonyok".* Más szóval a külpolitikával szemben primátusa van az adott ország belső társadalmi és hatalmi viszonyainak: a külpolitika alapvetően a belpolitika folytatása a nemzetközi színtéren, természetesen megfelelő módszerek és eszközök alkalmazásával. „A »külpolitikát« különválasztani általában a politikától vagy még inkább a külpolitikát szembeállítani a belpolitikával, merőben helytelen, nem marxista, tudománytalan gondolat."** Mindebből egyértelműen következik, hogy hazánk külpolitikája a hatalmon levő munkásosztály, dolgozó (szövetkezeti) parasztság és értelmiség érdekeit fejezi ki, illetve képviseli, minthogy ezek a társadalmi osztályok és rétegek tartják kezükben a termelési eszközöket. De alapvetően így van ez a többi szocialista országban is.

Néhány évvel ezelőtt azt kérdezte tőlem egyik honfitársunk, hogy „miért mondjuk azt: magyar külpolitika, miért nem mondjuk egyszerűen: szocialista külpolitika?" Igyekeztem a legegyszerűbben válaszolni: van-e különbség mondjuk a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság és a Magyar Népköztársaság külpolitikája között? Van-e önálló és eltérő nemzeti tartalma, törekvése és formája a vietnami, a lengyel és a magyar külpolitikának? – holott ezek mindegyike szocialista ország.

Szocialista külpolitikánknak törvényszerűen különböznie kell a többi szocialista ország nemzetközi politikájától is annak a lenini követelménynek a szellemében, miszerint a szocializmust – az általános vonások érvényesítése mellett –

* Marx–Engels Művei. 13. köt. Budapest 1965. 174. old.

** *Lenin* Összes Művei. 30. köt. Kossuth Könyvkiadó 1971. 92. old.

az adott országok sajátos viszonyainak figyelembevételével kell építeni. Ez a követelmény áthatja az ország életének, tevékenységének valamennyi területét, benne a külpolitikát is.

Országunknak azok a sajátos adottságai, amelyek külpolitikánkban az általános marxista–leninista elvek érvényesülése mellett a magyar sajátosságokat jelentik, történelmi, földrajzi, belpolitikai tényezők körére oszthatók.

Jelenlegi külpolitikánkat számos sajátos történelmi tényező motiválja. Hazánk nagy múltú ország, amely a honfoglalás óta eltelt több mint ezer éven át viszonylag jól meg tudta őrizni történelmének folyamatosságát, nyelvi, nemzeti azonosságát. Jelenlegi államiságunk (Magyarország önállóságának a mohácsi vész után bekövetkezett részbeni elvesztése, majd az első világháború utáni területcsökkenések ellenére) lényegében az ezer év előtti kezdetek szerves, közvetlen folytatásának tekinthető.

Magyarország sajátos történelmi kötődésekkel, illetve rokoni kapcsolatokkal rendelkezik. E tekintetben mindenekelőtt Ausztriáról, Törökországról, a két német államról, illetve Finnországról van szó.

A történelmi múltat tekintve Magyarországnak a Szovjetunióhoz fűződő viszonya egyedülállóan sajátos. 1849-ben Ausztria orosz csapatok segítségével verte le a magyar szabadságharcot, de 1914-ben személy szerint is ugyanaz az osztrák uralkodó, Ferenc József már Oroszország ellen vetette háborúba a magyar haderőket. A frontokon a magyar katonák hamar kiábrándultak, amit bizonyít a mintegy százezer magyar részvétele a szovjethatalomért vívott harcokban, majd a Magyar Tanácsköztársaságnak mint második proletárállamnak a lehetőség szerinti szoros internacionalista kapcsolata az orosz forradalommal. Az ellenforradalmi rendszer vad szovjetellenessége, a Szovjetunió elleni háborúja sem tudott tartós szovjetellenességet kialakítani a néptömegekben. 1945 fordulata után kibontakozhatott népeink tartós barátsága és szövetsége, amelyet az 1956-os ma-

gyarországi ellenforradalom tragikus tehertétele sem tudott megbontani.

A magyarság és a környező Duna völgyi népek-nemzetiségek között a történelem során felizzott ellenségeskedések, s mindenekelőtt a marxista–leninista elemzés által igazságtalan, imperialista jellegűnek ítélt trianoni békeszerződés utóhatásai mindmáig érzékelhető sajátos problémakört jelentenek külpolitikánk számára.

Külpolitikánk alakításánál figyelembe veendő, sajátos történelmi gyökerű adottságot jelent a határainkon kívül élő magyaroknak – a környező államokban levő magyar nemzetiségeknek, illetve a világban szerteszóródott úgynevezett diaszpórának – a tényleges lakosságunkhoz viszonyított nagy aránya.

A külpolitikánkat befolyásoló főbb földrajzi tényezők közül meghatározó az a tény, hogy Magyarország majdnem mértani pontossággal Európa közepén, fontos földrajzi, politikai erővonalak metszéspontjában helyezkedik el. Ez azt jelenti, hogy népünk sohasem tudott kitérni a világtörténelem nagy áramlatai elől, azok mindig igen közvetlenül érintették, illetve érintik.

Hazánk viszonylag kis ország. A „viszonylag" szó használata nem csupán azért indokolt, mert a világ államainak több mint a fele hazánknál kisebb területű, kisebb lakosságszámú, illetve szerényebb gazdasági teljesítőképességű, hanem azért is, mert egy ország „méreteihez" valamilyen módon hozzátartozik általános kulturális fejlettségi szintje, a világban való ismertsége, politikai tevékenységének kiterjedtsége, súlya is.

Magyarország energiahordozókban, nyersanyagokban viszonylag szegény ország. A „viszonylag" szó ezúttal sem csupán arra utal, hogy számottevő szén- és bauxitkészleteink vannak, hanem arra is, hogy a legújabb közgazdasági elemzések szerint a jól termő föld maga is „nyersanyagként" funkcionál.

A külpolitikánkat meghatározó belpolitikai tényezők közül az 1956-os ellenforradalom és következményei érdemelnek

figyelmet. Az 1956-os ellenforradalom és annak leverése – mint döntően belpolitikai esemény – több értelemben is rendkívüli világpolitikai jelentőségű, nemzetközi helyzetünkre, külpolitikánkra mindmáig kiható tényezővé vált. Ez a tragédia korábbi történelmünkben szinte példátlan módon ráirányította a figyelmet hazánkra. Magyarország ekkor az ellenforradalom következtében, illetve a Szovjetuniónak az ellenforradalom leverésében való részvétele következtében néhány éven át a nemzetközi reakció támadásának és a két világrendszer harcának középpontjába került. Végül az ellenforradalom utáni konszolidáció megtisztította a magyar politikai életet a korábbi visszásságoktól. A pártnak az ellenforradalom tanulságai nyomán kialakult tisztánlátása, helyes feladatmeghatározása, a legcélravezetőbb módszerek kiválasztása lehetővé tette, hogy országunk az ötvenes évek végétől egyre jobban érvényre jutó kedvező világpolitikai, világgazdasági tendenciákat maximálisan kihasználhassa. Az 1956 utáni évtizedekben hazánk életének minden területén – ilyen rövid idő alatt még sohasem tapasztalt – történelmi jelentőségű eredmények születtek. Az elért sikerek (mindenekelőtt az életszínvonal gyors ütemű emelkedése és a szocialista demokrácia előrehaladása révén) nagyfokú belpolitikai stabilitást eredményeztek. Ez a belső szilárdság külpolitikánk alakításának, a nemzeti adottságok és sajátosságok érvényesítésének mindmáig a legfontosabb bázisa.

A Magyar Népköztársaság külpolitikáját és nemzetközi törekvéseit – fő elveiben és vonalaiban – a Magyar Szocialista Munkáspárt, még pontosabban annak kongresszusa, illetve Központi Bizottsága határozza meg és a gyakorlatban alapvetően a kormány hivatott megvalósítani. Ezek a vezető testületek nemzeti érdekeink szem előtt tartása mellett természetesen messzemenően figyelembe veszik szövetségesi kötelezettségeinket, az ország teherbírását és adottságait, általában a nemzetközi realitásokat: a nemzetközi színtéren működő politikai erők egyensúlyát és a helyzetben rejlő szükségszerűségeket és lehetőségeket stb. A legfontosabb annak

szavatolása, hogy külpolitikánk a nemzeti felemelkedés, a szocializmus és az általános emberi haladás útján segítse előrelendíteni országunk szekerét. Ennek szellemében aktívan részt veszünk a Varsói Szerződés Szervezete és a KGST munkájában; 130 országgal tartunk fenn diplomáciai kapcsolatokat, és országunk több száz nemzetközi szervezetnek, fórumnak a tagja.

Abból indulunk ki, hogy pártunk elsősorban saját népének tartozik felelősséggel, de felelősséggel viseltetik a nemzetközi munkásosztály, más országok dolgozó néptömegei iránt is. Alapvetően és elvben ugyanez vonatkozik kormányunk tevékenységére is. Ebből következik, hogy mi a proletár internacionalizmuson a nemzetközi munkásosztály és a dolgozó tömegek nemzeti érdekeinek összességét, összhangjának megteremtését értjük, amit a változó körülmények között folyamatosan biztosítani kell. Kádár János ezt az európai kommunista és munkáspártok 1976. évi berlini konferenciáján így fogalmazta meg: „A proletár internacionalizmus kölcsönös szolidaritás és támogatás, elvtársi együttműködés, amely feltételezi az egyes pártok önállóságát és egyenjogúságát, az egymás belügyeibe való be nem avatkozás."*

NEM VAGYUNK VÉDTELENEK A FORRONGÓ VILÁGBAN

Hazánk külpolitikájának sarokköve a szocialista országokkal, közöttük is elsősorban a Szovjetunióval való barátság, szövetség és sokoldalú együttműködés fejlesztése, ami ideológiai alapállásunknak, történelmi és mai tapasztalatainknak megfelelően önként vállalt és képviselt nemzeti politika és internacionalista program. Ez megfelel népünk nemzeti érdekeinek és társadalmi törekvéseinek, a szocialista építés össznemzeti programjának.

* Az európai kommunista és munkáspártok konferenciája. Berlin, 1976. június 29–30. Kossuth Könyvkiadó 1976. 236. old.

A szocialista országokkal való összefogás nemcsak szubjektív politikai szándék, hanem objektív szükségszerűség, hiszen a mai és a messze jövőbe tekintő terveinket – legyenek azok társadalmiak, gazdaságiak vagy kulturálisak – csak erre támaszkodva tudjuk valóra váltani. Országunk függetlenségét, szuverenitását és biztonságát ma sem tudnánk egyedül megvédeni. Szükségünk van barátokra, szövetségesekre és partnerekre. Így tehát önálló külpolitikánknak hatalmas hátteret biztosít a Szovjetunió, a szocialista országok közössége és összehangolt nemzetközi tevékenysége.

Régi igazság, hogy embernek, országnak egyaránt rendkívül fontos, hogy ki és milyen a barátja és a szomszédja. Sajnos a múltban az ország vezetői gyakran megfeledkeztek erről a bölcsességről, amire népünk fizetett rá. Ez is olyan történelmi tapasztalat, amelyet mindig és következetesen szem előtt kell tartani külpolitikánkban és diplomáciai tevékenységünkben. Ugyanezt a geopolitikai szempontot Niccolò Machiavelli így fogalmazta meg: egy kis ország számára annál jobb, minél közelebb vannak barátai és minél távolabb ellenségei.

Egész nemzetközi tevékenységünk alappillére az a tény, hogy a szocialista országokkal és a Szovjetunióval közös szövetségi rendszerbe tartozunk. Szocialista céljaink megvalósításának, népünk békéjének és biztonságának a garanciáját látjuk a Varsói Szerződés Szervezetében. A szerződés megújítása hosszú távra ismét megadja külpolitikánk kereteit, biztosítja szövetségesi együttműködésünk intézményes hátterét.

Igen nagy jelentőségű a szomszédos szocialista országokhoz fűződő szövetségünk, barátságunk és szerteágazó együttműködésünk. Nem engedhetjük meg, hogy e vonatkozásban megismétlődjenek a múlt hibái és mulasztásai. Most jó úton haladunk, bár még kísértenek a múlt árnyai. Ezért mindnyájunknak újra és újra szembe kell néznünk történelmünkkel, amely nagyon sokban közös, és még inkább együtt kell keresnünk a nemzeti és nemzetiségi együttélést jobbító, a népek barátságát szolgáló közös utakat és az együttműködési lehetőségeket. Mi jó barátként és testvérként akarunk együtt

élni a Duna menti népekkel és nemzetekkel, elutasítunk mindenféle elzárkózást és elhatárolódást, nacionalista vagy soviniszta uszítást egymással szemben. A kapcsolatok sokféle tényei, konstruktív megnyilvánulásai eléggé közismertek, ezért itt nincs szükség felsorakoztatásukra.

Egy sokat emlegetett kérdésre azonban célszerű kitérni. Vannak itthon, e hazában és külföldön is sokan, akik úgy vélekednek, hogy a hivatalos magyar politika nem képviseli kellő megalapozottsággal és nem gondozza megfelelő erélyel a határainkon túl élő magyarság érdekeit, sorsát és a vele való kapcsolattartást. Az ilyen érzések és vélemények mögött meghúzódhat tiszta szándékú, féltő aggodalom, de olykor a megalapozatlan aggályoskodás, a fogadatlan prókátorság és szélsőséges esetben a káros nacionalizmus is.

Mi nem teszünk elvi különbséget magyar és más anyanyelvű, kis lélekszámú vagy nagyobb tömegű, szórványban avagy kompakt, a maga területén többséget alkotó, nálunk, illetve más országban élő nemzetiségek között. „A lenini nemzetiségi politikát valljuk. Azt, hogy a nemzeti kultúrának virágoznia kell. Beszéljen minden nemzet és nemzetiség a maga nyelvén. Ma is úgy értelmezzük a lenini nemzetiségi politikát, hogy a világ a népek kórusából áll, ebben a kórusban mindenki a maga nyelvén szóljon és énekeljen, s lehetőleg a szocializmus, a nemzeti függetlenség, a béke dallamát szólaltassa meg."*

Hazai viszonylatban, a politika nyelvén azt a feladatot jelenti ez számunkra, hogy a nemzeti és nemzetiségi kérdést példásan, állandóan és következetesen karbantartsuk, és gyakorlati intézkedések sorozatával segítsük érvényre juttatni az egyenjogúságot, és ne csak a lehetőségek, hanem a megvalósulás feltételeinek biztosítása tekintetében is.

Mi abból indulunk ki, hogy az államközi kapcsolatok szempontjából a nemzetiségek léte nem akadály, hanem egy-

* Kádár János beszéde a Vas megyei Horvátzsidányban. *Népszabadság*, 1975. október 17.

gyel több ok arra, hogy a szomszédainkkal való együttműködésünk minden területen – kölcsönösen előnyös módon – dinamikusan fejlődjék. Miután elismerjük a nemzetiségek anyanyelvi és kulturális fejlődéséből fakadó sajátos igényeket, készek vagyunk és törekszünk arra, hogy ezek kielégítését az együttműködés és a csere különböző formáinál figyelembe vegyük.

EGYÜTTMŰKÖDÉS A KÖLCSÖNÖS ELŐNYÖK ÉS TISZTELET ALAPJÁN

Külpolitikánknak nem konjunkturális eleme, hanem egyik alapelve és tartópillére a fejlett tőkés országokkal való sokrétű kapcsolatok fejlesztése a kölcsönös előnyök és tisztelet, az egymás belügyeibe való be nem avatkozás alapján. Ezt egyaránt tesszük népünk, a szocialista közösség és az egyetemes béke érdekében, ami más szóval a békés egymás mellett élés politikájának gyakorlati megvalósítása két- és többoldalú formában.

E tekintetben jó néhány kérdés merülhet fel itthon vagy külföldi barátaink részéről, köztük az alábbiak: Nem visszük-e túlzásba tőkés kapcsolataink bővítését? A Nemzetközi Valutaalapba és a Világbankba való belépésünkkel, általában a tőkés világgal való gazdasági együttműködésünk növelésével nem teszünk-e engedményt a szocializmus és a szocialista országokhoz fűződő kapcsolataink rovására? A válasz egyértelmű és határozott: nem.

Természetesen a látszatot, amelynek oly nagy szerepe van a politikában, meg kell tudni különböztetni a valóságtól. Tényként megállapíthatjuk, hogy a nemzetközi feszültség növekedésének időszakában is sikerült megőriznünk, sőt esetenként bővítenünk a tőkés országokhoz fűződő kapcsolatainkat. Nemcsak szinten tartottuk, hanem tovább szélesítettük a kontaktusokat, az együttműködést a szomszédos Ausztriával és a rokon finn nép országával. Ezek a példás és gazdagodó kapcsolatok bizonyítják, hogy különböző társadalmi be-

rendezkedésű országok között lehet bizalomteli, még baráti jellegű is a viszony. Ugyancsak megőriztük a korrekt jó viszonyt hagyományosan legnagyobb nyugati gazdasági partnereinkkel: a Német Szövetségi Köztársasággal és Olaszországgal. Az elmúlt időszakban előreléptünk a francia, az amerikai, az angol, valamint a görög és a török kapcsolatok terén. Tovább munkálkodunk a nyugat-európai kis NATO-államokhoz való viszonyunk javításán. Ezekre a kapcsolatokra úgy tekintünk, mint amelyek mindkét fél hasznára válnak, és természetesen sem itt, sem ott nem változtatják meg a társadalmi rendszert. Semmiféle olyan engedményt nem teszünk, ami kárt okozna szocialista társadalmi rendszerünknek, barátainknak és szövetségeseinknek.

Tevékenységünkben a tőkés országokkal fenntartott kapcsolatainkban is arra törekszünk, hogy a magyar külpolitika az eddigieknél még közvetlenebbül szolgálja gazdasági fejlődésünk érdekeit, minthogy ez utóbbi létünk, továbbfejlődésünk központi kérdése. Mindezzel együtt rá kell mutatni, a gazdaság a jövőben sem úgy lesz hazánk életének centrális ügye, hogy a politika elé nyomul, mintegy háttérbe szorítva azt, hanem csupán oly módon, hogy a gazdasági feladatok jó megoldása egyben a legfontosabb politikai feladatot jelenti. Meggyőződésünk, hogy a szocialista országokkal kialakított szoros gazdasági kapcsolatainkat, a KGST munkájában való aktív részvételünket szükségszerűen és jól egészítik ki más irányú gazdasági kapcsolataink.

A magyar külpolitika elsőrendű törekvése, hogy a lehetőségek keretében maximális mértékben hozzájáruljon a nemzetközi feszültség csökkentéséhez, egy nukleáris háború megakadályozásához. Országunk számára az egyetemes béke megőrzése tényleg élet-halál kérdése.

Tekintettel arra, hogy hazánk a világ egyik „legveszélyesebb" övezetében, a fő erők ütközési frontján elhelyezkedő kis állam, rendkívüli érdekünk a háború elkerülése, a különböző leszerelési tárgyalások sikere, hiszen egy nukleáris katasztrófa valósággal letörölhetné országunkat a Föld színéről.

A béke s különösen az európai biztonság védelme érdekében kifejtendő széles körű és hatásos tevékenységünk legfontosabb lehetőségét az a felismerés adhatja, miszerint a világháború nagy biztonsággal elkerülhető, de ehhez nagy aktivitás szükséges. Ezért diplomáciánk – a szocialista országokkal összehangoltan – az enyhülés vívmányainak megőrzése, valamint az államok közötti bizalom helyreállítása, illetve megteremtése érdekében a párbeszéd, a kontaktusok, a tárgyalások fenntartásáért fáradozik akkor is, amikor erős konfrontációs szelek fújnak a nemzetközi politikában.

Persze a kontaktus és a párbeszéd nem történhet önmagáért és főleg nem jelenthet spanyolfalat az imperialista célok leplezéséhez. Abból indulunk ki, hogy a mai világban a békés egymás mellett élésnek egyszerűen nincs alternatívája. És miután mindkét – vagy mindenféle – társadalmi formáció sok tekintetben nem a saját maga teremtette környezetben él, ez az objektív helyzet meghatározza külpolitikájának több fontos vonását.

Az említett megfontolásból aktívan részt vettünk a Varsói Szerződés Politikai Tanácskozó Testületének 1983. januári, prágai nyilatkozatának kidolgozásában, amely abból az alapgondolatból és törekvésből indult ki, hogy „addig kell cselekednünk, amíg van lehetőség a fegyverkezési hajsza megfékezésére és a leszerelés ügyében való előrehaladásra".* Ez a nyilatkozat a magyar külpolitika és diplomácia számára változatlanul alapdokumentumnak számít, többek között a stockholmi bizalomépítő és leszerelési kérdésekkel foglalkozó konferencián is.

Népünk teljes egyetértésével találkozik az említett prágai nyilatkozatnak az a tétele, hogy Európa számára a legjobb megoldás az lenne, ha a kontinens teljes mértékben mentesülne mind a közepes hatótávolságú, mind a harcászati nukleáris fegyverektől. Alapvető magyar érdekeket is kifejez az

* A Varsói Szerződés tagállamainak Politikai Nyilatkozata. *Népszabadság*, 1983. január 7.

a közös javaslatunk, hogy a két katonai szövetség kössön szerződést a katonai erő alkalmazásáról való kölcsönös lemondásról és a békés kapcsolatok fenntartásáról. Biztonságunkat és szuverenitásunkat erősítené, ha a katonai költségeket sikerülne befagyasztani, majd csökkenteni, valamint ha szavatolni lehetne a nem nukleáris hatalmak biztonságát. Ugyancsak nagy jelentőséget tulajdonítunk az európai atomfegyvermentes övezetek létrehozására irányuló javaslatoknak. Megvalósításuk csökkentené a konfrontáció veszélyét, növelné a bizalmat az országok között.

Külpolitikánknak egyik sarokköve a fejlődő országokhoz fűződő viszony ápolása és erősítése. Ezekkel az országokkal a szolidaritás és a kölcsönös gazdasági előnyök egymást kiegészítő elvei alapján alakítjuk, fejlesztjük együttműködésünket. Több fejlődő ország egyre fontosabb politikai és gazdasági partnerünkké válik. Tudatában vagyunk annak is, hogy hozzá kell járulnunk olyan gondjaik közös megoldásához vagy enyhítéséhez is, amelyek a gazdasági elmaradottsággal, a gyarmati múltból és részben a mai helyzetből származó egyenlőtlen gazdasági és politikai kapcsolatokkal, az elnyomással és a faji megkülönböztetéssel függnek össze. Következetesen hangot adunk szolidaritásunknak azokkal a népekkel és felszabadítási szervezetekkel, amelyek országaik függetlenségének kivívásáért, illetve megszilárdításáért küzdenek és mi lehetőségeinkhez mérten támogatjuk küzdelmüket. Az el nem kötelezett országok mozgalmát a nemzetközi élet és erőviszonyok pozitív tényezőjének tekintjük.

A fentiekben a magyar külpolitika néhány alapvető és bizonyos értelemben időszerű kérdését jeleztem. Remélhetőleg azonban ebből is kiderül, hogy hazánk elvi alapokon nyugvó, következetes és nyílt politikát folytat, amely nem változik a széljárástól függően. Ez a kiegyensúlyozott belső helyzetre, a nemzeti egységre támaszkodó elvi, a gyakorlatban pedig rugalmas külpolitika eredményesnek bizonyult, hozzájárult országunk fejlődéséhez és nemzetközi tekintélyének megteremtéséhez. Ezért nincs ok rá, hogy módosítsunk irány-

vonalán. Eddigi politikánkat kívánjuk folytatni a mostani feszültebb és nehezebb világpolitikai körülmények között is, azzal a céllal, hogy ne érje károsodás a Magyar Népköztársaság nemzetközi pozícióit és hozzájáruljunk a béke és biztonság védelméhez. A Varsói Szerződés keretében következetesen eleget teszünk szövetségesi kötelezettségeinknek és a KGST továbbfejlesztésére törekszünk. Erősítjük barátságunkat, egységünket a szocializmust építő népekkel és szolidaritásunkat minden haladó s a nemzeti függetlenségért és szabadságért küzdő erővel, mozgalommal. Nyitott ország és korrekt partner akarunk maradni politikai, gazdasági, kulturális téren és az emberi kapcsolatok tekintetében egyaránt mindazok számára, akik a jóindulat, a kölcsönös előnyök és tisztelet, általában a helsinki záróokmányban megfogalmazott elvek alapján közelednek hozzánk és kívánnak velünk együttműködni. Ez a mi alapállásunk és gyakorlati tevékenységünk vezérfonala a nemzetközi színtéren.

Nemzeti és közös dolgaink

A szocialista országok társadalmi rendszerének természetéből következik testvéri összefogásuk, szoros baráti együttműködésük szükségessége. Az egység alapja a közös ideológia, a legfontosabb célok azonossága, az alapvető érdekek egybeesése. Közös fellépésre ösztönöznek bennünket mai világunk realitásai; a szocializmus építéséhez kedvező nemzetközi feltételek, elsősorban a béke biztosítása is ezt követeli meg.

A szocialista országok egységének konkrét tartalma a szocializmus térnyerésével, fejlődésével és a nemzetközi körülmények változásával együtt módosul. Mást jelentett például a szocializmus világrendszerré válását követő első években, a hidegháború időszakában, s megint mást a fejlett szocialista társadalom építésének idején, a két világrendszer közötti erőegyensúly körülményei között.

Az objektív érdekazonosság felismerése, az eltérő érdekek összehangolása, a közös cselekvési módok kialakítása természetesen szubjektív tényezőktől is függ, s ez az egység fogalmának különféle értelmezéséhez vezethet. Adódik ez mindenekelőtt abból, hogy a szocializmus nemzeti keretek között épül. Minden szocialista ország önállóan dönt belső ügyeiben, és saját külpolitikai arculattal rendelkezik. A nemzeti érdekek egyeztetése, összehangolása szuverén államok között folyik, ezek döntésétől függ, hogy a közös célok elérését szolgáló lépésekből mit és mennyit képesek vállalni, s azt hogyan valósítják meg. A szocialista közösség egységének mélységét, tartósságát éppen az adja, hogy az egyes szocialista országok önként és önállóan járulnak hozzá kialakításához, erősítésé-

hez. Más szóval politikai, gazdasági, valamint honvédelmi összefogásuk, szövetségük összesített ereje az egyes országok önálló és aktív tevékenységének egyeztetéséből adódik. Az összefogás nemzetközi jogi és szervezeti keretét a Varsói Szerződés, a KGST, valamint a kétoldalú szerződések és egyezmények egész rendszere alkotja.

A társadalmi rendszer és az alapvető célok azonossága mellett valamennyi szocialista országnak számos sajátos adottsága van. Különbözik világpolitikai és világgazdasági súlyuk, mások a nemzetközi lehetőségeik, kötelezettségeik, terheik is. Eltérőek természeti-gazdasági feltételeik és a nemzetközi gazdasági munkamegosztásra való ráutaltságuk. Számottevőek a különbségek gazdasági-társadalmi viszonyaikban azért is, mert a szocializmus építését nem egy időben s nem azonos körülmények között kezdték el. A történelmi múlt és a kulturális hagyományok eltérését ugyancsak nem szabad figyelmen kívül hagyni. Mindez nem csupán a szocialista építés belső feltételrendszerét, de a nemzetközi tényezők, a világpolitika és a világgazdaság hatásait is országonként több tekintetben különbözővé teszi. Az eltérő adottságok – csakúgy, mint a szubjektív tényezők – formálják az egyes szocialista országok, pártjaik bel- és külpolitikájának, munkastílusának sajátos vonásait.

A közösségünkön belüli egység, az ennek alapját képező közös érdekek, illetve a szocialista országok konkrét valóságában mutatkozó sokféleség és az ezzel összefüggő nemzeti érdekek mai értelmezésekor abból kell kiindulni, valójában az tekinthető közös érdeknek, ami tartalmazza az együttműködésben részt vevő szocialista országok tényleges nemzeti érdekeit, s megfordítva, az egység erősödése előmozdítja az egyes országok jogos törekvéseinek az érvényesülését is. Az egység nem teljes azonosságot jelent, hanem a közös érdekek helyes felismerését, a nemzeti érdekek összehangolását, s ennek megfelelően az azonos tartalmú, egy irányba ható, de a megoldásokat, a konkrét formákat tekintve sokszínű cselekvést. Az így értelmezett egység ennélfogva nem sérti az

egyes országok szuverenitását, nem csökkenti identitásukat, ellenkezőleg: segíti ezeknek kiteljesedését is.

A szocialista országok egységének fontos összetevője a kölcsönös érdekeltség egymás sikereiben. Amikor azt hangsúlyozzuk, hogy számunkra alapvető fontosságú az együttműködés erősítése a szocialista országokkal, abból indulunk ki, hogy népünk boldogulása – saját építőmunkánk eredményessége mellett – elválaszthatatlan attól, miként oldják meg feladataikat szövetségeseink, azok az országok, amelyek velünk azonos eszmei alapokon a szocialista társadalom felépítését tűzték célul. Éppígy a mi megoldásaink sikere is kedvezően hat a többi szocialista országra. Ha viszont bármilyen okból megtorpanunk, az a közös ügyet is hátráltatja. Kölcsönös érdekek fűződnek tehát ahhoz, hogy a szocialista országok minden lehetséges módon segítsék egymást az építőmunka feladatainak megoldásában.

Ma a szocialista országok egyik legalapvetőbb közös érdeke a gazdasági feladatok hatékony megoldásához, elsősorban azoknak a nehézségeknek a leküzdéséhez fűződik, amelyek részben a növekedés új szakaszának velejárói, részben a világpolitikai és a világgazdasági feltételek kedvezőtlen alakulásának következményei. Összefüggnek továbbá ezek a gondok és nehézségek az esetleges hibás politikai, gazdaságpolitikai lépésekkel s azzal is, hogy a szocialista országok gazdaságirányítási rendszere, valamint együttműködésük mechanizmusa nem tudott kellő időben és megfelelően reagálni az új követelményekre. E problémák megoldása nemzetközi szempontból is fontos követelmény, hiszen a szocializmus további térhódítása elsősorban példájának vonzerejétől, eredményeink világméretű hatásától függ.

Az egyes szocialista országok gazdasági nehézségeinek megoldása és együttműködésük fejlődése szorosan összefügg. Az a körülmény, hogy a hetvenes évek második felétől a szocialista közösség európai országaiban nagyjából egy időben jórészt azonos jellegű gondok keletkeztek, a két- és többoldalú együttműködésben is éreztette hatását. Az erőfeszítések egye-

sítése, a szocialista gazdasági integrációban rejlő előnyök teljesebb kihasználása, a KGST működésének nélkülözhetetlen korszerűsítése rendkívül nagy szerepet tölthet be a tagországok gazdasági gondjainak enyhítésében. Elengedhetetlen ehhez a problémák okainak alapos, elemző feltárása, a tagországok gazdaságfejlesztési stratégiája fő irányainak egyeztetése, gazdaságpolitikájuk konzultációk útján való összehangolása, az együttműködési mechanizmus hozzáigazítása az új követelményekhez, a megoldásokat célzó intézkedések közös kimunkálása.

A KGST munkájának javítása, a szocialista országok együttműködésének fejlesztése tovább erősítené pozíciónkat a világgazdaságban, növelné versenyképességünket, és előnyösebb feltételek mellett alakíthatnánk ki partneri kapcsolatainkat a tőkés országokkal. Nem célunk a szocialista és a tőkés országok gazdasági kapcsolatainak felszámolása vagy akár csak korlátozása. Eddig sem a szocialista országok alkalmaztak hátrányos megkülönböztetést, nem ők hirdettek bojkottot, nem ők hozták a kelet–nyugati gazdasági együttműködést korlátozó intézkedéseket. Ezután sem a bezárkózásra, a nemzeti vagy közösségi méretű autarkiára kívánnak törekedni, hanem ellenkezőleg, az egyenlőségen és az előnyök kölcsönösségén alapuló kapcsolatok bővítésére.

A szocialista országok közös érdekei nemcsak az együttműködés erősítését teszik szükségessé, hanem a sajátosságok kölcsönös figyelembevételét is. A szocialista építés sikerének elengedhetetlen követelménye az eltérő adottságokhoz igazodó, a konkrét feltételekkel reálisan számot vető megoldások felkutatása, kimunkálása és alkalmazása. A szocialista országok eddigi fejlődése példák sorával igazolta: a közös ügy ellen hat, ha a nemzeti sajátosságokat figyelmen kívül hagyják, és más, eltérő adottságú szocialista országok tapasztalatait másolják. Az ilyen eljárás éppen úgy problémákhoz, netán súlyos tragédiákhoz vezethet, mint a szocialista forradalom és építés általános törvényszerűségeinek figyelmen kívül hagyása.

A szocialista országok mostani gazdasági nehézségei mindenütt a szocialista fejlődés új szakaszára való áttéréssel függnek össze, ezért mindenütt az intenzív fejlesztés, a termelékenység növelése, a termelési technikák korszerűsítése a legfontosabb feladat. Mindannyiunkra kihat az energiaválság, a világgazdasági feltételek rosszabbodása, a piacok összeszűkülése is. Fő céljaink azonosak, és politikai eszközrendszerünk is hasonló. Mégsem jelentheti mindez a feladatok uniformizálását. A nehezebb helyzet megköveteli a tartalékok országonkénti alaposabb feltárását, azt, hogy jobban kell számolni a sajátos adottságokból adódó egyedi lehetőségekkel is. Az egyes országok adottságainak maximális kihasználása, egyidejűleg e konkrét adottságoknak megfelelő megoldások összehangolása visz közelebb a közös célok eléréséhez.

A formák sokfélesége megfelel a valóság gazdagságának, nem gyengíti az összefogást, hanem tovább növeli a tapasztalatok kölcsönös megismerésének jelentőségét. Jogos igény, hogy tanuljunk egymástól. A tartalmi azonosság és a formai sokféleség viszonyának helyes értelmezéséhez természetesen mindenkor figyelembe kell venni azt is, hogy nincsenek abszolút értelemben vett helyes megoldási formák, csak olyanok, amelyek az adott konkrét körülmények között sikeresnek bizonyulnak a szocializmus építése szempontjából. Ezért mások módszereit eleve gyanakvással fogadni éppúgy helytelen, sőt káros, mint a saját megoldásokat elfogult módon egyedül helyeseknek beállítani.

Nincsenek elvont, az egyes országok sajátos érdekeitől független közös célok a szocialista külpolitikában. A közösségi szintű külpolitikai törekvések, az együttes fellépés céljainak és teendőinek kialakítása során is a valóságos nemzeti érdekek összehangolása a legfontosabb feladat. A tények sokasága bizonyítja: a közösen kialakított kezdeményezések akkor igazán eredményesek, ha az egyes szocialista országok a legmesszemenőbben hasznosítják a saját külpolitikai lehetőségeiket, beleértve a történelmi hagyományokkal is összefüggő kapcsolatrendszerüket. S hozzátehetjük: minden szocialista

országnak vannak közvetlen külpolitikai céljai, sajátos adottságaival és népük jogos érdekeivel összefüggő nemzetközi törekvései, amelyek nem mondanak ellent a közös szocialista céloknak.

A szocialista építőmunka jelenlegi bonyolult és összetett időszakában felértékelődik a nemzetközi viszonyoknak a fejlődést segítő vagy gátló hatása. A termonukleáris háború az emberiséget létében fenyegeti; a háború homlokegyenest ellentétes szocialista céljainkkal. A kényszerű fegyverkezés már maga is hatalmas anyagi eszközöket von el társadalomépítő feladatainktól. Ilyen körülmények között minden egyes szocialista ország legalapvetőbb nemzeti érdeke, egyúttal közös érdekünk a szocializmus nagyszabású társadalmi-gazdasági és szociálpolitikai programjának megvalósítását előmozdító nemzetközi feltételrendszer kialakítása. Ez a fegyverkezési verseny megfékezését, a katonai erőegyensúly minél alacsonyabb szinten való létrehozását, a szocialista és a tőkés országok közötti párbeszéd, a kapcsolatrendszer megőrzését és továbbfejlesztését, a kölcsönös előnyök alapján történő együttműködés bővítését követeli meg. Ilyen feltételrendszert kialakítani a szocialista országok csakis összehangolt fellépéssel, közös kezdeményezésekkel képesek. (. . .)

Három és fél évtizeddel ezelőtt népünk a társadalmi fejlődés szocialista útjára lépett, s a legnehezebb időkben is kitartott ezen az úton. Ez a körülmény meghatározza szövetségeseink, barátaink, de ellenfeleink körét is. Abban vagyunk érdekeltek, hogy világszerte teret nyerjen a nemzeti függetlenség, a társadalmi haladás, a szocializmus ügye. Hazánk földrajzi, természeti, gazdasági adottságai következtében hagyományosan nyitott ország, létfontosságú érdekei fűződnek a békés, kiegyensúlyozott nemzetközi politikai és gazdasági viszonyokhoz, s ezek az érdekek egybeesnek a szocialista országok közös céljaival, együttes törekvéseivel. A burzsoá propaganda által táplált hiedelmekkel ellentétben nem csupán a szocialista építés új kérdéseinek megválaszolásakor, az új feladatok megoldásában számolunk hazánk adottságaival, nem-

zeti sajátosságaival, hanem a szocialista külpolitika közös céljainak kimunkálásában és érvényesítésében is. A Magyar Népköztársaság részese azoknak a közös kezdeményezéseknek, amelyek az emberiséget pusztulással fenyegető háborús veszély elhárítására, a különböző társadalmi rendszerű országok közötti kapcsolatok fejlesztésére irányulnak. Ezek a célok közösek, egyszersmind a legteljesebb mértékben megfelelnek nemzeti érdekeinknek. E törekvések sikerének előmozdítása során pedig – csakúgy, mint országunk nyitottságával és más adottságaival összefüggő sajátos érdekeink érvényesítésében — megragadjuk mindazokat a lehetőségeket, eszközöket, amelyeket Magyarország, a magyar külpolitika felhasználhat.

Forrás: *Népszabadság*, 1983. február 26.

A nemzeti és a nemzetközi kölcsönhatása a szocializmus magyarországi fejlődésében

Mindaz, ami történelmünk egyik legnagyobb fordulata, a felszabadulás óta hazánkban végbement, elválaszthatatlan a nemzetközi feltételek alakulásától. Nyilvánvaló az is, hogy a hatás nem egyirányú, hanem kölcsönös. A hazánkban lezajlott szocialista fordulat, az új társadalom hazai építésének sikerei és kudarcai, továbbá a társadalmi útválasztás által alapvetően meghatározott külpolitikai tevékenységünk az elmúlt évtizedek során lényegében beépült a nemzetközi környezetbe, a világpolitikai és világgazdasági realitások részévé vált. Ez vonatkozik a szocializmus építésének elméleti és gyakorlati útkereséseire is.

A kölcsönhatást senki nem tagadja. A történelemoktatásban, a párt propagandamunkájában mégis gyakran felvetődik a kérdés: milyen a két oldal konkrét viszonya és aránya hazánk esetében.

A nemzetközi környezet hatása nyilvánvalóan jelentős, ezt egész történelmünk során érzékelhettük. Országunk földrajzi fekvése, természeti-gazdasági adottságai, viszonylagos kicsisége és egy sor egyéb tényező miatt a nagy, a természeti kincsekben is gazdag országokhoz vagy a távol eső, viszonylag elszigetelt államokhoz képest jobban ki vagyunk téve a nemzetközi politika, illetve a világgazdaság változásainak, erősebben érezzük azok fejlődésünket gyorsító vagy fékező hatását.

Nehezebben mutatható ki az összefüggés másik oldala: a mi hatásunk a világra, szerepünk a két világrendszer küzdelmében. Vannak olyan nézetek – és nem is teljesen alaptala-

nok –, hogy a ma döntően bipoláris világban a kis országok szerepe minimálisra csökkent, ami még inkább igaznak tűnik kiélezett nemzetközi viszonyok közepette. Mégis számos példa bizonyítja – a nemrég lezajlott madridi konferencia csaknem háromesztendős munkájának tapasztalatai is ezt mutatják –, hogy lényegében kétirányú folyamattal van dolgunk: a nagyhatalmak meghatározó súlyának érvényesülésével egyidejűleg növekszik a kis országok szerepe a nézetkülönbségek áthidalásában, az ésszerű, kölcsönösen elfogadható kompromisszumok kialakításában, egyáltalán az emberiség számára létfontosságú kelet–nyugati párbeszéd folyamatosságának elősegítésében. S még jelentősebb lehet a viszonylag kis országok nemzetközi szerepe, ha a hatást nem szűkítjük le a nemzetközi politikai és gazdasági viszonyok közvetlen befolyásolására, hanem a sikeres megoldások példáján alapuló vonzerőt s az ezzel összefüggő nemzetközi tekintélyt is ide soroljuk.

Általános az az értékelés, hogy szűkebb és tágabb környezetünk politikai és gazdasági folyamatai összességükben kedveztek magyarországi előrehaladásunknak. Ez kétségtelen, legalábbis abban az értelemben, hogy végül is nem gátolták meg a társadalmi fejlődés objektív törvényszerűségeinek érvényesülését, a szocialista társadalom építését hazánkban. Tapasztalhattuk azonban azt is, hogy a nemzetközi feltételek egy-egy hosszabb-rövidebb időszakban kifejezetten nehezítették hazai feladataink megoldását, s nemegyszer okoztak súlyos gondokat a politika, a gazdaság, az ideológia területén.

Ugyanakkor azt is le kell szögeznünk, hogy a felszabadulás óta eltelt csaknem négy évtized hazai sikereinek, igaz, kudarcainak is megvolt a nemzetközi kihatásuk. Szerepünk túlértékelése nélkül jegyezzük meg azt is, hogy különösen a legutóbbi negyedszázadban szinte folyamatosan növekvő intenzitással kifejtett nemzetközi tevékenységünk, elért gazdasági-társadalmi eredményeink, stabilitásunk gyakorolt számba vehető közvetlen és közvetett hatást a nemzetközi környezetre. Létünkkel, fejlődésünkkel és külpolitikai lépéseinkkel, ha szerény mértékben is, de hozzájárultunk a világ és min-

denekelőtt Európa békéjének megőrzéséhez, a nemzetközi biztonság megszilárdításához, a békés egymás mellett élés, az enyhülés politikájának kibontakoztatásához és mindezzel egyidejűleg a nemzeti függetlenség, a társadalmi haladás, a szocializmus erőinek gyarapodásához. A mi példánk is igazolja azt a felismerést, hogy a szocializmus végső soron gazdasági eredményeivel gyakorolja a legnagyobb hatást a világra.

A nemzeti és a nemzetközi tényezők kölcsönhatását elemezve mindenekelőtt azt kell vizsgálnunk, hogy miként viszonyul a magyarországi fejlődés a világméretekben értelmezett haladáshoz.

Történelmünk korábbi évszázadaiban, lényegében az államalapítástól kezdve, időről időre akadtak országunknak olyan kiemelkedő vezetői, akik az adott korban a progresszió, az általános emberi haladás követelményeinek megfelelő irányba fordították népünk sorsát. Voltak tehát korábban is olyan időszakai a magyar történelemnek, amikor országunk a haladás élvonalába tartozott, de ez a különféle külső és belső okok miatt sohasem bizonyult tartós tendenciának. Gondoljunk csak legújabb kori történelmünknek olyan közismert dátumaira, mint 1848–1849 és 1918–1919.

A felszabadulás után végbement szocialista fordulat nyomán viszont olyan társadalmi-gazdasági rendszer jött létre és eresztett eltéphetetlen gyökeret hazánkban, amely most már – noha nem automatikusan, de visszafordíthatatlanul – biztosítja viszonyaink fejlődésének egybeesését az egyetemes társadalmi haladással. A nemzeti és egyetemes fejlődési iránynak ez az objektív azonossága meggyőzően cáfolja azokat az állításokat, amelyek szerint a magyar néptől idegenek a szocialista eszmék, s azokat kívülről, erőszakkal kényszerítették volna hazánkra. A szocializmust a magyar nép nemzeti programként elfogadta.

Ha konkrétabban vesszük szemügyre nemzeti keretek között kibontakozó és előrehaladó szocialista fejlődésünk és a

nemzetközi feltételek összefüggését, a sikerekben és a kudarcokban egyaránt jól érzékelhető a külső környezet sohasem kizárólagos, de mindenkor jelentős szerepe, egyúttal a nemzeti és nemzetközi tényezők szoros kölcsönhatása. A szocialista forradalom győzelmének alapvető feltételét az antifasiszta koalíció győzelme, ezen belül pedig az a körülmény jelentette, hogy hazánkat a föld első szocialista állama szabadította fel a fasizmus uralma alól. A Szovjetunió katonai jelenléte, gazdasági segítségnyújtása és politikai támogatása jelentősen meggyorsította a forradalom kibontakozását, az osztályküzdelem döntő ütközeteinek lezajlását.

A hidegháború éveiben a sokoldalú szovjet segítség mellett felbecsülhetetlen volt a jelentősége annak is, hogy hazánk öt szomszédja közül négy vele azonos úton halad. Ezen nem változtat az sem, hogy közülük Jugoszláviával az ismert okok következtében éveken át igen feszült volt a viszony, hiszen tényleges veszélyt déli szomszédunk sohasem jelentett szocialista rendszerünkre; éppen ellenkezőleg: része volt az alapvetően kedvező külső környezetnek.

A szocialista átmenet belső feltételeinek létrehozásában, a forradalom viszonylag békés, komolyabb áldozatokat nem követelő győzelemre vitelében történelmi érdemeket szereztek a magyar kommunisták és baloldali szociáldemokraták; jelentős szerepük volt más progresszív politikai erőknek is. A folyamat társadalmi bázisa a dolgozó nép volt: a munkásosztály, a dolgozó parasztság, a haladó gondolkodású értelmiség. A jelentős szerepet játszó nemzeti tényezők mellett hangsúlyozni kell azonban a közvetlen nemzetközi környezet döntő fontosságát. Ezt ellenkező oldalról a negatív példák is igazolják. Ugyanezekben az években ugyanis az antifasiszta koalíció tőkés államainak érdekszférájában, egy sor nyugateurópai országban a kormányból a politikai élet perifériájára szorították vissza a fasizmus elleni harcból oroszlánrészt vállaló kommunistákat.

Szocialista fejlődésünk első hét-nyolc esztendejének tapasztalatai azt is bizonyítják, hogy a nemzetközi környezet több-

rétű feltételrendszert jelent, amelyben egyidejűleg ellentétes hatások is érvényesülhetnek. Így a közvetlen környezet alapvetően pozitív hatása mellett éppen ellenkezőleg befolyásolta az építőmunkát az európai és a világpolitikai helyzet. Gondoljunk csak a hidegháborúnak azokra az éveire, amikor az amerikaiak még az atommonopólium birtokában voltak, vagy a koreai háború időszakára stb. Mindezek a mi belső helyzetünkre is hatottak.

Az imperialista törekvések következtében kialakuló nemzetközi feszültség, a hidegháborús légkör és a tényleges világháborús veszély mindenekelőtt és közvetlenül az adott időszakban fékezte hazánk és a többi szocialista ország békés fejlődését, kényszerítette nagy áldozatokra népeinket. Emellett közvetett és hosszú távú negatív hatást is gyakorolt viszonyainkra, aminek egyes következményeit még napjainkig sem sikerült teljesen leküzdenünk. Ezekben az években alakult ki – minden nagy eredmény ellenére is – az egyes szocialista országoknak az objektív adottságokkal és a termelési kultúra hagyományaival nem számoló, egészségtelen gazdasági szerkezete; ide is vezethető vissza a túlzott iparosítás és mindenekelőtt a nehézipar erőltetett ütemű fejlesztése, a mezőgazdaság és az infrastruktúra elhanyagolása. A hidegháborús időszak szocializmusellenes propagandája is minden bizonnyal szerepet játszott a mi propagandamunkánk és ideológiai tevékenységünk ellenkező előjelű, de jellegében mégis hasonló egysíkúságának, leegyszerűsített, sematikus válaszainak kialakulásában, a szocializmus fölényének a realitásoktól el-elszakadó görcsös bizonygatásában.

Lényegében egy önmagát erősítő, körforgásszerű folyamat alakult ki: a nemzetközi feszültség, a két világrendszer kiélezett szembenállása kiváltotta a két szövetségi rendszer befelé fordulását, bezárkózását – a párbeszéd, a kapcsolatok hiánya viszont akadályozta a vitás kérdések rendezéséhez szükséges bizalom kialakulását, a veszélyes feszültségek enyhítését. A torzult nemzetközi viszonyok károsan hatottak a nemzeti keretek között zajló gazdasági-társadalmi folyamatokra,

s ezek negatív tendenciái tovább rontották a nemzetközi környezetet is.

A kép teljességéhez hozzátartozik, hogy az összességében kedvező, az előrehaladást valamennyi szocialista országban, így hazánkban is segítő közvetlen nemzetközi környezetben, a szocialista világrendszerben belső okokkal összefüggő negatív folyamatok is jelentkeztek. Az kétségtelen, hogy a szektás, dogmatikus vonásokat jelentős mértékben erősítette a külső fenyegetettség. De a személyi kultusz és az abból adódó torzulások önmagukban is súlyos károkat okoztak a szocializmus ügyének, tágabb értelemben az egész nemzetközi kommunista mozgalomnak.

A „balos" hibákkal lényegében egyidejűleg jelentkeztek és egymást erősítették a nem kevésbé káros és veszélyes revizionista tendenciák. Ez utóbbiak térnyerésében szerepet játszott a szektás torzulások, a törvénysértések miatti kiábrándultság; a revizionizmus viszont tápot adott a szektás-dogmatikus szemléletnek és magatartásnak. Segítette a revizionizmust az imperialista propaganda és ideológiai központok aknamunkája.

E negatív hatásokat erősítették, mintegy kiszélesítették, tovább terjesztették a szocialista országok között, illetve a kommunista pártok viszonyában jelentkező problémák: az egyenjogúság és önállóság elvének megsértése, valamint az első szocialista ország tapasztalatainak, módszereinek, megoldásainak a nemzeti adottságok különbözőségével nem számoló gépies másolása.

A szocialista országok kapcsolatrendszere természetesen nemcsak a torzulásokat közvetítette, hanem az ezek felszámolására irányuló törekvéseket is. Az SZKP XX. kongresszusának történelmi jelentőségű határozatai lényegében végiggyűrűztek az egész szocialista világrendszeren, a nemzetközi kommunista mozgalmon, szinte mindenütt segítették a személyi kultusz, a dogmatikus, szektás gyakorlat leküzdését, és – ahogy ezt először a szovjet–jugoszláv viszony rendezésére tett lépések, majd szélesebb értelemben az 1956. október

30-i szovjet kormánynyilatkozat* is bizonyította – új alapokra, pontosabban: fokozatosan a lenini alapokra igyekeztek visszahelyezni a szocialista országok, illetve a kommunista pártok kapcsolatait.

Az akkori magyarországi negatív eseményekben, illetve a pozitív folyamatokban – mind az 1956-os ellenforradalom kirobbanásában, mind leverésében és a konszolidáció gyors kibontakozásában – szintén kölcsönhatásban jelentkeztek a nemzeti és a nemzetközi tényezők. Ezzel összefüggésben különösen azt szükséges hangsúlyozni, hogy az ellenforradalom kirobbanását kiváltó okok kialakulásában közvetve szerepet játszottak ugyan a szocialista világ többi országában és az egymás közötti viszonyban meglevő problémák is, az ellenforradalom viszonylag kis véráldozattal történt leverése és az ezt követő több mint negyedszázados kiegyensúlyozott fejlődésünket megalapozó konszolidáció gyors kibontakoztatása viszont nem lett volna lehetséges a Szovjetunió, a szocialista országok közvetlen és nagyarányú segítsége nélkül.

Az ily módon biztosított feltételek maximális kihasználása természetesen ismét a szocializmus nemzeti erőin múlott. Mindenekelőtt azon, hogy az újjászerveződő és megújult párt képes volt levonni a tanulságokat a múlt hibáiból. Mind az elméleti munkában, mind a politikai gyakorlatban újraértékelte a szocializmus általános törvényszerűségeinek, közös tapasztalatainak és országunk konkrét gazdasági-társadalmi adottságainak, történelmi hagyományainak viszonyát. A mi tapasztalataink is igazolják tehát, hogy a lehetőségek és a valóság automatikusan nem találkozik össze. Jól élni az adott, kölcsönösen egymásra ható nemzeti és nemzetközi lehetőségekkel – ez már a politika, a politikai vezetés művészete, egyben a tömegek politikai érettségének megnyilvánulása.

Elsősorban az 1956-os tragédia és annak következményei

* Megbonthatatlan egységben. A szocialista országok közötti tárgyalásokról kiadott kormány- és pártközlemények, nyilatkozatok. Kossuth Könyvkiadó 1957.

döbbentették rá pártunkat a realitások mindenkori számbavételének szükségességére, ami vonatkozik külpolitikai magatartásunkra és tevékenységünkre is. Az élet kényszerített és vezet rá ma is bennünket annak megértésére – amit elméletileg nyilvánvalóan elődeink is tudtak, tudhattak Marxtól, Engelstől és Lenintől –, hogy a társadalmat és a politikát a „konkrét helyzet konkrét elemzése" során az adott helyzetben „nem mint kész dolgok összességét kell felfogni, hanem mint folyamatok összességét, amelyben a látszólag stabil dolgok... a létrejövés és elmúlás szakadatlan változásán mennek át". Ez a megközelítés – a realitásokból való kiindulás, illetve a szocializmus építésének általános törvényszerűségei és a nemzeti sajátosságok közötti összhang megteremtése – alakította ki politikánk sajátos arculatát, és tette eredményessé, kedvező hatásúvá e politikát a nemzetközi színtéren is.

A nemzeti és a nemzetközi tényezők összefüggésének, dialektikus viszonyának megértése és a gyakorlati politikában történő körültekintő érvényesítése meghatározóan befolyásolja a szocialista országok viszonyát, a kommunista pártok közötti kapcsolatokat, végeredményben a szocialista forradalom sikerét, illetve az építőmunka eredményességét.

A szocialista országok, illetve a kommunista pártok viszonyát alapjában érintő kérdés a közös – vagy más néven nemzetközi – és a nemzeti érdek kapcsolata, hierarchiája. E kérdés taglalásánál a nemzetközi érdek fogalmának meghatározásából, pontosabban ennek történeti fejlődéséből célszerű kiindulni.

Amikor a kommunista mozgalomban nemzetközi szervezeti-döntési központként működött a Kommunista Internacionálé, akkor a közös érdek meghatározása nem okozott különösebb problémát: lényegében kollektív és többségi döntéssel történt. Egyes konkrét esetekben lehetett ugyan káros és összességében talán elvileg is kifogásolható, de a nemzetközi osztályharc akkori szakaszában mégis érthető és indokolható volt, hogy az ily módon megfogalmazott közös érdek telje-

sen vagy döntő részben az ellenséges környezetben egyetlen szocialista országként létező Szovjetunió érdekeivel esett egybe. Ez a közös érdek a Szovjetunió fennmaradása és erősödése volt; hiszen léte és fejlődése nemcsak a szovjetországnak és népének állt érdekében, hanem a társadalmi haladásnak, a szocializmus jövőjének, valamennyi kommunista párt működésének is legfőbb garanciáját jelentette. A Komintern, majd a Kominform megszűnését követő évtizedekben – pontosabban 1957 és 1969 között – a nemzetközi érdek meghatározását és egyúttal az erre épülő közös stratégia kialakítását a kommunista és munkáspártok világértekezletei végezték el. Az érdekközösséget kifejező proletár internacionalizmus hangsúlyos elemét ebben az időszakban is a Szovjetunióhoz való viszony jelentette.

Természetesen a nagy októberi szocialista forradalom győzelme és az első szocialista társadalom létrejötte történelmi jelentőségének tisztelete, a Szovjetunió nemzetközi szerepének fel- és elismerése és a mellette való kiállás ma is egyik alapvető követelménye a proletár internacionalizmusnak. De éppen a szocializmus világrendszerré válása és a – szovjet példa hatására, de nem kevésbé a nemzeti talajon kibontakozó – világforradalmi folyamat előrehaladása teszi szükségessé, hogy ezt, a nemzetközi munkásosztály alapvető érdekközösségét kifejező klasszikus fogalmat mint érdekviszonyt is tágabban, mai gazdagságában értelmezzük.

Napjainkban nincs olyan szervezett fórum, amely hivatott lenne arra, hogy megfogalmazza a kommunista pártok nemzetközi érdekeit és közös stratégiáját. Egyelőre nincsenek meg a feltételei egy új világértekezlet összehívásának sem. Ami a szűkebb kört, a szocialista országok közös érdekeit illeti, azokat a Varsói Szerződés és a KGST – tehát a védelmi és külpolitikai, illetve a gazdasági együttműködés keretéül szolgáló szervezetek – megfelelő fórumai fogalmazzák meg. A közös érdekek kialakításakor elemzik az adott nemzetközi politikai és gazdasági realitásokat, s egyeztetik, összehangolják a tagállamok nemzeti érdekeit. Ezek szerint ma a nem-

zetközi érdek a nemzeti érdekek egyfajta közös nevezője, ami ily módon szükségszerűen tartalmazza az együttműködésben részt vevő szocialista országok alapvető érdekeit. Ebből következően az így megfogalmazott közös célok elérésére irányuló együttes cselekvés nem ellentétes az alapvető nemzeti érdekekkel, sőt: az együttműködés fontos követelménye, hogy egyidejűleg azok érvényesítését is segítse.

A nemzetközi érdek mai értelmezése és megfogalmazásának módja természetesen megváltoztatta a nemzeti és nemzetközi érdekek hierarchikus rendjét. A központ, majd a döntéseket a többségi elv alapján hozó világértekezletek időszakában a nemzeti érdekek – az objektív és perspektivikus egybeesés mellett – szükségképpen másodlagos szerepet játszottak, többnyire alá kellett rendelni őket azoknak az érdekeknek, céloknak, amelyeket közösnek minősítettek. Napjainkban már nincs szó ilyesfajta feltétlen alárendelésről: a szocialista országok, illetve a kommunista pártok viszonyában a nemzeti érdekek összehangolása, tehát a nemzetközi és a nemzeti érdekek összhangjának megteremtése a követelmény. Természetesen a mai nemzetközi rendszert átszövik a kölcsönös függőségi viszonyok.

A sokszor jelentősen eltérő adottságokkal összefüggésben az igen különböző nemzeti érdekek összehangolása a tapasztalatok szerint nem könnyű feladat. Különösen jól érzékelhető ma ez a probléma a szocialista országok kétoldalú gazdasági kapcsolataiban, illetve a KGST keretében, mert a szinte minden tagországban fellépő és jórészt hasonló gazdasági gondok az utóbbi években komolyan megnehezítették az érdekek összehangolásának folyamatát. Mindezek ellenére az a meggyőződésünk, hogy csakis a nemzeti és a nemzetközi érdekek viszonyának ilyen értelmezése viszi előre az önálló és szuverén szocialista országok közös céljainak elérését, a szocializmus egyetemes ügyét.

Mégis felmerülhet a kérdés, hogy mi történik, mi a teendő abban az esetben, vagy ki a döntőbíró akkor, ha a nemzeti és a közös, nemzetközi érdekek oly mértékben ütköznek,

hogy kilátástalannak tűnik összehangolásuk. Az ilyen sarkított helyzetek is bizalmat, türelmet és nagyfokú körültekintést tanúsító magatartást igényelnek a felektől, hogy a szuverén szocialista országok közötti kapcsolatok alapelveinek kitartó és következetes alkalmazásával, az egyenlőség és az önkéntesség szellemében közös nevezőre, kölcsönösen elfogadható megállapodásra jussanak, mert nincs döntőbíró. „Döntőbíró" csak a gyakorlat, a történelmi tapasztalat lehet. A kölcsönös érdekek érvényesítése azt jelenti, hogy saját érdekeink képviselete mellett kizárjuk egy másik ország vagy más országok érdekeinek megsértését, illetve kölcsönös kompromisszumokkal keressük az érdekegyesítés lehetőségeit. A nemzeti érdekek alárendelése a közösnek csak rendkívüli helyzetben következhet be. Csak az az együttműködés lehet ténylegesen eredményes, amely önként vállalt közös cselekvési programon alapszik. Ez a szocialista országok közötti új típusú kapcsolatok keretében folyamatosan megvalósítható.

A nemzeti és a nemzetközi dialektikájának a szocialista országok, illetve a kommunista pártok kapcsolatait is érintő másik bonyolult kérdéskörét a szocializmus általános, közös törvényszerűségeinek és a nemzeti sajátosságoknak a viszonya jelenti.

Az első probléma itt is a megfogalmazás módja, miléntje. A szocializmus néhány törvényszerűségét korábban a klaszszikusok fogalmazták meg. A létező és világrendszerré vált szocializmus – ezek alapján és a szocialista országok testvérpártjainak – gyakorlati tapasztalataiból ugyancsak leszűrt általános törvényszerűségeket. Ezek a szocialista építés kezdeti időszakának közös vonásait fogalmazták meg, s megfeleltek az akkori realitásoknak. Anélkül, hogy kétségbe vonnánk a korábbi értékelések akkori helyességét, felvethető a kérdés: vajon az azóta eltelt időszak gyakorlati tapasztalatainak fényében az akkor közösnek minősített törvényszerűségek mindegyike kiállta-e az idő próbáját? Vagy nem gazdagíthatók-e az akkor megfogalmazott közös törvényszerűségek

a szocializmus építésének mai fejlettebb körülményei alapján?

Tapasztalataink szerint az elmúlt évtizedekben jelentősen változott a közös törvényszerűségek és a nemzeti sajátosságok viszonyának értelmezése, pontosabban a gyakorlati kezelése. Hazánkban – akárcsak más szocialista országokban – az építőmunka során felbukkanó, esetenként válságos helyzetet is előidéző problémák ösztönöztek a nemzeti sajátosságok messzemenő figyelembevételének szükségességére. A fejlődés a kezdeti időszakhoz képest jóval sokszínűbbé tette a szocializmus gyakorlatát és természetesen azokat az utakat is, amelyek az egyelőre csak programként megfogalmazott, célul kitűzött szocialista társadalom felé vezethetnek.

Az alapvető vonások azonossága mellett kibontakozó formai sokféleség tudomásulvétele nem ment viták, feszültségek nélkül, s időnként ma is okoz zavarokat a szocialista országok, a kommunista pártok viszonyában. A kérdést napjainkban különösen időszerűvé teszi, hogy a kedvezőtlen külső feltételekkel és a belső feltételek változásával, az elkövetett hibákkal és a meglevő hiányosságokkal összefüggő nehézségek kifejezetten rákényszerítik valamennyi szocialista országot minden anyagi és szellemi tartalékuk mozgósítására, és ami a problémák megoldásához elengedhetetlen: a felmerülő új kérdések alkotó módon történő megválaszolására. A nehézségek tehát nem az uniformizált megoldások, hanem még inkább az adottságokkal maximálisan számoló módszerek irányába hatnak. Hangsúlyozzuk: ez az erősödő sokszínűség nem mond ellent a mai realitásoknak megfelelően értelmezett egység, az összefogás követelményeinek. A gyakorlatban mégis előfordulhatnak problémák, a viszonyt is zavaró sematikus vagy túlzó megközelítések. Így feszültséget okozhat – többnyire a másik ország nemzeti sajátosságainak nem kellő ismeretéből fakadóan – mások eltérő módszerei helyességének megkérdőjelezése, az ilyenekkel kapcsolatos fenntartások hangsúlyozása, a gyanakvás nyilvános megfogalma-

zása. Ezt persze csak tovább erősíti a sajátos megoldások túlértékelése, valamiféle egyedül helyes modellként történő beállítása. Ismeretes, hogy ezek a problémák hazánk és egyes szocialista országok viszonyában is előfordulnak, nem új keletűek, az elmúlt több mint negyedszázad során szinte minden jelentősebb új lépésünket követően felerősödtek.

Ez a sokszínűség egyáltalán nem csökkenti, inkább növeli a tapasztalatcsere jelentőségét, egymás megoldásai alapos megismerésének szükségességét. Meg kell jegyezni, hogy a tapasztalatcsere jellege sokat változott az elmúlt évtizedekben, valóban csere jelleget öltött. Hiszen ma már valamennyi szocialista ország rendelkezik olyan ismeretekkel, megoldásokkal, amelyek ténylegesen gyarapítják közös szocialista értékeinket, amelyekből mások is meríthetnek: okulni lehet és szükséges mások kárából, hibájából, kudarcából is. De hangsúlyoznunk kell, hogy bármely ország tapasztalatainak elhanyagolása, vagy ellenkezőleg: gépies átvétele, másolása súlyos károkat okozhat; a másutt sikeres megoldások is csak a helyi adottságokhoz történő gondos hozzáigazítással tehetők alkalmazhatóvá.

Jurij Andropov az SZKP Központi Bizottsága 1983. június 15-i ülésén elhangzott beszédében ezekről a követelményekről szólva megállapította, hogy a szocialista országok közötti „együttműködés természetesen ezután is a helyzet sajátosságainak, valamint az egyes államok sajátos érdekeinek figyelembevételével fog fejlődni. Emellett az együttesen meghatározott közös irányvonal a testvérországok véleményeinek és állásfoglalásainak mind szilárdabb ötvözete lesz."*

A tartalmi azonosság és a formai sokféleség, a nemzeti és a nemzetközi dialektikája nemcsak a szocialista építőmunka különböző területein jut kifejezésre, hanem a szocialista külpolitikában is jelentkezik.

* *Jurij Andropov:* A békéért, a szocializmusért. Kossuth Könyvkiadó 1983. 130. old.

A szocialista országok alapvető külpolitikai céljai közösek. Ezek között ma szükségképpen első helyen áll a béke megőrzése, a fegyverkezési verseny korlátozása, a békés egymás mellett élés politikájának érvényesítése. E célok eléréséhez mindenekelőtt közös fellépésre, együttes akciókra van szükség. De nem szabad lemondani azokról a sajátos lehetőségekről sem, amelyekkel külön-külön lényegében valamennyi szocialista ország rendelkezik.

A kapcsolatok történelmi hagyományai és bizonyos mai adottságok lehetővé teszik, hogy egy-egy szocialista, illetve tőkés ország kapcsolatai akkor is fejlődjenek, amikor az általános tendencia a kelet–nyugati viszony rosszabbodása, a kapcsolatok beszűkülése. Az ilyen különleges lehetőségeket minden szocialista országnak ki kell használnia saját nemzeti érdekei és a közös érdekek egyidejű érvényesítésére. Ez alapvetően összehangolt módon történik, s a konkrét lépésekben, kezdeményezésekben vagy akár a stílusban különböző, de azonos irányban ható nemzetközi magatartást jelent. Az ilyen külpolitika a legkevésbé sem mond ellent a szövetségi rendszer követelményeinek, legfeljebb az egyeztetett külpolitika sematikus értelmezésének, amely az egyeztetés korábbi időszakából maradt vissza.

Az egyes tőkés államok nem egyforma érdeklődést tanúsítanak egy-egy szocialista ország iránt, és nem egyforma intenzitású kapcsolatokra törekednek. Ennek többféle oka van. Így a nagyobb érdeklődésben, a kapcsolatépítési szándékban szerepet játszhatnak bizonyos történelmi előzmények, hagyományos kötődések, objektív gazdasági okok is. De nem titkolják, sőt, kifejezetten hangsúlyozzák, hogy közrejátszanak szubjektív megfontolások is. Mindenekelőtt az, hogy egyikmásik szocialista ország gazdaságpolitikáját, belpolitikai gyakorlatát vagy éppen külpolitikáját elfogadhatóbbnak minősítik, mint másokét, s ebben mércének alapvetően az úgynevezett szovjet modelltől való távolságot, illetve az egyeztetett külpolitikától történő eltérést tekintik. Ez viszont már megosztási politika.

Ismeretes, hogy hazánk viszonyaira úgy tekintenek, mint a szocializmus általuk viszonylag elfogadható változatára. Kérdés, hogyan kezeljük az erre alapozott kapcsolatépítési törekvéseket Meggyőződésünk szerint ez esetben sem alkalmazható mechanikusan az a tétel, hogy „ha az osztályellenség dicsér, akkor nyilván valahol hibáztunk". Nem kifogásolhatjuk, ha elismerik, hogy pártunknak több mint negyedszázada következetesen folytatott politikája eredményeként népünk valóban felesleges áldozatok nélkül halad előre a szocializmus útján, s a szocialista célok eléréséért folytatott tevékenységünkben már hosszabb ideje nemzeti konszenzusra támaszkodhatunk. De mindenki előtt világossá kell tennünk: mindazt, amit cselekedtünk és cselekszünk, elsősorban népünk, illetve barátai iránti és általában a nagyvilág előtt érzett felelősségből tettük és tesszük, és nem azért, hogy bárkinek is a jóindulatát kiérdemeljük. Nemzeti adottságainknak, továbbá a mai világpolitikai és világgazdasági realitásoknak megfelelni igyekvő utunk szükségszerűen sajátos vonásai ily módon – a nemzetközi kapcsolatok oldaláról vizsgálva – sem érdemnek, sem bűnnek nem tekinthetők, hanem ugyancsak a realitások részei.

Külpolitikánk alapvető törekvése a barátság és az együttműködés fejlesztése a szocialista országokkal, és a szolidaritás erősítése a fejlődő országokkal. A békés egymás mellett élés politikájának megfelelően pedig mindenkivel – minden más társadalmi rendszerhez tartozó partnerrel, aki tiszteletben tartja társadalmi rendszerünket és szövetségesi elkötelezettségünket – korrekt, kölcsönösen előnyös kapcsolatokra törekszünk. De határozottan visszautasítunk minden olyan törekvést, amely arra irányul, hogy aláássa hazánk és szövetségesei viszonyát, gyengítse a szocialista országok összefogását.

A mai veszélyes nemzetközi helyzetben, a kedvezőtlen világgazdasági viszonyok közepette rendkívül nehéz, talán minden korábbinál bonyolultabb feladatot jelent nemzeti céljaink

megvalósítása. Hogy mégis bizakodóan tekintünk a jövőbe, annak az a magyarázata, hogy tudjuk: a helyes oldalon állunk, s szövetségeseinkkel, népünk nemzeti érdekeivel egyidejűleg a szocializmus, az egyetemes emberi haladás ügyét is szolgáljuk.

Az MSZMP KB Politikai Főiskoláján rendezett
országos elméleti tanácskozáson,
1983. október 20-án elhangzott előadás.

Közös célok, nemzeti érdekek

Kérdés: Az utóbbi hónapokban a nemzetközi helyzetet elemző írásokból inkább az aggodalom hangja csendül ki, semmint inkább a reményé. A fegyverkezési verseny az eddiginél is veszélyesebb szakaszába érkezett, tovább romlott a szovjet–amerikai viszony, új válsággócok jelentek meg a világ térképén. Beszélhetünk-e egyáltalán ebben a helyzetben az enyhülés lehetőségeiről, jövőjéről?

Válasz: Az elmúlt évek – de mindenekelőtt az utóbbi hónapok – eseményei joggal keltettek aggodalmat közvéleményünkben. Megtorpant a hatvanas évek második felében útjára indult enyhülési folyamat, amelynek előnyeit Európa minden népe és állama – de a világ más országainak egész sora is – élvezte, s egyre erősödött a nemzetközi feszültség. Az ún. eurorakéták telepítésének megkezdése pedig újabb kedvezőtlen fejleményt jelentett a kelet–nyugati viszonyban. Mindennek alapvető oka azonban a hetvenes évek második felében kikristályosodó imperialista törekvésekben rejlik, amelyek megkérdőjelezik a történelmileg kialakult politikai-katonai erőegyensúlyt.

Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete eme irreális célkitűzéseknek a jegyében a fegyverkezési hajsza újabb s minden eddiginél veszélyesebb fordulójába kezdett. Mint ismeretes, 1978 májusában döntés született a NATO fegyverkezési ütemének meggyorsításáról, 1979 végén pedig az amerikai rakéták nyugat-európai telepítéséről. A nyugati szövetségi rendszer vezető hatalmának, az Amerikai Egyesült Államoknak sikerült ráerőltetni akaratát szövetségeseire, s a rakéta-

telepítés révén megnövelte Nyugat-Európa biztonságpolitikai függőségét.

Az új termonukleáris fegyverek megjelenése Európában természetesen nemcsak a katonai szembenállást fokozta, hanem a politikai feszültséget is növelte, tovább rombolta a bizalmat. A telepítés megkezdésének közvetlen hatásaként elvesztették eredeti értelmüket, s megszakadtak az e kérdésről Genfben folytatott szovjet–amerikai tárgyalások. Az amerikai lépés negatívan hatott a két nagyhatalom, a két szövetségi rendszer között folyó egyéb tárgyalásokra is. Felfüggesztették a hadászati eszközökkel foglalkozó tárgyalásokat, az ún. SALART-megbeszéléseket s 1983 végétől 1984 márciusának közepéig szüneteltek a Bécsben folyó közép-európai haderő- és fegyverzetcsökkentési tárgyalások is. Olyan helyzet alakult tehát ki, amelyben gyakorlatilag egyetlen lényeges leszerelési fórum sem volt működőképes.

Ezek a fejlemények ugyanakkor nemcsak a szocialista külpolitikát késztették fokozott, a béke megvédésére irányuló aktivitásra, nem csupán a fegyverkezést ellenző tömegeket mozgósították cselekvésre, hanem a józan, felelős nyugat-európai politikai vezető köröket is rádöbbentették a veszélyekre.

Ennek a felismerésnek tudható be, hogy eltérő intenzitással és érdeklődéssel ugyan, de a nyugat-európai országok is keresik a párbeszéd lehetőségét. Számos példát lehet felhozni annak bizonyítására, hogy Európán belül az utóbbi hónapokban mennyire megélénkült a diplomáciai tevékenység. Hadd említsem meg a moszkvai találkozósorozatot Jurij Andropov temetése alkalmából, Erich Honecker és Helmut Kohl megbeszéléseit, Hans-Jochen Vogelnek, a német szociáldemokraták vezetőjének szovjetunióbeli tárgyalásait, Pierre Elliott Trudeau kanadai miniszterelnök csehszlovákiai, romániai, NDK-beli látogatását vagy éppen Margaret Thatcher budapesti megbeszéléseit.

Ezek a találkozók természetesen nem feledtethetik azt, hogy a rakétatelepítés megkezdése miatt mélypontra jutott a

kelet–nyugati kapcsolatokat döntően befolyásoló szovjet–amerikai viszony. A két nagyhatalom párbeszédének újrafelvétele lényeges feltétele lenne a feszültség enyhítésének. Ennek tudatában az SZKP Központi Bizottságának főtitkára, Konsztantyin Csernyenko és más szovjet vezetők az elmúlt időszakban többször is kifejezésre juttatták, hogy a Szovjetunió kész a konstruktív és érdemi párbeszédre. Ehhez azonban elengedhetetlen, hogy a másik fél is tanújelét adja ez irányú készségének.

Ronald Reagan elnök az Amerikai Egyesült Államok helyzetéről szóló üzenetében és a stockholmi konferencia megnyitása előtt elhangzott beszédében, a tőle megszokott hangnemtől elütően, békülékenyebben és mérséklettel szólt mind a szovjet–amerikai kapcsolatokról, mind a kelet–nyugati viszonyról. A hangnem változását többféleképpen is lehet értelmezni. Fel lehet fogni úgy, hogy csupán választási megfontolásokat tükröz. De kifejezheti azt is, hogy az amerikai politika irányítói jobban odafigyelnek saját országuk realistább köreinek véleményére és nyugat-európai szövetségeseik bírálatára, amely különösképpen megerősödött a grenadai akció nyomán.

Mi úgy véljük, hogy a szavak értelmezéséhez a valódi kulcsot a tettek adják meg. Ha az Egyesült Államokban valóban őszintén gondolják mindazt, ami vezető politikusaik beszédeiben újabban mint megegyezési szándék megfogalmazódik, akkor annak tettekben is ki kell fejeződnie.

A pozitív jelek közé sorolhatjuk a bizalom- és biztonságerősítő intézkedésekkel foglalkozó stockholmi konferencia munkáját. A külügyminiszterek részvételével megtartott megnyitóülésnek, valamint a sok-sok kétoldalú tárgyalásnak, a konferencia eddig végzett tevékenységének különösen nagy politikai jelentősége van a jelenlegi helyzetben. Túl azon, hogy Stockholm a kelet–nyugati párbeszéd újrakezdésének fórumává és jelképévé vált; figyelembe kell vennünk, hogy első ízben folyik ilyen széles körű konferencia a két világrendszer országai között a bizalom- és biztonságerősítő intézkedések-

ről, illetve a leszerelési kérdésekről. A svéd fővárosban lehetőség nyílott a szovjet és az amerikai külügyminiszter megbeszéléseire is, és egyebek között arra a megállapodásra, amelynek nyomán 1984 március közepén folytatódtak a bécsi tárgyalások.

A stockholmi értekezletet persze kellő realizmussal nézzük: hosszú tárgyalásra számítunk. Azt is tudjuk, hogy az ott folyó párbeszéd nem helyettesítheti a szovjet–amerikai tárgyalásokat. Ugyanakkor a konferencia sikeres munkája hozzájárulhat a nemzetközi légkör általános javításához.

Összefoglalásként azt válaszolhatom a kérdésre, hogy a nemzetközi helyzet kiéleződött ugyan, nőtt a kölcsönös fenyegetettség szintje is, de nincs közvetlen háborús veszély. Változatlanul fennáll a háború elkerülése szempontjából alapvető fontosságú katonai erőegyensúly, és a Szovjetunió, valamint a szocialista országok mindent meg is tesznek annak megőrzése érdekében. Döntő többségükben érvényben vannak ma is és kedvezően hatnak azok a két- és többoldalú megállapodások, amelyek az enyhülés éveiben megalapozták a szocialista és a tőkés országok közötti kölcsönösen előnyös kapcsolatok fejlesztését. Mi azt valljuk, hogy a két világrendszer közötti történelmi versenyt békés eszközökkel, a gazdaság, a kultúra területén, az emberibb életkörülmények megteremtésével kell megvívni. Azt tartjuk, hogy nincs korunknak egyetlen olyan vitás nemzetközi problémája sem, amelyet az érdekek kölcsönös figyelembevételével, az egyenlő biztonság elvének érvényesítésével ne lehetne politikai eszközökkel rendezni. Ezt támasztja alá a szocialista országok következetes békepolitikája, a nemzetközi közvélemény nap mint nap kifejezésre jutó békeigenlése. De a másik oldalon is mind több felelős politikus vallja azt a meggyőződést, hogy egy nukleáris összecsapásnak nem lehetnek győztesei. Nem derűlátóak, egyszerűen realisták vagyunk tehát, amikor hisszük, hogy a másik oldalon is felismerik: a békének, a békés egymás mellett élésnek nincs értelmes alternatívája.

Kérdés: Az európai kontinens a legújabb kori történelemben is különlegesen fontos helyet foglal el a világpolitikában: világháborúk kiindulópontja volt, a hetvenes években viszont az enyhülési politika bölcsője lett. Lehet-e arra számítani, hogy földrészünk ismét kezdeményezője lesz egy olyan nemzetközi légkör kialakításának, amelyben az enyhülés elemei játsszák a meghatározó szerepet?

Válasz: Európa az emberi civilizáció egyik ősi központja; az itt végbemenő politikai és gazdasági fejlemények mindig erőteljesen éreztetik hatásukat a világ más térségeiben is. Vonatkozik ez az enyhülésként ismert folyamatra is, amely a mi kontinensünkről indult ki.

Sajátos módon éppen az európai történelem megrázkódtatásaiban, az innen kiinduló két világháborúban rejlik annak a magyarázata, hogy a hetvenes években itt vált gyakorlattá az eltérő társadalmi berendezkedésű államok békés együttműködésének és együttélésének eszméje. Hiszen Európa többet szenvedett és vesztett a három évtizeden belül kirobbant két világégésben, mint más földrészek évszázadok alatt.

Az 1945 tavaszán a jórészt romokban heverő Európában azonban nem az ebből levonható keserű történelmi tanulság érvényesült, hanem hamarosan beköszöntött a hidegháború nemegyszer „meleg háborúval" fenyegető időszaka. Két évtized bezárkózása, konfrontációs politikája után jutottak csak el oda a nyugati kormányok is, hogy felismerjék: a hidegháborús vonal kudarcot vallott, a szocialista országokat nem lehet letéríteni választott útjukról. Ezt a felismerést némi önkritikus éllel maguk a nyugatiak nevezték el reálpolitikának. A realitások számbavétele egyben azt is jelentette, hogy a veszélyes és hiábavaló szembenállást szükségszerűen fel kellett váltani a kelet–nyugati kapcsolatrendszer normalizálásával, a később détente-nak, enyhülésnek nevezett folyamattal. Tükröződött ebben a váltásban annak a felismerése és elfogadása is, hogy a két világrendszer és katonai szövetség között globális katonai erőegyensúly alakult ki. Az út Helsinkiig logikus, bár nehéz volt, a finn fővárosban 1975-

ben megtartott biztonsági konferencia mérföldkövet jelent Európa történelmében.

Az enyhülés megtorpanásának több oka van. Azt tartom a legalapvetőbbnek, hogy a politikai enyhülést nem követte katonai enyhülés, nem kezdődött meg a fegyverzetek csökkentése. A világgazdasági válság az Amerikai Egyesült Államok számára élesebben vetette fel gazdasági vezető szerepének megingását, ezért mindent megtett és megtesz annak érdekében, hogy gazdasági, katonai eszközökkel fékezze Nyugat-Európa és Japán fejlődését. A fejlődő világban végbemenő, számára kedvezőtlen politikai folyamatokat is bizalmatlansággal, sőt ellenszenvvel figyelte. Az említett jelenségekre adott amerikai válaszok végeredményben lefékezték az enyhülési folyamatot, a konfrontáció elemeit erősítették.

Ami a jövőt illeti, bizonyos, hogy Európa az enyhülési politika kezdeményezője és továbbvivője marad. Ennek a kijelentésnek az alapját a kölcsönös érdekeltség és az egymásrautaltság adja. A békepolitikát folytató szocialista államok többsége európai állam, s aktív tevékenységet folytatnak a kontinens biztonságának megszilárdításáért. Az enyhülés vívmányainak megőrzése mellett számos politikai erő áll ki Nyugaton is: a Szocialista Internacionálé pártjainak többsége, a baloldali erők, a békemozgalmak, ezek mind-mind síkraszállnak a háborús veszélyektől mentes, békés Európáért, de ilyen irányú erőfeszítéseket tesznek a józanul gondolkodó polgári politikusok is.

A két szövetségi rendszerhez tartozó kis és közepes európai államok párbeszédük és konstruktív kapcsolataik révén kedvező hatással lehetnek a nemzetközi légkörre, ily módon több lehetőség nyílhat a Szovjetunió és az Amerikai Egyesült Államok közötti viszony javítására is, ami viszont döntően befolyásolja az enyhülés sorsát.

De Gaulle tábornok a hatvanas években három szóval fogalmazta meg a szovjet–francia – és tágabban: a kelet–nyugati – kapcsolatok lényegét: „Détente, entente, coopération". Vagyis: enyhülés, megértés, együttműködés. Ezek az

elvek megítélésünk szerint változatlanul érvényesek napjainkban is, sőt a mostani veszélyes helyzet csak növeli érvényesítésük szükségességét. Az enyhülés ugyanis objektív szükségszerűség Kelet és Nyugat számára egyaránt, amit az emberiség alapvető érdekei diktálnak, hiszen a kapitalizmus és a szocializmus még hosszú ideig egymás mellett fog létezni.

Kérdés: A Varsói Szerződés Szervezetének tagállamai a szervezet Politikai Tanácskozó Testületének 1983. januári, prágai ülésén és azóta is számos nagy jelentőségű javaslatot terjesztettek a nyugati fél elé. A magyar külpolitika – a szocialista országok egyeztetett külpolitikájának részeként – hogyan és milyen mértékben járulhat hozzá a közös célok valóra váltásához?

Válasz: Ezek a javaslatok a tömegpusztító eszközök, a nukleáris és hagyományos fegyverek korlátozására, a katonai szembenállás szintjének csökkentésére, továbbá olyan átfogó megállapodások előremozdítására irányulnak, amelyek bizonyos garanciák megteremtésével, a kölcsönös bizalom erősítésével járulnának hozzá a nemzetközi feszültség mérsékléséhez. Így – a Varsói Szerződés tagállamainak javaslata szerint – ezt szolgálná, ha a két katonai szövetség megállapodást kötne arról, hogy lemondanak a katonai erő alkalmazásáról és békés kapcsolatokat folytatnak. Egy ilyen szerződés nemzetközi jogi érvénnyel és konkrét formában erősítené meg azokat az elveket, amelyeket az ENSZ alapokmánya, illetve a helsinki záróokmány általános formában és ajánlásként tartalmaz.

Hazánk mint a Varsói Szerződés Szervezetének tagja természetesen részese e javaslatok kimunkálásának, a magyar külpolitika aktív szerepet vállal a közös kezdeményezések képviseletében, elfogadtatásában. A nemzetközi fórumokon és kétoldalú kapcsolataink keretében egyaránt az a szándékunk, hogy a NATO tagállamaival és más országokkal is megértessük: ezeket a javaslatokat az őszinte békeakarat, az emberiség jövője iránt érzett felelősség diktálja. A szocialista országok nem törekszenek katonai előnyökre, nem érdekeltek

abban, hogy nagyszabású társadalmi céljaikhoz képest jelenleg amúgy is szűkös anyagi erőforrásaikat fegyverkezésre pazarolják. Javaslataik nem sértik sem a nyugati szövetségi rendszer egészének, sem egyes tagjainak érdekeit. Ellenkezőleg: az egyenlő biztonság követelményének megfelelő, stabil, kiszámítható nemzetközi környezetet teremtő megállapodások – függetlenül az adott társadalmi rendszerek eltérő érdekeitől – valamennyi nép javát szolgálnák.

Amikor a Varsói Szerződés keretében egyeztetett szocialista külpolitika közös kezdeményezéseit képviseljük, azt azzal a meggyőződéssel tesszük, hogy csakis ily módon mozdíthatjuk elő népünk legalapvetőbb nemzeti érdekeinek érvényesülését. Viharos történelmünk tanulságai, földrajzi helyzetünk és adottságaink egyaránt arra figyelmeztetnek bennünket, hogy gazdasági-társadalmi építőmunkánk céljait csakis békés, biztonságos nemzetközi viszonyok közepette, a különböző társadalmi rendszerű országok közötti kiterjedt, kölcsönösen előnyös kapcsolatokban rejlő lehetőségeket is kihasználva érhetjük el. Ezért vagyunk meggyőződéses hívei a párbeszédnek, az érdemi tárgyalásoknak, az igazságos, tisztességes megállapodásoknak.

A szocialista országok szövetségi rendszere természetesen egyetlen tagját sem korlátozza abban, hogy önálló kezdeményezésekkel is segítse a béke és biztonság megszilárdítását, a békés egymás mellett élés politikájának kibontakoztatását. Az elmúlt években a magyar külpolitika is számos ilyen lépést tett a közös célok előmozdítására, népünk nemzeti érdekeinek érvényesítésére.

A magunk részéről mindig építő szándékkal reagáltunk a NATO-hoz tartozó vagy a semleges tőkés államok vezető politikusainak azokra a javaslataira, amelyek megítélésünk szerint hozzájárulhatnak az európai és világméretű feszültség csökkentéséhez, a bizalom erősítéséhez. Sajnos kevésbé tapasztaltunk ilyen fogadtatást a mi kezdeményezéseink esetében. Támogattuk és támogatjuk az Európa különböző térségeiben létesítendő atomfegyvermentes övezetekre vonatkozó ja-

vaslatokat, s készek vagyunk behatóan tanulmányozni az ezek kiszélesítésének, esetleges összekapcsolásának lehetőségét is. Magyar részről a legmagasabb szinten is többször megfogalmaztunk olyan javaslatot, hogy ne telepítsenek nukleáris fegyvereket olyan államokban, ahol még nincsenek, és ne növeljék számukat ott sem, ahol már vannak ilyen eszközök. Sajnos a NATO oldalán ez nem talált visszhangra, s az amerikai rakéták nyugat-európai telepítésének megkezdése miatt a kérdés jórészt elvesztette aktualitását. Emlékezetes az is, hogy hazánk többször is kifejezte szándékát: kész teljes jogú résztvevőként csatlakozni a bécsi tárgyalásokhoz, amennyiben Olaszország is hasonlóan cselekszik. Ez a kezdeményezésünk sem kapott kedvező választ, sőt időközben csak kedvezőtlenebbek lettek megvalósulásának lehetőségei.

Hazánk tevékenyen részt vett a helsinki folyamat kibontakoztatásában és számos kezdeményezést tett a záróokmányban megfogalmazott elvek és ajánlások maradéktalan érvényesítése érdekében. Emlékezetes, hogy 18 tőkés országnak nyújtottunk át konkrét javaslatokat, amelyek a gazdasági együttműködéstől az információcseréig a kapcsolatfejlesztés valamennyi területét átfogták. Egyoldalú könnyítések egész sorát tettük például annak érdekében, hogy elősegítsük az emberek közötti kapcsolatok, az idegenforgalom fejlesztését. Javaslatot dolgoztunk ki a kis nyelvek oktatásának, a kis népek irodalma terjesztésének elősegítésére. Ez irányú tevékenységünk elismerését jelenti, s egyben további lehetőséget biztosít az európai együttműködés fejlesztéséhez való hozzájárulásunk számára, hogy az 1983 szeptemberében befejeződött madridi találkozón elfogadott program részeként 1985 őszén hazánk fővárosában kerül sor az Európai Kulturális Fórum megrendezésére.

A szocialista külpolitika közös céljainak, egyeztetett törekvéseinek képviseletére jó lehetőséget adtak azok a magas szintű találkozók is, amelyek az utóbbi hónapokban kerültek sorra hazánk és több fejlett tőkés ország között. A nemzetközi kérdésekről folytatott véleménycsere azért hasznos, mert elő-

segíti egymás álláspontjának alaposabb megismerését, jobb megértését, a szándékok tisztázását, s ezzel hozzájárulhat a bizalom építéséhez, a tárgyalásokhoz, megállapodásokhoz szükséges légkör kialakításához. Egy-egy szocialista és tőkés ország kétoldalú kapcsolatainak fejlesztése pedig nem csupán a két nép érdekeit szolgálja, de a kelet–nyugati viszony részeként jótékonyan hat a nemzetközi helyzet egészére is.

Tapasztalataink szerint ez a külpolitikai aktivitás — amely a közös fellépések és a saját kezdeményezések keretében egyaránt ugyanazokat a célokat, a béke megszilárdítását és a népek közötti megértés ügyét szolgálja – tovább erősítette hazánk nemzetközi tekintélyét az utóbbi években. Egyértelmű állásfoglalásaink és magatartásunk, szilárd elkötelezettségünk és őszinte megegyezési szándékunk következtében megbízható szövetségesként, barátként, korrekt partnerként tartanak bennünket számon.

Kérdés: A magyar külpolitika – mint ezt a kétoldalú diplomáciai érintkezések során és a nemzetközi fórumokon egyaránt hangsúlyozzuk – olyan békepolitika, amely osztálypolitika és nemzeti politika is egyidejűleg. Mi szavatolja a közös célok és a nemzeti érdekek összhangját a szocialista országok kapcsolatrendszerének keretében, tekintettel ezeknek az országoknak a sokszínűségére, eltérő kapcsolatépítési lehetőségeikre?

Válasz: A mai követelményeknek csak a közös célok olyasfajta értelmezése felelhet meg, amely magában foglalja az együttműködő szocialista országok legalapvetőbb nemzeti érdekeit, illetve az ezek érvényesítéséhez szükséges nemzetközi feltételek megteremtésére irányuló törekvéseket. A közös célok elérése érdekében tett együttes, illetve egyeztetett, de önálló külpolitikai lépések ily módon nem kerülhetnek ellentétbe a valóságos nemzeti érdekekkel, sőt azok érvényre jutását segítik.

Ez természetesen még csak az összhang olyan általános lehetősége, amit minden egyes konkrét esetben tudatos egyeztető tevékenységgel kell biztosítani. Mint ismeretes, a közös

külpolitikai célok megfogalmazása a Varsói Szerződés Szervezetének keretében történik. A tagállamok érdekeit összehangolva, tapasztalatait felhasználva és természetesen a nemzetközi realitásokat mérlegelve együttesen határozzák meg mind a hosszú távú (és alapjaiban már társadalmi rendszerünkből, ideológiánkból következően adott) célokat, mind pedig a közvetlen, konkrét tennivalókat. Így formálódnak tehát a Varsói Szerződés állásfoglalásai, valamint azok a javaslatai, kezdeményezései, amelyek érvényre juttatásában valamennyi tagország érdekelt.

Hasonló módon történik a nemzeti és a közös érdekek összehangolása a gazdaság területén is, a KGST keretében. Ez soha nem könnyű folyamat, napjainkban azonban a KGST-országok ismert gazdasági gondjai miatt – amelyeket a növekedés objektív nehézségei és az időnkénti tévedések, hibák mellett a világgazdaság problémái is súlyosbítanak – az összehangolás még gondosabb mérlegelését teszi szükségessé.

A sokszínűség természetesen nem könnyíti meg az érdekek összehangolását, de nem is teszi lehetetlenné azt. Meggyőződésünk szerint a sokszínűség növekedése – az alapvető azonosság érvényesülése mellett –, a konkrét formák, módszerek növekvő változatossága természetes velejárója a szocialista társadalom belső fejlődésének és nemzetközi térhódításának. Kétségtelen tény továbbá, hogy a jelenlegi nehézségek, az ezek megoldásához szükséges fokozott erőfeszítések, az ezzel összefüggő módszerbeli útkeresés szintén a sokféleség irányába hat. De ezzel egyidejűleg tapasztalataink szerint jól érzékelhető az is, hogy a szocialista országok pártjai nem elégednek meg csupán annyival, hogy a korábbinál nagyobb megértést mutatnak egymás sajátos megoldásai iránt, hanem nagyobb figyelmet is fordítanak a hasznosítható tapasztalatok átvételére.

Ami pedig az eltérő kapcsolatépítési lehetőségeket illeti, tény, hogy a történelmi kötődésekkel, illetve a mai adottságokkal összefüggésben a különböző tőkés országok nem azonos intenzitású érdeklődést tanúsítanak az egyes szocialista or-

országok iránt. Ausztria, Finnország vagy az NSZK például nagyobb aktivitást mutat hazánk, mint több más szocialista ország iránt. De ez nem a mi kiváltságunk, hiszen ugyanezt a megkülönböztetett figyelmet tapasztalhatja például Bulgária két balkáni szomszédja, Görögország és Törökország irányából vagy Kuba Spanyolország részéről, az NDK az NSZK felől. És ez fordítva is érvényes. Nemcsak meggyőződésünk, de konkrét tapasztalatunk is, hogy ezeket a sajátos lehetőségeket is ki lehet használni a nemzeti érdekek érvényesítésével egyidejűleg a közös célok szolgálatára.

Ismeretes, hogy az elmúlt évben legfelső szintű találkozóra került sor hazánk és a Szovjetunió, Bulgária, Csehszlovákia, Lengyelország, valamint az NDK között. Ezek a találkozók csakúgy, mint a Varsói Szerződés és a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa, valamint a többoldalú ideológiai együttműködés keretében megtartott tanácskozások számunkra ismételten bizonyították: hazánkhoz hasonlóan valamennyi szocialista barátunk alapvető fontosságú kérdésként kezeli a szövetségi rendszer erősítését, a két- és többoldalú kapcsolatok bővítését, hatékonyságuk növelését annak érdekében, hogy az együttműködés egyidejűleg szolgálja a közös célok elérését és a hazai feladatok minél eredményesebb megoldását.

Kérdés: Ma, felszabadulásunk évfordulóján méltán hangsúlyozzuk azt a történelmünket meghatározó pozitív szerepet, amelyet a Szovjetunió a fasizmus alóli felszabadításunkban, több évtizedes kiegyensúlyozott fejlődésünk politikai és gazdasági feltételeinek megteremtésében játszott. Hogyan látja az élet minden területére kiterjedő magyar–szovjet kapcsolatok továbbfejlesztésének kilátásait?

Válasz: A Szovjetunióhoz fűződő viszonyunk függetlenségünk, szuverenitásunk és társadalmi haladásunk legfontosabb nemzetközi támasza. Ebből fakad az az alapállásunk, hogy a magyar–szovjet barátság és együttműködés folyamatos fejlesztése fontos elv és gyakorlat számunkra.

A sokrétű magyar–szovjet együttműködés a történelem által igazolt szilárd elvi alapokon nyugszik. Kapcsolataink

minden területen folyamatosan, konjunkturális megfontolásoktól és ingadozásoktól mentesen fejlődnek. A két ország vezetői, népei részéről megnyilvánuló kölcsönös bizalom a magyar–szovjet együttműködés folytonosságának és megújulásának az alapja. Politikai kontaktusainkban meghatározó jelentőségű a Magyar Szocialista Munkáspárt és a Szovjetunió Kommunista Pártja közötti közvetlen, nyílt, internacionalista viszony.

A gazdasági kapcsolatok kölcsönösen előnyös alapokon fejlődnek, miközben a két nemzetgazdaság eltérő nagysága és a kapcsolatok nagyságrendje következtében hazánk számára alapvetően fontos a magyar–szovjet gazdasági együttműködés. Ezt a számadatok is érzékeltetik, hiszen teljes külkereskedelmi forgalmunk egyharmadát, a szocialista országokkal folytatott kereskedelmi forgalmunknak pedig több mint a felét a Szovjetunióval bonyolítjuk.

Ami a jövőt illeti, elmondhatjuk: a továbbfejlesztés lehetőségei még a kapcsolatok nagy volumene és szinte az élet minden területére kiterjedő és széles köre mellett is nagyon jelentősek. A két ország kapcsolatainak extenzív bővítésére persze már korlátozottak lesznek a lehetőségek a jövőben, ezért kell mindkét fél részéről a továbbhaladás új, minőségi módozatait feltárni és a meglevő tartalékokat hatékonyabban kiaknázni.

Ezzel összefüggésben úgy vélem, hogy az elkövetkező időszakban az egyik legfontosabb feladat egymás eredményeinek, tapasztalatainak még elmélyültebb tanulmányozása, a kölcsönösen hasznosítható megoldások gyakorlati alkalmazása. Az elmúlt években a magyar–szovjet kapcsolatok dinamikus fejlődését alapvetően azért sikerült biztosítanunk, mert párt- és állami vezetőink kölcsönösen fokozott figyelemmel és jóindulatú megértéssel kezelték egymás sajátosságait, a szocialista építés során keletkező eltérő megoldási módokat is. Túlzás nélkül megállapítható, hogy ez a kölcsönös tisztelet és megértésre törekvés a magyar–szovjet kapcsolatok normájává, további fejlesztésének biztosítékává vált.

A mai ünnepi megemlékezés kapcsán külön szeretném ki-

emelni, hogy a magyar–szovjet együttműködés társadalmi bázisa egyre szélesedik. A két ország népeinek akarata, őszinte érdeklődése nyilvánul meg a társadalmi szervezetek közti kapcsolatok kibontakozásában és elmélyítésében. Hazánkban a Szovjetunióval fenntartott viszonynak a kölcsönösségen, az egyenjogúságon, az internacionalizmuson alapuló ápolása szerves része szocialista nemzeti közmegegyezésünknek. A magyar–szovjet kapcsolatok fejlesztéséhez, közös tennivalóink megoldásához szilárd alapot biztosít az a tény, hogy a két ország társadalmát, népeit egyre céltudatosabb és hatékonyabb együttműködés fogja át.

Az interjút Szászi József készítette.
Forrás: *Magyar Hírlap,* 1984. április 4.

Megnőtt az érdeklődés hazánk iránt

Kérdés: Ön az első nagykövetünk, akit felkértünk, hogy lapunkban elmondja gondolatait, tapasztalatait. Óhatatlan, hogy először arra kérünk választ, milyenek a feladataik általában a diplomáciai misszióknak, s aztán szóljunk az itteni sajátos moszkvai feladatokról.

Válasz: Külpolitikánknak is – mint politikánknak általában – a maga sajátos eszközeivel, egyebek között a diplomácia révén, népünk gyarapodását, hazánk mindenoldalú fejlődését kell előmozdítania. A külpolitika sajátos feladata, hogy biztosítsa a békés építőmunka külső feltételeit. A diplomáciának alkalmasnak kell lennie tehát arra, hogy megszüntessen minden olyan helyzetet, amely az ország békéjét veszélyeztetné. Mivel Magyarország kis ország, szükség esetén egyedül nem tudna háborút viselni, nem is tudná azt elhárítani. Külpolitikai feladatainkhoz megfelelő háttérül szolgálnak a szocialista országok olyan egyesülései, mint a KGST és a Varsói Szerződés. Ezen a szövetségi rendszeren belül különleges szerepet játszik a Szovjetunióhoz fűződő baráti kapcsolatunk. Ezek persze sokat ismételt alapelvek. A jelentőségüket már felismerte és hangsúlyozta egy olyan kiváló elődöm, mint Szekfű Gyula, aki nem csupán diplomata volt, hanem hivatásos történelemtudós, s a gondolatait bizonyára hosszan érlelte. Őt idézem, azokat a szavakat, amelyeket az első magyar–szovjet barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződés aláírásakor, 1948-ban mondott: „A ... szerződést a Szovjetunió nemcsak pontosan és irántunk való nagy jóindulattal is fogja megtartani. Tényleg meg fog

bennünket védeni minden támadás ellen... Az új helyzetben nekünk teljes őszinteséggel kell együttműködnünk a Szovjetunióval diplomáciai téren is... És ha ez így történik mindkét részről, akkor állami fennállásunk, függetlenségünk, anyagi felvirágzásunk jobban lesz biztosítva, mint a középkor óta bármikor." Felszabadulás utáni első moszkvai követünk, majd nagykövetünk szavait az azóta eltelt történelmi időszak teljes mértékben igazolta.

Kérdés: A moszkvai nagykövetség mint legfontosabb diplomáciai képviseletünk a többitől némileg eltérő, sajátos funkciókat is teljesít. Kérjük, szóljon erről.

Válasz: Külpolitikánknak sarkalatos célja az emberi haladás előmozdítása. Sőt, úgy vélem: sohasem fonódott össze annyira a béke, a haladás és a forradalom ügyének előrevitele politikánkban, mint éppen most. Összehangolt kezdeményezéseket tesznek ezért a szocialista országok, s népköztársaságunk moszkvai nagykövetsége jelentős mértékben közreműködik e politika egyeztetésében. Igyekszik elősegíteni nemzeti érdekeink összehangolását a többi szocialista ország érdekeivel. A kétoldalú magyar–szovjet kapcsolatrendszer erősítése kölcsönhatásban áll a többoldalú kapcsolatok kiépítésével. A szocialista forradalom és a béke ügye elválaszthatatlan, s mind a két célért vívott küzdelemben kiemelkedő szerepet játszik a Szovjetunió, amelynek hazánk mind kétoldalú, mind többoldalú alapon megbízható szövetségese és barátja.

Kérdés: Gyakran emlegetjük a magyar–szovjet barátság szilárdságát. Ám e kapcsolat alakulása is folyamat, s mint a világban lezajló minden folyamatnak, bizonyára ennek is vannak elhaló és keletkező elemei. Milyen új elemeket tart ön kapcsolatainkban figyelemre méltónak?

Válasz: Politikai kapcsolatainkról elmondhatjuk, hogy felhőtlenek, zavartalanok. Új jelenségként értékelhetjük, hogy ugrásszerűen megnőtt az érdeklődés hazánk iránt, s különösen a szocializmus építésében szerzett magyar tapasztalatok iránt. Ez mindenekelőtt az SZKP XXVI. kongresszusának állásfoglalására vezethető vissza, amely kimondta, hogy tanul-

ni lehet s kell is egymás tapasztalataiból. Nagykövetségünkre az a fontos feladat hárul, hogy tápláljuk és amennyire csak lehet, kielégítsük ezt a megnövekedett érdeklődést. A Szovjetunióban a hazánkról kialakult kép reális. S mivel az egymás dolgaival való ismerkedést folyamatnak is lehet tekinteni, most úgy érezzük itt Moszkvában, hogy kedvező szakaszában vagyunk ennek a folyamatnak. Tovább erősödik a bizalom hazánk iránt. Szovjet barátaink elismerik azokat az erőfeszítéseket, melyeket pártunk és kormányunk tesz a szocializmus – sajátos történelmi és földrajzi helyzetünknek megfelelő – megvalósításáért, s nagyra értékelik azt a stabilitást, amely Magyarország állapotát ebben az egyáltalán nem könnyű nemzetközi helyzetben jellemzi.

Kérdés: Hogyan látja gazdasági együttműködésünket? Megvan-e a harmónia ezen a területen is?

Válasz: Gazdasági kapcsolatunk nagy volumenű és ez az együttműködés hazánk számára változatlanul létfontosságú. A kétoldalú forgalomra vonatkozóan sok adat ismert, ismétlésükre aligha van szükség. Ez alkalommal illusztrációképpen mindössze két számot mondanék. Először is: 1980-ban a két ország között vasúton, vízi és légi úton, csővezetéken több mint 30 millió tonna árut szállítottak. Másodszor: 1981-ben a magyar–szovjet árucsere értéke várhatóan 6 és fél milliárd rubel lesz, ami forintban mintegy 180 milliárdos összeget tesz ki. Gazdasági kérdések játsszák a főszerepet nagykövetségünk munkájában is. Az együttműködés fontosságát növeli, hogy igen nehéz körülmények között kellett koordinálnunk az 1981–1985. évi középtávú tervünket, s úgy hiszem, nagykövetségünk munkája hozzájárult a tárgyalások eredményeihez. Meg kell jegyeznem, hogy miközben a feltételek súlyosbodását emlegetem, ez nem a két fél szándékának eredményeképpen következett be, hanem arról van szó, hogy az objektív körülmények váltak nehezebbekké. A mi nehézségeink okai otthon közismertek, a cserearányok romlása okoz gondot mind szocialista, mind tőkés relációjú külkereskedelmünkben. Arról viszont talán kevesebb szó esik a magyar sajtó-

ban, hogy a világpiaci helyzet a Szovjetunió számára sem egyértelműen kedvező. Igaz, az energiaprobléma itt másképpen jelentkezik, mint nálunk. Tény azonban, hogy az energiahordozók java részét, valamint a nyersanyagokat nehezen megközelíthető helyekről, súlyos szállítási problémák közepette termelik ki a Szovjetunióban az utóbbi években, s ez számottevően emeli az önköltséget. Gondot okoz az idei szárazság is a gabonaellátásban és ne hagyjuk ki a nemzetközi helyzet előnytelen hatásait sem. Ebben a nehezebb helyzetben nincs más megoldás, csak az, hogy még inkább keresni kell a pótlólagos forrásokat, és erőfeszítéseket kell tennünk, hogy higgadtan, körültekintően, barátian, a legkorrektebb módon együtt keressük azoknak a problémáknak a rendezési módját, amelyek esetleges nehézséget okozhatnak kapcsolatainkban.

Kérdés: Kulturális kapcsolataink élénkek. Mint Moszkvában működő tudósító, hétről hétre újabb egyezményekről, valamint innen hazánkba és onnan ideérkezett művészek sikereiről adhatok hírt. Hogyan látja ön ezeket a kapcsolatokat?

Válasz: Még ennél is bátrabban fogalmaznék: kulturális téren minőségi ugrás következett be az utóbbi években. E kapcsolatok elérték általános politikai kapcsolataink szintjét. A két ország ideológiai életében, kultúrpolitikai gyakorlatában kétségkívül meglevő különbségek nem zavarják az együttműködést, megtaláljuk az érintkezési pontokat, sőt az eltérések gazdagítják egymás kulturális tevékenységét. Új jelenség, hogy az alkotói folyamatba is bekapcsolódnak szovjet művészek Magyarországon és magyarok itt a Szovjetunióban. Előtérbe került a közös műhelymunka, és a komplex együttműködés lett a jellemző.

Példaként említeném a nagyszabású Bartók-évfordulót. A kékszakállú herceg vára című opera moszkvai előadásán olyan énekesek léptek fel, mint a világhírű Obrazcova és Nyesztyerenko. A moszkvai Nagy Színház előadását budapesti lemezfelvétel követte az említett művészekkel. A „Kékszakállú" után A fából faragott királyfi előadása következett

a legkiválóbb moszkvai táncművészek fellépésével – csupán Nagyezsda Pavlova nevét említem –, és számos koncert vidéken, végül Bartók szobrának felállítása a szovjet főváros egyik legreprezentatívabb zenei intézményében. De említhetnék sok más példát is.

A magyar színházakban egyre gyakrabban rendeznek a szovjet művészeti élet kiválóságai. A szovjet színházak legkedveltebb szerzői közé tartozik Örkény István, Szakonyi Károly. A példák szinte tetszés szerint szaporíthatók. Egy mozzanatot szeretnék még kiemelni. Az elmúlt évtizedben a magyar szépirodalom szovjetunióbeli kiadása a művek számát, a példányszámot, a válogatás igényességét tekintve jelentősen hozzájárult a magyar irodalom világirodalmi elszigeteltségének feloldásához. Nehezen fölmérhető értékű számunkra a szovjet könyvkiadás missziója. Ennek érzékeltetésére néhány adat: évente átlagosan 25 magyar szépirodalmi mű jelenik meg, közel 1,5 millió példányban, de ennél is lényegesebb, hogy az utóbbi években olyan alkotók műveit adták ki a Szovjetunióban, mint Illyés Gyula, Déry Tibor, Sánta Ferenc, Örkény István, Garai Gábor, Szabó Magda, Fejes Endre – és még sorolhatnám a neveket.

Kérdés: Hazai folyóiratokban gyakran olvasható, hogy a magyar tudománynak kiaknázatlan tartalékai vannak a nemzetközi együttműködésben. Hogyan látja ezt ön szovjet viszonylatban?

Válasz: E téren is mutatkozik előrelépés. A különböző mutatókat figyelembe véve, a Szovjetuniónak Magyarország az ötödik helyen álló partnere. Közös kutatások kerültek napirendre. A magyar mezőgazdasági tudományok képviselői például megtalálják itt azokat a partnereket, akiknek földrajzi adottságai hasonlatosak a mieinkhez, s nagyon ésszerűnek tartom, hogy ott alakul ki együttműködés, ahol mindkét fél számára gazdaságos. Jó reményekre jogosítanak a közös társadalomtudományi kutatások. Kiaknázatlan lehetőségek, úgy tűnik, mindenekelőtt az orvostudományban, az elektronikában vannak. Társadalomtudományi együttműködésben a jö-

vő tennivalója például a kommunista filozófus, Lukács György után maradt közös örökség, a szovjetunióbeli emigráció évei alatti tudományos munkásságának feldolgozása.

Kérdés: Önt nemcsak tapasztalt diplomatának, hanem tájékozott, sokat olvasó embernek is tartják környezetében. Érdekes volna megismernünk véleményét azokról a hazai vitákról, amelyek helyünket igyekeznek meghatározni a világban.

Válasz: Meggyőződésem, hogy nemcsak a jó pap tanul holtig, hanem a jó diplomata sem tudhat eleget. Célszerű időnként történelmi műveket lapozgatni, a történelem mindig hordoz aktuális tanulságokat. Jeles gondolkodóink egész sora helyesen fogalmazta meg, hogy az ország múltja végeredményben a dolgozó nép múltja, és ennek a múltnak az ismerete nélkül nem lehet követni a történelmi folyamatosságot és a jelen sem érthető meg. 1945 után sokan úgy képzelték, mintha ettől az időtől kezdődne minden, ami új Magyarországon. A történelmi folyamatosság foglalkoztat több szempontból is mostanában, de különösen a külpolitika, a diplomácia szempontjából.

Mai magyar történelmi vitáink fontosságát azért is hangsúlyoznám, mert tanulságaik itt a Szovjetunióban is hasznosíthatók. Figyelemre méltónak tartom például azt a történészi buzgalmat, amellyel hazánk huszadik századi történetét kutatják. (. . .) Nemcsak jelenünk megítélése változik, hanem Magyarország történelmi szerepének megítélése is. Egyre inkább az a nézet kerül előtérbe például, hogy természetesen nem a magyar nép volt a hitlerista Németország utolsó csatlósa, hanem csak az úri Magyarországot képviselő fanatikus réteg, és itt is fel fognak figyelni azokra a mostanában a közérdeklődés előterébe kerülő másfajta tényekre, hogy sokszor becsületes magyar fordult szembe a fasizmussal, s mily sokan kísérelték meg a szakítást. Hogy nem sikerült, az nemcsak ezeknek az embereknek a hibája volt.

Ugyanakkor fel kell figyelnünk arra, hogy a Szovjetunióban milyen nagy jelentőséget tulajdonítanak az egykor szov-

jet földön vérüket ontó magyar internacionalisták tevékenységének, s mennyire megbecsülik azoknak az értelmiségieknek, vezetőknek az emlékét, akik a két háború között a Szovjetunió életében szerepet játszottak. Olyanokra gondolok, mint Varga Jenő, Sík Endre, Gavró Lajos, Münnich Ferenc. Jó volna, ha ezekre a hagyományokra még nagyobb súlyt helyeznénk, hogy elfoglalhassák méltó helyüket nemzeti tudatunkban és kapcsolataink értékrendjében.

Kérdés: Immár négy éve, hogy ön a moszkvai nagykövetség élén áll. Milyennek ítéli meg az itteni munka feltételeit?

Válasz: Olyan értelemben könnyűnek, hogy politikai elveink azonosak, igyekszünk azonos irányban haladni, s a szovjet vezetők elvtársaiknak, barátaiknak tekintenek bennünket. De nehéznek olyan értelemben, hogy együttműködésünk roppant sokrétű, s az itt dolgozó diplomata kötelezettségei ehhez mérten nagyok. Mindenekelőtt tanulságosnak ítélem ezt a négy esztendőt. Eseménydús esztendők voltak. Amióta itt dolgozom, nyolc alkalommal került sor pártjaink első titkárainak találkozójára. E megbeszéléseknek kivételes jelentőségük van, hiszen a két ország két első embere, a két legilletékesebb határozta meg az együttműködés fő irányát, és természetesen számomra útmutatóul szolgáltak ezek a tárgyalások konkrét politikai tartalmukat, légkörüket tekintve egyaránt. S volt más esemény is. 1979-ben Leonyid Brezsnyev vezetésével szovjet párt- és kormányküldöttség járt hazánkban, ami együttműködésünkre igen gyümölcsöző hatással volt. Ez év tavaszán zajlott le az SZKP XXVI. kongresszusa. Mindkét történelmi jelentőségű esemény szemtanúja, aktív résztvevője voltam.

Feledhetetlen élményeim közé tartozik a moszkvai olimpia, amely nemcsak pompás és élvezetes sportesemény, hanem megrendezése és példamutató szervezettsége folytán a Szovjetunió sikere is volt. Mi pedig nemcsak sportolóink sikereinek örülhettünk, hanem a magyar műszaki technika olimpiai szereplésével is büszkélkedhettünk. Igen érdekes volt meg-

ismerkednem néhány nálunk is népszerű szovjet művészegyéniséggel.

A szovjet vezető politikusok szintén egész sorával ismerkedtem meg és kerültem szorosabb kapcsolatba, barátságba az évek során. Megértést, figyelmet, megbecsülést tapasztaltam részükről irántunk, hazánk iránt. Mindezek talán igazolják, hogy jók a feltételek munkánkhoz, sokféle lehetőséggel élhetünk.

Kérdés: Legvégül arra kérnénk mint diplomáciai misszióvezetőt, hogy összegezze, mit tart a jó diplomata fő erényének, mire igyekszik felhívni beosztottai figyelmét?

Válasz: Először is: a magyar diplomata viselkedésével és személyiségével példázza, testesítse meg a magyar nép legjobb törekvéseit és soha ne feledje: magatartása, fellépése alkalmat ad arra, hogy hazánkról képet alkothassanak. Sohasem szabad elszakadnia népe életétől, eredményeit és gondjait ugyanúgy ismernie kell, mintha otthon dolgozna. A diplomatának a szó szoros értelmében valóban népben-nemzetben kell gondolkodnia, népét kell szolgálnia, s ezáltal szolgálnia kell a népek közötti barátság és együttműködés ügyét. Másodszor: nekünk, diplomatáknak lehetőségünk van arra, hogy folyamatosan tájékozódjunk és személyes benyomásokat szerezzünk a fogadó ország életéről, viszonyairól és alapvető igényeiről velünk szemben; arról valósághű képet kell adnunk saját vezetésünknek. Pártunk első titkára egy beszélgetés alkalmával ezt képletesen így fogalmazta meg (szabadon idézem): a diplomaták a küldő ország legfelsőbb vezetésének „szemei". Amit Kádár János elvtárs mond, csak látszatra tűnik könnyű feladatnak, aki ezt jól oldja meg, már eleve nagy szolgálatot tesz hazájának, a két nép barátságának, hiszen így nemcsak a politika végrehajtásában, hanem annak kimunkálásában is részt vesz. Ezzel kapcsolatban jutnak eszembe André Gide szavai, amelyeket jól megjegyeztem: „Az író és a politikus számára az egyik legnehezebb dolog az, hogy előre lássa a múltját." Harmadszor: Tudatosan igyekeztem olyan légkört teremteni kolóniánkon, hogy az itt dolgozóknak

jó legyen a közérzetük, mert meggyőződésem, hogy csak kiegyensúlyozott ember tud önmagán kívül a közért is dolgozni, megfelelően képviselni hazánk ügyét. Aki csak vonszolja az életét, nem segíthet másokon. Ezért igyekszem minden tőlem telhetőt megtenni azért, hogy a hazától messzire került emberek, családok ne érezzék állandóan és kínzón az otthon hiányát, hogy itt is otthon érezzék magukat.

Az interjút Moszkvában N Sándor László készítette
Forrás: *Magyar Hírlap*, 1981 november 7

Az ENSZ és a magyar külpolitika

Egy az épület, melynek építésében valamennyi nemzet közreműködik – vallotta Eötvös Loránd, a nemzetközi hírű magyar fizikus, így érzékeltetve a különböző országok, népek sorsközösségét. Napjainkban, a XX. század utolsó negyedében még inkább érvényes ez a megállapítás, mert az egyes államok, népek, nemzetek – minden társadalmi, ideológiai, etnikai különbözőségük ellenére – egymásra vannak utalva, s csak együttes erőfeszítésekkel lehetnek úrrá az egész emberiséget létében fenyegető veszedelmeken és a megoldandó gondokon. A népek háborúskodás nélküli együttélésének szükségességét, az államok, földrészek, társadalmi rendszerek korunkban mind világosabban kirajzolódó, világméretűvé tágult egymásra hatását és kölcsönös függését érzékeli és mérlegeli a magyar külpolitika is. Hazánk súlyos történelmi megrázkódtatásai is erre késztetik, de az ország társadalmi berendezkedésének szocialista jellege, földrajzi fekvése, helye a „népek országútján", viszonylagos kicsisége, nyitottsága és sok tekintetben sebezhető gazdasági élete kényszeríti is a nemzetközi környezet változásainak állandó és realista figyelemmel kísérésére, s – erejéhez mérten – e körülmények számára kedvező alakítására.

Napjainkra világossá vált: egyszer s mindenkorra megszűnt annak a lehetősége, hogy bármely nép bezárkózzék akár országa, akár szűkebb földrajzi térsége, akár társadalmi és szövetségi rendszere határai mögé. Tudatában vagyunk annak, hogy az egész emberiséget érintő globális kérdések megoldásának előmozdítása egyre erősebben befolyásolja szocialista

építőmunkánkat, a magyar nép előrehaladásának lehetőségeit. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének egész tevékenysége, benne hazánk részvétele is a fentieket támasztja alá. Szerepünk az ENSZ munkájában nemcsak a magyar külpolitika kereteinek sokoldalú, nemzetközivé, sőt világméretűvé tágulását jelzi, de egyidejűleg azt is tükrözi, hogy nem tétlen szemlélői, hanem aktív résztvevői vagyunk a nemzetközi élet folyamatainak, azok formálásának.

Az Egyesült Nemzetek Szervezete megalakításának 40. évfordulójára összeállított tanulmánykötet kísérletet tesz a világszervezet küldetésének, a nemzetközi viszonyok formálásában betöltött szerepének és reális lehetőségeinek árnyalt bemutatására. Hézagpótló ez a munka, mert – bár készült már hasonló összeállítás – sem tudományos vizsgálódás, sem a politikai gyakorlat nem elemezte ilyen sok szempontból, ilyen átfogó módon az ENSZ jelentőségét, a világpolitikában betöltött szerepét. Hiányos volt eddig annak sokoldalú felmérése is, hogy az ENSZ milyen kereteket biztosít a magyar külpolitikai törekvések érvényesítéséhez, és Magyarország a maga szerény eszközeivel hogyan járulhat hozzá a szervezet eredményes tevékenységéhez.

Ez a kötet ezért elsősorban nemcsak tisztelgés a négy évtizedes fennállását ünneplő ENSZ munkája előtt, hanem a magyar külpolitika céljainak, eszközeinek áttekintéséhez is fontos adalékokkal szolgál. E feladatának azért is képes megfelelni, mert a tanulmányokban a szakértelem, a különböző összetett tényezők együttes számbavétele józansággal és realitásérzékkel párosul.

Az ENSZ szerepének taglalását, a magyar külpolitikának ezzel kapcsolatos egyértelmű és világos állásfoglalását napjainkban az is időszerűvé teszi, hogy a nemzetközi életben felerősödtek a világszervezetet bíráló hangok. Megszaporodtak azok a kísérletek, amelyek megpróbálják az ENSZ-et kirekeszteni a nemzetközi békét és biztonságot fenyegető világpolitikai problémák rendezéséből, alapokmányának módosí-

tását kívánják, és szakosított szervezeteinek, közöttük például az UNESCO-nak a megváltoztatására törekednek.

E törekvések azt használják ki, hogy a nemzetközi közvéleményben az ENSZ szerepével kapcsolatosan gyakran téves vélekedések, illuzórikus, túlzott elvárások, avagy éppen ellenkezőleg, a világszervezetet lebecsülő nézetek élnek. Nekünk itthon, Magyarországon is vannak teendőink, hogy javítsuk a tömegtájékoztatási munkát, az ENSZ és a szakosított szervezetei tevékenységének hiteles és érdemi bemutatását. Úgy vélem, hogy az e kötetbe foglalt tanulmányok jó szolgálatot tehetnek ennek a hiányosságnak a megszüntetése érdekében.

AZ ENSZ ÉS A VÁLTOZÓ NEMZETKÖZI VISZONYOK

Az ENSZ megalakulásának 40. évfordulója alapos történelmi visszatekintésre csábíthat. Természetesen nincs mód arra, hogy részletesen elemezzük az ENSZ négy évtizedének valamennyi fontos eseményét. Mindössze arra vállalkozhatunk, hogy felvillantsuk a világszervezet tevékenységének néhány jelentős történelmi állomását.

Az ENSZ mai helyzetének megítéléséhez elengedhetetlen keletkezésének egyedülálló történelmi körülményeire utalni. 1945. október 24. az antifasiszta koalíció tevékenységének csúcspontját jelképezte. Az ENSZ megalapítása után a világpolitikában végbement fejlemények azonban új helyzetet teremtettek. Az antifasiszta koalíció a vezető tőkés államok magatartása következtében széthullott. Az ezt követő években létrejött a szocialista világrendszer, majd fölbomlott az imperializmus gyarmati rendszere. A változások együttes eredményeként kialakult a nemzetközi viszonyok mai rendszere, a nemzetközi érdekviszonyok és kapcsolatrendszerek bonyolult együttese.

Az ENSZ fennállásának 40 éve alatt sajátos mechanizmusán keresztül mindenkor tükrözte a nemzetközi viszonyokat.

A világrendszerek, az országcsoportok, az államok fejlődése, egymáshoz való viszonya szabott és szab határt ma is a világszervezet cselekvési lehetőségeinek. Ezért nem szabad a nemzetközi szervezetekben felmerülő problémákért, megoldatlan politikai kérdésekért csupán az ENSZ-et és szakosított szervezeteit felelőssé tenni. A nemzetközi kapcsolatok változásait nem az ENSZ határozza meg, bár tagadhatatlan, hogy a szervezet hat a világpolitika folyamataira. A mai gondokkal kapcsolatban szükséges emlékeztetni arra is, hogy a hidegháború idején a világszervezet a mainál jóval élesebb összeütközések színtere volt. Az enyhülés éveiben viszont tevékenysége felélénkült, mert lehetősége és cselekvési köre kitágult.

A hetvenes évek második felétől a nemzetközi viszonyok kedvezőtlen alakulása, a világgazdasági válság elmélyülése, a feszültség növekedése törvényszerűen éreztette hatását az ENSZ munkájában is. Ennek következtében egyre élesebb összeütközések voltak az egyes kérdések vitájában, alig-alig vagy egyáltalán nem lehetett határozatokat hozni a tagországok teljes egyetértésével. Mind gyakoribbá váltak a világszervezet hatékonyságát kétségbe vonó megnyilvánulások, törekvések, és egyre több nemzetközi politikai probléma rendezését igyekeztek elérni az ENSZ keretein kívül. Természetes, hogy az ilyen törekvések gyengítik az ENSZ szerepét.

Emiatt is szükséges rámutatni a hetvenes és nyolcvanas évtized fordulóján a nemzetközi helyzetben végbement változások természetére, mert annak tisztázása segíthet az ENSZ szerepének reális megítélésében a jelenlegi viszonyok között.

A hetvenes évek második felében a nemzetközi életben az enyhülés elemei mellett egyre jobban előtérbe kerültek a feszültség fokozására irányuló jelenségek és folyamatok. Kiterjedt és elmélyült a tőkés világgazdasági válság, és ezzel párhuzamosan az imperialista politika az erőegyensúly megbontására, a kelet–nyugati együttműködés lefékezésére törekedett. Korábban a gazdasági és a politikai együttműködés esetleges fáziseltolódása nem fékezte a nemzetközi kapcsolatok

egészét, mert az együttműködés előreszaladó ága megmozgatta a kevésbé dinamikusan fejlődő területet. A hetvenes évek második felében viszont mindkét együttműködési szférában egyszerre mutatkozott a megtorpanás, a lefékeződés, s ezzel egymás negatív hatását felerősítették.

Politikai téren e változások alapja az volt, hogy az egyes vezető tőkés körök módosították viszonyukat az enyhülési folyamathoz. Az enyhülési politika eredményeként kialakult nemzetközi viszonyokat károsnak ítélték meg a tőkés rend világméretű politikai vezető szerepének érvényesítése, a haladó erők gyarapodásának megakadályozása szempontjából. Ezért a történelmileg kialakult katonai erőegyensúly megbontására törekedve a fegyverkezési verseny újabb fordulóját kényszerítették a szocialista országokra, és minden téren ezen országok befolyásának visszaszorítására, s egyben gazdasági térdre kényszerítésére törekedtek és törekednek.

E törekvések és a világgazdaság válságjelenségei következtében elmélyültek a regionális válságok, fokozódott kiszélesedésük veszélye, bonyolultabbá vált a már meglevő konfliktusok kezelése és az újabb feszültséggócok kialakulásának megelőzése. A tőkés világgazdasági válság tovább növelte a fejlődő országok amúgy is súlyos problémáit: eladósodásukat és lemaradásukat.

A világban felhalmozódott feszültségek napjainkban arra is ráirányították a figyelmet, hogy ezeknek a haladásellenes törekvéseknek objektív korlátai vannak. Ez megmutatkozik gazdasági téren és más területeken is. Az országok, országcsoportok között eltérő mértékben és különböző szférákban éleződtek ki az ellentétek, nőtt a világpolitika egyes tényezői között a kölcsönös egymásrautaltság, a kölcsönös függés is.

Ezek az ellentmondások, feszültségek elérhetnek egy olyan határhelyzetet, amelyen túl magukat az imperialista törekvéseket is megkérdőjelező folyamatok indulnak meg, s ezek politikájuk módosítására kényszerítik a tőkés országokat. A felhalmozódó feszültségeknek oly módon történő feloldására

ugyanis, amely nem fenyegeti az emberiség létét, csak normális nemzetközi kapcsolatrendszer esetén van lehetőség. Ez az egyik olyan alapvető szempont, amelyet tartósan senki sem hagyhat figyelmen kívül.

A másik körülmény a kelet–nyugati kapcsolatok jelenlegi feszült szakaszával függ össze. Ezzel kapcsolatosan fontos hangsúlyozni, hogy a mai helyzet nem hasonlítható az ötvenes években kialakult hidegháborúhoz, attól alapvetően, minőségileg eltér. A hidegháború idején nem volt katonai erőegyensúly, ma viszont a szemben álló fő erők közötti katonai erőegyensúly tartós fennmaradásával számolhatunk. Napjainkban már rendelkezésre állnak az enyhülési politika kedvező tapasztalatai, és ha ellentmondásos tendenciákat tükröznek is, de fennmaradtak az európai biztonsági és együttműködési folyamat intézményei. A fejlett tőkés országok többsége és a legtöbb szocialista állam kétoldalú kapcsolatai viszonylag magas szintet értek el. Ez magyarázza a jelenlegi szakasznak azt a fontos sajátosságát, hogy a szovjet–amerikai kapcsolatok mélypontra kerülése nem vonta maga után a kelet–nyugati viszony egészének katasztrofális romlását. A nyugateurópai realista politikai körök felismerték: a mostani veszélyes helyzet nemcsak hogy nem helyezte hatályon kívül az enyhülés idején elfogadott elveket, hanem tovább erősítette azok érvényesítésének szükségességét.

A feszültségekkel terhes nemzetközi helyzet miatt az Egyesült Nemzetek Szervezetének munkájában felerősödtek a nézetkülönbségek, a konfrontációs törekvések. Ilyen körülmények között az ENSZ nemzetközi szerepe körüli viták is bizonyos értelemben törvényszerűnek tekinthetők. Túlzás nélkül állítható, hogy az ENSZ elleni támadások napjainkban túlnőnek a világszervezettel szembeni fellépés tényén, és a normális nemzetközi érintkezés alapelveit kérdőjelezik meg. Ezért szükséges a fenti összefüggések feltárása.

AZ ENSZ KÜLDETÉSE A NEMZETKÖZI VISZONYOK FORMÁLÁSÁBAN

Az ENSZ a maga nemében a nemzetközi kapcsolatok egyedülálló fóruma, amely az eltérő társadalmi, politikai, gazdasági érdekek szembesítésére, a különböző nemzeti, csoport- és regionális érdekek kompromisszumok útján való egyeztetésére, a vitás kérdések békés eszközökkel történő megoldására hivatott. Napjainkban nincs az ENSZ-hez mérhető globális intézményes államközi együttműködési rendszer – jelenleg 159 állam a tagja –, s a világszervezetnek ez a szerepe semmivel sem pótolható. Igaz, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezetének megalakulása óta újabb más, regionális vagy globális nemzetközi fórumok, intézmények is létrejöttek (így a 77-ek csoportja, az el nem kötelezett országok mozgalma, az Afrikai Egységszervezet, az európai biztonsági és együttműködési folyamat fórumai stb.), de közülük egyik sem enyire átfogó.

Az ENSZ eredményei között említhetjük meg, hogy a második világháború után döntő szerepet játszott a nemzetközi kapcsolatok, az államok együttélése korszerű elveinek és nemzetközi jogi normáinak kidolgozásában, széles körű elfogadtatásában és a közvéleménnyel való megismertetésében. A legszélesebb nyilvánosságot biztosítja az országok, szövetségi rendszerek céljainak, törekvéseinek megismertetésére, eredményeik és gondjaik bemutatására.

A világszervezet sajátos lehetőséget teremt a „csendes diplomácia" számára. Megfelelő helyet és feltételeket biztosít a személyes kontaktusok további mélyítéséhez, fejlesztéséhez, alkalmat ad az egymással feszült viszonyban álló, ellenséges vagy diplomáciai kapcsolatokkal nem rendelkező államok számára egymás véleményének közvetett megismerésére is, sőt tekintélyveszteség nélkül akár közvetlen tárgyalások folytatására is.

Az ENSZ-hez és szakosított szervezeteihez kapcsolódva a nemzetközi együttműködés különböző területeit szabályozó

további számos intézmény, szervezet jött létre. Az intézmények e szakosodását a termelés, a tudomány, a jog stb. nemzetköziesedésének folyamata hívta életre. Külön figyelmet érdemel ez a jelenség azért is, mivel az ENSZ-hez kapcsolódó intézmények átfogó rendszere, kiterjedtsége egyben biztosítékul szolgálhat ahhoz is, hogy a szakosított intézményekben felmerülő fontos problémák ne béníthassák meg az ENSZ-et, mint a legátfogóbb nemzetközi politikai együttműködési mechanizmust. A szakosított szervezetek sokféle és szerteágazó kérdésben szervezték meg az államok hatékony nemzetközi együttműködését, és az emberiség számos gondjának enyhítéséhez járultak hozzá tevőlegesen eddig is.

Sokan azt tartják, hogy korunk feszítő gondja, a fegyverkezési verseny korlátozásában az ENSZ erőtlen, viszonylag kevés konkrét eredményt tud felmutatni. Ennek okai azonban javarészt kívül esnek a világszervezet hatáskörén. A világon felhalmozott hadászati fegyverek több mint 90 százaléka a két vezető nagyhatalom tulajdonában van, a nukleáris fenyegetettség viszont az egész emberiséget érinti. A kelet–nyugati viszony rendezetlensége, a feszültségek növekedése idején az ENSZ fórumai nem helyettesíthették – és a jövőben sem helyettesíthetik – a közvetlen fegyverzetkorlátozási tárgyalásokat. A globális fenyegetettség, illetve a fegyverkezésnek a világgazdaságra vagy a tagországok java részét kitevő fejlődő országokra irányuló hatása ugyanakkor a problémát az ENSZ egyik központi kérdésévé teszi. A világszervezet sokféle módon fejthet ki jótékony hatást a fegyverzetek korlátozására: hozzájárulhat a kelet–nyugati viszony feszültségeinek csökkentéséhez, a leszerelési tárgyalások légkörének javításához. Változatlanul folynak Genfben az ENSZ égisze alatt a leszerelési tárgyalások. Az ENSZ erőfeszítéseit bizonyítja, hogy két rendkívüli ülésszakon tárgyaltak a fegyverkezési verseny megfékezéséről, a leszerelés kérdéseiről. Az ENSZ közgyűlésének 2., rendkívüli leszerelési ülésszakán hangzott el az a nagy jelentőségű szovjet állásfoglalás, hogy a Szovjetunió

nem alkalmaz elsőként nukleáris fegyvert. Az ENSZ bizottságai, szakosított szervezetei pedig intenzíven foglalkoznak a fegyverkezés és a leszerelés legkülönbözőbb aspektusaival.

Fontos szerep hárul az ENSZ-re akkor is, amikor a válsághelyzetekben, a konfliktusokban szemben álló felek tárgyalásainak, az ellenséges csapatok szétválasztásának megszervezésében működik közre. Az ENSZ regionális vagy helyi konfliktusok esetében is biztonsági szelepként funkcionál, még akkor is, ha a válság okait megszüntetni természetesen nem tudja, de képes mérsékelni vagy megakadályozni a viszályok kiterjedését és újabbak keletkezését, s megpróbál közvetíteni a viszályban álló felek között. Elegendő példaként utalni az ENSZ főtitkárának a Biztonsági Tanács útmutatásával összhangban folytatott jószolgálati tevékenységére vagy az ENSZ Cipruson, Libanonban szerepet vállaló békefenntartó erőire.

Mindezt figyelembe véve a magyar külpolitika fontosnak tartja a világszervezet tevékenységét. Az államközi kapcsolatok egésze szempontjából lényeges, hogy az ENSZ szerepe ne gyengüljön. A Magyar Népköztársaságnak érdekében áll, hogy a világszervezet a jövőben is működőképes legyen, mert küldetését csak így töltheti be. A Magyar Népköztársaság – a többi szocialista országhoz hasonlóan – az ENSZ alapokmányát kiemelkedő jelentőségű nemzetközi jogi dokumentumnak tekinti. A Varsói Szerződés Szervezetének alapítóokmánya is hivatkozik rá. A helsinki értekezlet záróokmányának tíz alapelve közül nyolc teljes egészében az ENSZ alapokmányában foglaltak nyomán került megszövegezésre, és a további kettő is az alapokmányban rögzített elveken, mindenekelőtt az erőszak tilalmának elvén nyugszik.

Értékelésünk szerint az ENSZ elvei és céljai – mindenekelőtt a nemzetközi béke és biztonság fenntartása, a nemzetek és népek közötti egyenjogúság és az önrendelkezési jog elvének tiszteletben tartásán alapuló kapcsolatok fejlesztése, a gazdasági, szociális, tudományos és kulturális együttműködés előmozdítása – változatlanul érvényesek, időszerűek, és még

teljesebb megvalósításra várnak. A Magyar Népköztársaság minden tőle telhetőt megtesz ennek elősegítése érdekében.

Megítélésünk szerint az ENSZ szervezete és mechanizmusa is alapvetően kiállta az idő próbáját. Támogatjuk a világszervezeten belül végbemenő szerves fejlődést, amely az alapokmány lényeges rendelkezéseinek figyelembevételével lehetőséget nyújt újabb feladatok teljesítésére. A magunk részéről fellépünk annak érdekében, hogy növekedjen a világszervezet hatékonysága, szerepe, erősödjön a szakosított szervezetek szakmai jellege, az érdemi munka. A politikai cselekvés közvetlen és közvetett formái között kialakuló megfelelő arányok a jövőben hozzájárulhatnak az ENSZ hatékonyságának fokozásához.

AZ ENSZ ÉS A MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG VISZONYA

A Magyar Népköztársaság – különféle állami szervek, társadalmi, szakmai, műszaki-tudományos szervezetek, közéleti, tudományos és kulturális személyiségek közreműködése révén – mintegy 1000 kormányszintű és kormányközi nemzetközi szervezet tagja. Közöttük érthető okokból kiemelt jelentősége van az Egyesült Nemzetek Szervezetében és szakosított szervezeteiben végzett tevékenységünknek.

Két alapkérdést fogalmazhatunk meg Magyarország és az ENSZ viszonyáról: milyen szerepet játszik az ENSZ a magyar külpolitika céljainak megvalósításában, illetve milyen módon járul hozzá hazánk az ENSZ eredményes működtetéséhez?

Magyarország és az ENSZ kapcsolatában, illetve a kapcsolatok hiányában mindenkor tükröződött a nemzetközi helyzet, a nemzetközi erőviszonyok alakulása, változása. Minthogy az ENSZ-tagság az államok nemzetközi elismerésének része, és a felszabadult Magyarország az ENSZ alapokmányában foglalt elvek szellemében és célok szolgálatában kívánta alakítani külkapcsolatait, hazánk már a második vi-

lágháborút lezáró békeszerződés aláírása előtt (1947. április 12-én), majd azt követően 1948-ban, a békeszerződés hatálybalépése után kétszer is felvételért folyamodott. A világpolitikai helyzet alakulása, a hidegháborús légkör eluralkodása következtében azonban nyolc esztendőbe tellett, amíg sikerült elérni a békeszerető külpolitikát folytató, demokratikus Magyarország felvételét az Egyesült Nemzetek Szervezetébe. Végül hazánkat csak 1955. december 26-án 16 országgal egyszerre, egy csomagterv keretében vették fel az ENSZ-be.

Az ENSZ-tagság nyújtotta diplomáciai lehetőségeket, előnyöket azonban csak néhány hónapig élvezhettük, hiszen 1956 októbere végén, a hidegháború csúcspontján, a magyarországi ellenforradalmi eseményekre hivatkozva az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és Franciaország napirendre tűzték az ún. magyar kérdést, ami az imperialista hatalmaknak a Magyar Népköztársaság szuverenitását sértő akciója volt. Újabb hat év múltán sikerült elérni, hogy levegyék az ENSZ Közgyűlése időszakainak napirendjéről ezt a kérdést. Ez nemcsak Magyarország nemzetközi helyzetére hatott kedvezően, hanem az ország belső helyzetére, stabilitásának erősödésére is.

Ezt követően országunk igen rövid idő alatt felszámolta az elszigeteltség következményeit, s rendkívül gyorsan és erőteljesen kapcsolódott be a nemzetközi együttműködésbe, a nemzetközi szervezetek munkájába.

Az ENSZ szakosított szervezeteiben, az ENSZ-családhoz tartozó nemzetközi szervezetekben Magyarország igen aktív tevékenysége eredményeként nemzetközi politikai szempontok alapján bizonyos anyagi előnyökhöz, lehetőségekhez is jut. Részvételünk természetesen elsősorban azokon a területeken aktív, amelyeken fokozottabb az érdekeltségünk, ahol az együttműködés közvetlen eredményt is hoz hazánk számára vagy országunk nyújthat érdemi támogatást, illetve közreműködhet a nemzetek közössége javára.

A magyar külpolitika céljai eléréséhez felhasználja a diplomáciai munka adta sokféle lehetőséget: a kétoldalú kap-

csolatokat, a regionális és a sokoldalú fórumokat. Az ENSZ-ben folytatott egyetemes jellegű tevékenység jól kiegészíti a bilaterális együttműködés terén végzett munkát, ugyanakkor újabb lehetőségeket is teremt a kétoldalú kapcsolatok fejlesztéséhez. A két- és sokoldalú diplomáciai tevékenység a magyar külpolitikában is szorosan összefüggő, egymást kiegészítő, egymással nem pótolható kapcsolati forma.

Az ENSZ az elmúlt 30 évben nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy a magyar diplomáciai tevékenység minősége, külpolitikai kultúránk színvonala emelkedjék. Ezt hazánk esetében azért is lényeges hangsúlyozni, mert a XX. századot kivéve önálló külpolitikai mozgásterünk csak a több évszázaddal ezelőtti múltban – s földrajzilag korlátozottan – volt, és viszonylag kevés a modern diplomáciai munkában meglevő hagyományunk.

Ugyanakkor külpolitikai és diplomáciai tevékenységünkben – (általában és a nemzetközi szervezetekben egyaránt) annak is fontos szerepe van, hogy a magyarság nagy múltú nép Európa közepén, és államiságának több mint ezeréves történelme van. Az évszázadok során népünk mély gyökereket eresztett az európai népek szellemi és kulturális életében, gazdasági és nemzetközi politikai rendszerében, hagyományaiban. Mi több, kapcsolatai – és az ismeretek róla – messze Európán túlra is kiterjedtek. Ez a történelmi folyamatosság sok tekintetben érvényesül a szocialista Magyarország külpolitikai és nemzetközi kapcsolatrendszerében is. Egyszóval, ha nem rendelkeztünk is túl sok tapasztalattal a modern diplomáciában, a történelmileg kialakult kapcsolatrendszernek és ismereteknek köszönhetően nem kellett mindent elölről kezdeni az ENSZ-ben sem, eltérően fiatal tagállamaitól. Ez a körülmény feltétlenül hozzájárult ENSZ-beli tevékenységünk könnyebbé tételéhez és egyben hatékonyságához.

Egy ország külpolitikai mozgásterét nemcsak objektív adottságai, szövetségi rendszere, gazdasági lehetőségei szabják meg, hanem a külpolitika megvalósításával foglalkozó szakemberek felkészültsége is. Többek között az, hogyan ké-

pesek felismerni a nemzetközi erőviszonyok alakulását, s ezzel összefüggésben országuk mozgásterének külső kereteit, s az adott feltételrendszeren belül milyen hatékonyan, rugalmassággal és gyors alkalmazkodóképességgel tudják valóra váltani a nemzeti és szövetségi érdekek lehetőségeit. Ez a külpolitikai tevékenység személyi összetevője, amelynek minősége döntően a külpolitikai kultúra színvonalától függ.

Számos magyar szakember, tudós dolgozik az ENSZ keretében – az ENSZ Titkárságon, a szakosított szervezetekben –, programjaink végrehajtásán. Szakszerű, sikeres tevékenységük hozzájárul az ENSZ munkájának eredményességéhez, és egyben növeli Magyarország, a magyar tudomány, oktatás hírnevét, tekintélyét.

Tudatában vagyunk annak is, hogy Magyarország – mint az ENSZ 159 tagállamának egyike, amelynek lakossága alig egynegyed százaléka a világ összlakosságának, területe pedig a világ összterületének alig több, mint fél százaléka – nem befolyásolhatja jelentősen az ENSZ tevékenységét, de azáltal, hogy az ENSZ alapokmányában foglalt elvek szellemében és célok érdekében tevékenykedik, lép fel az ENSZ közgyűlésében és más nemzetközi fórumokon is, erősíti a világszervezetet, hitet tesz a szervezet szükségessége mellett.

Az elmúlt években kettős tendenciát figyelhettünk meg a nemzetközi életben. A nagyhatalmak súlyának növekedésével párhuzamosan nő a kis és közepes országok szerepe a világpolitikában. Ezek az országok érzékenyebben reagálnak a nemzetközi helyzet változásaira, mert a nagyobb országokhoz képest a kedvezőtlen folyamatok közvetlenebbül érintik őket. Ezek az államok erősen kötődnek a világgazdasági folyamatokhoz, érdekeltek a nemzetközi együttműködésben, kooperációban és szakosodásban rejlő előnyök kiaknázásában. Ezért számukra elsőrendűen fontos a nemzetközi gazdasági kapcsolatok diszkriminációmentes rendszerének kialakítása. Megnövekedett aktivitásuk mögött természetesen azt is látnunk kell, hogy ezeknek az országoknak komoly erő-

feszítésükbe kerül, hogy egyáltalán képesek legyenek befolyásolni a nemzetközi tendenciák alakulását. Úgy véljük, hogy a kis és közepes országok ilyen jellegű erőfeszítései, kétoldalú kapcsolataik fejlesztése optimális esetben fékezheti a nemzetközi feszültség erősödését. Természetesen ezen országok kapcsolatai nem pótolhatják a nagyhatalmak érdemi együttműködését, hiszen korunkban a nemzetközi kapcsolatok fejlődésére a Szovjetunió és az Amerikai Egyesült Államok viszonya meghatározó befolyással van. Az ENSZ döntéshozatali rendszere is a nagyhatalmak egyetértésére, együttműködésére épül.

A kis és közepes országok belső stabilitása azonban önmagában is a nemzetközi viszonyok nyugodt fejlődését segíti. A kiegyensúlyozott belső viszonyokon, a sikeres megoldások példáján alapuló vonzerő, a nemzetközi tekintély is befolyásolja a nemzetközi kapcsolatok normális alakulását. Az ENSZ sajátos fórumot teremt a kis országok számára napjainkban is. Szélesíti érdekeik érvényesítésének viszonylag korlátozott lehetőségeit, gazdagítja eszközei tárházát.

Az ENSZ és az ENSZ-családhoz tartozó szervezetek megfelelő fórumot teremtenek békevágyunk kifejezésére, a leszerelésért, az emberiség létét fenyegető fegyverkezési verseny elleni fellépésre. Az ENSZ-be való belépéskor Magyarország hitet tett az ENSZ alapokmányában megfogalmazott – szocialista külpolitikánkkal teljes összhangban levő – elvek és célok mellett, tevékenységével közvetlenül és közvetett formában is megerősítette elkötelezettségét az államok békés egymás mellett élése, kapcsolataik egyenjogú, demokratikus alapon való fejlesztése iránt. Következetes békepolitikánk folytatása ma is országunk alapvető érdeke, és Magyarország egyre erőteljesebben kívánja hallatni hangját a leszerelési fórumokon. Magyarország az ENSZ fórumain igen aktívan tevékenykedik, olyan határozati javaslatokat nyújt be, illetve csatlakozik társszerzőként, amelyek a béke és a nemzetközi együttműködés erősítését szolgálják.

Javaslataink, kezdeményezéseink, állásfoglalásaink erejét, hatékonyságát megsokszorozza az a tény, hogy a Szovjetunióval, a szocialista országokkal együttesen összehangolva, következetes békepolitikát képviselve lépünk fel. Ez természetes is, hiszen a leszerelést, a békét érintő fő kérdésekben valamennyi szocialista ország érdekei egybeesnek.

A Magyar Népköztársaság bel- és külpolitikájának kiemelkedő sikere volt az, hogy 1968–1969-re Magyarországot a Biztonsági Tanács tagjává választották. 1983-ban az ENSZ Közgyűlése 37. ülésszakán magyar diplomata látta el a Közgyűlés elnöki tisztét, s munkájával általános elismerést szerzett a magyar diplomáciának.

Magyarország tevékenysége az ENSZ-ben elvi alapokon áll: egyidejűleg érvényesül szövetségesi elkötelezettségünk és együttműködési készségünk minden olyan más társadalmi rendszerű országgal, amelyet tisztességes szándék vezet. Készek vagyunk a problémák rugalmas megközelítésére, törekszünk az értelmes kompromisszumokra és arra, hogy az ENSZ-ben az országcsoportok érdekeinek megfelelő, azzal összeegyeztethető határozatok szülessenek.

A magyar külpolitika azzal is hozzájárul az ENSZ-ben megvizsgálandó vitás kérdések megoldásához, hogy mindig a valóságos helyzetből próbál kiindulni, egyszóval: reálpolitika. Mi azokkal a nézetekkel értünk egyet, amelyet a két világrendszer tartós egymás mellett létezését objektív tényként fogadják el. Azt valljuk, hogy a két világrendszer történelmi versenyét békés eszközökkel kell eldönteni. Nem derűlátóak, hanem egyszerűen realisták vagyunk, amikor úgy véljük, hogy a tőkés országokban is felismerik: a békének, a békés egymás mellett élésnek nincs értelmes alternatívája. Meggyőződésünk, hogy nincs korunknak egyetlen olyan vitás nemzetközi problémája sem, amelyet az érdekek kölcsönös figyelembevételével, az egyenlő biztonság elvének érvényesítésével ne lehetne politikai eszközökkel rendezni.

A magyar külpolitika tudatosan épít arra a tényre, hogy az ENSZ és a nemzetközi szervezetek nélkülözhetetlen, szerves részét alkotják az államok kapcsolatrendszerének, s minden időszakban a béke megőrzését, az államok közötti kapcsolatokat, az együttműködést erősítik, egyúttal szocialista nemzeti törekvéseink, érdekeink érvényesítésének sajátos színterei. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének eredményes működése, további erősítése és hatékonyabbá tétele minden egyes ország érdekében álló egyetemes feladat, s egyidejűleg a magyar külpolitika törekvéseinek lényeges alkotóeleme.

Előszó Az ENSZ napjainkban című konyvhöz (Szerk. Simai Mihály). Kossuth Konyvkiadó, 1985. 5–16. old

A szolidaritás és a bizalom jegyében

Tisztelt nagygyűlés!
Kedves elvtársak, barátaim!
Pártunk Központi Bizottsága, és a magam nevében őszinte tisztelettel köszöntöm Bács-Kiskun megye és Kecskemét város lakóit, mai nagygyűlésünk minden résztvevőjét.

Május elseje az értéket teremtő, békés alkotómunka ünnepe, amely nemzetközi és nemzeti tartalmat hordoz. Ez a nap a világ öntudatos dolgozóinak hagyományos és egyetemes megemlékezése, amely egyidejűleg idézi fel az egymástól távol levő országok munkásainak történelmi értelemben azonos irányba ható évszázados küzdelmét és a társadalmi felemelkedésért nemzeti keretek között folytatott tevékenységét.

Kilencvenöt évvel ezelőtt, 1889-ben határozta el a II. Internacionálé alapító kongresszusa, hogy május első napját a világ proletariátusának ünnepévé nyilvánítja. A korabeli Magyarországon egy évtizeden át folyt a politikai harc, amíg 1899-ben első ízben felvonulhatott a budapesti munkásság.

Szinte nincs hazánkban olyan település, amelynek ne lennének saját hagyományai május elseje megünneplésében. A szociáldemokrata párt itteni lapja, a Kecskeméti Munkás 1904-ben népgyűlésre hívta a város proletárjait a református kollégium előtti térre. Az újság ünnepi száma így írt: „Nem a múltat ünnepli az osztálytudatos munkásság – amely nincs –, hanem a jövendőt, amely el fog jönni biztosan ... Buzgón tevékenykedünk érdekében mindannyian, akik a szocializmus magasztos eszméjének katonái vagyunk. Figyelmeztetés ez évről évre a föld hatalmasainak, akik a népek millióitól meg-

tagadták eddig az emberiség szent jogait; figyelmeztetés, hogy lássák a milliók ébredését, akiknek vállain nyugszik a világ . . .” Tizenöt évvel később, ha rövid időre is, de beteljesültek a látnoki szavak: 1919. május elsejét lelkes, forradalmi hangulatban felvonulással és a Szabadság téren tartott népgyűléssel ünnepelte Kecskemét népe. S folytathatjuk az emlékezést a negyedszázados ellenforradalmi korszak illegális ünnepeivel, majd az első szabad május elsejével, amelyet 30 000 kecskeméti dolgozó köszöntött. A nagygyűlés ünnepi szónoka, Molnár Erik népjóléti miniszter akkor így zárta beszédét: „Ha a döntő csatát, Magyarország újjáépítésének csatáját megnyerjük, akkor nyugodtan várhatunk az elkövetkezendő küzdelmekre, mert akkor ezeknek a küzdelmeknek díja és bére valóban az lesz, amire törekedtünk: szabad, független, erős, boldog és demokratikus Magyarország . . .”

Csaknem négy évtizeddel az akkori történelmi napok után joggal mondhatjuk: sok nehézséggel ugyan, tévedésektől sem mentesen, a saját hibáinkból is tanulva, történelmi utat tettünk meg. Hazánk felszabadulása megadta a lehetőséget a társadalmi felemelkedésre és a szocialista átalakulásra. Népünk – a magyar kommunisták vezetésével – élni tudott ezzel a lehetőséggel. Az elmúlt négy évtizedben olyan változások mentek végbe társadalmunk életében, amire nincs példa történelmünkben. A háborús romokból mindössze néhány év alatt újjáépült az ország, s alig több, mint három évtized alatt kilencszeresére nőtt az ipar termelése. Mezőgazdaságunkat – az egy főre jutó termelést tekintve – a világon csupán öt ország előzi meg. Adatokkal nem is lehet a teljesség igényével érzékeltetni azokat a változásokat, amelyek a dolgozó emberek életkörülményeiben, szociális biztonságában, művelődési lehetőségeiben mentek végbe. A mai napon, a munka ünnepén különösen időszerű hangsúlyoznunk: ilyen fejlődést csakis olyan társadalmi viszonyok biztosítanak, amelyek lehetővé teszik az emberi alkotókészség szabad kibontakozását, amelyek garantálják, hogy az értéket teremtő munka ne csak kevesek javát szolgálja, hanem az egész társadalmat gazdagítsa.

Tisztelt nagygyűlés!

Megtett utunk eredményeit akkor tudjuk igazán értékelni, ha nem feledjük, hogy honnan indultunk. A történelmi visszapillantás azért is szükséges, mert hazánk felszabadulása óta nemzedékek nőttek fel és egyre ritkulnak azoknak a sorai, akik átélték a tőkés rendszer valóságát vagy aktív résztvevői voltak a szabad Magyarország újjáépítésének. A ma már korosodó generáció országot építő, új társadalmi rendszert teremtő munkája a mi fiatalságunk számára történelem. Négy évtized távlatából most már higgadtan tudjuk megítélni, mi lett volna a helyesebb, mit kellett volna másként cselekednünk. De a történelmet – sem pozitívumait, sem rossz oldalait – utólag retusálni nem lehet. Ezt mi sem tesszük, de másoknak sem engedjük meg. Hasznosítjuk viszont mindazokat a tanulságokat, amelyek nemzeti haladásunkat, a szocializmus ügyét szolgálják. A Magyar Szocialista Munkáspárt immár több mint negyedszázada követ olyan elvi politikát, amely a múlt tapasztalatait szem előtt tartva építi a jelent és a jövőt.

A társadalmi, a gazdasági és a kulturális élet minden területén olyan vívmányokat mondhatunk magunkénak, amelyeket érdemes és meg is kell védeni. Korunk új és új kihívásai azonban most még keményebb munkát követelnek tőlünk. Minden korábbinál nagyobb szükség van az alkotókészségre, az új iránti fogékonyságra.

Napjainkban sok szó esik hazánk gazdasági helyzetéről, az ország előtt álló feladatokról, a kedvezőtlen nemzetközi, politikai és világgazdasági körülményekről, amelyek között szocialista építőmunkánkat végezzük. Pártunktól idegen a valóság szépítése, de arra sincs szükség, hogy „dramatizáljuk" és sötét színekkel fessük le a helyzetünket. Az 1970-es évek első felében kirobbant világgazdasági válság óta népgazdaságunkat nagy veszteségek érték. Az árrobbanások és a cserearányok számunkra kedvezőtlen alakulása ugyanakkor élesen rávilágított saját belső hiányosságainkra. De nem álltunk meg a diagnózis megállapításánál, hanem cselekedtünk is. A nehezebb feltételek felszínre hozták tartalékainkat. Csökkentet-

tük az ipar és a mezőgazdaság anyag- és energiafelhasználását anélkül, hogy ennek a termelés látta volna kárát. Ha szerény mértékben is, de nőtt a termelékenység, a vállalkozói kedv, tudatosodni kezd a minőségi szemlélet. Mindennek köszönhető, hogy a legnehezebb időszakokban is sikerült megőriznünk országunk fizetőképességét. Eredményeinkben szerepet játszott az is, hogy gazdaságirányításunk képes volt alkalmazkodni a megváltozott körülményekhez. Miként pártunk Központi Bizottságának legutóbbi, ez év április 17-i ülése is megállapította: a gazdaságirányítás rendszerének 1968. évi átfogó reformja, a nagyobb önállóságra építő szocialista tervgazdálkodás jól szolgálta céljaink megvalósítását. Az új körülmények között folytatnunk kell az irányítás korszerűsítését – fenntartva bevált elveinket –, mert enélkül elképzelhetetlen a gazdaság intenzív fejlesztése, céljaink megvalósítása.

Gazdaságunk fordulóponthoz érkezett: csak versenyképességének fokozásával, szerkezetének korszerűsítésével, hatékonyságának növelésével leszünk képesek megvalósítani hazai feladatainkat és megőrizni nemzetközi gazdasági pozícióinkat.

Soha nem szégyelltük kimondani: a szocializmus a munka társadalma; de talán nem hangsúlyoztuk ezt eléggé egyes időszakokban. Az igényes, társadalmilag hasznos munka megbecsülésének tükröződnie kell a nagyobb erkölcsi és anyagi elismerésben is, hogy kiteljesedjék a kollektív és egyéni alkotókedv. Ugyanakkor határozottan fellépünk a munka nélkül szerzett jövedelmek, a korrupciós jelenségek, a harácsolás és spekuláció ellen. Ezek a jelenségek idegenek társadalmunktól; ahhoz, hogy megszüntessük, nem csupán tüneti kezelésre, hanem a kiváltó okok feltárására és felszámolására van szükség. Politikai és gazdasági céljaink eléréséhez elengedhetetlen az állampolgári fegyelem erősítése társadalmi méretekben is. A jogokat és kötelességeket csak együttesen, egymástól elválaszthatatlanul lehet számon kérni és gyakoroltatni.

Szocialista társadalmunk demokratikus vonásainak erősítésében, politikai intézményrendszerünk fejlesztésében a legutóbbi huszonkét esztendő során olyan eredményeket értünk el, amelyekre büszkék lehetünk. E téren sem lehet azonban megállni. A társadalom állandó, dinamikus fejlődésben van, s ezt követnie kell az intézményrendszernek is. Pártunk politikája bizonyítja, hogy a szocializmus a társadalmi élet valamennyi területén képes az elveinkkel és adottságainkkal összhangban álló új megoldások kialakítására. A választási rendszer módosítása, a közigazgatás ésszerűsítése, a szakszervezetek tevékenységének fejlődése is azt bizonyítják, hogy kiemelt fontosságot tulajdonítunk az egész társadalmat átfogó demokratizmusnak. Nem csupán az országos szintű intézmények demokratikus jellegét kívánjuk növelni, hanem a helyi, az üzemi kezdeményezőkészséget, a nyílt vitát, a döntéshozatalban és az elfogadott feladatok megvalósításában való cselekvő részvételt is. A gazdasági és a társadalmi élet demokratizmusának erősítését fejlődésünk megköveteli: a jelenlegi időszakban ugyanis még nagyobb szükség van arra, hogy kibontakoztassuk a dolgozó emberek alkotó- és kezdeményezőkészségét. Az előttünk álló feladatokat csak úgy tudjuk megoldani, ha a demokrácia erősítése egyidejűleg növeli a dolgozó kollektívák beleszólását a gazdálkodás legfontosabb kérdéseibe, illetve felelősségüket az így meghatározott célok végrehajtásáért. Politikánk tudatosan számol az érdekek ütközésének lehetőségével, a teljesítményelv alapján az egyes társadalmi rétegek közötti differenciálódással. Az eltérő érdekek összehangolása, a társadalom egészének fejlődésére káros konfliktusok elkerülése szintén elengedhetetlenné teszi a demokrácia állandó fejlesztését.

Változatlan törekvésünk a párt bevált szövetségi politikájának folytatása. Ennek a szövetségnek a tartalmát a szocializmus építése, népünk boldogulásának biztosítása, a béke védelme jelenti. Hazánkban e célok megvalósítása érdekében dolgoznak és fognak össze kommunisták és pártonkívüliek, eltérő világnézetű emberek. Az újkori magyar történelemben

nincs példa olyan nemzeti összefogásra, mint amilyen az elmúlt negyedszázad alatt jött létre hazánkban. A nemzeti egység azonban nem örökre adott, azért naponta meg kell küzdeni. Fentmaradásának legfontosabb garanciáját az jelenti, hogy pártunk nyíltan feltárja a gondokat, szüntelenül keresi a helyes válaszokat a társadalom és a gazdaság fejlődése által felvetett új kérdésekre, és a társadalom legszélesebb rétegeire támaszkodik ezek megoldása során.

Történelmünk során először tartozunk egy olyan hatalmas és erős testvéri szövetségi rendszerhez, amilyen a Varsói Szerződés Szervezete, amelyet azonos eszmék és célok vezetnek. A szocialista országok sokoldalú együttműködése, közös gazdasági és védelmi rendszere építőmunkánk legfontosabb nemzetközi támaszát, szuverenitásunk legfőbb külső biztosítékát jelenti.

Építőmunkánk során figyelmesen tanulmányozzuk a többi szocialista ország tapasztalatait és adottságainkkal összhangban hasznosítjuk azokat. Meggyőződésünk, hogy a szocializmus magyarországi építésének eredményei hozzájárulást jelentenek közös ügyünk sikeréhez, a társadalmi haladás ügyéhez.

Külön szeretnék szólni az élet minden területét átfogó magyar–szovjet kapcsolatokról. Az elmúlt időszakban több magas szintű találkozóra került sor országaink párt- és állami vezetői között. Ezúttal is bebizonyosodott: kölcsönös a készség az együttműködés továbbfejlesztésére az építőmunka és a nemzetközi tevékenység minden területén. Az egyenjogúságra és a kölcsönös bizalomra épülő internacionalista kapcsolatainknak mély gyökerei vannak. Kádár János elvtárs erről a következőket mondta: „A magyar–szovjet barátságnak lényegi eleme az, hogy az elveink azonosak, egybeesnek . . . A magyar–szovjet barátság erősítése, őrzése, építése, a mindenoldalú együttműködés fejlesztése egyben a magyar nemzeti érdekek legfontosabb és legbecsületesebb képviselete."

Kedves elvtársak!
Tisztelt nagygyűlés!
Sokszor és okkal hangoztatjuk, hogy zaklatott világban élünk. A tudományos-technikai forradalom eredményei napjainkban nemcsak a mindennapi munka és a lét megkönnyítését hozták magukkal, hanem az emberi civilizáció teljes megsemmisítésének lehetőségét is. Mi, marxisták meggyőződésünknél fogva ember- és életcentrikusak vagyunk. Egész eszmerendszerünk, ideológiánk arra irányul, hogy megszüntesse az embernek ember által való kizsákmányolását, a társadalmi igazságtalanságokat, egyúttal teret nyisson az alkotókészség kiteljesedésének, az egyén önmegvalósításának. Azt valljuk, hogy a szocializmus a leghumanistább társadalom, olyan társadalom, amely céljainak valóra váltásához elengedhetetlennek tartja a békét. Társadalmi feladataink véghezviteléhez nyugodt nemzetközi körülményekre van szükség.

Az utóbbi években mind gyakrabban voltunk kénytelenek megállapítani, hogy a nemzetközi helyzet veszélyesen feszült. Ma is igaz, hogy a világpolitikában a kedvezőtlen fejlemények vannak túlsúlyban. A kelet–nyugati viszonyt alapvetően befolyásoló szovjet–amerikai kapcsolatok változatlanul mélyponton vannak. Az amerikai közepes hatótávolságú rakéták nyugat-európai telepítésének megkezdése tovább növelte kontinensünk fenyegetettségét, csökkentette az államok közötti bizalmat. A nemzetközi feszültség okát abban látjuk, hogy a szélsőséges imperialista körök erőfölényre, a katonai erőegyensúly megbontására törekszenek.

Az amerikai nukleáris fegyverek európai telepítésének ellensúlyozására a Szovjetunió és a Varsói Szerződés tagállamai kénytelenek voltak válaszlépéseket tenni. Ezek szükséges és elkerülhetetlen lépések, céljuk annak megakadályozása, hogy közvetlen háborús veszély alakuljon ki. A mi célunk az – és ezt szövetségeseinkkel együtt számtalanszor javasoltuk –, hogy a két katonai szövetség közötti egyensúlyt a fegyverzetek minél alacsonyabb szintjén teremtsük meg.

A megnövekedett veszélyek felismeréséből is következik, hogy Nyugat-Európában mind több józan erő és felelős politikus keresi a politikai zsákutcából kivezető utat. Az utóbbi hónapokban több biztató jel utal arra, hogy a jelenlegi feszült helyzet nem visszafordíthatatlan, van lehetőség a légkör javítására.

Kétségtelen, hogy az utóbbi időben valamelyest békülékenyebb lett az amerikai vezetés eddig mereven szovjetellenes retorikája. A mérsékeltebb hangvételű kijelentések után azonban a Szovjetunió és a szocialista országok joggal várják, hogy ezeket konkrét kezdeményezések és tettek kövessék. Szocialista közösségünk országai a párbeszéd hívei, az érdemi dialógusé, amely lehetővé teszi a feszültség enyhítését. Hazánk támogatja az SZKP és a szovjet kormány elvi külpolitikáját, a béke megőrzésére irányuló kezdeményezéseit. Nézetazonosságunk, közös érdekeltségünk jutott kifejezésre Andrej Gromikónak, a Szovjetunió külügyminiszterének közelmúltban tett budapesti látogatása alkalmával is. Ezúttal is megerősítettük: hazánk részt vállal azokból az erőfeszítésekből, amelyek a kedvezőbb nemzetközi légkör és a kölcsönös bizalom visszaállítását szolgálják.

A szocialista országoknak a feszültség csökkentését célzó kezdeményezései, valamint több nyugat-európai ország aktivizálódása a kelet–nyugati kapcsolatok javításáért, magukban hordozzák a változás lehetőségét. Az előrelépéshez megvan az az alapvető feltétel, hogy a feszültebb időszakban sem szakadtak meg a szocialista és a tőkés államok kétoldalú kapcsolatai. A kiút keresésére irányuló párbeszédek sorozata hozzájárulhat a kedvezőbb nemzetközi légkör megteremtéséhez, megkönnyítheti a többoldalú tárgyalások újrakezdését.

A pozitív fejlemények között említhetjük a bizalom- és biztonságerősítő intézkedésekkel foglalkozó stockholmi konferencia első fordulójának munkáját. Politikai jelentőségét az adja, hogy miközben a kelet–nyugati párbeszéd újrafelvételének jelképévé és fórumává vált, egyben az első ilyen jellegű megbeszélés, amely valaha is folyt Európa és Észak-

Amerika különböző társadalmi rendszerű államai között. A Stockholmban létrejött szovjet–amerikai külügyminiszteri találkozó eredményeként Bécsben most újra folytatódnak a közép-európai haderők és fegyverzetek csökkentésével foglalkozó tárgyalások.

A Szovjetunió és valamennyi szocialista ország változatlanul arra törekszik, hogy megőrizze és lehetőség szerint továbbfejlessze a kapcsolatokat. Ebben a szellemben került sor az utóbbi időben számos nyugat-európai és más politikus tárgyalásaira a szocialista országok fővárosaiban. Ezeken a megbeszéléseken bebizonyosodott, hogy bár a feszültség okainak, a felelősségnek a megítélésében az álláspontok alapvetően eltérnek egymástól, a nyugat-európai országok is a párbeszéd, a kölcsönösen előnyös együttműködés megőrzésében érdekeltek.

A szocialista országok ebben a politikailag kedvezőtlen helyzetben is kezdeményezően lépnek fel. A Varsói Szerződés tagállamai többek között javasolták a NATO-nak kontinensünk mentesítését a vegyi fegyverektől; a katonai költségvetések befagyasztását, illetve csökkentését; az atomfegyverek elsőként történő használatáról, illetve az erőszak alkalmazásáról való lemondás szerződésbe foglalását; atomfegyvermentes övezetek létrehozását. Ebben a szellemben foglalt állást és tett kezdeményezést a Varsói Szerződés Külügyminiszteri Bizottsága, amely a közelmúltban Budapesten tartotta ülését.

A bizalom légkörének helyreállítása felé vezető úton fontos lépést jelentene, ha a másik fél érdemben megvizsgálná és konstruktív módon reagálna a szocialista országok rugalmas kompromisszumkészségéről, a tárgyalópartnerek érdekeinek figyelembevételéről tanúskodó javaslataira.

Tisztelt nagygyűlés!

Nem feledhetjük, hogy Európában ugyan béke van, de a Közel-Keleten, Közép-Amerikában vagy a világ más térségeiben ma is, ezekben az órákban is emberi életek százai es-

nek áldozatul az erőszaknak. A feszült nemzetközi helyzetben a helyinek mondott konfliktusok veszélyessége is megnő, magában hordozza a szélesebb körű konfrontáció veszélyét. Az imperializmus ellentámadásának vagyunk tanúi olyan térségekben – Afrika déli részén, Közép-Amerikában –, ahol haladó irányú fejlődés indult meg vagy éppen a változás lehetőségéért küzdenek a hazafiak. Szolidárisak vagyunk mindazokkal a népekkel, amelyek valódi nemzeti függetlenségükért küzdenek, veszélyben levő szuverenitásukat védelmezik!

Kedves elvtársak!

E napon milliók ünnepelnek velünk együtt szerte a világon. A megemlékezések formája sokszínű: van, ahol a munkát, a dolgozó embert ünneplik, van, ahol a munkához való jogért tüntetnek. Chilétől Dél-Afrikáig a világ nem egy országában a tilalmak, az önkény ellenére is megemlékeznek erről a piros betűs ünnepnapról. Internacionalista szolidaritásunk velük van, ezen a napon az ő harcaikra is emlékezünk.

Ezeknek a gondolatoknak a jegyében kívánok önöknek békés, boldog május elsejét, jó egészséget, sikeres alkotómunkát népünk és hazánk boldogulása javára. Legyen mindig egység és összefogás a béke ügyében, a nemzetközi munkásosztály, a dolgozó emberiség biztos jövőjéért vívott küzdelemben! Legyen béke a Földön!

Nagygyűlési beszéd Kecskeméten, 1984. május 1-én.

Hagyományainkat megőrizni és az újhoz igazodni

Tisztelt ünneplő közönség!
Kedves elvtársak! Barátaim!
Hajdúböszörmény szellemi hagyományihoz méltó esemény részesei vagyunk mindannyian, akik eljöttünk ide a város új művelődési központjának megnyitására; az építést, az alkotást és a szellemi gazdagodást köszöntjük.

Személyes ünnepem is, hogy a megtisztelő felkérésnek eleget téve itt lehetek ebben a sok kedves emléket idéző városban, a mai avatáson: mint a hajdúböszörményi Bocskai István Gimnázium és a Petőfi Sándor Népi Kollégium egykori diákja újra találkozhatok földijeimmel, régi barátokkal és ismerősökkel, a város lakóival, hogy együtt vegyük birtokba ezt a szép létesítményt, a közösségi művelődés új központját.

Külön rangot ad e művelődési központ megnyitásának, hogy Hajdúböszörmény életének két sorsfordító eseményére emlékeznek a város lakói 1984-ben: 375 esztendeje telepítette ide véglegesen Báthori Gábor erdélyi fejedelem a hajdúk legnépesebb csoportját, és 40 évvel ezelőtt szabadult fel a város a német fasiszta megszállók és hazai csatlósaik uralma alól. Az említett évfordulóknak nemcsak helyi érvénye van, hiszen mindkettő az egész ország sorsát eldöntő küzdelemhez, történelmi fordulathoz kötődik. A hajdúk azzal érdemelték ki jogukat a végleges letelepedésre, a közös nemességre, földjeikre, városaikra, falvaikra, hogy végig hősiesen és hűségesen küzdöttek a Bocskai István vezette győztes függetlenségi háborúban. A felszabadulás idején pedig ez a föld, a Hajdúság székhelye, Debrecen volt az otthona a magyar ál-

lamiság megújhodásának, az Ideiglenes Nemzetgyűlésnek és az Ideiglenes Nemzeti Kormánynak. Az új magyar államiság megteremtése történelmi jelentőségű tett volt, amely azután az ország teljes felszabadulásával új távlat nyitányát jelentette népünk számára, amikor végre saját kezébe vehette sorsának irányítását.

Az új művelődési központ megnyitása nemcsak Hajdúböszörménynek és környékének a társadalmi-művelődési életében jelentős esemény, hanem példaadó tett más városok, közösségek számára is. Amikor az országban a közcélokra, így a kultúrára fordítható összegek jelentős mértékben megcsappantak, a böszörményiek mégis találtak olyan helyi forrásokat, amivel fel tudták építeni ezt a művelődési házat. S ügyüknek – mert az valóságos igényen és szilárd elhatározáson alapult – meg tudták nyerni a művelődési kormányzat támogatását is. A mai megnyitónak a kultúrán is túlmutató jelképes ereje van: egy jól működő közösségben a megnehezült feltételek, a szűkülő lehetőségek nem tétlenséghez, a tehetetlenség érzéséhez vezettek, hanem életképes kezdeményezésekre, akarásból és találékonyságból táplálkozó továbbhaladásra ösztönözték a kollektíva tagjait. Ehhez persze az szükséges, hogy a közösséget olyan erősen hassa át a városhoz való kötődés tettekre serkentő érzése, a szocialista hazát építő, cselekvő gazdatudat, miként Hajdúböszörmény lakóit. Ez a közösségi összetartás a magyarság évszázados küzdelmeiben, szabadságharcaiban formálódott, izmosodott. Az egykori krónikás Dózsa György „kedves katonáiként" említette a hajdúkat, akik majdan elszántan harcoltak Bocskai és Rákóczi fejedelem oldalán, hősiesen küzdöttek Kossuth Lajos zászlaja alatt 1848–1849-ben, majd az 1919-es tanácshatalom védelmezésében. Részesei voltak a nemzetet megrázó és felrázó olyan eseményeknek, amelyek nemcsak egy nép közös emlékezetét és összetartozását alakítják, hanem természetes és szükséges kötőanyagát képezik a kisebb közösségek kollektív öntudatának is.

Hajdúböszörménynek a múltja iránti hűségét, a város emlékezetének erejét dicséri, hogy új művelődési központját a város történelmének olyan kiemelkedő alakjáról nevezi el, mint Sillye Gábor, aki az 1848–1849-es szabadságharc forradalmi kormánybiztosa, az első magyar köztársaság elvhű politikusa és szószólója volt. Ez a fiatal jogász a reformkor fényes eszméin nevelkedett, a forradalom és szabadságharc első pillanatától kezdve március 15-e céljainak jegyében tevékenykedett, a válságos időkben népfelkelésre buzdított és huszárezredet szervezett. Sillye Gábor a világosi fegyverletétel után bátran, méltósággal viselkedett – Josefneustadtban volt fogoly, majd 1861-ben a Hajdúkerület főkapitánya, Debrecen első főispánja lett, szülőföldjének úttörő történetírója –, magatartásával és munkásságával érvényes példát állított a jelennek és a jövőnek is. A haladás elvét jóban és rosszban 1849 és 1867 után is egyeztetni akarta és tudta a parancsoló szükségszerűségekkel, a valóságos tényekkel. Értette az idők szavát és követte a változás parancsát anélkül, hogy lemondott volna saját törekvéseiről, a hajdúságnak mint a magyarság részének sokoldalú fejlesztéséről. Pótolhatatlan szerepet töltött be abban, hogy a Hajdúkerület féltve óvott önállósága nem merevedett meg régi mivoltában, nem fordult magányos és sorvasztó kívülállásba. Más szóval, törekvései nyomán – bár feszültség és ütközés közepette – találkozhatott a hagyományban gyökerező helyi önállóság és az újhoz igazodó társadalmi és nemzeti közérdek.

A művelődési központ megnyitása a város gazdag kulturális hagyományainak folytatása. Ez a létesítmény a műveltségnek, a nemzeti azonosságtudatnak olyan műhelyévé válhat, mint hajdanán a hajdúk letelepítése után tíz évvel létrehozott iskola, a ma 365 éves Bocskai István Gimnázium is, amely hozzájárult ahhoz, hogy kiművelt emberfők kerüljenek ki ebből a városból. Mai épületét 120 éve emelték, éppen Sillye Gábor főkapitánysága idején. A céltudatos és művelt politikusnak kezdeményező szerepe volt mind a költségek fede-

zését célzó közadakozásban, mind a gimnázium felavatásakor átadott ajándékozó oklevél megfogalmazásában. Íme, a tartalmában és nyelvében egyaránt maradandó szöveg: „Miután meg vagyunk győződve, hogy elvész a nép, amely tudomány nélkül való . . ., azért nekünk oda kell törekednünk, hogy a hajdú nép gyermekei . . . jól rendezett iskolában jó hazafiakká, s hasznos, értelmes polgárokká neveltessenek."

A műveltség megszerzése, folyamatos tökéletesítése, a demokratikus tartású állampolgárok nevelése a humanizmus és a szocialista eszmék szellemében, más szóval a kultúra széles körű terjesztése olyan nemzeti ügy, amely az ország további felemelkedésének egyik fő tartaléka és biztosítéka. E célok jegyében működnek Hajdúböszörmény általános és középiskolái, a Felsőfokú Óvónőképző Intézet, a zeneiskola, a gyógypedagógiai intézet, a Hajdúsági Múzeum és Levéltár, a Hajdúsági Nemzetközi Művésztelep, az állandó galéria és más közművelődési intézmények – s remélhetőleg a most átadásra kerülő Sillye Gábor Művelődési Központ is. Az egész országban – e városhoz hasonlóan – olyan viszonyokat kell teremtenünk, amelyben a kultúra fejlesztését nem felesleges kiadásnak, hanem az előrelátó gazda bizakodásával olyan megtérülő befektetésnek tekintik, amely az ország jövőjének formálásában előrevivő szerepet játszik.

Felszabadulásunk négy évtizedes évforduló-sorozata nagyobb távlatokban, pártunk XIII. kongresszusa pedig az elmúlt éveket összegezve késztet bennünket eredményeink számbavételére s egyben továbbhaladásunk átgondolására.

A négy évtizeddel ezelőtti sorsforduló lehetőségével tudott élni a nép, az ország. A szocialista Magyarország történelmi léptékkel mérve is hatalmas utat tett meg. Ez az út nem volt könnyű, nem volt harc nélküli, komoly nehézségektől sem mentes. De milliók élete változott meg, lett emberi. Tudják-e eléggé, mit jelentett annak idején az emelt fővel, egyenes derékkal való járás, az emberi tisztesség megőrzése, miközben a napi kenyérért kellett megküzdeni? Az ország, népünk, az

egyes emberek történetének is nagyívű szakaszát tudjuk magunk mögött. Ma egyenes derékkal lehet járni ebben az országban.

A XIII. kongresszus nemcsak a párt tagjai számára jelent fontos eseményt. Az MSZMP politikájának legfőbb elve, hogy a szocialista építőmunka csak az egész nemzet cselekvő részvételével, tettekben megnyilvánuló támogatásával valósítható meg. Pártunk az utóbbi, immár majdnem harminc év alatt éppen őszinteségével, nyíltságával, a szocializmus iránti elkötelezettségével nyerte meg a nép bizalmát. Ez a kölcsönös bizalom politikánknak nagyon fontos alapja volt és az marad a jövőben is.

Ez a kongresszus belső és külső nehézségekkel terhes időszakban ül össze. Az elmúlt fél évtizedben nem kevés eredményt értünk el a magyar népgazdaság külső egyensúlyának megőrzése érdekében, ami csak a lakosság áldozatvállalásával vált lehetségessé. Az utóbbi évek gazdasági növekedésének eredményeit jórészt elvitték külgazdasági terheink; ezért átmenetileg le kellett mondanunk arról, hogy megfelelő mértékben biztosíthassunk eszközöket a belső fejlődésre, a műszaki-technológiai színvonal továbbfejlesztésére, a lakosság életszínvonalának emelésére, az oktatás, a kultúra, a tudomány területén új eredmények elérésére. A hetvenes években átrendeződött világgazdaság különösen nyilvánvalóvá tette, hogy a magyar népgazdaság – az elmúlt évtizedek eredményei ellenére – több ponton sebezhető, műszaki-technológiai fejlettsége jelentősen elmarad a nemzetközi élenjáró színvonaltól. A végbement változások azt is megmutatták, hogy csak az eddigieknél fegyelmezettebb munkával, a külső piacokhoz való rugalmasabb alkalmazkodással lehetünk úrrá a nehézségeken. Az elmúlt évek szigorú gazdálkodása, erőforrásaink ésszerű összefogása azonban nem volt hiábavaló, mert lehetővé teszi, hogy a következő ötéves terv megalapozott gazdasági növekedést irányozzon elő. A dinamikusabb fejlődés igénye nem lehet önkényes elhatározás, hanem gazdasági adottságaink és lehetőségeink gondos számbavételén és megfontolt politikai elgondoláson alapulhat.

Az elmúlt években a társadalmi előrehaladás számos belső tartalékát tártuk fel, a továbblépés ezek kiaknázásában rejlik. A gazdasági lehetőségek beszűkülésével pótlólagos erőforrásokat lehet előteremteni a politikai élet és a kultúra segítségével is. Kiemelkedő jelentőséget tulajdonítunk a szocialista demokrácia fejlődésének, mert ezáltal teljesedhet ki a közösségekben és egyénekben meglevő alkotóerő. Gondjaink akkor könnyebbülnek, ha az anyagi és szellemi vállalkozás, a kezdeményezés össznépi üggyé válik, s ez csak a nemzetet alkotó osztályokban, rétegekben, csoportokban, egyénekben rejlő alkotókészség mozgósításával, vagyis demokratikus viszonyokkal valósulhat meg. Egy olyan adottságú országban, mint a mi hazánk, a demokrácia is a társadalmi fölemelkedés meghatározó feltétele. A kultúra pedig arra hivatott, hogy a demokráciával okosan élni képes, a nagyobb lehetőségeket az ország, a nemzet gyarapítására használni tudó embereket neveljen.

A haladás, a szocializmus, a béke híveivel együtt mi is arra törekszünk, hogy a nemzetközi légkör évtizedünk második felében az előző évekhez képest enyhültebb legyen, ami politikai téren kedvezőbb külső feltételeket biztosíthat a magyarországi építőmunka számára. Hazánk viszonylag kis ország, nem játszik döntő szerepet a világpolitikában; annál inkább hatnak rá a nemzetközi helyzet változásai, hiszen a „hadak útján", különböző társadalmi rendszerek, szemben álló szövetségi rendszerek, különféle kultúrák találkozási pontján fekszik, és gazdasága nagymértékben nyitott. Fokozottan fenyegeti minden konfliktus, és jól érzékeli a nemzetközi gazdasági kapcsolatok, a tudományos, a kulturális együttműködés előnyeit, de ezek hiányát is.

Az elmúlt években népünk aggodalommal követte a nemzetközi élet kedvezőtlen változásait. Nem uralkodott el rajta azonban a lemondás, a riadalom tétlensége, hanem a nehezebb helyzetben is a helytállás, a folytonos útkeresés kötelessége vezérelte. Népünk azért volt képes erre, mert pártunk elvi

alapokon nyugvó és rugalmas külpolitikai tevékenységével világossá tette, hogy a feszültebb nemzetközi viszonyok közepette is van esély a béke megóvására, az enyhülés vívmányainak megőrzésére és gyarapítására. Ez nem megalapozatlan derűlátás volt az MSZMP részéről, hanem a feszültséget előidéző és az ellene ható tényezők józan összevetésén és mérlegelésén alapult. A szocialista országok fokozott erőfeszítéseinek, kezdeményező külpolitikai tevékenységének, a békéért aggódó néptömegek fellépésének, valamint a józan nyugati erők együttműködési készségének, aktivitásának köszönhetően nem következett be jóvátehetetlen visszaesés a szocialista és a tőkés országok kapcsolataiban. Az enyhülési folyamatban létrejött együttműködési formák a nehezebb helyzetben is állták a próbatételt, és a kelet–nyugati gazdasági kapcsolatokban sem történt nagyobb törés.

Hazánk ebben a helyzetben alapvető nemzeti érdekeitől vezérelve arra törekedett, hogy saját lehetőségeivel összhangban hozzájáruljon a nemzetközi kapcsolatok veszélyes folyamatainak visszaszorításához, és javítsa építőmunkánk külső feltételeit. Szocialista szövetségeseinkkel összefogva országunk számos békekezdeményezés részese volt, s a magyar külpolitika szerepet vállalt e közös kezdeményezések képviseletében. Javaslataink a szembenállás mértékének csökkentését, a fegyverkezés veszélyeinek mérséklését, a népek biztonságának erősítését célozzák.

A magyar külpolitikai cselekvés lehetőségeit belső építőmunkánk nemzetközi elismerése, tekintélye alapozza meg. Politikánk eredményeit, elvi következetességét megbecsülik szocialista barátaink, s elismerik a tőkés országok is. Tudatában vannak, hogy hazánk hű szövetségese a szocialista közösség országainak, és kiszámítható, korrekt partnere a tőkés államoknak, minden más országnak, amely a jó szándék, az egyenlőség, a kölcsönös tisztelet és előnyök alapján kívánja építeni, fejleszteni kapcsolatait országunkkal.

Egy olyan ország számára, mint hazánk, elengedhetetlen, hogy a nemzetközi téren elért eredményeit és esetleges ku-

darcait józanul értékelje. A sikerek nem táplálhatnak önhittséget, az időnkénti keserű tapasztalatok pedig nem vezethetnek kishitűséghez. A következő évtizedek felerősödő versenyében helytállásunk feltétele az önkritikus, a továbblépésre ösztönző hazaszeretet, amely tényleges teljesítményünk számbavételére, józan önbecsülésre épül. Ezzel a tartással oldhatjuk meg a tornyosuló belső tennivalókat, szolgálhatjuk legeredményesebben a szocializmus egyetemes ügyét, és maradhatunk a nemzetek közösségének megbecsült tagja.

A város erőit összefogó nagy közösségi vállalkozás, a művelődési központ fölépítése befejezett tett. Az igazán nagy feladat azonban most áll e mű létrehozói, a város lakói előtt: képes lesz-e a Sillye Gábor Művelődési Központ a kulturált emberi érintkezés példát adó otthonává lenni? Én hiszek abban, hogy ez az intézmény nem jut azon művelődési házak sorsára, amelyek sem a társas együttlét központjává, sem pedig „otthonává" nem váltak.

Kívánom, hogy legyen ez a művelődési központ a Hajdúság szellemi örökségének folytatója, a magyarság kulturális eredményeinek és a nagyvilág bemutatást érdemlő értékeinek fóruma. A szomszédos Balmazújváros nagy szülöttével, Veres Péterrel szólva:

Ide kell hoznunk mindent, ami szép, ami jó,
Ide kell hoznunk mindent, ami szép, ami jó,
ami nemes és amit érdemes."

Így válhat a Sillye Gábor Művelődési Központ a helyi kultúra alakítójává, a közösségi kötelékek erősítőjévé, a szocialista életmód, a korszerű hazafiság, az internacionalizmus tevőleges formálójává; csak így teheti életüket értelmesebbé és szebbé.

A megtisztelő felkérésnek eleget téve, a Sillye Gábor nevét viselő új művelődési otthont ezennel jelképesen megnyitom.

Beszéd a hajdúböszörményi Sillye Gábor
Művelődési Központ megnyitásakor 1984. december 22-én.

Népben, nemzetben és emberiségben gondolkodni

Tisztelt nagygyűlés!
Tisztelt választópolgárok! Elvtársak!
Pártunk Központi Bizottsága és a kormány nevében őszinte tisztelettel és egyben a szülőföld iránti ragaszkodás érzésével köszöntöm választási nagygyűlésünk valamennyi résztvevőjét és önökön keresztül Hajdú-Bihar megye egész lakosságát. Úgy gondolom, ez a rendezvény is jól illeszkedik azoknak az eseményeknek a sorába, amelyek az utóbbi hónapokban megannyiszor bizonyították népünk közéleti érdeklődésének megélénkülését, és egyúttal lehetőséget adtak arra is, hogy hazánk polgárai tevékeny részt vállaljanak saját sorsuk alakításában, az ország jövőjének formálásában.

1985 tavaszán–nyarán különösen szorosan kapcsolódnak egymáshoz a történelmünket alakító események évfordulójáról való megemlékezések, valamint az előrehaladásunk irányát, feladatait felmérő és meghatározó politikai akciók. Felszabadulásunk 40. évfordulója arra késztetett bennünket, hogy számba vegyük négy évtizedes utunk eredményeit, de kudarcait is, összegezzük az új társadalom építésében szerzett tapasztalatainkat és levonjuk a továbbhaladáshoz szükséges tanulságokat. Pártunk XIII. kongresszusa az elmúlt öt esztendőről készített alapos, reális helyzetértékelést, és a következő fél évtizedre dolgozott ki előremutató, a gazdasági-társadalmi megújulás folyamatosságát célzó programot.

A közeli napokban sorra kerülő tanácstagi és képviselőválasztások pedig arra adnak alkalmat, hogy egész népünk aktív részvételével készítsünk helyi és országos számvetést, s

össznemzeti programmá formáljuk a pártkongresszus állásfoglalásait.

Tisztelt nagygyűlés!
Az előző választások óta hazánk nehéz, esetenként komoly megpróbáltatásoktól sem mentes öt esztendőt élt át. Népünkön azonban nem uralkodott el a béklyózó beletörődés, a tétlenség. Ellenkezőleg: a nehezebb helyzetben is a helytállás kötelessége, a kiútkeresés igénye vezérelte. Erre azért is volt képes, mert van nyílt politikát folytató, a felmerülő nehézségekkel őszintén szembenéző, a gondokra orvoslást kereső vezető ereje: a Magyar Szocialista Munkáspárt. Pártunk erejét viszont megsokszorozta, hogy bizton számíthatott népünk, a nemzet egészének tettekben megnyilvánuló támogatására.

A számunkra hátrányos világgazdasági és nemzetközi politikai viszonyok, a belső gondok szorítása sok kedvező irányú folyamatot lefékezett, esetenként vissza is vetett, mégis az elmúlt fél évtized legjelentősebb eredményének tekinthetjük, hogy a magyar társadalom alapvető fejlődési iránya nem tört meg.

Az elmúlt öt évben a kedvezőtlen feltételek ellenére is sikerült megőriznünk országunk nemzetközi fizetőképességét, javítottuk a magyar népgazdaság külső egyensúlyi helyzetét. Hazánknál nagyobb és gazdagabb, sok tekintetben jobb adottságokkal rendelkező országok egész sora nem volt képes erre. De tisztában vagyunk azzal, hogy ehhez népünk jelentős áldozatvállalására volt szükség. Az utóbbi évek amúgy is szerényebb ütemű gazdasági növekedésének eredményeit jórészt felemésztették külgazdasági terheink. Ezért átmenetileg le kellett mondanunk arról, hogy megfelelő mértékben biztosíthassuk a belső fejlődéshez, a műszaki-tudományos színvonal emeléséhez, a lakosság életszínvonalának megőrzéséhez szükséges eszközöket. Ám az elmúlt évek szigorúbb gazdálkodása, erőforrásaink ésszerűbb felhasználása, anyagi és szellemi tartalékaink mozgósítása nem volt hiábavaló. A munkásság, a szövetkezeti parasztság és az értelmiség, a dolgozó, alkotó em-

berek erőfeszítései lehetővé tették, hogy a következő ötéves terv valamivel gyorsabb gazdasági növekedést irányozzon elő.

A XIII. kongresszuson megfogalmazott dinamikusabb fejlődés igénye természetesen csakis gazdasági adottságaink, tényleges lehetőségeink gondos számbavételére, megfontolt elgondolásokra épülhet.

A beruházásra fordítható anyagi eszközök szükségességét figyelembe véve különös gondot kell fordítanunk gazdaságpolitikánk folyamatos korszerűsítésére, a gazdaságirányítási rendszer reformjának következetes folytatására, mert csak ez biztosíthatja további gazdasági fejlődésünket. Csupán példaként említem, hogy vállalatirányítási rendszerünknek az elmúlt évben megkezdett – szövetkezeti mozgalmunk jól bevált gyakorlatának tapasztalatait is hasznosítható – korszerűsítése (a vezetők megválasztásának demokratikusabb formái, a vállalat gazdálkodásába való beleszólási jog szélesítése) fokozzák a dolgozók tulajdonosi felelősségérzetét, erősítik gazdatudatukat. Azt tartjuk, hogy társadalmi méretekben legfőbb erőforrásunkat a magyar szellemi tőke kiaknázása, a gondolkodó ember alkotóerejének felszabadításában rejlő tartalékok mozgósítása jelenti. Ehhez azonban megfelelő szervezeti feltételeket és a döntésekben való érdemi részvételt biztosító demokratikus viszonyokat kell teremtenünk. Csak így várhatjuk el a dolgozó tömegektől a gyakran emlegetett, minden szinten egyaránt érvényes jogos követelményt: a jobb, felelősségteljesebb, hatékonyabb munkavégzést.

A hetvenes években átrendeződött világgazdaság különösen nyilvánvalóvá tette, hogy a magyar népgazdaság műszaki fejlettsége – az elmúlt évtizedek nagy eredményei ellenére – még mindig jelentősen elmarad a nemzetközileg élenjáró színvonaltól. A XIII. kongresszus munkájában is kiemelkedő hangsúlyt kapott a technikai fejlődés fontossága. Az utóbbi időben mind gyakrabban és teljes joggal hangsúlyozzuk a műszaki értelmiség érdekeltségének, megbecsülésének szükségességét. De legalább ilyen fontos az alkotásra ösz-

tönző légkör, a kezdeményezéseket felkaroló munkahelyi demokrácia kibontakoztatása is.

A népünk előtt álló feladatokat csak úgy oldhatjuk meg, ha össznépi üggyé válik az anyagi és szellemi vállalkozás, a kezdeményezés. Népgazdaságunk gondjain akkor lehetünk úrrá, ha az újításban, a jobbra törésben, a vállalkozásban a szocialista ipari és mezőgazdasági nagyüzemek és szövetkezetek járnak az élen, ha a szocialista szektor határozza meg a továbblépés fő irányait. Ezt csak kiegészítheti a magánszervezésű formákban kibontakozó vállalkozó, kezdeményező szellem.

A legutóbbi választások óta eltelt öt esztendő gondjai természetesen Hajdú-Bihar megyét, az itt élőket is érintették. De joggal lehetnek büszkék arra, hogy a megye lakosságának erőfeszítései is hozzájárultak országunk, népgazdaságunk nehéz feltételek közepette elért eredményeihez. Külön elismerés illeti a megye lakosságát azért, hogy az itteni gazdasági növekedés üteme, az ipar és a mezőgazdaság eredményei jobbak az országos átlagnál.

A gondok, a nehézségek az itt élő embereket is érzékenyebbé, kritikusabbá tették gazdasági-társadalmi életünk fogyatékosságaival szemben. Ám Hajdú-Biharra is igaz, hogy a problémák nem tétlenséget, belenyugvást váltottak ki, hanem cselekvésre ösztönöztek. A helyi tartalékok feltárásával, az állampolgárok alkotóképességének kibontakoztatásával, és áldozatkészségére is építve, a szűkösebb anyagi források ellenére is sikerült előrelépni az ipar és a mezőgazdaság sokféle formát öltő együttműködésének erősítésében, a megyeszékhely lakáshelyzetének javításában, a gyermek- és egészségügyi intézmények hálózatának bővítésében, a szolgáltatások, az infrastruktúra fejlesztésében. A megye párt- és tanácsi vezetése a jövőben is számít erre az erőforrásra, beleértve azt a jelentős szellemi potenciált is, amit a megyében levő hét felsőoktatási intézmény jelent. Csak az eddigihez hasonló széles körű összefogással, közös gondolkodással és cselekvéssel lehet megoldani vagy legalábbis enyhíteni azokat

a gondokat, amelyeket például a kedvezőtlen adottságú mezőgazdasági üzemek nagy száma, a kereskedelmi hálózat viszonylagos elmaradottsága jelent. Lesz tehát bőven tennivalójuk a megyében megválasztásra kerülő országgyűlési és tanácsi képviselőknek az elkövetkező öt esztendőben.

Tisztelt választópolgárok!
Kedves elvtársak, barátaim!
A marxizmus klasszikusai sokszor hangsúlyozták, hogy a szocializmus elengedhetetlen feladata a demokrácia fejlesztése, hogy – Lenin szavaival – „lehetetlen az a szocializmus, amely nem valósítja meg a teljes demokráciát". Pártunk is meggyőződéssel vallja, hogy a népünkben rejlő alkotókészség csak demokratikus társadalmi viszonyok közepette mozgósítható igazán. Társadalmunk csak akkor fejlődhet valóban hatékonyan, a szocialista viszonyok és vonások csak akkor teljesedhetnek ki, ha állampolgárainknak lehetőséget biztosítunk a közügyek intézésében való cselekvő részvételre, ha nyílt vitákban képviselhetik és érvényesíthetik érdekeiket. Pártunk ezért kezeli kiemelt feladatként a szocialista demokrácia következetes továbbfejlesztését, a politikai intézményrendszer folyamatos korszerűsítését. Ezért kezdeményezte többek között a választási törvény reformját, az országgyűlés politikai szerepének fokozását, a helyi tanácsok tevékenységének gazdagítását, önállóságának növelését.

A mostani választási előkészületek, a jelölőgyűlések tapasztalatai azt példázzák, hogy népünk egyre szélesebb rétegei akarnak és tudnak élni demokratikus jogaikkal, azzal a lehetőséggel, hogy tevőlegesen alakítsák közösségük jövőjét, és ehhez kötődő személyes sorsukat. A kettős és többes jelölések lefolyása élénk politizáló kedvről tanúskodott, s a tapasztalható közéleti aktivitás meggyőzően bizonyítja a tömegek demokráciára való érettségét.

A kép egészében véve reményt keltő, de óvakodnunk kell a leegyszerűsítésektől. Vannak még nem kevés számmal kételkedők, az újtól ódzkodók, akik ragaszkodnak a korábbi

megszokott és kényelmes gyakorlathoz. Ám pártunk az elmúlt évtizedekben éppen azért érhetett el sikereket, mert nem parancsolgatással, nem hatalmi szóval, hanem érvekre és meggyőzésre épülő politikai gyakorlatával érvényesítette vezető szerepét. A tapasztalatok emellett azt is jelzik, hogy a szocialista demokrácia gyakorlatát, a demokratikus jogok szélesítéséből adódó lehetőségeket nem lehet egyik napról a másikra elsajátítani. Különösen nehéz ez olyan országokban, ahol az ismert történelmi okok folytán kevés a valódi demokratikus hagyomány.

A szocialista demokrácia fejlesztése során talán érdemes volna nagyobb figyelmet fordítani az olyan sajátosan magyar demokratikus intézmények hagyományaira is, mint a mezővárosok önállósága vagy a hajdúkerület önkormányzata, amelyek éppen ezen a vidéken teljesedtek ki.

A lakosság hangulatát, jó közérzetét az országos politika alakulása mellett erősen befolyásolja a szűkebb környezet, a megye, a lakóhely ügyeinek intézése is. Most adott a lehetőség, hogy a tanácsokba olyan emberek kerüljenek, akik a Hazafias Népfront választási programját elfogadva méltó módon, eredményesen képviselik választóik érdekeit, erősítik a tanácsok önkormányzati, népképviseleti jellegét.

A demokrácia kibontakozása szilárd biztosítékát képezi annak, hogy tovább erősödjön az elmúlt évtizedek legjelentősebb politikai vívmánya, a szocialista célok támogatásában létrejött nemzeti közmegegyezés. Alapelvünk volt és maradt: a szocializmus az egész nép számára és részvételével épül és arra törekszünk, hogy e folyamatban tovább mélyüljön a marxisták és a hívők, a párttagok és a pártonkívüliek, a magyar és a nem magyar anyanyelvű állampolgárok egyetértése és összefogása a szocialista haza boldogulása érdekében. Csak a szocializmus jelentheti a nemzet felemelkedésének, a magyarság összefogásának, országépítő tevékenységének keretét!

Tisztelt nagygyűlés!

A belpolitikában igyekszünk elkerülni a provincializmust, a szűklátókörűséget és minden alapvető kérdésben népben, nemzetben való gondolkodásra törekszünk, külpolitikánk, nemzetközi tevékenységünk pedig az egész emberiség sorsát meghatározó világpolitikai folyamatok gondos elemzésére épül.

Népünk szocialista társadalmat épít, ebben látja felemelkedésének legmegfelelőbb útját. Útválasztásunk egyúttal azt is meghatározta: kik a szövetségeseink, barátaink és kik azok, akiket ellenfélként kell számon tartanunk. Hazánk a szocialista országok közösségének elválaszthatatlan része, jövőnk szorosan kötődik azon népek sorsához, amelyek hozzánk hasonlóan a szocializmus építésének útját járják. Alapvető érdekünk, hogy szövetségeseink is sikerrel oldják meg gazdasági-társadalmi feladataikat, s ők ugyancsak abban érdekeltek, hogy népünk maradéktalanul megtalálja boldogulását saját szocialista házájában. Nem közömbösek azonban számunkra a világ legtávolabbi pontjain zajló változások sem. Érdekeink a nemzeti függetlenség, a társadalmi haladás és a béke híveinek, erőinek gyarapodásához, további térnyeréséhez fűződnek.

Magyarország viszonylag kis ország, ezer éve különböző kultúrák metszéspontján, ma pedig szemben álló katonai-politikai szövetségi rendszerek határa közelében fekszik. A magyar gazdaság közismerten nyitott, adottságai folytán nagymértékben ráutalt a nemzetközi munkamegosztásra. Alapvető érdekeink fűződnek ezért a nemzetközi viszonyok stabilitásához, a különböző társadalmi rendszerű államok egymás érdekeit tiszteletben tartó, értékeit becsülő kapcsolatainak, kölcsönös előnyökkel járó együttműködésének bővüléséhez.

Napjainkban a szó legszorosabb értelmében vett létérdekünk – nekünk magyaroknak csakúgy, mint a világ más népeinek –, hogy elkerüljük a világháborút. Nem akarunk megsemmisülni egy termonukleáris katasztrófában. De nem

kívánunk túlélők sem lenni, hiszen tudományos számítások, érvek szerint az atomháború pokla utáni létezés mindennek nevezhető csak normális emberi életnek nem. Meggyőződésünk, hogy az emberiség számára egyetlen elfogadható út van: a fegyverkezés korlátozása, a katonai erő kiiktatása a nemzetközi kapcsolatokból, a vitás nemzetközi kérdések tárgyalások útján történő rendezése.

Népünket az elmúlt évek során joggal töltötték el aggodalommal a nemzetközi helyzet fejleményei. Hiszen többről volt és van szó, mint szocialista építőmunkánk külső feltételeinek kedvezőtlenebbé válásáról. A szélsőséges imperialista körök a két szövetségi rendszer közötti katonai erőegyensúly megbontására, a különböző társadalmi rendszerű államok közötti kapcsolatok szűkítésére, olykor befagyasztására, a szembenállás kiélezésére, a fejlődő világ haladó erőinek visszaszorítására vettek irányt. Mindezek nyomán tovább gyorsult a világ fenyegetettségét növelő, az anyagi és szellemi erőforrások értelmetlen pazarlásával járó, a bizalmat aláásó fegyverkezési verseny. A kelet–nyugati viszonyban a kölcsönösen előnyös együttműködés helyett a konfrontáció elemei kerültek előtérbe. Kiéleződtek, még távolabb kerültek a rendezéstől Afrika, Ázsia és Latin-Amerika helyi fegyveres konfliktusai.

Hazánk szerény helyet foglal el a nemzetközi kapcsolatok rendszerében, szerepe nem meghatározó a világpolitikában. De elveinkből, népünk, nemzetünk érdekeiből következően nem maradhatunk és nem is maradunk tétlenek a nemzetközi küzdőtéren. Szavunk súlyát növelik hazai eredményeink, kiegyensúlyozott, stabil belpolitikai viszonyaink. Lépéseink, kezdeményezéseink hatását megsokszorozza, hogy a szocialista közösség részeként cselekszünk, szövetségeseinkkel összehangolt külpolitikát folytatunk.

A világbéke megőrzése szempontjából elengedhetetlennek tartjuk a fennálló katonai erőegyensúly megőrzését, a másik fél fölényszerzési törekvéseinek meghiúsítását. A jelenlegi nemzetközi realitásokat figyelembe véve nem mondhatunk le ar-

ról a védelemről, amit a 30 esztendeje létrehozott Varsói Szerződés Szervezetéhez való tartozásunk jelent. Ezért tartottuk szövetségeseinkkel egységben szükségesnek a szerződés meghosszabbítását. De akárcsak a többi tagállam, mi is a katonai szövetségi rendszerek egyidejű megszüntetése mellett vagyunk, s az ehhez szükséges nemzetközi feltételek megteremtése érdekében tevékenykedünk.

Hazánk aktívan részt vállal a szocialista külpolitika közös kezdeményezéseinek kialakításában és kétoldalú kapcsolatait is felhasználja ezek megértetésére, elfogadtatására. Különösen nagy hangsúlyt helyezünk az olyan javaslatok érvényre juttatására, amelyek a katonai szembenállás szintjének csökkentésével, a kölcsönös bizalom erősítésével jelentősen javítanák a nemzetközi légkört. Ezért érvelünk az olyan megállapodások megkötése mellett, amelyek kizárnák a katonai erőszak alkalmazását, az atomfegyverek elsőként való bevetését, amelyek megszabadítanák földrészünket a vegyi és a nukleáris fegyverektől. Az egész emberiség számára sorsdöntő fontosságúnak tartjuk, hogy a Szovjetunió és az Egyesült Államok között az egyenlő biztonság elvének megfelelő megállapodás jöjjön létre az űrfegyverkezés megelőzéséről, a hadászati és a közepes hatótávolságú fegyverek korlátozásáról.

Tisztában vagyunk azzal, hogy a fegyverkezés korlátozását, a vitás nemzetközi kérdések rendezését szolgáló tárgyalások eredményességének egyik legalapvetőbb feltétele a kölcsönös bizalomnak legalább egy minimális szintje. E bizalom megteremtéséhez, építéséhez viszont nélkülözhetetlen a két szembenálló szövetségi rendszerhez tartozó országok közötti rendszeres érintkezés, az álláspontok tisztázását, az indítékok megismerését, az érdekek feltárását szolgáló folyamatos párbeszéd. Ennek megőrzésében is aktív szerepet vállalt az elmúlt években a magyar külpolitika, s ezzel egyidejűleg szolgálta népünk nemzeti érdekeit, a szocialista országok közös céljait és a nemzetközi enyhülés, a világbéke egyetemes ügyét.

Napjainkban talán még inkább érvényes a marxizmus–leninizmusnak az a klasszikus tétele, hogy a szocializmus gaz-

dasági eredményeivel gyakorolhat leginkább hatást a világra. A két világrendszer küzdelmének kimenetele, az emberiség jövője szempontjából történelmi jelentősége van annak, hogy a szocialista országok – köztük hazánk – képesek-e meggyorsítani az új társadalom építését, hatékonyabbá és korszerűbbé tenni a termelést, a kapitalizmusnál minden tekintetben jobb, s a világ nem szocialista részének dolgozói számára is vonzó példaként ható életfeltételeket biztosítani saját népüknek. Mindez nem csupán a szocialista közösség egyes országainak teljesítményén múlik, hanem azon is, hogy menynyire tudjuk kihasználni az együttműködésben, a szocialista gazdasági integrációban rejlő hatalmas tartalékokat, hogyan tudjuk hasznosítani egymásnak az építőmunkában szerzett tapasztalatait, mennyire figyelünk egymás sajátos megoldásaira. Túl azon, hogy országunk függetlenségének, szuverenitásának, vívmányaink védelmének legfontosabb nemzetközi támaszát a Szovjetunió, a szocialista közösség jelenti, ezért is tulajdonítunk nemzetközi tevékenységünkben kiemelkedő fontosságot hazánk és a testvéri szocialista országok közötti kapcsolatok állandó fejlesztésének, a KGST keretében folytatott együttműködés bővítésének és korszerűsítésének.

Magyarország és a szomszédos országok népei évszázadok óta együtt, egymásra utalva, a különböző politikai mesterkedések ellenére számos esetben egymást segítve éltek, s ma egymás értékeit becsülve élnek a Kárpát-medencében, a Duna mentén. A történelmi mozgások következménye, hogy hazánkban románok, németek, délszlávok és szlovákok, szomszédainknál pedig magyarok is élnek. Meggyőződéssel valljuk, hogy a nemzetiségek léte országaink között olyan sajátos összekötő kapocs kell hogy legyen, amely hozzájárul egymásrautaltságunk tudatosításához, barátságunk erősítéséhez, egymás minél jobb megismeréséhez és megértéséhez. Saját gyakorlatunkban azt a lenini útmutatást követjük, amely szerint: „... a proletár osztályszolidaritás fejlődésének és megszilárdulásának nincs nagyobb kerékkötője a nemzeti igazságtalanságnál, és semmi iránt sem olyan érzékenyek a nem-

zetiségek, mint az egyenlőség iránt." Ebből kiindulva tettük politikánk szerves részévé a nemzetiségek egyéni és kollektív jogainak tiszteletben tartását, az e jogok érvényesülését biztosító feltételek megteremtését.

Tisztelt választópolgárok!
Kedves elvtársak! Barátaim!
A párt XIII. kongresszusán megfogalmazott programunk teljesítése, országépítő terveink megvalósítása saját munkánkon túl a jövőben is nagymértékben függ majd a nemzetközi feltételek alakulásától. Látjuk, érzékeljük a veszélyeket, összességében mégis optimisták vagyunk. Számolunk azzal, hogy a Szovjetuniónak, a szocialista közösség országainak a katonai egyensúly megőrzése érdekében tett lépései kijózanítólag hatnak a szélsőséges imperialista körökre, a szocialista békepolitika kitartó kezdeményezései pedig ösztönözni fogják a tőkés világ józan, realista politikai tényezőinek együttműködési készségét. Bízunk a világ békeszerető, haladó erőinek növekvő aktivitásában. Építünk az enyhüléshez fűződő kölcsönös érdekekre és a folyamat során létrejött intézmény- és megállapodásrendszer feszültséget csillapító, együttműködést előmozdító hatására. Hiszünk a józan ész, az értelem győzelmében és hitünket erősíti, hogy tudjuk: a történelmi igazság a mi oldalunkon van. A békét meg lehet védeni, a háború nem végzetszerűen elkerülhetetlen.

Pártunk XIII. kongresszusa megerősítette, hogy hazánk, a Magyar Népköztársaság erejéhez és lehetőségeihez mérten a jövőben is aktív részt vállal a nemzetközi politika kedvező irányú folyamatainak előmozdításában. Meggyőződésem, hogy külpolitikánk változatlanságának hangsúlyozását nemcsak lépéseinket az elmúlt években is fenntartások nélkül támogató népünk fogadta megnyugvással, de ránk bizton számító szövetségeseink, barátaink és nemzetközi tevékenységünk irányával realitásként számoló más partnereink is.

Kádár János elvtárs, pártunk főtitkára a XIII. kongresszuson úgy jellemezte külpolitikánk lényegét, hogy mi szövet-

ségeseinknek hű szövetségesei, barátainknak igaz barátai, partnereinknek korrekt partnerei vagyunk. Ez a következetes magatartás eddig is elismerést és megbecsülést szerzett számunkra szerte a világon. Meggyőződésünk, hogy csakis ezen az úton haladva erősíthetjük tovább hazánk nemzetközi tekintélyét.

Építőmunkánk eredményeinek és szilárd elveken nyugvó, ezért mindenkor következetes, kiszámítható külpolitikánknak köszönhetjük, hogy ha szerény mértékű is, de pozitív tartalmú a világra gyakorolt hatásunk. Így szólt erről az NDK-beli Franz Fühmann író: „Véleményem szerint Magyarország, a magyarok teljesítménye a történelemben, az irodalomban, a szellemtörténetben és a szocialista társadalomban felmerülő problémák leküzdésének nehéz kísérleteiben igazán példát adó, buzdító és reményteljes. Nagyon sokra tartom mindazt, amit a szocializmus keretei között tesznek. Sokunknak nyújtanak nagy reménységet ezzel." Hazai munkánkban és nemzetközi tevékenységünk során a jövőben is arra fogunk törekedni, hogy sem saját népünknek, sem országunk egyetlen barátjának ne okozzunk csalódást.

Választási nagygyűlési beszéd Debrecenben,
1985. május 20-án.

A SZOVJETUNIÓ. BARÁTAINK ÉS SZÖVETSÉGESEINK

Az így helyreállított ország (Magyarország. – A szerző) már földrajzi helyzeténél, gazdaságánál, tanult iparosaival és mezőgazdáival, jelentős és becsült helyet fog elfoglalni a környező demokratikus államok között, melyekkel élénk gazdasági kapcsolat és barátság fogja összekötni. Egyetlen kívánságunk velük szemben a náluk lakó magyarok állampolgári jogainak tisztességes megadása és emberies bánásmód velük. És mindezek fölött a Szovjetunióval való minél szorosabb és őszintébb kapcsolatok, a békeszerződéstől megparancsoltakon túl is, hiszen ez a nagy szomszéd gazdasági életünknek amúgy is természetes kiegészítője. A Szovjetunió békerendszerétől védve és abba beilleszkedve érhetjük el benn és künn annyi időn át nélkülözött egyensúlyunkat és azt a harmóniát, mely egyszer létre fog jönni ember és ember, nép és nép, kis és nagy ország között.

SZEKFŰ GYULA, 1947

A Szovjetunió külpolitikáját a valódi demokratizmus, valamennyi állam egyenjogúságának, minden faj és népcsoport egyenlőségének az elismerése jellemzi. Ez igazi humanizmustól áthatott politika, mert következetes békepolitika. A szocializmus nem ismer más célt, mint a nép érdekeiről való gondoskodást, de ehhez mindenekelőtt lankadatlanul küzdenie kell a háború elhárításáért.

A. A. GROMIKO, 1983

A béke, a barátság és az antiimperialista harc szolgálatában

Amikor a Szovjetunió létrejött, új fejezet kezdődött a nemzetközi politikában. A szocialista társadalom lényegéből adódóan a szovjet állam külpolitikáját Lenin minőségileg új elvekre alapozta. E külpolitikának egyik legfontosabb jellemvonása forradalmi internacionalizmusa, amely abból fakad, hogy a szovjet nép életbe vágó érdekei egybeesnek a világ dolgozóinak érdekeivel. A szovjet külpolitikát áthatja az egész emberiség forradalmi és haladó erőivel való szolidaritás szelleme. Az internacionalista szolidaritás megnyilvánulása volt az a szimpátia és támogatás, amelyet a Szovjetunió annak idején például Németország és Magyarország felkelt proletariátusának, vagy a forradalmi Spanyolországnak és a reakció ellen harcoló kínai és koreai népnek nyújtott, napjainkban pedig a szabadságért harcoló hős vietnami népnek, az arab haladó rendszereknek és más népeknek nyújt. A második világháborúban a szovjet nép nemcsak saját országa területéről űzte ki a hitlerista betolakodókat, hanem más országok népeit is felszabadította a fasizmus igája alól. Ez a győzelem nemcsak világraszóló hőstett volt, hanem egyben internacionalista és valóban humánus cselekedet is, amelynek eredményeként jelentősen kiszélesedett az antiimperialista és békeharc bázisa.

A szovjet külpolitika másik lényegbevágó jellemvonása demokratizmusa és a dolgozó nép érdekeivel való összeforrottsága. A Szovjetunió az államok egyenjogúsága, a kölcsönös tisztelet és az egymás belügyeibe való be nem avatkozás elvei alapján fejleszti kapcsolatait a nagy és kis nemzetekkel egy-

aránt. Ezen az alapon jeleneg közel száz országgal áll diplomáciai viszonyban, s valamilyen formában kapcsolatot tart fenn a világ szinte minden államával. A Szovjetunió, a lenini elvekhez híven, mindig következetesen harcolt a népek demokratikus jogaiért, szabadságáért és függetlenségéért, s hű szövetségese volt azoknak, akik az imperialista elnyomás és a gyarmati uralom bármely formája ellen harcoltak. A szovjet külpolitika osztálytartalmánál fogva antiimperialista politika.

A szovjet külpolitika mint békepolitika véső dött az embermilliók, köztük a magyar dolgozók tudatába. E politikának ugyanis lényegéhez tartozik a békéért, a nemzetközi biztonságért, a leszerelésért, a népek közti barátság erősítéséért és ápolásáért folytatott harc. A békeharc mély forradalmi és osztálytartalommal bíró feladat, mert ez a harc az imperializmus legagresszívebb erőinek visszaszorítására, népellenes tervek meghiúsítására, a háború megakadályozására irányul.

A nagy októberi szocialista forradalom óta eltelt évtizedek meggyőző történelmi tanulságokkal szolgálnak arról, hogy a szovjet állam a legnehezebb időszakokban is milyen körültekintően, higgadtan, s egyben milyen határozottan és előrelátóan irányította külügyeit. A Szovjetunió napjainkban is következetesen folytatja higgadt, de rugalmas, a realitásokkal számoló külpolitikáját. Nem avatkozik be egyetlen ország belügyeibe sem, nem ismeri el a „forradalom exportját", de szembeszáll az ellenforradalom exportjával is.

A béke jelszavát nyomban az októberi forradalom győzelme után, a Békedekrétum elfogadásával írta lobogójára a szovjet állam.

A polgárháborút és a külföldi intervenciót követően a szovjet külpolitika átfogó tevékenységet fejtett ki a fiatal szocialista állam elismertetéséért, és egyben kidolgozta a békés egymás mellett élés, a nemzetközi biztonság és leszerelés programját.

A második világháborút megelőző bonyolult időszakban, amikor egyre inkább aktivizálódott a fasiszta Németország,

Japán és szövetségeseik tábora, a szovjet külpolitika erőfeszítései arra irányultak, hogy megakadályozza a világháború kirobbantását, vagy legalábbis a lehető legtávolabbi időre kitolja azt. A szovjet kormány annak idején a háborús uszítók leleplezésével egyidejűleg olyan kollektív biztonsági rendszer megteremtését javasolta, amely megfékezhette volna az agresszorokat, megvédte volna a népeket, és nemzetközi biztonságot teremtett volna. Az egyedülálló szovjet állam akkor nem tudta megakadályozni a világégést, de sikerült bizonyos időt nyernie katonai felkészüléséhez.

A nagy honvédő háború éveiben a szovjet külpolitika tevékenysége arra irányult, hogy minden eszközével elősegítse az ellenség mielőbbi szétzúzását. Minden lehetőséget felhasznált az antiimperialista, békeszerető erők éberségének fokozására és aktivitásának kibontakoztatására a fasiszta agresszor ellen. Ezt a célt szolgálta az a szövetségi rendszer, amelyet az Egyesült Államokkal, Nagy-Britanniával és Franciaországgal hozott létre. Végül történelmi győzelme eredményeként világméretekben megnőtt a Szovjetunió nemzetközi tekintélye.

A második világháború elmélyítette az imperializmus rendszerének válságát, meggyorsította a gyarmati rendszer szétesésének folyamatát és az elnyomott nemzetek felszabadulását. 1945 után gyökeresen új helyzet alakult ki a nemzetközi küzdőtéren: a szocializmus kilépett egy ország kereteiből, létrejött a szocialista világrendszer. Ekkor a szovjet külpolitika egyik legfontosabb feladata lett a szocialista országok baráti kapcsolatainak fejlesztése, a szocialista világrendszer védelme és minden irányú erősítése, a gyarmati rendszer felbomlásának meggyorsítása, a nemzeti felszabadító mozgalmak támogatása.

A második világháború után komoly változások mentek végbe az imperialista táborban is: az Egyesült Államok vitathatatlanul vezető szerephez jutott, s az atommonopólium birtokában megerősítette hegemóniáját. Ebben a helyzetben Washington az „erőpolitika", a „felszabadítás", a „háborús

szakadék szélén való táncolás" politikájának koncepcióját tűzte zászlajára, s ezzel hidegháborús légkört teremtett a világon.

A Szovjetunió és a szocialista országok viszont abból indultak ki külpolitikájukban, hogy a népek biztonságát és függetlenségét a különböző rendszerű államok békés egymás mellett élésének elvén alapuló biztonsági rendszer megteremtése szavatolja. A Szovjetunió változatlanul hű maradt békepolitikájához; ugyanakkor nagyarányú segítséget nyújtott a forradalmi és antiimperialista függetlenségi harcukat önfeláldozóan folytató ázsiai, afrikai és latin-amerikai népeknek (például a kínai, a koreai népnek).

A háború utáni első évtizedet a két ellentétes külpolitikai koncepció erőinek heves harca jellemezte. Az erőviszonyok azonban rohamosan megváltoztak a szocializmus, a béke és haladás erőinek javára. A Szovjetunió már 1949-ben megtörte az Egyesült Államok monopóliumát az atomfegyverek, majd 1953-ban a hidrogénfegyverek területén is. 1957-ben elsőként szovjet szputnyik, majd 1961-ben szovjet űrpilóta repült a világűrbe. A szovjet népgazdaság, tudomány és technika, űrrepülés, űrkutatás és rakétatechnika az utóbbi években újabb világraszóló eredményeket ért el, s ez biztos támaszt jelent a szovjet külpolitikának. A Szovjetunió hatalma az a döntő erő, amely – a szocialista világrendszer más államainak megnövekedett erejével együtt – gyökeresen megváltoztatta az erőviszonyokat a szocializmus és a béke javára. Ehhez járul még a nemzetközi munkásosztály és a felszabadult nemzeti államok számottevő ereje, s a békeszerető erők állásfoglalása. Nem véletlen tehát, hogy először az SZKP XX. kongresszusa vonta le azt a következtetést, hogy a világháború – a bonyolult nemzetközi helyzet ellenére – megakadályozható.

A szovjet külpolitika döntő szerepet játszott abban, hogy a világban olyan erőegyensúly alakult ki, amely taktikájuk megváltoztatására késztette az imperialista hatalmakat. Az erőpolitika hidegháborús koncepciója válságba került. Szertefoszlott a „kommunista fenyegetés" mítosza, amely a NATO

hidegháborús politikájának egyik alappillére volt. Az imperialisták fokozatosan békésebb húrokat kénytelenek megütni („békés visszatartás", „hídverés", „szelektív együttélés" stb.), de ún. fellazítási politikájukban is veszélyes, messzemenő célokat követnek.

A nemzetközi helyzet azonban az utóbbi években is ellentmondásosan fejlődött. A szocialista országok és a nemzetközi kommunista mozgalom egységének megbomlása az imperialistákat bizonyos taktikai előnyökhöz juttatta. Az imperialisták ellentámadásaira lehetőséget nyújtott és nyújt a gyarmati sorból függetlenné vált országok gazdasági kifosztottsága, elmaradottsága, munkásosztályuk fejletlensége is. Növekedett az imperializmus, elsősorban az amerikai imperializmus agresszivitása. E politika lényegét Johnson „globális stratégiája" fejezi ki. Eszerint az amerikai imperializmus jogot formál magának arra, hogy beavatkozzék más népek belügyeibe és a neki megfelelő eszközökkel elfojtson minden, az ő érdekeivel ellenkező demokratikus népmozgalmat. Erre a doktrínára épül az erőegyensúly árnyékában a helyi háborúk taktikája, elsősorban a harmadik világban, a haladás erőinek visszaszorítása céljából. E taktika egyik legszégyenteljesebb megnyilvánulása az amerikai imperializmus agressziója a Vietnami Demokratikus Köztársaság és Dél-Vietnam népével szemben.

Mindez természetesen nem változtat korunk fő tartalmán, amelynek lényege a kapitalizmusból a szocializmusba való történelmi átmenet; az imperializmus agresszivitásának növekedése azonban megrontotta a nemzetközi légkört és kapcsolatokat.

A Szovjetunió külpolitikájának és a szocialista világrendszer országai együttműködésének legfontosabb eredménye az, hogy az imperialisták ellenséges akcióikkal egyetlen szocialista ország államrendjét sem tudták aláásni. Az SZKP és a szovjet kormány mindig nagy figyelmet szentelt a szocialista országok két- és többoldalú kapcsolatainak fejlesztésére, s jelentős anyagi és politikai segítséget nyújt ezeknek az országoknak

felemelkedésükhöz. E kapcsolatok a további kiteljesedés jegyében alakulnak, s ez politikai síkon a kontaktusok elmélyülésében, a sokoldalú és gyakori tanácskozásokban és konzultációkban, a problémák őszinte feltárásában, a kölcsönös tisztelet, egyenjogúság és előnyök elvének alkalmazásában, a kooperáció szélesedésében, kulturális téren az együttműködés színvonalának és méreteinek növekedésében jut kifejezésre. Szélesedik katonai együttműködésük is. Az új barátsági szerződések megkötése átfogó jelleggel demonstrálja e kapcsolatok új fejlődési szintjét. Ez jellemzi a magyar–szovjet kapcsolatokat is. E kapcsolatok a teljes egyenjogúságra épülnek, őszinték, bensőségesek, felhőtlenek.

A szocialista országok egyike, a Vietnami Demokratikus Köztársaság az amerikai imperialisták kalóztámadásainak, agressziójának célpontja. A hősiesen harcoló Vietnamnak a Szovjetunió nyújtotta és nyújtja a legnagyobb anyagi és politikai támogatást, beleértve a katonai segítséget is. A szocialista országok támogatását élvező nép forradalmi ellenállásába ütközve csődöt mond Johnson „globális stratégiája", s Washington végül is tárgyalóasztalhoz kényszerült. A Szovjetunió úgy véli, hogy a vietnami válság megoldására ésszerű lehetőséget nyújt a VDK négypontos és a DNFF ötpontos javaslata, amely a genfi nemzetközi egyezmények szellemében a vietnami nép jogos nemzeti törekvéseit tükrözi.

Az elmúlt évek tapasztalatai meggyőzően bizonyítják azt is, hogy a sajátos helyzetben levő Német Demokratikus Köztársaság, a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság és Kuba az imperialista fenyegetéssel szemben szintén mindig számíthat a Szovjetunió támogatására. Az NDK-t barátsági és kölcsönös segítségnyújtási szerződés fűzi a Szovjetunióhoz, s ez a legfőbb garancia az NDK biztonsága számára, az NSZK fenyegető revansista politikájával szemben. Korea és Kuba vonatkozásában az utóbbi esztendők számos eseménye (például a „Pueblo"-incidens) igazolta a pozitív szovjet állásfoglalások nagy nemzetközi hatását.

A szovjet külpolitika egyik lényegbevágó jellemvonása a gyarmati rendszer és az imperialista uralom ellen harcoló népekkel és mozgalmakkal s az újonnan függetlenné vált országokkal való harci szövetség, a nekik nyújtott sokoldalú politikai és gazdasági támogatás, a velük való, kölcsönös bizalmon alapuló együttműködés. Szovjet kezdeményezésre az ENSZ közgyűlése nagy jelentőségű nyilatkozatot fogadott el „a gyarmati országoknak és népeknek adandó függetlenségről" és „a más államok belügyeibe való beavatkozás megengedhetetlenségéről, függetlenségük és szuverenitásuk védelméről". A Szovjetunió minden tőle telhető segítséget megad a nemzeti függetlenségükért, az imperializmus ellen harcoló ázsiai, afrikai és latin-amerikai népeknek. Amikor Vietnam, Kuba, az Egyesült Arab Köztársaság, Szíria, Algéria, vagy bármely más ország közvetlen összeütközésbe került az állig felfegyverzett imperialistákkal és gyarmatosítókkal, érezhette a hatalmas szovjet állam baráti segítségét.

Az arab államok ellen elkövetett izraeli agresszió újra leleplezte az amerikai imperialisták és a nemzetközi reakció sötét terveit. A múlt év júniusában indított izraeli támadás az arab népek nemzeti felszabadító harca, az Egyesült Arab Köztársaság és Szíria haladó rendszere ellen irányult. A Szovjetunió az agresszió áldozatai mellé állt; a haladó arab rendszerek védelmét úgy tekintette, mint részét annak az általános küzdelemnek, amelyet a szocialista és más békeszerető országok folytatnak a más népek belügyeibe való imperialista beavatkozás ellen és a békéért. A szovjet külpolitika napjainkban is aktív segítséget nyújt az arab országoknak az Izrael által megszállt területek felszabadításához.

A Szovjetunió, a szocialista országok, az ázsiai, afrikai, latin-amerikai független államok közös antiimperialista frontja megteremtésének megvannak az objektív feltételei. Ezek: közös törekvésük a társadalmi haladásra és a békére, az imperialista agresszió és háború meghiúsítására, s ami még fontosabb: közös törekvésük a sokoldalú együttműködésre, arra, hogy a függetlenné vált államok felhasználják a Szovjetunió és a szo-

cialista országok gazdag tapasztalatait a társadalmi rendszer, az államirányítás, a gazdasági, szociális és kulturális élet építése területén.

A szovjet külpolitika különösen nagy figyelmet fordít a nukleáris háború elhárítására. A szovjet kormány már 1946-ban javasolta olyan nemzetközi szerződés megkötését, amely megtiltotta volna a nukleáris fegyverek gyártását és alkalmazását. Az imperialista hatalmak elvetették ezt és a tömegpusztító fegyverek felhalmozása folytatódik. A Szovjetunió a többi békeszerető állammal együtt azóta is folytatja harcát e folyamat megállításáért.

Az ENSZ-ben, különböző nemzetközi értekezleteken és tárgyalásokon a Szovjetunió nemegyszer előterjesztette az általános és teljes leszerelésre, a nukleáris fegyverek betiltására, az idegen területeken levő katonai támaszpontok felszámolására és a más országokban állomásozó katonai egységek visszavonására vonatkozó javaslatait. A Szovjetunió kész megállapodást kötni a hagyományos és a nukleáris fegyverek minden válfajának megsemmisítéséről és az összes katonai szervezetek egyidejű felszámolásáról. A szovjet erőfeszítések eredményeként számos nemzetközi megállapodás született. 1963-ban aláírták a moszkvai részleges atomcsendszerződést, 1967-ben pedig olyan megállapodás jött létre, amely megtiltja nukleáris fegyverek eljuttatását a világűrbe. A nukleáris leszerelés problémájának megoldása útján újabb lépést jelenthet az atomsorompó-egyezmény megkötése, amelyről az ENSZ közgyűlésének most folyó ülésszaka tanácskozik. Az ENSZ közgyűlése 22. ülésszakán a Szovjetunió fontos javaslatot terjesztett elő arról, hogy az ENSZ tagállamai kössenek nemzetközi szerződést a nukleáris fegyverek alkalmazásának megtiltásáról. Ezzel lényegében törvényen kívül helyeznék a nukleáris fegyvereket. A Szovjetunió nem tartja céltalannak, haszontalannak és eredménytelennek a leszerelésért folytatott harcot. Amíg azonban ez nem hozza meg a szükséges egyezményeket, addig a maga, szövetségesei és barátai érdekében állan-

dóan magas színvonalon tartja fegyveres erőinek készenlétét, hogy bármely órában vissza tudja verni az esetleges agressziót. Ebben a szellemben a Szovjetunió nagy jelentőséget tulajdonít a szocialista országok katonai együttműködésének a Varsói Szerződés keretében.

A termonukleáris háború veszélyének elhárításáért folytatott világméretű küzdelem döntő mértékben az európai helyzet alakulásától függ. A szocialista és a kapitalista világrendszer fő erőinek érintkezési vonala ugyanis Európában húzódik. A századunkban kirobbant két világháború történelmi tapasztalatai szemléltetően mutatják Európa és a világ sorsának elválaszthatatlanságát. Az európai béke kedvezően befolyásolja a többi földrész helyzetét, s ami a legfontosabb, az európai béke nagymértékben csökkenti a termonukleáris világháború veszélyét. Ázsiai vagy afrikai háborúk megmaradhatnak helyi jellegűnek, egy európai háború azonban óhatatlanul átterjedne más világrészre is. Az európai békéért és biztonságért folytatott harc tehát igen fontos része napjainkban a haladás és az imperialista reakció közötti világméretű küzdelemnek. A Szovjetunió ezért szentel olyan nagy figyelmet az európai problémáknak.

Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete, a NATO önmagában is állandó feszültséget okoz Európában agresszív céljaival. Már puszta létezése is akadályozza az együttműködés kibontakozását, elsősorban a szocialista és a kapitalista országok között. A NATO-t 1949-ben, tehát hat évvel a Varsói Szerződés megkötése előtt hozták létre. Most joggal elvárható lenne, hogy a NATO a saját felszámolására irányuló lépéseket is elsőként tegye meg. A Varsói Szerződés tagállamai azonban – 1966. július 6-i nyilatkozatuk szellemében – készek a két katonai szervezet egyidejű felszámolására. Ha pedig a két katonai tömb felszámolása ma még korainak bizonyulna, van lehetőség sok fontos részleges lépés megtételére. Ezek a következők lehetnének: az európai államok konferenciájának összehívása az európai területi status quo megerősítése céljá-

ból, s az európai biztonsági rendszer megteremtése lehetőségeinek megtárgyalására; meg nem támadási szerződés létrehozása a NATO és a Varsói Szerződés tagállamai között; a külföldön állomásozó csapatok visszavonása saját nemzeti határaik mögé; atommentes vagy csökkentett fegyverzetű övezetek létrehozása; az európai parlamentek képviselői konferenciájának összehívása az európai béke és biztonság kérdésében. A Szovjetunió ez irányban széles körű külpolitikai tevékenységet fejt ki.

Az európai biztonság megteremtése jórészt a német kérdés rendezésétől függ (. . .) Az európai biztonságot nagymértékben veszélyezteti a nyugatnémet revansista erők politikája. Az úgynevezett nagykoalíció létrejötte óta Bonn rugalmasabb taktikát alkalmaz ugyan, de továbbra sem mond le a nukleáris fegyverekkel való rendelkezés jogának megszerzéséről, nyílt területi követeléseket támaszt, s az NDK bekebelezésére törekszik (. . .) A szovjet diplomácia következetesen leleplezi a nyugatnémet revansisták mesterkedéseit.

Ebben a helyzetben a következetes békepolitikát folytató Német Demokratikus Köztársaság rendkívül fontos szerepet tölt be az európai béke és biztonság megteremtésében. A szovjet külpolitika e tény tudatában tevékenykedik a nemzetközi porondon a két német állam létének elismerésén. A két német állam létének és a fennálló határoknak az elismerése, a két német állam viszonyának rendezése döntő jelentőségű az európai biztonság szempontjából. Bonnak tehát le kell mondania az egyedüli képviselet elvéről s egyenrangú tárgyalófélként kell elismernie a Német Demokratikus Köztársaságot.

Egy rövid cikkben természetesen nem vállalkozhatunk a Szovjetunió külpolitikájának részletes elemzésére. Az elmondottak azonban érzékeltetik, hogy a szovjet külpolitika és diplomácia következetesen a béke, az imperializmus elleni harc és a népek barátsága nemes ügyének szolgálatában áll. Ez a politika osztatlan népszerűségnek és szimpátiának örvend a békeszerető népek körében. Itt-ott vannak ugyan kishitű nacionalis-

ták vagy demagóg és álforradalmi hangoskodók, akik kalandor módon jobbról vagy „balról" provokálják, egyenesen keresztezik, vagy türelmetlenül és rosszindulatúan bírálják a szovjet külpolitikai tevékenységet (nem is beszélve az imperialista ellenfélről, amely mindenben igyekszik diszkreditálni és ellensúlyozni azt). Hiába szeretnék azonban kizökkenteni a szovjet diplomáciát megfontolt, nyugodt és felelősségteljesen előretekintő, következetes vonalvezetéséből: a szovjet párt és kormány nem hagyja magát zavartatni egyes szovjetellenes megnyilvánulásoktól sem, hanem folytatja higgadt, a realitásokkal számoló külpolitikáját. (. . .)

Forrás: *Társadalmi Szemle,* 1968. június.

A Szovjetunió külpolitikájának fél évszázada

Ötven évvel ezelőtt, 1922. december 30-án alakult meg a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége. Most, amikor erre a történelmi dátumra emlékezünk, gondolatokat cserélünk és tanulságokat vonunk le a Szovjetunió fél évszázados külpolitikai tevékenységéből is. Az emlékezésnek ugyanis mindig csak akkor van értelme, ha előre mutat, ha abból újabb erőt és tapasztalatokat lehet meríteni.

A Szovjetunió külpolitikai feladatainak és szerepének módosulása, gazdagodása egymagában véve is mutatja, hogy milyen gigászi változások mentek végbe a világban az elmúlt fél évszázad alatt. S ebben döntő szerepe éppen az első szocialista államnak volt, amely külpolitikájával nemcsak új korszakot nyitott a nemzetközi kapcsolatokban, hanem meggyorsította is a fejlődést.

Egykor a külpolitika és a diplomácia tabu volt a társadalom túlnyomó többségét alkotó dolgozó néptömegek számára, hiszen az a földbirtokosokat és iparmágnásokat képviselő szűk csoportnak kiváltságos területe, a kizsákmányoló uralkodó osztályok, a társadalom elenyésző kisebbségének érdekeit kiszolgáló eszköz, „az intrika, a fondorlatok és a gáncsvetés tudománya" volt. Ez a régi külpolitika teljesen idegen és ellenszenves volt az egyszerű emberek számára, mert az osztályelnyomás fenntartásának és más népek leigázásának, az ellenségeskedés szításának vagy kifejezetten a háború igazolásának szolgálatában állt. Egyik alapvető feladata volt az is, hogy különböző manőverekkel, diplomáciai húzásokkal és so-

viniszta jelszavakkal elterelje a nép figyelmét a valóságos és fontos belpolitikai kérdésekről. Az idősebb korosztályokhoz tartozó embereknek még személyes tapasztalataik vagy élményeik fűződnek ehhez a gyakorlathoz, a szocialista országok ifjabb nemzedékeinek azonban mindez már történelem, s a jövőben az újabb nemzedékek számára még inkább az lesz.

A régi külpolitika azonban még korántsem tűnt el a nemzetközi színtérről, az imperializmus külpolitikája ma is expanziós és agresszív célokat követ. „Még nehéz és hosszú harc áll előttünk" – hangzik az SZKP KB XXIV. kongresszusi beszámolójában. Kétségtelen azonban, hogy a kapitalizmus elveszítette történelmi kezdeményező szerepét, s azt a szocializmus ragadta magához. Ez rányomja bélyegét a nemzetközi kapcsolatok egészére.

A forradalmi munkásmozgalom létezése óta szembehelyezkedik és harcot folytat a néptől idegen külpolitika ellen, s azzal szembeállította a munkások szolidaritásának, a népek összefogásának internacionalista eszméit. Marx így fogalmazott az I. Internacionálé Főtanácsához írt, 1870. július 23-i felhívásában: „Szemben a... régi társadalommal, megszületik az új társadalom, amelynek nemzetközi elve a béke lesz, mivel minden népnek egy és ugyanazon uralkodója lesz – a munka." A munka, a munkások érdeke nemzetközi jellegű, s ha egy társadalom alapelve a munka, külpolitikája csak békés szándékú lehet. Lenin egy későbbi történelmi időpontban érthetően még távolabbra látott, mint Marx, kimutatva, hogy a kapitalizmus egyenlőtlen fejlődésének következtében a szocialista forradalom nem egyszerre győz a világ valamennyi országában, hanem egész történelmi korszakon át egymás mellett léteznek a különböző társadalmi rendszerű államok. A proletár internacionalizmus mellett már konkrétan megfogalmazta a szocialista külpolitika másik alapelvét, a békés egymás mellett élést. Ezeknek az elveknek az alkalmazása végigvonul a Szovjetunió fél évszázados külpolitikai tevékenységében.

Az, hogy a Szovjetunió fennállása óta következetesen sík-

raszáll a békéért, a kapitalista országokhoz fűződő kapcsolataiban a békés egymás mellett élés elvének érvényre juttatásáért, számára nem taktika, hanem politikájának osztálytartalmából fakad. A szocializmus és a béke elválaszthatatlan egymástól, ezért a békés egymás mellett élés politikája a Szovjetunió és a szocialista közösség külpolitikájának forradalmi stratégiai eleme, mert korunkban ily módon lehet biztosítani a világban végbemenő forradalmi folyamat előrehaladásához a kedvező nemzetközi feltételeket.

A szovjet állam első szava az emberiséghez a béke volt, amely az állami politika gyakorlati lépéseként a Békedekrétumban, majd a breszt–litovszki békeszerződés megkötésében öltött formát. Abban az időben a békére a még gyönge szovjet államnak azért is szüksége volt, mert erőt kellett gyűjtenie. „Nekünk – mondotta Lenin 1921-ben – mindennél drágább a béke megőrzése, és a teljes lehetőség ahhoz, hogy minden erőnket a népgazdaság helyreállításának szenteljük." Ez érthető, hiszen a szocialista forradalom elsőként olyan országban győzött, amely a termelőerők és a társadalmi fejlődés tekintetében messze elmaradt a legfejlettebb tőkés országok mögött (1913-ban a cári Oroszország részesedése a világ ipari termelésében kb. 3–4 százalék, és az Egyesült Államokénak csupán egynyolcada volt), s az első világháború, a polgárháború és 14 imperialista ország katonai intervenciója után tovább romlott az ország gazdasági helyzete. Az alapvető azonban ekkor is az volt, hogy a szocialista állam természetéhez tartozik a béke.

Rendkívül nehéz és küzdelmes volt tehát az az út, amelyen a Szovjetunió eljutott a máig, amikor már hatalmas, amikor erejét megsokszorozza a szocialista világrendszer, a nemzetközi munkásmozgalom, a nemzeti felszabadító mozgalom – korunk három fő forradalmi tényezője. A forradalom óta eltelt 55 évből a szovjet népnek húsz esztendőt háborúval és a háborús károk helyreállításával kellett eltöltenie. A második világháborúban okozott német fasiszta pusztítások következtében a Szovjetunió nemzeti vagyonának 30 százalékát veszí-

tette el, 20 millió szovjet ember áldozta életét hazájáért és más népek szabadságáért, a békéért. Mindezt figyelembe kell venni, amikor értékeljük a szovjet külpolitika és diplomácia nagyszerű sikereit.

Napjainkban a Szovjetunió külpolitikája óriási gazdasági és katonai háttérre támaszkodhat: a világ ipari termelésének 20 százalékát adja, az amerikai ipari kapacitás 75 százalékának megfelelő teljesítményre képes, a világ legtekintélyesebb fegyveres erejével rendelkezik, a kozmosz meghódításán fáradozik, rakétával ellátott tengeralattjárói képesek minden tengeren megjelenni. A Szovjetunió azonban most is, amikor már szocialista világhatalom, következetesen küzd a tartós békéért, a népek szabadságáért és biztonságáért, ugyanúgy, ahogyan az elmúlt több mint fél évszázad alatt mindenkor tette. Ennek érdekében veti latba az elmúlt fél évszázad alatt kiterebélyesedett külpolitikai arzenáljának változatos eszközeit és módszereit, nemzetközi kapcsolatait. Míg 1923-ig csupán néhány állam ismerte el Szovjet-Oroszországot és 1941-ben is csak 24 államnak volt diplomáciai kapcsolata a Szovjetunióval, jelenleg már 144 nagykövetség és konzulátus képviseli a szovjet állam érdekeit és politikáját külföldön. A Szovjetunió az ENSZ Biztonsági Tanácsa öt állandó tagjának egyike, és több mint 400 nemzetközi szervezet munkájában vesz részt. Több mint 7000 érvényben levő államközi, illetve nemzetközi szerződésen és egyezményen áll a szovjet kormány aláírása.

A Szovjetunió – és általában a szocializmus – külpolitikájának legfontosabb alapelve a proletár internacionalizmus, amelynek következetes alkalmazása ugyancsak végigvonult a szovjet állam fél évszázados történelmén. Ennek az alapelvnek gyakorlati alkalmazására az állami külpolitikában elsőként az 1917. november 16-án megjelent „Deklaráció Oroszország népeinek jogáról" című dokumentumban, valamint az 1917. december 30-i „Oroszország és a Kelet valamennyi mohamedán dolgozójához" című felhívásban került sor. A szovjet külpoli-

tika forradalmi internacionalizmusa abból fakad, hogy a szovjet nép érdekei – amelyeket e politika kifejez és képvisel – egybeesnek a világ dolgozóinak érdekeivel. E politikát áthatja az egész emberiség létérdekeivel, valamennyi forradalmi és haladó erővel való szolidaritás szelleme.

Az internacionalizmus következetes megvalósítását korunk forradalmisága igazi próbakövének, a munkásosztály győzelmei zálogának tekintette Lenin. Az internacionalista politika központi kérdésének a nemzeti érdekek és a nemzetköziség szempontjainak helyes összehangolását tartotta, minthogy a szocializmusért – felépítéséért és megvédéséért – vívott harc egyúttal a népek nemzeti érdekeiért vívott harc legjobb módszere is. A Szovjetunió ezeket az útmutatásokat valósítja meg a szocialista országokhoz fűződő kapcsolataiban.

A Szovjetunió, az SZKP különösen nagy jelentőséget tulajdonít a testvérországok kommunista pártjaival való együttműködés fejlesztésének. A Szovjetunió külpolitikájának és a szocialista világrendszer országai együttműködésének legfontosabb eredménye az, hogy az imperialisták ellenséges akciói egyetlen szocialista ország államrendjét sem tudták aláásni. Az SZKP és a szovjet kormány mindig nagy figyelmet szentelt a szocialista országok két- és több oldalú politikai és gazdasági kapcsolatainak fejlesztésére. A több oldalú gazdasági együttműködés terén is történelmi jelentősége van a KGST keretében kidolgozott integrációs Komplex Programnak, amelynek megvalósításában oroszlánrészt vállal a Szovjetunió. A szocialista közösség külpolitikai tevékenységének összehangolásában központi szerepet a Varsói Szerződés Szervezete játszik, amely az utóbbi években a rendszeres békés szándékú kezdeményezéseivel elismert nemzetközi fórum lett.

Internacionalizmusából fakadóan a szovjet külpolitika egyik lényegbevágó jellemvonása a gyarmati rendszer maradványai és az újgyarmatosítás minden válfaja elleni harc, s az imperialista uralom ellen harcoló népekkel, mozgalmakkal és a függetlenné vált nemzeti demokratikus országokkal való harci

szövetség. A Szovjetuniónak döntő szerepe volt egy új folyamat kibontakoztatásában, amelynek eredményeképpen a második világháború után 70 volt gyarmati nép nyerte el állami függetlenségét.

A szovjet külpolitika alapelveiből következik demokratizmusa és a dolgozó nép érdekeivel való összeforrottsága, amelynek legfontosabb garanciája a kommunista párt elvi irányító szerepének állandó érvényesülése a társadalmi tevékenységnek ezen a fontos területén is. A Szovjetunió mindenkor a nemzetközi méretekben folyó osztályharc követelményeihez igazítja politikáját, de ezen túlmenően – túllépve a munkásosztály érdekkeretein – nemzetközi tevékenységében síkraszáll az általános emberi ideálokért, a népek és a személyiség demokratikus jogaiért, a békéért, a nemzetközi viszonyok demokratizálásáért és humanizálásáért.

Elsősorban a Szovjetunió létének és erőfeszítéseinek köszönhető, hogy korunkban soha nem tapasztalt méretekben demokratizálódnak és humanizálódnak a nemzetközi kapcsolatok azáltal, hogy a világpolitika alakításában nagy számban vesznek részt a szocialista és a nemzeti demokratikus államok, a forradalmi és demokratikus antiimperialista mozgalmak, szervezetek – egyszóval a békeszerető embermilliók. A szovjet állam nagymértékben hozzájárult ezeknek az erőknek, mozgalmaknak a kialakulásához és harcuk fellendüléséhez. A külpolitika, a nemzetközi kapcsolatok szférája jelentős mértékben megszűnt terra incognita lenni a tömegek számára.

Az olyan kategóriák, mint szuverenitás, függetlenség, egyenjogúság és területi sérthetetlenség, ma már nem csupán nemzetközi jogi fogalmak, hanem mindinkább a nemzetközi viszonyok realitásai. A faji, nemzeti és társadalmi diszkrimináció elleni harc fő támasza egy fél évszázada a Szovjetunió.

A Szovjetunió diplomáciája ezekben az években az SZKP XXIV. kongresszusán elfogadott nagyszabású békeprogram

megvalósításán munkálkodik, a szocialista országok egységének erősítésére, az összes antiimperialista erő összefogásának előmozdítására és a békés egymás mellett élés elvének széles körű érvényesítésére összpontosítja erőfeszítéseit. Mint szocialista világhatalomnak, ereje és lehetősége van arra, hogy a világ bármely térségében és bármely fontos nemzetközi kérdésében hallassa hangját, cselekvően részt vegyen a vitás, rendezésre megérett problémák és konfliktusok megoldásában.

Ez kifejezésre jut többek között az Egyesült Államokkal kötött megállapodásokban, amelyekben rögzítették és szavatolják az „egyenlő biztonság" elvét. Egyszóval, a Szovjetunió teljes áttekintéssel rendelkezik a világpolitikai helyzetről, s nélküle – még kevésbé ellenére – egyetlen fontosabb nemzetközi kérdést sem lehet érdemben megoldani. Nyilvánvaló, hogy ilyen értelemben a Szovjetunió súlya és szerepe a világban nem hasonlítható össze más szocialista ország szerepével. De csak ilyen értelemben, a globális méreteket tekintve van különbség, politikánk osztálytartalmát és alapvető céljait, törekvéseit illetően teljes az azonosság. És ez az alapvető.

Különbség van természetesen szocialista kis ország és nagyhatalom között az emberiség sorsa iránt vállalt felelősségben és teherviselésben is. A Szovjetunió adta és nyújtja a legnagyobb és leghathatósabb segítséget a vietnami népnek, a haladó arab országoknak és mindenkinek, aki az imperializmus ellen harcol. Ez így van még akkor is, ha a támogatás „volumene" vagy „összetétele" egy-egy barátjánál vagy szövetségesénél kételyeket, türelmetlenséget vagy egyszerűen meg nem értést vált ki. Ha még oly nagy és erős is a Szovjetunió, lehetőségeinek határai vannak, sőt e tekintetben bizonyos határt szab számára a világ sorsáért viselt felelőssége.

Korunkban, a rakéták idejében, a kozmosz meghódításának korszakában, amikor a tudományos-technikai forradalom, a környezetvédelem stb. problémái az egész emberiséget foglalkoztatják, egyeseknek úgy tűnhet, hogy elmosódnak az osztályszempontok. Ebben a világban bizonyos teljesítmé-

nyekre valóban csak a nagyhatalmak – elsősorban a Szovjetunió és az Egyesült Államok – képesek. Ám gyökeresen eltérő célok vezetik az egyiket és a másikat. Aki nem tesz különbséget a Szovjetunió, vagyis a szocializmus, a haladás fő ereje és az Egyesült Államok, vagyis az imperializmus vezető hatalma között, az egyszerűen képtelen felfogni korunk alapvető társadalmi és nemzetközi politikai folyamatainak lényegét, vagy pedig tudatosan rosszindulatú. Csak rossz szándékkal vagy a tények semmibevételével állíthatják, hogy a „két katonai csoportosulásnak", az Egyesült Államok vezette NATO-nak és a Szovjetunió vezette Varsói Szerződés védelmi szervezetének azonos a jellege, vagy hogy a szovjet és az amerikai flotta egységeinek földközi-tengeri jelenléte egyforma jellegű hatalmi aktus; amikor a Varsói Szerződés csak válasz volt az agresszív NATO létrehozására, és mindenki tudja, hogy a biztonság és a béke elemi, minimális érdekeinek védelmében a szovjet hajók csak újabban ellensúlyozzák az amerikaiaknak a világtengereken régóta tüntető, imperialista erőit. Vagy azt várnák a Szovjetuniótól, hogy ne fejlessze és ne állítsa szembe erőit az imperialista erőszak eszközeivel, ahol azok felvonulnak?

A Szovjetunió valóban roppant erővel és nagy befolyással rendelkezik a nemzetközi színtéren, s ezt a tőkés országokban is kénytelenek figyelembe venni. Ha nem így lenne, egészen másként viselkedhetne az imperializmus a kis népekkel, a közepes és kis országokkal szemben.

Bármily hatalmas erővel rendelkezik is azonban a Szovjetunió, nem fogadhatja el az ál- és ultrabaloldali nézeteket valló mozgalmak és egyének álláspontját sem, amelyek és akik szerint viszont háborúba kellene indulnia a világforradalomért, vagy be kellene vetnie katonai erejét a nemzeti felszabadító mozgalmak mellett. Ezek az „elméletek" szöges ellentétben állnak a szocializmus, a nemzetközi munkásmozgalom és az antiimperialista erők érdekeivel, de az emberiség általános létérdekeivel is. Ezek az irreális követelmények egységfrontba hozzák a „liberális" és az „ultrabalos" szovjetellenes

propagandát. Egyszer azt róják fel, hogy a Szovjetunió felhasználja államhatalmi eszközeit a nemzetközi osztályharcban, máskor azt, hogy nem alkalmaz erőszakot a „forradalom exportja" érdekében. Valójában azonban a Szovjetunió marxista–leninista internacionalista, kiegyensúlyozott békepolitikája a legnagyobb szolgálatokat tette és teszi az egész emberiségnek, amikor – valóságos erőihez és a reális lehetőségekhez képest – megfékezi a tőkés agressziót, és úgy biztosítja a békét, hogy szabadon tartja az utat a népek társadalmi haladásáért, a szocializmusért folytatott harca számára.

Fennállása óta mindig voltak erők és tényezők, amelyek kísérleteket tettek arra, hogy letérítsék a Szovjetuniót a helyes útról. A forradalom óta eltelt évtizedek azonban meggyőző történelmi tanulságokkal szolgálnak arról, hogy a szovjet állam a legnehezebb időszakokban is milyen körültekintően, higgadtan, s egyben milyen következetesen és előrelátóan irányította külügyeit. Amit Csicserin külügyi népbiztos annak idején mondott, ma is érvényes: „A szocialista diplomácia a történelmi folyamat marxista elemzésének alapján tevékenykedik, éppen ezért megkeresi korunk politikai és gazdasági kapcsolatainak fejlődésében az alapvető, legmélyebb áramlatokat. Napjaink konkrét összefüggései mögött igyekszik megtalálni az események fő mozgatóerőit, hogy tevékenységét hozzáigazítsa a haladás irányához. A szocialista diplomácia abban látja legfőbb feladatát, hogy politikáját a történelmi fejlődés alapvető áramlatára építse oly módon, hogy általában még az esetleges melléfogások se játsszák akár rövid életű akadályok szerepét, és a világtörténelem megállíthatatlan fő áramlatának hullámain vitesse előre a szovjet politika hajóját és a dolgozó tömegek sorsát."

A Szovjetunió napjainkban is ezt teszi, következetesen folytatja higgadt, de rugalmas, a realitásokkal és ésszerű kompromisszumokkal számoló külpolitikáját, a békés egymás mellett élés politikáját az imperializmussal szemben, a szocializ-

mus, a haladás érdekében. Nem avatkozik be egyetlen ország belügyeibe sem, nem ismeri el a forradalom exportját, de szembeszáll az ellenforradalom exportjával is.

A Szovjetunió külpolitikája a lenini útmutatások szerint – tudományos igényű elemzéssel feltárva és az osztályharc követelményeinek megfelelően – kihasználja az ellenségei közötti nézeteltéréseket, a mélyen fekvő ellentmondásokat, és felfedi az osztályérdek-különbségeket még az olyan általános érdekű területeken is, mint a környezetvédelem, a műszaki-tudományos haladás, a kozmosz meghódítása stb.

„Politikailag ki kell használnunk az ellenségeink közötti nézeteltéréseket, mégpedig csak a súlyos gazdasági okokkal magyarázható komoly nézeteltéréseket. Ha az apró, véletlen nézeteltéréseket próbáljuk kihasználni, a dilettáns politikus, a kontár diplomata helyzetébe kerülünk. Ebből azonban nem lehet semmi komoly hasznunk" – hangoztatta Lenin. Az SZKP XXIV. kongresszusán ennek szellemében hangsúlyozták, hogy az imperialista államok közötti ellentéteket nem szüntette meg sem az integrációs folyamat, sem az a tény, hogy osztályérdekükben áll erőfeszítéseik egyesítése a szocialista világrendszer ellen. Az imperialista versengés mai fő központjai: az Egyesült Államok–Nyugat-Európa–Japán. Azok a nagyszámú tilalmak, amelyekkel az Egyesült Államok hivatalos körei sújtják az Európából és Japánból származó árukat, az európai országok próbálkozásai, hogy korlátozzák az amerikai nagytőke által történő kizsákmányolásukat: íme a tőkés országok közötti mély ellentétek néhány megnyilvánulása, amelyekkel a szocialista külpolitikának önvédelemből, s a népek, a szocializmus általános érdekei szolgálatában számolnia kell, és fel kell használnia a belőlük adódó lehetőségeket.

Többnyire azonos nézőpontból tekint a Szovjetunió, a szocialista külpolitika és a tőkés világ az olyan általános jellegű kérdésekre, mint az emberi környezet védelme, a kozmosz meghódítása. A Szovjetunió kész messzemenően együttműködni a tőkés országokkal ezeken a területeken a béke és az

emberiség általános érdekeinek szem előtt tartásával. Emellett azonban nem lehet elkendőzni a fennálló érdekkülönbségeket sem. Az emberi környezet védelmével kapcsolatban a két álláspont közötti különbség például nem csupán abban mutatkozik meg, hogy az imperialista hatalmak a közelmúltban megakadályozták az NDK egyenjogú részvételét a stockholmi nemzetközi környezetvédelmi konferencián, s ezért más szocialista országok sem vettek azon részt. Az alapvető különbség e tekintetben is a két társadalmi formáció eltérő jellegéből fakad. Nyilvánvaló, hogy az imperialista rablógazdálkodás, amelynek fő mozgatórugója az extraprofit utáni hajsza, nagyobb mértékben idézi elő az emberi környezet romlását, mint a tervszerű szocialista iparosítás. A felelősséget és teherviselést tehát ennek megfelelően kell megosztani, és kialakítani a közös érdekű együttműködést valamennyi érdekelt ország között.

Elsősorban a Szovjetunió, a szocialista országok megnövekedett erejének, nemzetközi befolyásának és egyeztetett külpolitikai erőfeszítésének köszönhető, hogy az utóbbi években – világméretekben tekintve – az ellentétes tendenciák közül az enyhülés folyamata, a különböző társadalmi rendszerű államok közötti kapcsolatokban a békés egymás mellett élés elveinek egyre általánosabbá váló érvényesülése az uralkodó. Számottevő előrehaladás történt a Szovjetuniónak szinte mindegyik vezető tőkés hatalomhoz fűződő kapcsolatában (kivéve Nagy-Britanniát): létrejött a szovjet–nyugatnémet szerződés, a szovjet–francia és a szovjet–amerikai nyilatkozat a kapcsolatok alapelveiről, bővült az együttműködés Olaszországgal, Kanadával, Japánnal, a skandináv államokkal stb. Európában új, kedvező fejlődési szakasz bontakozott ki a béke és biztonság, az együttműködés javára, küszöbön áll az összeurópai biztonsági konferencia előkészítése és összehívása.

A szovjet külpolitika valamennyi eredménye között kiemelkedő helyet foglal el az Egyesült Államokkal való viszonyának és együttműködésének fejlesztése. A szovjet külpoli-

tika elsősorban abból indul ki, hogy minél jobb és tartósabb a Szovjetunió és az Egyesült Államok kapcsolata, annál kevésbé fenyegeti a világot az atomháború veszélye, s annál kedvezőbb békés feltételek alakulhatnak ki nemzetközi méretekben a szocializmus építéséhez, a haladó és antiimperialista erők harcához. Az eredmények ellenére sem a Szovjetunió, sem a többi szocialista ország nem táplálja a legcsekélyebb illúziót sem az amerikai imperializmussal szemben. A jövőben is éberséget tanúsít, és folytatja az ideológiai harcot ellene. A nemzetközi osztályharc tovább folyik minden területen, de számunkra kedvezőbb pozíciókból, jobb hídfőállásokból.

A szovjet–amerikai csúcstalálkozó és a további tárgyalások megítélésekor is mindenekelőtt azt kell figyelembe venni, hogy a Szovjetunióra mindenki másnál nagyobb felelősség hárul a szocializmusért, az általános haladásért és a békéért folytatott küzdelemben. Nem téveszthetjük szem elől ezt a fő folyamatot.

Lenin egészen más történelmi helyzetben, immár több mint ötven éve arról beszélt, hogy eljön az az idő, amikor a háború annyira pusztító lesz, hogy egyszerűen lehetetlenné válik. Ezt a kijelentést olyan időpontban tette, amikor még nem ismerték a legkorszerűbb nukleáris fegyvereket, amikor a rakéta még csak az álmok világába tartozott. A közelmúlt és a jelen eseményei egyre inkább igazolják a lenini előrelátást. Nos, a szovjet külpolitika a háborúktól mentes, békés világért küzd mindenkor és minden fórumon.

A Szovjetunióra mint az antiimperialista harc fő támaszára minden haladó és békeszerető erő egyaránt bizalommal számíthat. (. . .)

Forrás: *Nemzetközi Szemle,* 1972. december.

Egy kiváló szovjet diplomata. G. V. Csicserin születésének századik évfordulójára

Vannak szakavatott szerzők, akik a klasszikus diplomácia kimagasló képviselőinek – Talleyrand, Disraeli, Gorcsakov — neveivel említik egy sorban Georgij Vasziljevics Csicserin nevét. Az összehasonlítás azonban csak akkor helyes, ha azonnal a különbséget is megvonjuk közöttük. Csicserin ugyanis alapvetően különbözött valamennyi előző nagy diplomatától; mert míg azok a burzsoázia és a földbirtokosok érdekeinek mesterei, szószólói voltak, ő már a proletárhatalom kiváló államférfija és diplomatája volt.

Kettős alkalom sugallja az emlékezést Csicserinre. Az egyik indíték, hogy száz esztendővel ezelőtt, 1872. november 24-én (a régi naptár szerint november 12-én) született. A másik, hogy ezekben a hetekben világszerte megemlékeznek a Szovjetunió megalakulásának 50. évfordulójáról s vele együtt azokról a nagyszerű forradalmárokról, akik Lenin mellett úttörő szerepet vállaltak az első munkás–paraszt állam építésében, a szovjethatalom politikájának kidolgozásában és államszervezetének megteremtésében. Közöttük ott volt Csicserin is. Őrá a külügyi népbiztosság irányítása, a szovjet külpolitika és diplomácia szervezeti s egyéb feltételeinek a létrehozása hárult.

Csicserin „a túlsó oldalról" került a munkásmozgalomba. Arisztokrata nemesi család leszármazottja, aki azonban már ifjú éveiben szakított osztályával s környezetével. Apja nyugalmazott cári diplomata volt s anyja is diplomata rokonokkal volt körülvéve. Elsősorban a történelem és a legkülönbözőbb idegen nyelvek elsajátítása vonzotta.

„Mohón szívtam magamba a különböző tudományos be-

nyomásokat, tanultam nyelveket – egészen az ír és ókori nyelvekig, valamint a hieroglifákig és ékírásig –, keleti irodalmat, hallgattam jogászokat, természettudósokat, politikai gazdaságtant" – írja önéletrajzában. Az egyetem elvégzése után, 1898-ban a cári külügyminisztérium archívumában kezdett el dolgozni, ahol alkalma nyílt rá, hogy elmélyüljön a nemzetközi dokumentumok tanulmányozásában.

Életpályájának és érdeklődésének fő formálója mégis a forradalom volt. Már egyetemista korában kapcsolatba került a narodnyikokhoz közel álló körökkel, s később, amikor a külügyminisztériumban dolgozott, marxista szervezetekkel is. Felfigyelt rá a cári titkosrendőrség, és a letartóztatás elől 1904-ben emigrációba kényszerült. 1918-ig Németországban, Franciaországban és Angliában élt. Az emigrációban kezdetben még a mensevikekkel tartott, de a háború idején – a nyugati szociáldemokraták, a Karl Liebknechthez és környezetéhez fűződő barátsága s nem utolsósorban a Leninnel való találkozásai hatására – fokozatosan átment a bolsevikok oldalára, majd belépett az Oroszországi Kommunista (Bolsevik) Párt soraiba.

Az emigrációból való hazatérése után Csicserint 1918. január 29-én Lenin ajánlatára nevezték ki külügyi népbiztoshelyettesnek, majd május 30-án népbiztosnak.

Noha a szovjet külpolitika és diplomácia megalapítója, első vezetője személyesen Lenin volt, Csicserin mellette is elévülhetetlen érdemeket szerzett a fiatal szovjet állam külpolitikájának kidolgozásában és gyakorlati megvalósításában, az új típusú nemzetközi kapcsolatok kialakításában. Mint az államtudományok kitűnő szakértője, részt vett a szovjet állam alkotmányának kidolgozásában is.

Lenin megbízásából ő írta alá 1918. március 3-án a breszt–litovszki békeszerződést Németországgal, s tett személyes erőfeszítéseket a szomszédos államokhoz fűződő kapcsolatok rendezésére. A szovjet delegáció vezetője volt a genovai (1922. április 10.–május 19.) és a lausanne-i nemzetközi konferencián. Ugyancsak ő írta alá a rapallói szerződést 1922. április

16-án Németország képviselőivel, ezzel rés nyílt az egységes imperialista fronton, s a szovjet államot először ismerte el egy tőkés nagyhatalom.

A genovai konferencián való részvétel fontos állomás volt abban a harcban, amelyet a szovjet külpolitika a tartós békéért, az ellentétes társadalmi rendszerű államok közötti békés egymás mellett élés egész történelmi szakaszra szóló megteremtéséért folytatott. A szovjet diplomácia komoly győzelmet aratott az első olyan nemzetközi konferencián, amelyen képviselői részt vehettek, Csicserin személyes varázsa, nagy tudása külön is elismerést váltott ki ellenfelei táborában. Beszédét szép francia nyelven mondta el, s Lloyd George kedvéért, aki az angolon és a keltán kívül más nyelveket nem ismert, angolul is megismételte. Az akkori Berliner Zeitung így nyilatkozott: „Csicserin a nagy emberek közül való."

Lenin halála után is következetesen képviselte a külpolitika lenini elveit, s szembeszállt az ettől eltérő nézetekkel. Az 1920-as évek végén Sztálinnal, Rikovval és Buharinnal támadtak ellentétei. Emiatt, és főleg súlyos betegsége miatt, szerepe fokozatosan csökkent. 1930-ban történt nyugdíjazása után visszavonultan élt, de ekkor is alkotott. Széles körű érdeklődését, műveltségét és a zene iránti rajongását bizonyította, hogy maradandó művet írt Mozartról.

Neve a történelemben fokozatosan az őt megillető helyre kerül. Személyisége és munkássága méltó arra, hogy az utókor jobban emlékezzék rá, és a szocialista külpolitika mai s jövőbeni munkásai merítsenek gazdag örökségéből.

A november 5-i Lityeraturnaja Gazetában cikk jelent meg Csicserinről. A szerző értékelése szerint a fél évszázados szovjet diplomáciának három csúcspontja: az 1922-es genovai konferencia, az 1945-ös potsdami konferencia és a XXIV. kongresszuson elfogadott békeprogram megvalósítása. Csicserin neve szorosan kapcsolódik az első csúcsponthoz. Abban a hőskorban tevékenykedett, amikor elkezdődött a két társadalmi rendszer harca, amely ma a világpolitika gerincét alkotja.

Forrás: *Népszabadság*, 1972. november 24

A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége megalakulásának és fejlődésének nemzetközi jelentősége

Történelmi jelentőségű, egy földrésznyi országot átformáló és az egész világ fejlődését befolyásoló esemény zajlott le 1922. december 30-án, amikor az első Össz-Szövetségi Szovjetkongresszus résztvevői, az Orosz, az Ukrán, a Belorusz és a Kaukázusontúli Szovjet Szocialista Köztársaság munkás-, paraszt- és katonaküldöttei egyhangú határozattal kikiáltották a munkások és parasztok első egységes, soknemzetiségű szövetségi államát, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségét. Ez a lépés, a Szovjetunió létrejötte szervesen illeszkedett az októberi forradalom győzelmével megkezdődött nagy sodrású történelmi folyamatba.

Lenin 1902-ben így jellemezte a várható fejleményeket: „Viharos időket élünk. Oroszország történelme hétmérföldes léptekkel halad előre; s egy-két év olykor többet jelent, mint a békés időszakok évtizedei". S valóban, 1917 októbere után szinte napok alatt több történt az egykori Oroszországban, mint azelőtt évtizedek, sőt évszázadok alatt. A forradalom gyökeresen átalakította a társadalmi osztályok, rétegek helyzetét, viszonyát, s újraformálta a népek, nemzetek kapcsolatait is.

Az új társadalom építésének hatalmas feladatai szükségessé tették az egyes szovjet köztársaságok erőforrásainak egyesítését. Sürgette a szoros összefogást a külső fenyegetés is, az a veszély, hogy a nemzetközi burzsoázia egyenként számol le a fiatal munkás-paraszt államokkal. Olyan szövetségre volt szükség, amely nem csupán összegzi, hanem megsokszorozza az erőket és csakis olyan összefogásra volt lehetőség, amely

összhangban van az új társadalom építésének nemzeti céljaival. Ennek az új típusú államszövetségnek a lényegéről mondotta Lenin a következőket: „Mi a nemzetek önkéntes szövetségét akarjuk, olyan szövetséget, amely nem tűrné meg egyik nemzet erőszakát sem a másikkal szemben, olyan szövetséget, amely a legteljesebb bizalmon, a testvéri egység világos tudatán, teljesen önkéntes megegyezésen alapulna." A történelmi szükségszerűséget fejezte ki tehát a Szovjetunió kikiáltása. Olyan új állam jött létre, amely nem csupán a termelési viszonyok terén, hanem a népek és nemzetek egymás közti viszonyában is merőben újat igyekezett teremteni és sok tekintetben valóban példamutatót is alkotott az azóta eltelt évtizedek során.

A győztes szocialista forradalommal nemcsak a Föld egyhatodának gyökeres átalakítása vette kezdetét, az első szocialista állam és a világ ettől kezdve bizonyos kölcsönhatásban fejlődött. A szovjethatalom létrejötte, meghirdetett elveinek és gyakorlati tetteinek példája, az első szocialista ország fejlődése és külpolitikája rányomta bélyegét a világ egészének arculatára. A nemzetközi osztályküzdelem résztvevői pedig helyzetüknek, érdekeiknek és céljaiknak megfelelően alakították ki viszonyukat a Szovjetunióhoz. Az imperializmus politikai és gazdasági blokádot hirdetett és létesített Szovjet-Oroszország ellen, katonai intervencióval támadt a születőben levő szocializmusra. A tőkés országok szervezett munkásai viszont nemzeti, nyelvi különbségre való tekintet nélkül megértették, legalábbis megérezték, hogy a távoli Szovjet-Oroszországban értük is folyik a harc. Ez biztosított a világ első munkáspárasztt hatalmának olyan széles körű nemzetközi támogatást, amelyet korábban egyetlen forradalom sem élvezett. Szovjet-Oroszország népeinek hősi helytállása, a Lenin vezette bolsevik párt következetes küzdelme és a nemzetközi munkásosztály töretlen szolidaritása, köztük a több mint százezernyi magyar internacionalistának a polgárháború csataterein tanúsított áldozatvállalása meggyőzően bizonyította az októberi forradalom győzelmének, a szovjet állam megalakításának

nemzeti, egyidejűleg létének, fejlődésének, példájának nemzetközi jelentőségét.

A szocialista építőmunka megkezdésének nemzetközi jelentőségéről Lenin többek között az alábbiakat mondta: „Minden proklamációnál és konferenciánál nagyobb hatása van az élő példának, annak, ha valahol egy országban hozzálátnak a dologhoz, s ez az, ami fellelkesíti a dolgozó tömegeket mindenütt a világon." A szovjet köztársaságok szövetségének a történelem valóban megtisztelő, de egyben rendkívüli áldozatvállalást is jelentő feladatot juttatott osztályrészül. Azt, hogy betöltse a nemzeti és osztályelnyomás felszámolásának, az új társadalom építésének úttörő szerepét, s egyben vállalja az imperializmus és a reakció elleni nemzetközi osztályküzdelem fő terheit; éltető forrása, szilárd támasza legyen a nemzeti és a társadalmi felszabadulásért küzdő erőknek szerte a világon.

A Szovjetunió megalakításának és a nemzetközi munkásosztály forradalmi harcának szoros kacsolatát fejezték ki az új állam szimbólumai is. A Szovjetunió zászlajává a nemzetközi munkásmozgalom vörös lobogóját tették, állami címerébe a munkát, a dolgozó osztályokat jelképező sarlót és kalapácsot helyezték. A Szovjetunió első himnuszának az Internacionálét választották.

Az októberi forradalom eredményeként létrejött munkás-paraszt hatalomnak az ellenfelek nagyon rövid életet jósoltak. Többnyire heteket, hónapokat, még a magukat realistának valló burzsoá politikusok is legfeljebb néhány évet. Egybehangzó volt az a véleményük, hogy a társadalom forradalmi átalakításának programja tulajdonképpen történelmi kisiklás, és közeli, látványos kudarca elkerülhetetlen. A kitűzött célokat irreálisnak, elérhetetlennek, a rendelkezésre álló anyagi-műszaki előfeltételeket eleve elégtelennek minősítették. Előítéleteikre épített értékeléseiket még azt követően sem módosították, hogy a szovjethatalom egyértelműen győztesen került ki az első évek rendkívül kemény megpróbáltatásából: megvívta a polgárháborút, visszaverte az intervenciót.

Sokáig a Szovjetunió megalakulásának tényét sem akarták tudomásul venni. Jobb esetben továbbra is csak bolsevista Oroszországnak, vagy a vörösök birodalmának nevezték, de nemritkán egyenesen „terra incognita"-ként, ismeretlen földrészként kezelték. 1933-ban, tizenegy évvel a Szovjetunió megalakulása után az Amerikai Egyesült Államok elnökének felesége, Eleanor Roosevelt meglátogatott egy iskolát. Az egyik osztályban a világtérképen egy nagy fehér foltot látott. Kérdésére, hogy mi az a fehér folt, azt a választ kapta, hogy azt a helyet nem szabad megnevezni. A fehér folt a Szovjetuniót jelezte. És ne gondolja senki, hogy az ilyen felfogás már teljesen a múlté. Manapság is vannak a kapitalista világban olyan veszélyesen irreálisan gondolkodó vezetők, akik közül az egyik éppen a közelmúltban így nyilatkozott: „a történelemkönyvben akár tovább is lehet lapozni a szocializmusról szóló részt". (A mondás Ronald Reagantől származik.)

A Szovjetunió léte már önmagában is cáfolata a burzsoá jóslatoknak. A hat évtized alatt végbement korszakos változások, a példátlan méretű és ütemű társadalmi-gazdasági fejlődés, a Szovjetunió szocialista világhatalommá válása, a 60 évvel ezelőtt meghirdetett célok elérése, s az ezekre alapozott újabb távlatok megközelítése a tények erejével bizonyítja a szocializmus életképességét, hatalmas energiáit, óriási lehetőségeit.

A burzsoá osztályellenség reményei persze nem voltak teljesen megalapozatlanok. A szocializmus eszméinek valóra váltása nem ott kezdődött el, ahol a társadalmi s a gazdasági-műszaki feltételek érettsége lehetővé tette volna a viszonylag könnyű előrehaladást. Az új társadalom építése olyan elmaradott országban vette kezdetét, amely ugyan a világ területének 16 százalékát, népességének 8 százalékát jelentette, de a világ ipari termeléséből csupán 3 százalékkal részesedett. A felnőtt lakosság mintegy háromnegyede írástudatlan volt. Több tízmillió embernek az éhezés, a nyomor, a létbizonytalanság jutott osztályrészül. Az egyébként is szerény erőforrásokat to-

vább apasztotta a polgárháború, az imperialista intervenció, a velük járó kár, pusztítás akkora volt, mint a háború előtti Oroszország egész nemzeti vagyonának egynegyede. Amikor megalakult a Szovjetunió, részesedése a világ ipari termeléséből így mindössze 1 százalék körüli volt.

Kemény, emberpróbáló munkát, áldozatos helytállást követelt a Szovjetunió népeitől az ellenséges nemzetközi környezet is. Hosszú időn keresztül mondhatni ostromlott erődben, a szocializmus egyetlen hídfőállásaként, nagy áldozatokkal járó erőltetett menetben építették az új társadalmat. A szovjet állam fennállásának hat évtizedéből mintegy 20 esztendőt tettek ki a rákényszerített háborúk és az azokat követő újjáépítés időszakai. Még két évtized sem telt el a Szovjetunió megalakítása után, amikor rátámadt a fasiszta Németország. Az első szocialista állam ebből az emberfeletti megpróbáltatásból is győzedelmesen került ki. A szovjet nép nemcsak saját országát, a szocializmust védte meg, hanem arra is kényszerült, hogy a fasizmus elleni világméretű harc legsúlyosabb terheit is viselje. Mérhetetlen anyagi áldozatokba, húszmillió szovjet állampolgár életébe került a fasizmus legyőzése. Az első világháború után a nemzetközi burzsoázia blokáddal próbálta akadályozni a fiatal szovjet állam első lépéseit, a második világháború után hidegháborúval igyekezett nehezíteni a győzelem utáni újjáépítést, s ma is vannak olyan szélsőséges imperialista körök, amelyek úgy gondolják, hogy ilyen módszerekkel térdre lehet kényszeríteni a Szovjetuniót.

Az igazságos, az osztály- és nemzeti elnyomást egyaránt megszüntető társadalom ideálja és fokozatosan kibontakozó valósága azonban mindaddig ismeretlen hajtóerőket, példátlan alkotókedvet szabadított fel, s a szinte állandósult külső fenyegetés csak fokozta a Szovjetunió népeinek elszántságát. A hatvan éve létező Szovjetunió a világ ipari termelésének mintegy 20 százalékát adja, sok fontos termékből a legtöbbet állítja elő a világon. A szovjet dolgozóknak csaknem háromnegyede rendelkezik közép- vagy felsőfokú iskolai végzettséggel, s közel másfél millió a tudományos kutatók, dolgo-

zók száma. Mind magasabb fokú a gondoskodás a dolgozó emberekről. A hatalmas teljesítményekre képes népgazdaság, a világviszonylatban élenjáró tudományos eredmények sora, a haladó hagyományokat is megőrző és továbbfejlesztő szocialista kultúra virágzása bizonyítja, hogy mire képes az a nép, amely saját sorsának formálójává válik.

A szocialista eszmék erejét igazolja az is, hogy a Szovjetunió képes volt leküzdeni azokat a torzulásokat, amelyek a járatlan út nehézségei, az állandó fenyegetettség és több szubjektív tényező következtében alakultak ki. A Szovjetunió Kommunista Pártjának XX. kongresszusa azért is volt történelmi jelentőségű, mert bizonyította a szocializmus képességét és készségét arra, hogy szembenézzen saját tévedéseivel, s megtegye a szükséges lépéseket a hibák felszámolásához, a további előrehaladáshoz.

A Szovjetunió történelmi útja és mai valósága ezért jelent reális gyakorlati alternatívát a kapitalizmus feloldhatatlan ellentmondásaival szemben. Bizonyítja, hogy van mód a nemzeti és az osztályelnyomás végleges felszámolására, van kiút a társadalmi-gazdasági elmaradottságból, megteremthető az összhang az egyéni és a társadalmi felemelkedés között.

Az októberi forradalom győzelmével, majd az első szocialista állam létrejöttével minőségi változások következtek be a nemzetközi viszonyokban is. Először jelent meg egy olyan új típusú állam, amely megalakulásának kezdetétől fogva az egyenrangúságon és egyenjogúságon alapuló államközi kapcsolatok megteremtésére törekszik. Új jelleget öltött a munkásosztály és a burzsoázia közötti harc, a szocializmus és a kapitalizmus küzdelme is. Ettől fogva a kapitalizmus valóságával már nem csupán egy eszme, nem is csak a forradalmi munkásmozgalom állt szemben, hanem a szocialista társadalom fokozatosan kibontakozó valósága, egyre növekvő ereje.

Mindezzel összefüggésben megkezdődött az erőviszonyok átrendeződésének történelmi folyamata, a szocializmus térhódítása. Amíg egyetlen országban épült a szocializmus, s az nem rendelkezett mások oltalmazásához is elegendő erővel,

addig az imperialista túlerő képes volt legyőzni az egymástól földrajzilag is elszigetelt szocialista forradalmakat. Ezt példázta a Magyar, a Bajor és a Szlovák Tanácsköztársaság sorsának alakulása. A szovjet nép több mint két évtizedes önfeláldozó alkotó munkája, majd a nagy honvédő háborúban tanúsított hősi helytállása azonban jelentősen megváltoztatta a nemzetközi erőviszonyokat és ezzel módosította a szocialista forradalmak nemzetközi feltételeit is. Az újabb forradalmak győzelemre viteléhez természetesen nélkülözhetetlen volt az adott országban működő kommunista pártok áldozatos harca, politikájuk mozgósító ereje, a szervezett dolgozókkal, valamennyi baloldali, demokratikus és hazafias erővel történő összefogása. A szükséges nemzetközi feltételeket azonban a Szovjetuniónak a második világháborúban aratott győzelme teremtette meg.

Nagy jelentőségű és pótolhatatlan volt az a segítség is, amelyet a Szovjetunió a népi demokratikus országoknak nyújtott a létrejöttük utáni első, a legnehezebb években. Mindenekelőtt védelmet biztosított az imperializmus beavatkozási kísérleteivel szemben, s noha a fasizmus ellen vívott harc mérhetetlen áldozatai következtében saját népe is súlyos gondokkal küzdött, megadta mindazt a politikai és gazdasági támogatást, amely nélkülözhetetlen volt az új társadalom építéséhez. Mindez a gyakorlatban is bizonyította, hogy a Szovjetunió következetes külpolitikája egyik alappillérének tekinti a proletár internacionalizmus elvét. Napjainkban a Szovjetunió és a szocialista országok államközi kapcsolataiban azok az alapelvek öltenek testet, amelyeket a Szovjetunió megalakulásakor meghirdetett: az egyenjogúság és az egyenrangúság – kiegészülve az önállóság, a függetlenség és a be nem avatkozás elveivel.

Az új, szocialista társadalom építésének megkezdéséhez, a bonyolult feladatok megoldásához jelentős segítséget nyújtottak és nyújtanak ma is a szovjetunióbeli társadalomépítés több évtizedes tapasztalatai. Ezek történelmi jelentőségét nem csökkenti az a tény sem, hogy a szocialista világrendszer kialaku-

lását követően a fejlődésnek volt egy olyan szakasza, amikor a Lenin nevével fémjelzett elvek és normák háttérbe szorultak, amikor a nemzeti adottságokat és sajátosságokat figyelmen kívül hagyták, amikor a szocialista építés ütemét erőn felül meggyorsították –, amikor nem érvényesültek Lenin intelmei, amelyeket annak idején a Kaukázusontúli Szovjet Köztársaság kommunistáihoz intézett, hogy az orosz forradalomnak ne a betűjét, hanem a szellemét vegyék át.

A Szovjetunió ereje, nemzetközi súlya, internacionalista politikája, önzetlen segítségnyújtása és példája jelentős szerepet töltött és tölt be abban, hogy napjainkban a szocializmus egyre gazdagabban megvalósuló társadalmi valóság. Ma a szocializmus három földrészre terjed ki, a világ területének 30 százalékát, a világ népességének majdnem egyharmadát jelenti; itt végleg megszűnt a kizsákmányolás, az elnyomás. Az egykor elmaradott, alapvetően mezőgazdasági jellegű szocialista országok adják ma a világ ipari termelésének több mint egyharmadát. Ezt a dinamikus fejlődést akkor is méltán minősíthetjük forradalminak, ha az ipari termelés mennyiségi fejlesztése nem jelentett, nem jelenthetett automatikusan minden területen azonos nagyságrendű minőségi ugrást is. Mindenekelőtt óriási méretekben jelentkező alapszükségleteknek kellett eleget tenni. E feladat alapvetően sikeres megoldása akkor is nagy történelmi tett volt, ha kényszerhelyzetben vagy különböző okok miatt nem lehetett a minőség fejlesztésére is azonos súlyt fektetni.

A világ első szocialista államának a létrejöttéig és megerősödéséig a gyarmati, félgyarmati sorban élő népek egymást követő felkeléseinek az abszolút imperialista erőfölény következtében csak a hősies küzdelem és a tragikus elbukás jutott osztályrészül. Számukra is a Szovjetunió léte és fejlődése teremtette meg a győzelem esélyét.

A szovjethatalom első intézkedéseivel végérvényesen felszámolta a soknemzetiségű cári birodalmat jellemző, Lenin által belső gyarmatosításnak minősített rendszert. A Szovjet-

unió megalakulása nemcsak az állampolgárok, hanem valamennyi benne tömörült nemzet egyenjogúságának a tartós biztosítását is jelentette. Jóllehet a szocialista forradalom győzelemre viteléhez az orosz nemzetnek kiemelkedő volt a hozzájárulása, az egykori cári birodalom félgyarmati sorban tartott nemzetei kezdettől fogva egyenlő jogokat élveztek vele a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségében. Ez a tény már önmagában is lelkesítő, forradalmasító hatással volt a gyarmati népekre.

A gyarmati rendszer felbomlásának folyamata a második világháborút követően gyorsult fel, vagyis egy időben a Szovjetunió szocialista világhatalommá válásával, a szocialista világrendszer létrejöttével és megerősödésével. A Szovjetunió, a szocialista világrendszer léte s a gyarmati rendszer elleni következetes fellépése jelentette a nemzeti felszabadító küzdelem sikerének nélkülözhetetlen nemzetközi feltételét. Ennek eredményeként mintegy 90 új független állam jött létre, s csaknem 1,5 milliárd ember szabadult fel a gyarmati, félgyarmati sorból.

A Szovjetunió lehetőségeihez mérten jelentős erkölcsi, politikai, anyagi támogatást nyújtott a nemzeti függetlenség kivívásához s megvédelmezéséhez. Így volt ez még olyan esetekben is, amikor a nemzeti felszabadításért folytatott küzdelem nem kapcsolódott össze a társadalmi felszabadítás programjával. Sőt: a Szovjetunió léte és nemzetközi súlya még olyan esetekben is objektív támaszt jelent a nemzeti demokratikus forradalmak számára, amikor azok céljai igen távol esnek a szocializmustól, nemzetközi magatartásukat pedig a Szovjetuniótól, a szocialista közösségtől való távolságtartás, esetleg bizonyos fokú szembenállás jellemzi.

Az októberi forradalommal elkezdődött nagyszabású átalakulások lendületet adtak a nemzetközi kommunista mozgalom fejlődésének is. A nemzetközi proletár szolidaritás jegyében született Szovjetunió a forradalmi munkásmozgalom közös ügyének megbízható támasza lett. A kommunista pártok tu-

datában voltak, hogy a kapitalista kizsákmányolás felszámolásáért nemzeti keretek között folytatott saját küzdelmük sikerei elválaszthatatlanok az első szocialista ország lététől. Ezért alapvető nemzetközi feladatuknak tekintették, hogy hozzájáruljanak az első munkás-paraszt hatalom fennmaradásához, megvédelmezéséhez a gazdasági-katonai erőfölényben levő imperialista osztályellenséggel szemben. A feltétlen szolidaritás jegyében féltették, óvták, védték az első szocialista államot, annak eredményeiből, győzelmeiből újabb erőt merítettek saját harcukhoz. De kezdettől fogva érezték azt is, hogy ez az osztályszolidaritás kölcsönös. A Szovjetunió, lehetőségeivel összhangban, mindenkor minden támogatást megadott az egyre erősödő kommunista mozgalomnak. Kommunisták ezrei, köztük a Magyar Tanácsköztársaság halálra ítélt népbiztosai, a kommunista párt bebörtönzött vezetői találtak menedéket szovjet földön a burzsoá osztályellenség terrorja elől. Az 1930-as évek közepétől, amikor már kibontakozott a fasiszta hatalmaknak a kisebb országok elleni agressziója, a szovjet állam mindvégig támogatta a Spanyol Köztársaság kormányát a nemzetközi fasizmus támadásával szemben.

A Szovjetunió léte és példája felbecsülhetetlen szerepet játszott abban, hogy a kommunista mozgalom az egész világot átfogó, hatalmas forradalmi erővé vált. 1917-ben mindössze néhány százezer kommunista volt az egész világon. Napjainkban több mint 100 kommunista párt csaknem 80 millió kommunistát tömörít soraiba. A szocialista országokban a kommunista és munkáspártok vezetésével folyik az új társadalom építése, a tőkés országokban a kommunista pártok az élharcosai annak a kemény osztályküzdelemnek, amelynek távlati célja a kapitalizmus meghaladása, a szocializmus megteremtése. A kommunisták a legkövetkezetesebb képviselői a nemzeti önállóság és a társadalmi haladás ügyének a függetlenségüket elnyert fejlődő országokban is.

Senki sem tagadja, hogy a kommunista mozgalom, a szocialista építés több mint hat évtizedes fejlődésében a nagyszerű tettek, a kimagasló sikerek, győzelmek mellett akadtak

tévedések, hibák, kudarcok, egyes pártok esetében súlyos tragédiák is. A ma létező szocializmus nem tökéletes társadalom, de állandóan változik, fejlődik. Viszonyait nem a szocializmus idealizált képéhez kell hasonlítani, hanem azt a hatalmas utat kell mérlegelni, amelyet a forradalom győzelme előtti elmaradott gazdasági-társadalmi viszonyoktól tett meg az ellenséges környezetben, a közelmúltig túlerőben levő nemzetközi osztályellenség állandó támadásai közepette.

Senki sem várja azt, hogy akár a kommunista pártok is a valóságnál szebbnek lássák a létező szocializmus mai helyzetét, a Szovjetunió vagy más szocialista országok vívmányait, társadalmi gyakorlatát. Elvárható azonban a tisztelet és elismerés azokért az áldozatokért, amelyeket a világ első szocialista állama hozott a szocializmus eszméinek térhódításáért, azért a pótolhatatlan támogatásért, melyet a Szovjetunió a kommunista pártoknak, a nemzeti felszabadító mozgalmaknak nyújtott saját nemzeti céljaik valóra váltásához.

Az utóbbi években megszaporodtak a viták a kommunista mozgalmon belül, s időnként előfordult, hogy egy-egy kommunista párt élesen bírálja a Szovjetunió viszonyait. Luis Corvalán elvtárs, akit a Szovjetunió szabadított ki a chilei fasiszta rendszer börtönéből, ezzel összefüggésben a következőket mondotta: „Ellentétben azzal, amit Nyugat-Európában gondolnak, függetlenségünket Moszkvával szemben nem azzal mutatjuk ki, hogy növeljük azok seregét, akik fürkésznek és turkálnak a szovjet ügyekben, hogy hibákat és szörnyűségeket fedezzenek fel bennük... Nekem fontosabb dolgom van annál, hogy nagyítómat annak az államnak a tökéletlenségeire irányítsam, amely támogatja népem harcát."

A Szovjetunió, az SZKP a saját gyakorlatát nem tekinti egyedüli helyes útnak, mások által is követendő egyetemes és kötelező modellnek. A szovjet megoldások – csakúgy, mint valamennyi ma létező szocialista ország gyakorlata – a nemzeti adottságoknak és sajátosságoknak, a konkrét gazdasági-társadalmi lehetőségeknek, a történelmi hagyományoknak megfelelően, s adott nemzetközi feltételek közepette alakul-

tak ki. Ide kívánkoznak Lenin szavai: „Olyan rendkívül súlyos viszonyok között kezdtük meg forradalmunkat, amilyenek között a jövőben a világ egyetlen munkásforradalma sem lesz." A Szovjetunió, a szocialista országok léte, politikai súlya, gazdasági és katonai ereje teszi elsősorban lehetővé, hogy ma a kommunista pártok céljaik kitűzésénél, törekvéseik megvalósításánál kedvezőbb nemzetközi feltételekkel számolhatnak. Mindezen túl segítséget jelentenek számukra a létező szocializmus útjának tapasztalatai, tanulságai is, amelyek hozzájárulhatnak feladataik sikeres megoldásához, a hibák, tévedések elkerüléséhez.

A Szovjetunió hat évtizedes történelme során mindvégig egymástól elválaszthatatlan nemzetközi feladatának tekintette a társadalmi haladás és a világbéke ügyének szolgálatát. Lenin útmutatásait követve Csicserin már 1920 júniusában kijelentette: „Békés egymás mellett élés más kormányokkal, bármilyenek legyenek is, – ez volt és ez lesz továbbra is jelszavunk." Hosszú időnek kellett azonban eltelnie, a szovjethatalomnak megannyi kemény próbát kellett kiállnia, gazdasági és katonai értelemben is szocialista világhatalommá kellett válnia ahhoz, hogy reális lehetőséggé váljon a világháború elkerülése, és a különböző társadalmi rendszerű országok békés egymás mellett élése több legyen, mint egyszerű háború nélküli állapot.

A szovjet külpolitika és a békepolitika hat évtizede szinte azonos fogalmak. A nemzetközi imperializmus agresszív erőinek fő féken tartója és elrettentője a Szovjetunió hatalmas és legyőzhetetlen ereje. A Szovjetunió aktív nemzetközi fellépésének jelentős része volt abban, hogy elérhető céllá változott a világ valamennyi népének legalapvetőbb érdekeit megtestesítő tartós nemzetközi béke és biztonság.

A legutóbbi években az imperializmus szélsőséges körei támadást indítottak az enyhülés ellen, a szocializmussal szembeni katonai erőfölény megteremtésére, a fegyverkezési hajsza fokozására törekszenek. A világ sorsának alakulásáért, az emberiség jövőjéért felelősséget érző és tenni kész erők – ideoló-

giai alapállásuk különbözőségei ellenére is – tapasztalhatják a szovjet békepolitika folyamatosságát, azt, hogy a Szovjetunió vezetése higgadtan válaszol a békét fenyegető kihívásokra, s az enyhülést nem epizódnak tekinti az emberiség történetében.

A szocializmusnak nincs szüksége háborúra céljai eléréséhez; fölényét nem fegyvereivel kívánja bizonyítani. A Szovjetunió Kommunista Pártja azt az elvet vallja, ahhoz a lenini útmutatáshoz tartja magát, hogy a szocializmus gazdasági eredményeivel fejti ki a legnagyobb hatást a világra. A Szovjetunió ugyanakkor mindenki számára egyértelművé tette azt is, hogy nem engedi meg az erőegyensúly megbontását, gondoskodik saját és szövetségesei biztonságáról, védelméről. A szovjet külpolitika kezdeményezései következetesen arra irányulnak, hogy a fegyverzetek minél alacsonyabb szintjén érvényesüljön a felek egyenlő biztonságának elve, a katonai erők egyensúlya.

Népünk legöntudatosabb fiai mindenkor tettekkel bizonyították, hogy felismerték Október világtörténelmi jelentőségét, a Szovjetunió szerepét a szocializmus és a béke ügyének győzelemre vitelében. Több mint százezer magyar internacionalista harcos fegyverrel a kézben küzdött a munkás-paraszt hatalom fennmaradásáért Szovjet-Oroszországban. A Magyar Tanácsköztársaság kikiáltásával népünk elsőként követte a bolsevikok világraszóló tettét. A Tanácsköztársaság 133 napos fennállása, a magyar vöröskatonák hősies honvédő harca, ha rövid ideig is, de számottevően csökkentette a Szovjet–Oroszországra nehezedő imperialista katonai nyomást. A Szovjetunió sok magyar internacionalistának vált második hazájává, akik a későbbi években becsülettel kivették részüket az új társadalom építéséből, részesei voltak a Vörös Hadsereg megszervezésének, a tudomány fejlesztésének, a szocialista kultúra megteremtésének, az újért folytatott áldozatos küzdelemnek. Ugyanakkor a hatalmas szomszédos, baráti szocialista ország felszabadító küzdelmével lehetővé tette, hogy a magyar nép is elindulhasson a nemzeti és társadalmi felemelke-

dés útján és szocialista történelmünk legnehezebb időszakaiban is mellettünk állt és bizonyította igaz barátságát. Ez az ország ma is nemzeti szuverenitásunk és függetlenségünk legfőbb külső támasza.

Kiemelkedő jelentőségű számunkra hazánk és a kommunizmust építő Szovjetunió barátsága, szövetsége, a Magyar Szocialista Munkáspárt és a Szovjetunió Kommunista Pártja internacionalista kapcsolatainak fejlődése. Népeink, országaink, pártjaink kapcsolata megbonthatatlan, mert szilárd elvi alapokon nyugszik. Kapcsolatainkban gyakorlattá vált egymás nemzeti sajátosságainak a kölcsönös figyelembevétele. „A magyar–szovjet barátságnak lényegi eleme az, hogy elveink, a céljaink és az érdekeink azonosak, egybeesnek . . . A magyar–szovjet barátság erősítése, őrzése, építése, a mindenoldalú együttműködés fejlesztése egyben a magyar nemzeti érdekek legfontosabb és legbecsületesebb képviselete" – fogalmazta meg Kádár János elvtárs. Ezek az elvek vezetnek bennünket a jövőben is a Szovjetunióhoz, az SZKP-hoz, a testvéri szovjet néphez fűződő internacionalista kapcsolataink ápolásában.

Elhangzott 1982. december 21-én
az MSZMP Pest Megyei Bizottságának ünnepi tanácskozásán
a Szovjetunió megalakulásának
60. évfordulója alkalmából.

Egymásra utalva, jó szomszédságban

Sorsfordító eseményre emlékezik április 4-én a magyar nép, s velünk együtt ünnepelnek szövetségeseink, barátaink. Négy évtizeddel ezelőtt, ezen a napon fejezte be a szovjet Vörös Hadsereg Magyarország felszabadítását a német fasiszták és hazai cinkosaik uralma alól. Szabadságunk, függetlenségünk, új államiságunk kezdetét, szocialista fejlődésünk legalapvetőbb feltételeinek létrejöttét jelképezi ez a nap, méltán tekintjük legnagyobb nemzeti ünnepünknek.

A megtett út számbavételére késztető évforduló ebben az esztendőben pártunk XIII. kongresszusával kapcsolódott össze. Így az ünnepre és a kongresszusra készülve lényegében egyidejűleg tekintettük át a hazánkban négy évtized alatt végbement történelmi jelentőségű változásokat és a legutóbbi öt esztendő eredményeit, gondjait. Fejlődésünk legalapvetőbb tanulságait is felidézve fogalmaztuk meg az előttünk álló feladatokat, tűztük ki a következő időszak céljait.

1945. április 4-ét követően Magyarország ezeréves történelmében első ízben jöttek létre kedvező nemzetközi és megfelelő belső feltételek ahhoz, hogy népünk végérvényesen saját kezébe vegye sorsának irányítását, jövőjének formálását. Előrehaladásunkat segítette a Szovjetunió politikai és gazdasági támogatása, valamint az a körülmény, hogy környezetünkben több ország is a népi demokratikus átalakulás útjára lépett, s az azonos társadalmi útválasztás következtében egyre szorosabbá váltak országaink, népeink két- és több oldalú kapcsolatai.

A magyar kommunisták, a demokrácia, a haladás magyar-

országi hívei élni tudtak azzal a kedvező lehetőséggel, amit felszabadulásunk és a szomszédos országoknak a miénkkel azonos irányú fejlődése jelentett. A parasztság ezeréves föld utáni vágyának kielégítése, az ipar, a kereskedelem, a pénzügyek területén a szocialista tulajdonviszonyok megteremtése egyúttal a régi uralkodó osztályok politikai és gazdasági hatalmának megtörését, a néphatalom megszilárdítását is jelentették. Népünk történelme során soha nem tapasztalt lendülettel fogott hozzá a háborúban csaknem teljesen elpusztult, de immár joggal sajátjának tekintett ország újjáépítéséhez, a gazdasági, társadalmi és kulturális elmaradottság felszámolásához. Az elmúlt négy évtized eredményei is azt bizonyítják, hogy a szocialista viszonyok példátlan alkotóerőket szabadítanak fel. Ennek köszönhető, hogy egykor elmaradott hazánk ma közepesen fejlett iparral, ezen belül néhány világszínvonalú ágazattal és korszerű, egyes területeken nemzetközi összehasonlításban is élenjáró, a lakosság ellátása mellett számottevő exportra is képes mezőgazdasággal rendelkezik.

Nem kevésbé jelentősek a művelődés, a kultúra területén elért eredményeink. Magyarországon, ahol a tanulás egykor csak kevesek kiváltsága volt, ma csaknem valamennyi gyerek elvégzi a nyolcosztályos általános iskolát és a fiatalok 90 százaléka középfokú végzettséget szerez. Ötször annyian rendelkeznek ma hazánkban felsőfokú végzettséggel, mint a felszabadulás előtt. Mindenki számára hozzáférhető a szocialista kultúra, amely megőrizte nemzeti kultúránk sok évszázados haladó hagyományait és magába foglalja az egyetemes emberi kultúra értékeit is.

Négy évtizedes útunk nem volt töretlen, fejlődésünket kudarcok is kísérték. Nehezítették előrehaladásunkat a hidegháborús évek feszült nemzetközi viszonyai, az ország öröklött elmaradottsága, amely nem csupán a gazdaságot jellemezte, de a társadalmi viszonyok más területeit is. Így például – ellentétben Csehszlovákiával és más országokkal – hazánkban a történelmi fejlődés sajátos körülményei miatt még a polgári demokrácia intézményei, hagyományai sem alakultak ki, ami

kétségkívül megnehezítette a minőségileg magasabb rendű szocialista demokrácia megteremtését, az ehhez szükséges közéleti gondolkodás meghonosítását. Nehézségeink egyik okát saját hibáink jelentették: a szocialista építés hazai tapasztalatainak hiánya, s ezzel összefüggésben a más körülmények és feltételek között született megoldások gépies másolása, a konkrét hazai feltételek, adottságok szerepének figyelmen kívül hagyása. A párton belüli dogmatikus, szektás hibák, illetve a revizionista torzulások, a hazai és a nemzetközi osztályellenség fellépése így vezettek végül is 1956 őszének tragikus ellenforradalmi eseményeihez, amikor nagy veszélybe került a néphatalom.

A Magyar Szocialista Munkáspárt levonta a tanulságokat az elkövetett hibákból. Felismerte, hogy a szocialista társadalom csak a népért, a nép cselekvő részvételével építhető eredményesen. A szocializmus általános törvényszerűségei csak a nemzeti sajátosságok, a konkrét adottságok figyelembevételével és gondos mérlegelésével kialakított módszerekkel érvényesíthetők igazán hatékonyan. Pártunk immár csaknem három évtizede olyan politikát folytat, amely élvezi a nép bizalmát és támogatását. Az ellenforradalom véres napjai utáni gyors konszolidációt, s az azóta eltelt 28 esztendő töretlen fejlődését az tette lehetővé, hogy pártunk visszatért a szó teljes értelmében vett lenini munkastílushoz, számára a tömegek nem eszközt jelentenek, célnak pedig felemelkedésüket, boldogulásukat tekinti. Tevékenységünk vezérlő elvévé tettük, hogy a párt vezető szerepe nem uralkodást, hanem szolgálatot jelent. Legnagyobb vívmányunknak tekintjük a szocialista nemzeti egység megteremtését és annak folyamatos megújítását: népünk nemzeti programjának tekinti a szocializmus építését.

Ma is változatlanul érvényesnek, sőt: a kapitalizmus növekvő kihívásait figyelembe véve talán még időszerűbbnek tekintjük azt a lenini megállapítást, hogy a szocializmus gazdasági eredményeivel gyakorolhatja a legnagyobb hatást a világra. Gazdasági építőmunkánk eredményessége nem csupán

saját társadalmi előrehaladásunk alapja, de annak is feltétele, hogy megfelelő részt vállalhassunk a szocialista közösség egybehangolt védelmi erőfeszítéseiből, a világ békéjét garantáló katonai erőegyensúly megőrzéséből. Emellett az is nyilvánvaló, hogy a szocializmus mint társadalmi gyakorlat akkor igazán vonzó példa más országok népei számára is, ha anyagi javakban is egyre többet képes adni az új társadalom építőinek.

Pártunk ezért fordít megkülönböztetett figyelmet a gazdaságra. Nem valamiféle rövid távú pragmatizmus, hanem a szocializmus ügye iránti felelősség vezetett bennünket, amikor 1968-ban megreformáltuk gazdaságirányítási rendszerünket, s a központi tervezés meghatározó szerepét fenntartva jelentősen megnöveltük a gazdálkodó egységek önállóságát, érdekeltségét és ezzel együtt felelősségét is. Gazdaságpolitikánkat, irányítási rendszerünket azóta sem tekintjük egyszer s mindenkorra adottnak, azt folyamatosan korszerűsítjük, figyelembe véve a változó feltételeket, az építőmunka újabb és újabb feladatait. A közelmúltban bevezetett kisvállalkozási formák is azt a célt szolgálják, hogy az egyéni kezdeményezőkészséget is felhasználva növeljék gazdaságunk rugalmasságát, emeljék a szolgáltatások színvonalát és a lehető legnagyobb mértékben biztosítsák az egyéni, a csoport- és az össztársadalmi érdekek harmóniáját. Korábban lényegében ugyanezek a megfontolások indokolták a szocialista nagyüzemi mezőgazdaság keretei között háztáji gazdálkodás lehetővé tételét, sőt bátorítását, aminek helyességét azóta a tapasztalatok teljes mértékben igazolták.

További gazdasági-társadalmi előrehaladásunk döntő fontosságú feltétele a szocialista demokrácia fejlesztése, kiteljesítése, a tömegek még fokozottabb bevonása a sorsukat érintő döntések meghozatalába. Ez a megfontolás indokolta választási rendszerünk reformját, aminek eredményeként az ez év nyarán sorra kerülő országgyűlési és tanácsi választásokon már minden választási körzetben kötelezően legalább két jelöltet kell állítani. Az üzemi demokrácia továbbfejlesztésének

útján jelentős lépés, hogy ez évtől kezdve néhány, a közszolgáltatások, valamint a lakossági ellátás szempontjából kiemelkedően fontos vállalatot kivéve pályázati rendszer, illetve választás útján dől el az igazgatói poszt sorsa, s egyidejűleg tovább növekszik a vállalat dolgozóinak, a vállalatvezetés, továbbá a párt- és társadalmi szervezetek képviselőiből álló vállalati tanácsok szerepe a döntéshozatalban.

A gazdasági-társadalmi élet fejlődésének ezeket a fő irányait erősítette meg pártunknak a napokban megtartott XIII. kongresszusa. A magyar kommunisták legfelsőbb fóruma olyan programot fogadott el, amely anyagi és szellemi erőforrásaink maximális mozgósításával gazdasági növekedésünk meggyorsítását és társadalmunk szocialista vonásainak erősítését tekinti a legfontosabb célnak.

Gazdaságpolitikánk a jövőben is arra irányul, hogy a növekedés intenzív pályáján haladva biztosítsuk népgazdaságunk szerkezetének folyamatos korszerűsítését, termékeink világpiaci versenyképességét, s mindezzel a dolgozó emberek életkörülményeinek további javítását. Azzal számolunk, hogy ennek a programnak a valóra váltását népünk nemzeti ügynek tekintve fogja odaadó, fegyelmezett és hatékony munkával támogatni és szolgálni.

Magyarországra – földrajzi helyzete, méretei és gazdasági adottságai folytán – mindig nagymértékben hatottak a világpolitikai és világgazdasági folyamatok. Történelmünk legutóbbi négy évtizede példák sorával bizonyította, hogy a feszült nemzetközi helyzet, a világgazdaság kedvezőtlen tendenciái, a nemzetközi gazdasági együttműködés útjába állított mesterséges akadályok jelentősen fékezik előrehaladásunkat. Mint valamennyi népnek, nekünk is létérdekünk a világháború veszélyének elhárítása. De alapvető érdekeink fűződnek ahhoz is, hogy a kölcsönös előnyök alapján, a békés egymás mellett élés elveinek szellemében bővüljenek a különböző társadalmi rendszerű államok közötti kapcsolatok. Saját erőfeszítéseinken túl nem kismértékben ettől is függ szocialista építőmunkánk

soron levő feladatainak megoldása, a pártunk XIII. kongresszusán kitűzött célok elérése.

Kétségtelen tény, hogy a jelenlegi világhelyzet nem kedvez gazdaság- és társadalomépítő terveink megvalósításának. Az imperializmus szélsőséges köreinek a katonai erőegyensúly megbontására irányuló törekvései kiélezték a két világrendszer katonai és politikai szembenállását, tovább növelték a kölcsönös fenyegetettséget és bizalmatlanságot, a fegyverkezési verseny beláthatatlan következményekkel járó felgyorsulásához és kiterjesztéséhez vezethetnek. A fejlődő világ haladó erőivel szembeni nyílt fellépésük nem csupán a régóta meglevő helyi válságok igazságos rendezését gátolja, de újabb, a nemzetközi biztonságot fenyegető konfliktusokat idéz elő.

Ez a helyzet arra késztette hazánkat, hogy fokozott külpolitikai aktivitással járuljon hozzá a veszélyes folyamatok megállításához, visszafordításához. Támogatjuk a Szovjetunió arra irányuló javaslatait, hogy a katonai erőegyensúlyt a tömegpusztító eszközök lehető legalacsonyabb szintjén garantálják. A Varsói Szerződés Szervezetében országunk megfelelő részt vállal a közös védelmi erőfeszítésekből, részese a fegyverkezés korlátozását, a kölcsönös bizalom erősítését célzó kezdeményezések kimunkálásának és a nemzetközi fórumokon, a kétoldalú kapcsolatok keretében is ezek elfogadtatása érdekében munkálkodik. Üdvözöljük a genfi szovjet–amerikai fegyverzetkorlátozási tárgyalásokat és lehetőségeink mértékében támogatjuk az eredményes folytatásukra, lebonyolításukra irányuló erőfeszítéseket.

Meggyőződésünk, hogy ki lehet és ki kell törni a gyorsuló fegyverkezés és a növekvő bizalmatlanság ördögi köréből. A vitás nemzetközi kérdéseket politikai eszközökkel, tárgyalások útján kell megoldani, a fegyverkezést minden ország egyenlő biztonságát garantáló megállapodásokkal kell korlátozni. Az érdemi tárgyalásokhoz szükséges légkör megteremtéséhez nélkülözhetetlen a két szemben álló katonai szövetségi rendszer tagállamai és szélesebb értelemben a különböző társadalmi rendszerű országok közötti rendszeres érintkezés, az álláspon-

tok tisztázását, az indítékok alaposabb megismerését szolgáló párbeszéd. A Magyar Népköztársaság – más európai szocialista országokhoz hasonlóan – a legutóbbi időkben különösen aktívan tevékenykedett ennek a folyamatnak a megőrzése, a kelet–nyugati kapcsolatok befagyasztására irányuló hidegháborús törekvések ellensúlyozása érdekében. A magyar külpolitika és diplomácia – szövetségeseinkkel és barátainkkal összehangoltan – szerény lehetőségeivel és eszközeivel azon munkálkodik, hogy a szembenállás kapcsolatrendszerét a partneri viszony váltsa fel a kelet–nyugati kapcsolatokban.

Szocializmust építő népünk sorsa elválaszthatatlan azoknak a testvéri népeknek a boldogulásától, amelyek a társadalmi fejlődésnek ugyanezt az útját járják. Alapvető érdekünk fűződik ahhoz, hogy szövetségeseink minél eredményesebben oldják meg saját építőmunkájuk soron levő feladatait. Elengedhetetlennek tartjuk, hogy a két- és több oldalú kapcsolatok bővítése, a szocialista integráció elmélyítése és az együttműködési formák, módszerek korszerűsítése minél hatékonyabban járuljon hozzá a közös célok eléréséhez és különkülön minden egyes szocialista ország fejlődésének meggyorsításához. Meggyőződésünk, hogy ily módon biztosíthatjuk a szocialista közösség helytállását a két világrendszer versenyében.

Kiemelkedően fontos számunkra, hogy viszonyunkat a szomszédos és szövetséges Csehszlovák Szocialista Köztársasággal a szocialista internacionalista összefogás, a kölcsönös megértés és tisztelet jellemzi. Népeink számára egyaránt előnyös, hogy folyamatosan bővülnek gazdasági, műszaki-tudományos, kulturális és idegenforgalmi kapcsolataink. Meggyőződésünk azonban, hogy az együttműködés fejlesztésének további tartalékai is vannak. Közös érdekünk ezek feltárása, az együttműködés új formáinak és módszereinek állandó keresése és gyakorlati alkalmazása.

Kapcsolataink fejlesztése szempontjából megkülönböztetett fontosságúak a két ország vezetőinek rendszeres, nyílt, őszinte megbeszélései, a nemzetközi politika, a gazdaság, a kultúra

és más területek időszerű kérdéseiről folytatott véleménycserék. A találkozók sorából kiemelkednek Kádár János és Gustáv Husák elvtárs megbeszélései, az utóbbi időben meghonosodott munkatalálkozói, amelyek irányadó jellegüknél fogva ösztönzően hatnak az együttműködés valamennyi területére.

Magyarország és Csehszlovákia népei évszázadok óta együtt, egymásra utalva, s a volt uralkodó osztályok uszítása ellenére is számos esetben egymást segítve éltek és ma jó barátságban élnek ezen a tájon. A történelmi mozgások következménye, hogy ma Magyarországon szlovák nemzetiségűek, Csehszlovákiában pedig magyarok is élnek. Azonos szocialista elveink és céljaink alapján e nemzetiségek léte országaink között olyan sajátos összekötő kapocs, amely hozzájárul barátságunk erősítéséhez és gazdagításához, egymás minél jobb megismeréséhez és megértéséhez. Saját gyakorlatunkban abból indulunk ki, hogy a nemzeti kisebbségekhez való viszonyulás változatlanul az internacionalizmus egyfajta mércéjének tekintendő. Politikánk szerves része, hogy messzemenően tiszteletben tartjuk a nemzetiségek kollektív és egyéni jogait.

Az elmúlt negyven esztendő alatt a magyar nép pártunk vezetésével otthont teremtett egy szabad, független, szocialista hazában. De még így is csak a kezdetén vagyunk egy hosszú, ígéretes fejlődésnek. Arra törekszünk, hogy történelmi múltunk haladó hagyományait megőrizve, elért eredményeinket megvédve továbbfejlesszük szocialista vívmányainkat, biztosítsuk dolgozó népünk további anyagi és szellemi felemelkedését. Tesszük ezt abban a meggyőződésben, hogy céljaink megvalósításával a magyar nép sorsának jobbításán túl így járulunk hozzá legjobban közös szocialista céljaink megvalósításához, az emberiség békés jövőjéhez.

Forrás: *Rudé Pravo,* 1985. április 4.

NEMZETKÖZI POLITIKA, MUNKÁSMOZGALOM, A BÉKE VÉDELME

A filozófia története és a társadalomtudomány története egészen világosan mutatja, hogy a marxizmusban nyoma sincs holmi „szektásságnak" mint begubózott, megcsontosodott tanításnak, amely az egyetemes civilizáció fejlődésének országútjától távol jött létre.

V. I. LENIN, 1913

Életösztön és szuverén akarat

A történelemben példátlan választút elé került az emberiség. Az a kérdés, élete jobbítására, vagy elpusztítására használja-e fel mindazokat a lehetőségeket, eszközöket, amelyeket a tudomány, a technika fejlődése megteremtett. Az életösztön és a racionális mérlegelés egyaránt a háborús veszély elhárítását követeli, de ez nem csupán elhatározás, hanem cselekvés kérdése. A cselekvés lehetőségeiről, módjáról eltérő lehet a felfogása a különböző nemzedékeknek. Az ifjúság nem szeret a kitaposott ösvényeken járni, nemcsak a szocializmushoz, hanem a békeharchoz is más úton jut el, mint elődei. Ez azért is természetes, mert alapvetően mások a tapasztalatai a „háborúviselt" idősebb korosztályoknak és mások az élményei a „békeviselt" ifjabbaknak.

Az olyan ünnepnapokon, mint a karácsony, talán a szokásosnál is nagyobb az aggodalom, növekszik az ellenérzés minden olyan jelenséggel, törekvéssel szemben, ami az emberiség nyugalmát fenyegeti. Sajnos, van okunk a nyugtalanságra. Az utóbbi két-három esztendőben nagyon megromlott a nemzetközi légkör. A fokozódó fegyverkezési verseny következtében egyre nagyobb mennyiségben és mind „tökéletesebb" kivitelben halmozódnak fel azok a harceszközök, amelyek nem csupán emberi életek tíz- és százezreinek kioltására alkalmasak, hanem együttesen az egész földi civilizáció megsemmisülését idézhetik elő. A világ minden részéről érkeznek hírek fegyveres összecsapásokról, életek és alkotó munkával létrehozott anyagi javak pusztulásáról. A kölcsönös előnyökkel járó együttműködés helyett ma inkább az ellentétek kiéleződése

jellemzi a szocialista és a tőkés társadalmi rendszerű országok viszonyát.

A halált hordozó háború mindenki számára tragikus lehet, de a legkegyetlenebb módon azokat sújtja, akik még életük elején vannak: a meggyőződésből vagy kényszerből fegyvert ragadó fiatal nemzedéket, amely pusztán koránál fogva sem kaphatott még esélyt álmainak, vágyainak valóra váltására, nem élvezhette mindazt a szépséget, örömet, amit a teljes emberi élet nyújthat.

Persze nem csupán az életösztön tükröződik abban, hogy az ifjúság elutasítja a fegyverkezést, a katonai erővel történő fenyegetést, a nemzetközi feszültséget növelő lépéseket. A mai fiatalok jó része a hetvenes évek első felében alkotott képet a társadalomról, a világról. Azokban az esztendőkben, amikor a világháború veszélyeinek és a békés egymás mellett élés előnyeinek józan mérlegelése került előtérbe, s elsősorban a feszültség enyhülése jellemezte a különböző társadalmi rendszerű országok viszonyát. E fiatalok az enyhülést nem holmi elvont jelszóként érzékelik, hiszen tapasztalhatták, hogy nyugodtabb nemzetközi viszonyok között kisebbek a fegyverkezés anyagi terhei, s ezzel együtt javulnak a lehetőségek a pályakezdéshez, a családalapításhoz. Az ifjúságnak természetes törekvése a világ megismerése, a barátkozás más népek fiaival és erre az enyhülés alkalmat ad. Mindezt joggal tekintjük nagy eredménynek.

A fiatal nemzedéknek a béke megőrzéséhez, a nyugodt nemzetközi légkör helyreállításához fűződő általános érdekei természetszerűen konkrét és sajátos nemzeti keretek között fejeződnek ki. A magyar fiatalok olyan országban élnek, amely viszonylag kicsi, nem játszik döntő szerepet a világpolitikában, annál inkább hatnak rá a nemzetközi helyzet változásai. Magyarország a „hadak útján", különböző társadalmi rendszerű államok, szemben álló szövetségi rendszerek, különféle kultúrák találkozási pontján fekszik, gazdasága nyitott. Fokozottan fenyegeti minden konfliktus, bár érzékeli a nemzetközi gazdasági munkamegosztás, a kulturális, tudomá-

nyos és más kapcsolatok előnyeit, de érzi ezek hiányát is. Mai ifjúságunk már a szocializmus építésének sikeres, kiegyensúlyozott időszakában született, gondolkodásmódját – ha nem is kizárólagosan – az új társadalom értékrendje alakítja, amelyben nincs helye a háborúnak, az ellenségeskedésnek más népekkel szemben. A fegyverkezés nálunk egyetlen rétegnek, csoportnak sem jelent üzletet, hasznot, ellenkezőleg, az egész társadalom számára kényszerű áldozatvállaláshoz, az építőmunkában égetően szükséges anyagi és szellemi erőforrások értelmetlen pazarlásához vezet.

Fiataljaink a háborút legfeljebb „két dimenzióban", a filmvászonról, a televízió képernyőjéről, a sajtó híreiből és olvasmányaikból ismerik. Valaki találóan jellemezte a mai fiatalokat úgy, hogy ők a „békeviselt" nemzedék. A fiatalok sok tekintetben már adottnak tekintik a szocialista társadalom viszonyait, az idősebb nemzedékek áldozatos erőfeszítéseinek köszönhető vívmányokat. Ugyanakkor ők elsősorban nem a múlthoz viszonyítanak, hanem elődeiknél is jobbat akarnak és fognak is teremteni. Ezért törvényszerű, hogy óvják elődeik alkotásait, hogy féltik jelenüket és jövőjüket, a hazát, s mindent, amit e fogalom nekik jelent. Nem mindig egyértelmű azonban számukra, mit tehetnek mindezek védelméért. Vannak, akik abban is kételkednek, hogy a fiatalok egyáltalán befolyásolhatják a nemzetközi viszonyok alakulását.

A legutóbbi világégés óta immár csaknem négy évtized telt el, nem volt azonban olyan év, hónap, nap, hogy valahol a világon ne pusztított volna helyi háború. A fiatal nemzedék emlékezetében leginkább talán a vietnami háború és a közelkeleti háborúk maradtak meg. Mindkét helyen tíz- és tízezrek estek az agresszió áldozatául.

Ám akadnak, akik mindezt csupán távoli eseménynek fogják fel, s vannak, akik közömbösek az ismétlődő borzalmakkal szemben. Pedig a veszély bennünket is fenyeget. Nem engedhetjük meg, hogy a világon bárhol is emberek tízezreit gyilkolják, az együvé tartozás, a szolidaritás érzésével kell küzdenünk ellene. Annál is inkább, mert ha az öldöklés, az

ellenfél fizikai megsemmisítése válik a nézeteltérések, a problémák megoldásának módszerévé, akkor ki mondhatja meg, hol a határ. Ezért testesül meg a békemozgalomban a hazafiság érzése, valamint a nemzetköziség és a humanitás szelleme.

Ha fiatalokat kérdezünk, mit gondolnak a békéről, miért szükséges a harc a békéért, s mi ebben az ő szerepük, válaszként, sajnos, gyakorta általánosságokat vagy frázisokat hallunk. Ez nemcsak az ifjúság hibája. Mindannyian felelősek vagyunk ezért. A fáradhatatlan küzdelemben kivívott szilárd belső rend és az enyhülés kedvező légkörében elégedettség töltött el bennünket, s talán kevesebb figyelmet fordítottunk annak hangsúlyozására, hogy a veszély egyáltalán nem múlt el. Nem mindig találtuk meg azt a nyelvet, azokat az eszközöket, amelyekkel tudatosíthattuk volna ezt a fiatalokban.

Az enyhülésben elért sikerek kétségtelenül okot adtak az optimizmusra. A szocialista országok ereje, az erőegyensúly megteremtése, a haladás és a béke táborának megnövekedése, a hidegháború erőinek visszaszorítása igazolta, a világháború valóban elkerülhető. De ne feledjük: ez feltételezi az állandó erőfeszítést, a nemzetközi békemozgalom lankadatlan küzdelmét.

Mélységes meggyőződésünk, ha a mai világban van olyan ügy, amelyért mindenkinek cselekednie kell, akkor az a világháború veszélyének az elhárítása. Ez nemcsak a politikusok, a kormányok dolga. A tények sokasága bizonyítja, hogy a néptömegek befolyásolhatják a döntéseket. Az ifjúság újabb és újabb nemzedékére igazi nagy próbatételek hárulnak. A hatékony cselekvéshez természetesen nem elég a puszta jó szándék, szükség van a valóság, a hazai és a nemzetközi realitások ismeretére, a tények illúzióktól mentes mérlegelésére.

Arról sem szabad megfeledkezni, hogy nincs egyöntetű, a felnőtt társadalomtól elkülönülő egységes ifjúság, hanem a különböző korosztályok csakis együtt és összefogva oldhatják meg a történelem által elénk állított feladatokat. Az ifjúságnak legfeljebb még közvetlenebb az érdekeltsége a béke

védelmében. Hiszen a fiatalok lehetnek a legkevésbé közömbösek az iránt, hogy mi vár az emberiségre: a béke, a népek kölcsönös megértése és a harmonikus kapcsolatok, vagy a világkatasztrófa. A fiatal nemzedékek tehát különleges felelősséggel tartoznak mindazért, ami történik és történni fog, az ifjúság lehet a legkevésbé passzív szemlélője annak, hogy milyen is lesz Földünk holnapja. Nemcsak joga, hanem életbevágó kötelessége, hogy hallassa hangját, hogy megtegyen minden tőle telhetőt a saját jövőjének és az emberiség jövőjének védelméért, a békéért, a békés egymás mellett élésért, amelynek nincs ésszerű alternatívája.

Cáfolhatatlan történelmi tény: elsősorban a szocializmus védelmi erejének köszönhető, hogy az elmúlt csaknem négy évtized számtalan konfliktusa, kisebb-nagyobb háborúja ellenére sikerült elkerülni a termonukleáris katasztrófát. A korszerű védelmi potenciál minden más érvnél hatásosabban fékezte – és tartja vissza ma is – azokat, akik készek lennének fegyverrel is megkísérelni a szocializmus megsemmisítését. Ugyancsak az erőviszonyok kiegyenlítődése alapozta meg az enyhülési folyamat kibontakozását, amikor a hetvenes évek elején a kialakult erőegyensúlyt vették figyelembe a tőkés világ realista politikusai. Ők sem adták ugyan fel a céljaikat, nem mondtak le a szocializmus visszaszorításáról, de reálisan gondolkodva és az emberiség életben maradásáért viselt felelősséget átérezve, végül is hajlandók voltak együttműködni a szocialista külpolitikával a különböző társadalmi rendszerű államok viszonyának rendezésében, a kölcsönösen előnyös kapcsolatok kibontakoztatásában. Más szóval, mindig szem előtt kell tartani, hogy miként a politika általában, úgy a békéért vívott küzdelem is az erők összeütközésében nyilvánul meg, ezért nem elegendő (bár elengedhetetlenül fontos) a puszta lelkesedés, de még az „okos" érvek bevetése sem.

Illúziókat kergetnek azok is – vezesse őket akár a legjobb szándék –, akik úgy gondolják, hogy a szocialista országok katonai erejük egyoldalú csökkentésével mutathatnának példát a NATO tagállamainak. Megosztott világunkban e tekin-

tetben minden lépés csakis kölcsönös lehet, a fegyverzetek csakis akkor csökkenthetők, ha ugyanakkor fennmarad az egyensúlyi helyzet, a más országok területén állomásozó fegyveres erők is csak a kölcsönösség alapján vonhatók vissza. Ez vonatkozik a Varsói Szerződés keretében hazánkban ideiglenesen tartózkodó szovjet csapatokra is. Kivonásuknak nem lenne akadálya, ha Nyugat-Európából hasonló létszámban és felszereléssel távoznának az amerikai csapatok. Nem reális az olyan elképzelés sem, hogy a fegyveres szolgálat megtagadásával erősíteni lehetne a békét. Az ilyen egyoldalú, végül is gyengülésünket eredményező gesztusok csak kalandor akciókra bátorítanák társadalmi rendszerünk és a béke ellenségeit. Mindezt figyelembe véve, megalapozottan mondhatjuk, hogy ifjúságunk béketörekvéseinek és követeléseinek alapvető célja csakis a katonai szembenállás szintjének kölcsönös, mindkét oldalon végrehajtott csökkentése lehet: az, hogy az erőegyensúly egyre alacsonyabb szinten teremtődjék meg, s ez a folyamat vezessen el az általános leszereléshez.

Fiataljaink indokolt érdeklődéssel és rokonszenvvel fogadták az elmúlt egy-két esztendő során a Nyugat-Európában, sőt az Egyesült Államokban is mind nagyobb méreteket öltő fegyverkezésellenes mozgalmak akcióit. Értékelték a spontaneitás ellenére is impozáns szervezettséget, s a bátorságot, amellyel a tiltakozó tömegek szembe mertek szállni kormányuk hivatalos politikájával, a NATO fegyverkezési programjaival. Voltak és vannak olyan vélemények körükben, amelyek ezekhez viszonyítva unalmasnak, szürkének, túlságosan „jól fésültnek" minősítik a hazai békemozgalom akcióit, amelyek ráadásul összhangban vannak a kormány politikájával.

Egy társadalmi akció, tömegmegmozdulás lényegét természetesen nem a hivatalos, állami politikához való viszonya, hanem a céljai határozzák meg. A békemozgalom szükségképpen ellenzéki jellegű minden olyan országban, amelynek kormánya a fegyverkezési verseny fokozása révén a katonai fölény megszerzésére törekszik, hivatalos doktrínává emeli a korlátozott nukleáris háború koncepcióját, s nem mutat tény-

leges hajlandóságot a megállapodásra a fegyverzetkorlátozási tárgyalásokon. S ugyancsak szükségszerű a békéért aggódó tömegek fellépésének látszólagos „konformista" jellege az olyan országokban, ahol a vezető párt, a kormány külpolitikájának legfőbb célja a világháború veszélyének elhárítása, a békés külső feltételek fenntartása új társadalmunk építéséhez.

Az viszont jogos igény, hogy a formák tekintetében ne legyenek felesleges megkötések, előírások. Megítélésünk szerint sokféle forma elfogadható, legyen az tüntető felvonulás, gyűlés, vitafórum vagy éppen rockkoncert, ha tartalmával valóban a béke ügyét mozdítja elő. S egyáltalán nem baj – ellenkezőleg –, csak növeli a békemozgalom vonzerejét, ha a legnemesebb ügy szolgálata a fiatalok életkori sajátosságainak megfelelő módon történik, ha örömet, élményt is nyújt, beleértve az önállóság, a saját kezdeményezés emberformáló élményét is.

Nemcsak nyugtalanságra van okunk, de reményre, bizakodásra is. Erre ad alapot a szocializmus ereje, a szocialista országok következetes békepolitikája, s az, hogy a tőkés világ, mindenekelőtt a leginkább fenyegetett Nyugat-Európa országaiban továbbra is vannak, s a veszély fokozódásával párhuzamosan mind aktívabban lépnek fel a józanul gondolkodó politikusok. Ahhoz azonban, hogy a szocializmus és a kapitalizmus alapvetően ellentétes érdekei, világméretű küzdelme ne akadályozza az emberiség fennmaradásához fűződő egyetemes érdekek érvényesülését, nélkülözhetetlen a tömegek, a fiatalok határozott és cselekvő fellépésében kifejeződő békeakarata – a békemozgalom szélesítése. Az ifjúság ezen a küzdőtéren is újra és újra más utakat keresve halad előre. Ebben természetes ösztöne és szuverén akarata egyaránt szerepet játszik.

Forrás: *Magyar Ifjúság*, 1982. december 14.

Helytállás és küzdelem a béke védelmében

A béke ügye melletti kiállás minden történelmi korszakban halaszthatatlan kötelesség. Ez a kötelesség azonban a társadalmi és a politikai viszonyok változásától függően különféle módon és formában jelentkezik. A béke, a békemozgalom egyetemes ügy — és nekünk, magyaroknak ebben a kitartást igénylő küzdelemben megvan a pontos helyünk és lehetőségeinknek megfelelő szerepünk. Pártunk nagy jelentőségűnek tartja a békemozgalom mind sokrétűbb tevékenységét. A magyar békemozgalom a maga sajátos eszközeivel méltóképpen hozzájárult népünk érdekeinek képviseletéhez, békevágyának kifejezéséhez és érvényesítéséhez.

Hazánk sajátos vonása, hogy – más kis országokhoz hasonlóan – többet veszíthet a szembenállás, a konfrontációs politika, a nemzetközi feszültség fokozódása következtében, mint az erős és nagy államok. A legutóbbi tíz évben országunkat súlyos anyagi veszteségek érték, elsősorban a világgazdasági válság következményeként, de szerepet játszott a nemzetközi politikai viszonyok kedvezőtlen alakulása is. Számszerűen ez a veszteség a második világháborús anyagi károainkkal mérhető, nagyobb annál is. Mai helyzetünket súlyosbítja, hogy egyes vezető tőkés országok nem mondtak le a gazdasági és politikai diszkriminációk alkalmazásáról.

Az elmúlt években azonban azt is megfigyeltük, hogy miközben a vezető nagyhatalmaknak változatlanul meghatározó súlyuk van a nemzetközi életben, ugyanakkor növekszik a kis országok szerepe is a bizalom légkörének megteremtésében, a kezdeményezések és a kompromisszumok kidolgozá-

sában. Ez továbbra is arra kell hogy sarkalljon bennünket, hogy nagy aktivitással, kezdeményezőkészséggel vállaljunk részt a nemzetközi kapcsolatok pozitív irányú befolyásolásában, hazánk érdekeinek érvényre juttatásában.

Objektív adottságként kell tudomásul vennünk, hogy Magyarország ma is sok tekintetben „a hadak útján", a két világrendszer határán helyezkedik el. Különösen a XX. századi történelmünk, a két világháború pusztításai, veszteségei jelentenek intő példát ma is a magyar nép egészének és felelős vezetőinek. Az egész világ, s különösen Európa számára örök memento a két világháború.

Csaknem negyven évvel ezelőtt fejeződött be a második világháború. Az emlékezéskor feladatunk, hogy a múlt tanulságait érvényesítsük napjaink nemzetközi viszonyainak formálásában. Nagy jelentőségű történelmi tapasztalat, hogy a közös ellenség, a fasizmus ellen össze tudtak fogni a különböző társadalmi berendezkedésű államok. Értékes tanulság az is, hogy a háborút követően széles társadalmi alapokon és a cselekvő antifasizmus bázisán vált tömegmozgalommá a békeharc. A békemozgalom tevékenységét olyan kiemelkedő események fémjelezték, mint a 35 évvel ezelőtt Párizsban megtartott I. béke-világkongresszus. Tisztelet és elismerés jár annak a nemzedéknek, amely képviseltette magát Párizsban, és azóta is egyfolytában jelen van a nemzetközi békemozgalomban és annak hazai osztagában egyaránt. Példájuk bizonyítja, hogy harc nélkül nincs igazi előrehaladás, hogy ebben a küzdelemben kitartásra, szívósságra, bátor helytállásra van szükség.

Sajnálatos módon az elmúlt évek során a nemzetközi viszonyokban kedvezőtlen tendenciák erősödtek meg. Tartóssá vált a feszültség a kelet–nyugati kapcsolatokban. A növekvő feszültség mögött azon imperialista körök törekvései állnak, amelyek az enyhülés vívmányainak felszámolására, a Szovjetunióval, a szocialista közösség országaival szembeni katonai erőfölény létrehozására törekednek. Megszaporodtak vagy kiújultak a helyi válságok, nemegyszer a fegyveres konflik-

tusok. A hosszú ideig elhúzódó világgazdasági válság nyomán kritikussá vált több nemzetközi gazdasági intézmény működése, az országok többségében nyomasztóvá váltak a gazdasági egyensúlyi gondok, amelyek hatására sok országban csökkent a politikai stabilitás. A fejlődő országok egész sora szinte kilátástalan helyzetbe kerül.

Az európai feszültség legfőbb forrása az amerikai közepes hatótávolságú rakétafegyverek telepítése, a telepítés átmenetileg megbonthatja az európai stratégiai helyzetet, bár nem változtathatja meg a globális erőegyensúlyt. A szocialista világ, mindenekelőtt a Szovjetunió gondoskodni fog arról, hogy ez az erőegyensúly – ha magasabb szinten is – fennmaradjon. Ez nemcsak a szocialista országok, de az egész emberiség egyetemes érdeke. A Szovjetunió, a Német Demokratikus Köztársaság és Csehszlovákia bejelentette, hogy a NATO rakétatelepítésére válaszintézkedésként meggyorsítja a harcászati-hadszíntéri rakéták telepítésének előkészítését. Ezzel összefüggésben szeretném hangsúlyozni, hogy a Varsói Szerződésen belül munkamegosztás van: Magyarország stratégiai helyzete nem tette szükségessé, hogy itt is telepítésre kerüljenek ilyen jellegű eszközök. Mindezekkel összefüggésben fontos, hogy tudatosítsuk közvéleményünkben, nem jött létre világháborús helyzet, annak ellenére sem, hogy a nemzetközi életben jelentősen nőtt a feszültség. Az európai hadászati egyensúly sajnos a korábbinál magasabb szinten alakult ki, s ez magában hordozza a bizalom csökkenését, a kapcsolatok feszültebbé válását is. Azt is látni kell persze, hogy a telepítés nem visszavonhatatlan, és önmagában is több évig elhúzódó folyamat.

Az Amerikai Egyesült Államok mellett a telepítésért felelősség terheli a befogadó államok kormányait is. Ugyanakkor látnunk kell, hogy a befogadó államok továbbra sem azonosulnak teljes mértékben az Amerikai Egyesült Államok politikájával. Sok tekintetben érdekeltek az enyhüléshez való visszatérésben, a politikai párbeszéd fenntartásában, a megegyezés lehetőségeinek keresésében. Erre utalnak a Jurij And-

ropov temetésén lezajlott magas szintű találkozók, utóbb pedig többek között Margaret Thatcher budapesti látogatása.

A telepítést követően mélypontra jutottak az amúgy is feszült és alacsony szintre csökkent szovjet–amerikai kapcsolatok. Az amerikai fél hibájából megszakadtak a genfi eurorakéta-tárgyalások, felfüggesztették a SALART-tárgyalások és a bécsi tárgyalások munkáját. Köztudott pedig, hogy a béke és biztonság szempontjából döntő a két nagyhatalom viszonya. Ezt még a nyugati világ korifeusai is látják, a józanul, realisztikusan gondolkodó személyiségek pedig nyíltan kifejezésre is juttatják. Nemrég jelent meg Richard Nixon könyve, Az igazi béke (Stratégia a Nyugat számára alcímmel) – és ebben, A béke mítoszai című fejezetben, a volt elnök azt fejtegeti, hogy nem lehet igazi béke a világon, ha nem jött létre a Szovjetunió és az Egyesült Államok között újfajta kapcsolat. A jelen korszakban ugyanis – a szerző szerint – a két nagyhatalom semmilyen körülmények között sem engedheti meg, hogy egymás ellen háborút indítson. Nixon következtetése az, hogy a mindkét oldalon felhalmozott katonai eszközök elavulttá tették a háborút mint a nemzeti érdekek érvényesítésének eszközét, és akár a hagyományos, akár a nukleáris fegyverekkel megvívott háború hátrányos következményei messze túlszárnyalnák az elképzelhető legnagyobb előnyöket is. A könyvnek egy másik fejezetében Nixon kifejti, hogy az igazi békéhez vezető út kapuját két kulcs nyitja, az egyik az Egyesült Államok, a másik a Szovjetunió kezében van. A szovjet és az amerikai emberek lehetnek barátok – folytatja Nixon –, de a Szovjetunió és az Egyesült Államok kormányai között elképzelhetetlen a barátság, mert érdekeik összeegyeztethetetlenek. A béke tehát nem a kölcsönös barátság, hanem egymás erejének kölcsönös tisztelete alapján jöhet csak létre. Bár sok tekintetben nem mérvadó számunkra Nixon gondolkodásmódja, mégis úgy vélem, hogy fejtegetésében kifejezésre jut a józanul gondolkodó, realisztikus álláspontot képviselő nyugati politikusok felfogása. Sajnálatos, hogy Nixon elnöksége idején nem egészen ebben a szellemben tevékenykedett,

bár el kell ismerni: nagy horderejű szovjet–amerikai megállapodások, találkozók fűződnek nevéhez.

Az utóbbi hónapokban mutatkoztak bizonyos pozitív jelek a kelet–nyugati kapcsolatokban, de hangsúlyoznom kell, hogy mindeddig nem következett be lényeges változás. Reagan elnök az Unió helyzetéről szóló és a stockholmi konferencia megnyitását megelőző beszédeiben tőle szokatlan mérséklettel szólt a szovjet–amerikai, illetve a kelet–nyugati kapcsolatok perspektíváiról. Miről is lehet szó tulajdonképpen? Az enyhültebb hangnemben kétségtelenül érvényesülhetnek már a választási szempontok, de kifejeződik benne a nyugat-európai szövetségesek kritikájának tudomásulvétele. (Ez a kritika például a grenadai akció nyomán különösen felerősödött.) Összegezve tehát többet is jelenthet egyszerű taktikánál. Lehetséges, hogy az Amerikai Egyesült Államok úgy értékeli, hogy elért bizonyos általa kitűzött célokat, helyreállította egyértelmű katonai-politikai elsőségét és a tőkés világgazdaságban korábban betöltött vezető szerepét, ezért lehetőséget lát a tárgyalásokra. Hogy miként alakul ez az álláspont, az persze még nagy kérdőjel, de ezekre a kezdeti jelenségekre is figyelnünk kell.

A bizalom- és a biztonságerősítő intézkedésekkel és leszereléssel foglalkozó stockholmi konferencia a kelet–nyugati párbeszéd folytatásának, a bizalom helyreállítására irányuló erőfeszítéseknek jelképévé és fontos fórumává vált. Önmagában véve az, hogy külügyminiszteri szinten nyitották meg, továbbá hogy létrejött a szovjet és az amerikai külügyminiszter találkozója, ahol megállapodás született a bécsi tárgyalások közeljövőben történő felújításáról, arra mutat, hogy a kölcsönös erőfeszítések nem hiábavalóak. Persze a stockholmi konferencia, az ott folyó párbeszéd nem helyettesíti a szovjet–amerikai tárgyalásokat, de eredményeivel hozzájárulhat a nemzetközi légkör általános javításához: a bizalom légkörének kialakításához és erősítéséhez. Hosszú, nehéz tárgyalásokra számítunk, hiszen már körvonalazódott a két alapvető, egymással ellentétes álláspont. A szocialista országok, a Var-

sói Szerződés tagállamai elsősorban a politikai szerződéses jellegű intézkedések kidolgozását szorgalmazzák, az Északatlanti Szerződés tagállamai viszont a katonai-technikai kérdések fontosságát hangsúlyozzák. Itt is számíthatunk a semleges és el nem kötelezett államok konstruktív hozzáállására, közvetítő tevékenységére. E tekintetben a világ támogatást kér a nemzetközi békemozgalomtól, a háborúellenes mozgalmaktól is.

Az emberiséget a történelem folyamán szinte mindig foglalkoztatta a háborúk megelőzésének problémája. Kant, a német klasszikus filozófia képviselője megírta Az örök békéről című elmélkedését. Egy szép napon eljön a tartós béke, – bizakodott –, mégpedig vagy az emberek morális belátása folytán, vagy az erőszak állandó növekedése miatt, amely végül gyakorlati szükségszerűséggé teszi a békét. Ezért azonban küzdeni kell, munkálkodni kell aktívan, mert automatikusan nem következik be egy ilyen idilli helyzet – figyelmeztetett a nagy német gondolkodó. Fejtegetése erősen összecseng Lenin gondolatmenetével, aki a problémát a társadalmi fejlődés menetébe helyezte el, és történelmi konkrétságában elemezte. Rámutatott arra, hogy az államok közötti háborúk csak akkor szűnnek meg, amikor megszűnik a kapitalizmus mint társadalmi rendszer, illetőleg amikor a haditechnikai fejlődés okozta tengernyi ember- és pénzáldozat, valamint a népeknek a fegyverkezési verseny miatti felháborodása a rendszer felszámolásához vezet. 1918 elején megjegyezte, hogy a korszerű technika mindinkább a háború pusztító jellegének kedvez, de eljön az idő, amikor a háború olyannyira pusztítóvá lesz, hogy ezáltal teljességgel lehetetlenné válik. Napjainkban a haditechnika eljutott erre a szintre, ezért is kell a háború elhárításáért különösen elszántan küzdeni. A béke védelmében mindannyiunk kitartására, kemény munkájára és bátor helytállására van szükség.

A nemzetközi helyzet változásával, a feszültség fokozódásával párhuzamosan, természetesen jelentős mértékben átala-

kul a békemozgalom is, változnak feladatai, céljai. A NATO 1979. december 12-i kettős határozata után soha nem látott mértékben fellendült a békemozgalom, a háborúellenes mozgalmak Nyugat-Európában és a világ más térségeiben. Nyilvánvaló szakadék alakult ki Nyugat-Európában a tömegek véleménye és a kormányok magatartása között. Számunkra lényeges, hogy megfelelően értékeljük a nyugat-európai tömegmozgalmak jelentőségét, lehetőségeit és korlátait.

Örömmel látjuk, hogy a békemozgalom rendkívül széles tömegeket mozgósít, a legkülönbözőbb politikai, filozófiai nézeteket, vallási meggyőződést képviselő embereket fog össze. Alapja az a közös felismerés, hogy egy nukleáris konfrontáció esetén nincs esélye egyetlen népnek sem a túlélésre. A béke és biztonság olyan kulcskérdéssé vált, amely alkalmas egy minden más szempontból sokszínű, népfrontjellegű mozgalom kialakítására. Nyugat-Európa népei bizonyos fokig függetlenedni kívánnak az Egyesült Államoktól, mert veszélyeztetve érzik magukat az Amerikai Egyesült Államok szélsőséges köreinek politikájától. A korábban meglevő politikai szervezetek, polgári kezdeményezések mellett jelentős szerepet játszanak az egyházak, elsősorban Nyugat-Európában. Hiba lenne persze, ha a nyugat-európai békemozgalmat pusztán rakétaellenes mozgalomnak tekintenénk. A mozgalom fellendülése azt is jelzi, hogy Nyugat-Európában az emberek nem bíznak eléggé a polgári pártokban, a kormányzatban, a politikai intézményrendszerben, és maguk kívánják kézbe venni egy olyan létfontosságú ügy alakítását, mint a béke és a biztonság megőrzése. Összegezve megállapíthatjuk, hogy a békemozgalom a világpolitika egyre jelentősebb tényezőjévé válik.

A nemzetközi helyzet feszültebbé válását, a békét fenyegető veszélyeket érzékelte és aggodalommal követte a magyar közvélemény is. Örömünkre szolgál, hogy a lakosság széles rétegeiben nem a lemondás, a pesszimizmus, hanem a cselekvőkészség, a tenniakarás nyilvánult meg. Az elmúlt hónapokban ez volt a magyar békemozgalom felfelé ívelésének belső moz-

gatója. A magyar békemozgalom számára kedvező körülményt jelent, hogy nem a kormányzat, a párt ellenére kell cselekednie, hanem azokkal vállvetve, közös érdekektől és felismerésektől vezettetve, azonos célokért lép fel. Ez a közös munka nem jelenti azt, hogy a békemozgalomnak nincs önálló cselekvési tere, szuverén tevékenységi köre, hanem ellenkezőleg, az érdekek józan felismerése, a kölcsönös tisztelet és a realitások tudomásulvétele képezi alapját a párt, a kormányzat és a demokratikus békemozgalom partneri viszonyának és együttműködésének.

Külpolitikai törekvéseink érvényesülését elősegítette, hogy az Országos Béketanács, a béke ügyének magyar munkásai, harcosai időben és megfelelően reagáltak. Képesek voltak olyan programot és olyan formákat kidolgozni, amelyek hazánk minden becsületes polgára számára – politikai és világnézeti meggyőződésre való tekintet nélkül – megfelelő kereteket biztosítanak békevágyuk kinyilvánítására. Az Országos Béketanács megfelelő módon képviselte a békeszerető magyar közvéleményt, országunkat, általában növelte a magyar békemozgalom tekintélyét a nemzetközi színtéren. Úgy ismerik a magyar békemozgalmat, mint a szocialista, a tőkés és a fejlődő országokbeli békemozgalmak megbízható partnerét, érdeklődéssel figyelik aktivitását, feladatait, akcióit. Természetes dolog, hogy minden nem mehet egyik napról a másikra. Az is természetes, hogy a többi társadalmi szerv hatékony támogatása nélkül az Országos Béketanács nem tudta volna betölteni feladatát. Voltak, akik segítő szándékkal szerették volna meggyorsítani a magyar békemozgalom fellendülését. Voltak viszont olyanok is, akik a nem kellő gyorsaságot, aktivitást a magyar békemozgalom és a szocialista társadalmi rendünk elleni támadásra igyekeztek felhasználni.

Az Országos Béketanács politikai érveléssel, meggyőzéssel és munkája színvonalának javításával bevonta tevékenységébe a bírálókat és elszigetelte a támadókat. Úgy véljük, hogy helyes, ha az Országos Béketanács tovább folytatja a megkezdett munkát, hiszen a jövőben is szükség van a békemozgalom

aktív fellépésére nemzeti és nemzetközi szinten egyaránt. Nemzetközi téren együtt kell működnünk minden olyan erővel, amely becsületes módon, feltételek nélkül, egymás véleményének meghallgatása, sajátosságainak tiszteletben tartása alapján kész az érdemi párbeszédre. Továbbra is elutasítjuk azonban azokat a kísérleteket, amelyek támadják a magyar békemozgalmat és hazánk szocialista társadalmi rendjét, feltételeket igyekeznek szabni az együttműködés számára.

Különböző fórumokon gyakran nekünk szegezik azt a kérdést, hogy van-e háborús veszély. A jelenlegi körülményeket elemeztük. A szocialista világ, a haladó erők, a békemozgalmak képesek elérni – s a magunk részéről mi is mindent megteszünk azért –, hogy a jövőben se kerüljön az imperializmus abba a helyzetbe, hogy képes legyen egy nukleáris háború kirobbantására. Az elmúlt idő távlatából is serkentően szólnak Kossuth Lajos szavai, és mindannyiunk, a magyar nép, a világ békeszerető erői számára is intő figyelmeztetést hordoznak: „Ha készülünk, nem fogunk megtámadtatni; ha nem készülünk, megtámadtatunk. A gyengének békéje kegyelemtől függ. Az erős békéje biztosítékát önmagában hordja."

Részletek az Országos Béketanács
1984. február 27-i ülésén elhangzott felszólalásból.

A nemzetközi kommunista mozgalom és a kommunista pártok közötti együttműködés néhány kérdése

A nemzetközi kommunista mozgalom a társadalmi haladás döntő tényezője, s egyike azoknak a politikai erőknek, amelyeknek meghatározó a befolyásuk a nemzetközi viszonyok alakulására. A kommunista mozgalom átfogja azt a három nagy forradalmi erőt, amely előreviszi a világméretű társadalmi átalakulást, a kapitalizmusból a szocializmusba tartó átmenetet. A kommunista pártok jelentik az új társadalom építésének vezető erejét a szocialista országokban, a kommunisták az élharcosai a tőkés társadalom meghaladására irányuló törekvéseknek a kapitalista államokban, s ugyancsak a kommunista pártok – közöttük a legutóbbi fél évtizedben létrejött új marxista–leninista pártok – képviselik legkövetkezetesebben a nemzeti függetlenség és a társadalmi felemelkedés ügyét a fejlődő világban. A kommunista mozgalom tehát átfogja korunk három nagy forradalmi áramlatát.* Mindez természetesen nem új dolog, sőt: mondhatni történelmi küldetése a munkásmozgalom forradalmi irányzatának. A legutóbbi években azonban módosult – mégpedig kedvezőtlenül – az a nemzetközi feltételrendszer, amelyben a kommunista pártok céljaik eléréséért küzdenek. Feszültebbé vált a nemzetközi helyzet, bizonyos értelemben minden korábbinál súlyosabb veszélyek fenyegetik az emberiséget. Ezek a fejlemények, s ezek további negatív politikai, gazdasági, vagy

* Lásd A békéért, a nemzeti függetlenségért, a demokráciáért, a szocializmusért. A kommunista és munkáspártok nyilatkozata és kiáltványa a világ népeihez. Kossuth Könyvkiadó 1960.

akár tudati hatásai eltérő mértékben ugyan, de lényegében valamennyi kommunista párt tevékenységének körülményeit kedvezőtlenül befolyásolják. Napjainkban a nemzetközi kommunista mozgalom helyzetét ellentétes tényezők is jellemzik, miután a mozgalom fejlődése a hetvenes évek második felétől ellentmondásosabbá vált. A sikerek mellett a korábbi időszakhoz képest több a kudarc, s ismét kiéleződtek a pártok között a viták. Mindez azzal a következménnyel is jár, hogy még inkább elengedhetetlen minden egyes párt számára, hogy politikáját folyamatosan hozzáigazítsa a változó nemzetközi és nemzeti feltételekhez, s ezzel összefüggésben alkotó módon válaszolja meg a felmerülő új kérdéseket.

Ugyancsak új körülmény, hogy a jelenlegi nemzetközi helyzetben szükségképpen módosult a kommunista mozgalom előtt álló legfőbb feladatok sorrendje. Ma az a legsürgetőbb teendő, hogy minden más, az emberiség fennmaradásáért felelősséget érző politikai és társadalmi erővel, párttal, mozgalommal összefogva elhárítsuk a világháború veszélyét, megállítsuk a fegyverkezési hajszát, s biztosítsuk, hogy a szocializmus és a kapitalizmus történelmi párviadalát ne a tömegpusztító fegyverek, hanem a békés versengés eszközei döntsék el. Ehhez képest másodlagos körülmény, hogy a béke megőrzéséért tenni kész erők különböző világnézetet, más-más társadalomfelfogást vallanak. Meggyőződésünk, hogy most a kommunista mozgalmon belül is elsőbbséget kell biztosítani a háborús veszély elleni közös nemzetközi fellépésnek. Bizonyos értelemben ennek a kérdésnek alá kell rendelnünk a szocializmushoz vezető utakról, a szocialista társadalom alapvető követelményeiről, vagy akár a létező szocializmus társadalmi gyakorlatáról és nemzetközi szerepéről vallott különböző nézetekkel összefüggő vitákat, miközben természetesen ez utóbbiakat sem szabad elhanyagolni, netán félvállról venni. Érthető tehát, ha sokakat foglalkoztat a kérdés: hol tart ma a mozgalom egysége, melyek fejlődésének főbb tendenciái? A szerteágazó témakör megkívánja, hogy előbb röviden áttekintsük a nemzetközi kommunista mozgalom jelenlegi hely-

zetét: a pártok közötti együttműködés legfontosabb kérdéseit; a pártok közötti vitákat. Ezeket az elemzéseket azonban össze kell kapcsolni a mozgalom fejlődésének rövid történelmi áttekintésével, hogy világosan kirajzolódjék előttünk a nemzetközi kommunista mozgalom hosszú távú alakulása is.

A MAI KOMMUNISTA MOZGALOM NÉHÁNY JELLEMZŐJE

A kommunista mozgalom földrajzi és társadalmi értelemben vett kiterjedése az utóbbi években is tovább növekedett. Ma öt világrész több mint száz pártja mintegy 80 millió tagot tömörít. Az egyes földrajzi régiók, országcsoportok, illetve országok kommunista mozgalmának súlya, a pártok nagysága, a céljaik valóra váltásához rendelkezésükre álló lehetőségek azonban igen jelentős különbségeket mutatnak.

A szocialista országok kommunista pártjainak összesen több mint 75 millió tagjuk van, a világ két legnagyobb pártja, a szovjet és a kínai 19 millió, illetve 39 millió tagot számlál. A még csak kiépülőben levő kambodzsai pártnak viszont mindössze 1200 tagja és alig több mint 9000 lényegében tagjelöltnek tekinthető aktivistája van.

A tőkés világban mintegy három és fél millió a kommunisták száma. A hét vezető tőkés ország kommunista pártjai közül az 1,7 milliós taglétszámú Olasz Kommunista Párt, a mintegy 700 000 taggal rendelkező Francia Kommunista Párt és a 480 000 tagú Japán Kommunista Párt komoly erőt képviselő tömegpártok. A többi tőkés állam közül Portugáliában, Spanyolországban, Finnországban és Görögországban jelentős a kommunisták száma. Ezekben az országokban a kommunista pártok szavazótábora és közéleti súlya szintén számottevő. Az Olasz Kommunista Párt és a Ciprusi Dolgozó Nép Haladó Pártja általában 30, a San Marinó-i Kommunista Párt 25 százalék körüli, a Francia Kommunista Párt, Finnország Kommunista Pártja, a Portugál Kommunista Párt, Görögország Kommunista Pártja és a Japán Kommunista Párt

10–20 százalék közötti eredményre számíthat a parlamenti választásokon, s ennél valamivel többre a helyi közigazgatási szervek képviselőinek megválasztása során.

Nyugat-Európa 23 országa közül a kommunisták 12-ben rendelkeznek különböző súlyú parlamenti képviselettel. Egyké nyugat-európai országban a kommunista párt részt vesz, vagy a legutóbbi évekig részt vett a kormányzásban (Franciaország, San Marino, Finnország). A többi fejlett tőkés országban viszont a kommunista párt sajnos sem taglétszámát, sem választási eredményeit, sem pedig közéleti pozícióit tekintve nem jelent számottevő tényezőt. Ezek a pártok a helyi közigazgatásban, a szakszervezetekben, s néhány országban a békemozgalomban rendelkeznek csupán kisebb-nagyobb befolyással, s országuk politikai viszonyaira nem hatnak számottevően.

Afrikában, Ázsiában és Latin-Amerikában a kommunista mozgalom súlya csak néhány országban jelentős. A mintegy másfél millió kommunista egyharmada az Indiai Kommunista Párt tagja, a kétszázezerhez közelít az argentin párt taglétszáma. Viszonylag jelentős a kommunista párt ereje Szíriában, ahol a kormánykoalícióban is részt vesz, Bolíviában, ahol közvetett befolyása van a kormányra, továbbá Libanonban, valamint Mexikóban és néhány más latin-amerikai országban.

Gyorsan növekszik a szerepe a szocialista orientációjú országok közelmúltban létrejött marxista–leninista pártjainak. A nemzeti felszabadító mozgalom soraiból történt megalakulásukat követő első időszakban inkább egyfajta „káderpártként", „elitpártként", élcsapatként kezdtek tevékenykedni, ami természetszerűen adódott abból, hogy ezekben az országokban nem volt forradalmi munkásmozgalom, sőt a szervezett, képzett munkásosztály is szinte teljesen hiányzott. Bár taglétszámuk többnyire még ma sem jelentős, a legutóbbi években kétségkívül előrehaladtak a tömegpárttá válás útján. Különösen jól példázza ezt a fejlődést a mozambiki FRELIMO Párt,

amelynek taglétszáma elérte a 100 000-et és az angolai MPLA Munkapárt, amelynek 50 000 tagja van.

A kommunista mozgalom erősödését, térnyerését jelzi az is, hogy a fejlődő világ újabb és újabb országaiban kerül sor pártalakításra, így az utóbbi években – a már említett szocialista orientációjú országok mellett – marxista–leninista párt alakult Bahreinben, Szaúd-Arábiában, létrejött a Palesztin Kommunista Párt, újjáalakult az Egyiptomi Kommunista Párt és 1984 szeptemberében megalakult az Etiópiai Dolgozók Pártja is.

A nemzetközi kommunista mozgalom jelenlegi súlyának, pozícióinak vázlatos áttekintése után – még mielőtt a mozgalom egységét érintő fő kérdéseket vizsgáljuk – röviden át kell tekintenünk azokat a történelmi előzményeket, amelyek az együttműködés szempontjából meghatározták a mozgalom korábbi fejlődését és mai helyzetének, bizonyos értelemben jelenlegi problémáinak kialakulásában is szerepet játszottak.

TÖRTÉNELMI ELŐZMÉNYEK

A nemzetközi kommunista és munkásmozgalom történetének, fejlődésének főbb szakaszai a tudományos szocializmus tárgyköréből jól ismertek. Utalásszerűen azonban célszerű kiemelnünk egy-egy olyan mozzanatot, amelynek felidézése elősegítheti az általunk tárgyalt probléma jobb megértését.

A forradalmi munkásmozgalom ugyan több mint százötven esztendővel ezelőtt, a múlt század negyvenes éveiben kezdett kibontakozni, s ekkor, 1847-ben jött létre Marx és Engels irányításával a különböző európai országokból összesen néhány száz forradalmárt tömörítő első kommunista szervezet, a Kommunisták Szövetsége, de a modern, a mai értelemben vett nemzetközi kommunista mozgalom kibontakozását általában az első világháború alatti évektől szokás számítani, amikor a háború elutasítása és az internacionalizmus vállalása, továbbá a következetes osztályharc vállalása, valamint a reformizmus elutasítása jegyében a kommunisták elkülönültek a szociálde-

mokrata munkásmozgalomtól. A nagy októberi szocialista forradalom győzelme után, az első világháborút követő forradalmi fellendülés időszakában, 60–75 évvel ezelőtt sorra alakultak meg a kommunista pártok, közöttük 1918. november 24-én a Kommunisták Magyarországi Pártja. Az oroszországi forradalmi munkásmozgalom történetével összefüggésben meg kell jegyezni, hogy az 1903-ban megalakult Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt több jellegzetes vonásával különbözött a II. Internacionálé többi pártjától és a későbbi kommunista pártok előfutára volt.

Lényeges körülmény – amelynek hatása sok tekintetben a mai problémákban is nyomon követhető – hogy 1919 márciusában Lenin kezdeményezésére létrejött a III. (Kommunista) Internacionálé. A III. Internacionálé révén meggyorsult a kommunista mozgalom fejlődése. Míg a Komintern alakuló kongresszusán 35 kommunista szervezet képviseltette magát, a nagy jelentőségű VII. kongresszuson, 1935-ben már 65 kommunista párt vett részt. A Kommunista Internacionálé megalapítása után kialakult a nemzetközi kommunista mozgalom adminisztratív központja, mind a központi irányítás, mind a központi anyagi támogatás értelmében, annak megfelelően, hogy a Komintern a demokratikus centralizmusra épülő világpárt jellegű szervezet volt. Ebből az időből származik a nemzetközi kommunista mozgalom ellen az a ma már sztereotipnak minősíthető vád, hogy „Moszkva tartja el a kommunista pártokat". Mivel ebben az időszakban a szocializmus első országa ostromlott erőd volt, az internacionalizmus a kommunisták számára lényegében egyet jelentett a Szovjetunióval, az SZKP-val vállalt feltétlen szolidaritással. Erre épült az a nemzeti érzelmekkel manipuláló, mindmáig ismételgetett rágalom, hogy a kommunista pártok egy idegen hatalom, azaz a Szovjetunió érdekeit, törekvéseit szolgálják.* Az akkori feltételek, a kommunista pártok adottságai és te-

* Ismeretes, hogy legutóbb ezzel a váddal állították bíróság elé Iránban a Tudeh Párt vezetőit és aktivistáit.

vékenységük körülményei indokolttá tették azt, hogy a Komintern mint nemzetközi döntési központ, a tagpártokra kötelező határozatokkal, állásfoglalásokkal irányította a mozgalmat. Ma is úgy ítéljük meg, hogy akkor ez indokolt és szükséges volt, megfelelt az adott történelmi feltételeknek, bár az irányítás módszerei, formái nemegyszer önkényesek, a személyi kultusz hibáitól terhesek voltak. Ez utóbbinak a mozgalomra gyakorolt negatív hatása még manapság is fel-felélénkülő vitákat vált ki.

A III. Internacionálét 1943-ban feloszlatták. A fasizmus elleni harc ugyanis előtérbe helyezte a nemzeti feltételeket, a szövetségi politika nemzeti sajátosságait, emiatt a nemzetközi kommunista mozgalom központi irányítása szükségtelenné, sőt lehetetlenné vált. Ugyancsak a Komintern feloszlatásának az irányába hatott a kommunista pártok fejlődése, megerősödése, amelyek már önállóan is képesek voltak kialakítani politikájukat, folytatni harcukat, sőt a központi irányítás gátolta volna őket abban, hogy országaik sajátos viszonyait, az osztályharc konkrét követelményeit megfelelően vegyék figyelembe tevékenységükben. A nemzetközi kommunista mozgalomban megindult a decentralizálódás.

A népfrontpolitika a fasizmus leverésében és az azt követő években érte el legnagyobb sikereit. A fasizmus elleni fegyveres harcban több kommunista párt jelentősen megnövelte politikai súlyát, tekintélyre és befolyásra tett szert. A kommunista pártok részt vettek a nemzeti koalíciókban és számos országban kormányzati tényezővé váltak. Mindez meggyőzően bizonyította, hogy a nemzeti adottságok tényleges jelentőségével számolni nem képes nemzetközi döntési központ ideje lejárt, a pártoknak nemzeti keretek között kell önálló stratégiát, szövetségi politikát kialakítaniuk. Csak ilyen módon lehetett tovább növelni az egyes pártok és az egész mozgalom befolyását, nemzetközi politikai hatását. Ugyanakkor a kommunista mozgalom fejlődése megkövetelte az újfajta kapcsolatok kialakítását a pártok között.

A hidegháború körülményei között azonban újból előtérbe

került valamiféle szervezeti központ létrehozása az európai kommunista mozgalomban, a tapasztalatcsere és a pártok politikájának összehangolása céljából: 1947-ben megalakult a Tájékoztató Iroda, a Kominform, amelynek az volt a célja, hogy elősegítse a pártok közös stratégiai, taktikai felfogásának kialakítását. Ugyanakkor tevékenysége – a kedvezőtlen nemzetközi feltételek közepette, a fenyegetettség légkörében – felerősítette a szektásságot és a dogmatizmust a pártok politikájában. Igaz, a Jugoszláv Kommunisták Szövetségének politikája sem volt hibátlan, döntően mégis az előbb említett körülmények vezettek a jugoszláv párt kirekesztéséhez, ami az első nagyobb törést jelentette a nemzetközi kommunista mozgalomban. A kommunista mozgalom újabb „központosítása" tehát több tekintetben is károsnak bizonyult. A nehézségeket tovább fokozta, hogy egyidejűleg – az ismert okok következtében – torzulások keletkeztek a szocialista országok életében. Mindez negatív hatással volt a tőkés országok kommunista pártjainak helyzetére is és többek között ezzel magyarázható, hogy befolyásuk és tagságuk szinte kivétel nélkül mindenhol jelentősen csökkent.

Az SZKP XX. kongresszusa (1956. február 14–25.) fordulópontot jelentett a nemzetközi kommunista mozgalom történetében is. A XX. kongresszus a nemzetközi kommunista mozgalom helyzetének újraértékelése során visszatért a lenini normákhoz és megerősítette azokat az elveket, amelyek ma is vezérlik a kommunista pártok közötti kapcsolatokat. A XX. kongresszus ezért is történelmi jelentőségű a kommunista mozgalom számára. Az SZKP XX. kongresszusa után hamarosan, 1956 áprilisában feloszlatták a Tájékoztató Irodát. Külön figyelmet érdemel az 1956. október 30-i szovjet kormánynyilatkozat, amely a szocialista országok, illetve pártjaik viszonyának új alapokra helyezésével ugyancsak máig érvényes elveket fogalmazott meg. A nyilatkozat a népek egyenjogúságának lenini elvét, a nemzeti önállóságot és szuverenitást hangsúlyozva elítélte a Szovjetunió és a szocialista országok kapcsolatában történt hibákat és rendellenességeket.

Külön kiemelte, hogy a gazdasági kapcsolatokban az egyenjogúságot és a kölcsönös előnyök érvényesítését kell szem előtt tartani és meg kell szüntetni az aránytalanságokat.*

Az 1956-os magyarországi ellenforradalmi események és az akkori lengyelországi fejlemények ráirányították a figyelmet az általános törvényszerűségek és a nemzeti sajátosságok közötti helyes viszony fontosságára. Ugyancsak ebben az időszakban került a kommunista mozgalom figyelmének előterébe – többek között a szuezi válság kapcsán – a fejlődő világban folyó nemzeti felszabadító harc támogatásának kérdése.

Az 1957 és 1969 közötti éveket a nemzetközi kommunista mozgalom egységtörekvéseit demonstráló három nemzetközi találkozó, s ugyanakkor az egység ellen ható három fontos politikai esemény jellemezte.

A kommunista és munkáspártok közötti együttműködés fejlesztése, a közös feladatok kidolgozása, egyszóval az egység biztosítása és ennek érdekében a tapasztalatcsere rendszeresítése megkövetelte a kétoldalú kapcsolatok ápolását, a több oldalú tanácskozásokat, beleértve a regionális és nagy világértekezleteket is. Ennek jegyében került sor az 1957-es, az 1960-as és az 1969-es nagy nemzetközi tanácskozásra Moszkvában.

A világértekezletek sorát az 1957. november 16. és 19. között lezajlott moszkvai értekezlet nyitotta meg. Ekkor 64 testvérpárt képviselői tanácskoztak, amit megelőzött a szocialista országok pártjainak tanácskozása. Az egyhangúlag elfogadott nyilatkozatban és felhívásban fogalmazódott meg először, hogy a békés egymás mellett élés elvének érvényre juttatása és a gyarmati elnyomás elleni felszabadító harc nemzetközi méretű támogatása egyidejű feladat. A szocialista forradalom és a szocialista építés törvényszerűségeinek

* Megbonthatatlan egységben. A szocialista országok közötti tárgyalásokról kiadott kormány- és pártközlemények, nyilatkozatok. Kossuth Könyvkiadó 1957.

értékelése során viszont a hangsúly eléggé egyoldalúan ismét az általános, a közös vonásokra helyeződött, ami előrevetítette a jugoszláv gyakorlat újbóli elítélését.*

Az 1960. november 10. és december 1. között megtartott moszkvai találkozón 81 kommunista és munkáspárt képviselői vettek részt. Az egyhangúlag elfogadott Nyilatkozatban a fő hangsúly ugyan a mozgalom egységén volt, de a revizionizmus elítélése kapcsán nyilvánosan megbélyegezték a Jugoszláv Kommunisták Szövetségét. A nyilatkozat ismételten kifejtette a békés egymás mellett élés elveit és békeoffenzívát hirdetett meg. Rögzítette a pártok önállóságát és egyenjogúságát, de a mozgalom egységének követelményeit megfogalmazva nem zárta le teljesen az úgynevezett vezető párt fogalma körüli vitát. Az állásfoglalásokat ugyan itt is egyhangúlag hozták meg, de a háttérben már ott húzódott a Kínai Kommunista Párt eltávolodása a mozgalom közös irányvonalától.**

A szakadás 1961-ben vált nyilvánvaló ténnyé. A Kínai Kommunista Párt és a Kínai Népköztársaság külön irányvonala és különutas tevékenysége, ezeknek nemzetközi hatása közismert és máig sem zárult le. Ezzel összefüggésben külön figyelmet érdemel, hogy a későbbi kínai–szovjet fegyveres konfliktus hatására több kommunista párt – ha nem is azonnal, hanem esetleg éppen napjainkban – átértékelte a szocialista országok közötti viszony elvi kérdéseit is. Ugyanebbe az irányba hatott az 1979-es kínai–vietnami háború. Ez utóbbi azért volt megrendítő hatású, mert két szocialista ország között tört ki.

* Az emberiség békéjéért, jövőjéért. A szocialista országok kommunista és munkáspártjainak nyilatkozata és a kommunista és munkáspártok képviselőinek békekiáltványa. Kossuth Könyvkiadó 1957.

** A kínai vezetők már a moszkvai tanácskozás előtt 1960 nyarán kifejtették külön irányvonalukat tükröző nézeteiket. A párt folyóirata, a *Hungcsi* (Vörös Zászló) közölt erről „Éljen a kommunizmus!" címmel cikket. Lásd A békéért, a nemzeti függetlenségért. Kossuth Könyvkiadó 1960.

A kommunista mozgalom egységével szemben ható másik két fejlemény 1968-ban következett be. Az egyik a tőkés világ vezető országaiban kirobbant belső válság, amelynek leglátványosabb megnyilvánulása a diáklázadások sorozata volt. A nemzetközi kommunista mozgalom, de különösen a fejlett tőkés országokban működő kommunista pártok egy része számára ekkor vált nyilvánvalóvá, hogy a megváltozott társadalmi és politikai viszonyok, a forradalmi helyzet hiánya új stratégia kialakítását teszi szükségessé. Ezek az események indították el egyes pártokban azt az összetett, számos tényezőből táplálkozó folyamatot, amely később az ún. eurokommunista politika megfogalmazásához vezetett.

Ugyancsak máig tartó hatással voltak a kommunista mozgalomra a csehszlovákiai események. Ekkor hangzott el első ízben a tőkés világ kommunista pártjainak köréből nyílt és erőteljes bírálat a szocialista közösségnek egy konkrét külpolitikai lépését illetően. Kritikus reagálásuk nyilvánvalóan abból is fakadt, hogy a csehszlovákiai eseményeket a burzsoá propaganda eredményesen használta fel kommunistaellenes céljaira, s ennek nyomán több tőkés országban is gyengült a kommunista párt befolyása. Mindez belső vitákhoz, feszültségekhez is vezetett.

Ilyen előzmények után került sor 1969. június 5. és 17. között a moszkvai világtalálkozóra, amelyen 75 kommunista és munkáspárt képviselői vettek részt és amely már a nemzetközi kommunista mozgalom új helyzetét, így a szocialista építés objektív és szubjektív okokkal összefüggő nehézségeinek megszaporodását, a tőkés világban a forradalmi munkásmozgalom bizonyos apályát, ugyanakkor a fejlődő világ forradalmi mozgalmainak előretörését tükrözte.* A tanácskozáson nem

* A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása. Moszkva, 1969. Kossuth Könyvkiadó 1969. A tanácskozás fő dokumentuma „Az imperializmus elleni harc feladatai a jelenlegi szakaszban, s a kommunista és munkáspártok, az összes antiimperialista erő akcióegysége" címet viseli.

vett részt a Kínai Kommunista Párt és a vele azonos nézeteket valló néhány párt. Az értekezlettel tulajdonképpen lezárult a nemzetközi kommunista tanácskozások történetének egy szakasza, abban az értelemben, hogy utoljára lehetett a hagyományos gyakorlat, mindenekelőtt a többségi döntéshozatal elve alapján nagyszabású nemzetközi tanácskozást szervezni, illetve közös dokumentumot így elfogadni.

A találkozó történelmi jelentőségét az antiimperialista akcióegység platformjának kidolgozásán kívül az adja meg, hogy újból megerősítette a testvérpártok egységét az önállóság, az egyenjogúság és a közös felelősség alapján.

A nemzetközi kommunista mozgalom egységének fejlődése szempontjából az 1969-től napjainkig tartó időszakot tovább tagolhatjuk az 1969–1976-os, az 1976–1980-as és az 1980 óta tartó szakaszokra.

Az 1969 és az 1976 közötti szakasz fontos jellemzője, hogy előtérbe kerültek a nemzeti feltételek és sajátosságok, illetve, hogy a pártok között új típusú kapcsolatok alakultak ki. Nagy jelentősége volt a mozgalom és az enyhülés kölcsönhatásának is. Ez fogalmazódott meg 1976-ban Berlinben, az európai kommunista és munkáspártok találkozóján, amely úgy tekinthető, mint a kommunista mozgalomnak a helsinki záróokmányra adott válasza, s amely nemcsak az európai béke, biztonság és együttműködés kérdéseivel foglalkozott, hanem ezzel összefüggésben a kommunisták és a szociáldemokraták viszonyával is. A berlini találkozó ugyanakkor fordulópontot is jelentett a kommunista mozgalom nemzetközi találkozóinak történetében: itt alkalmazták először a többségi elvvel szemben az egyöntetűség (konszenzus) elvét a döntések, köztük a közös dokumentum kimunkálása és elfogadása során. A közös dokumentum a pártok közötti viszonyt illetően ismételten megerősíti azokat az elveket, amelyek a lenini normákhoz való visszatérést jelentik. Ezzel összefüggésben érdemes megjegyezni, hogy itt fordult elő első

ízben közös dokumentumban a proletár internacionalizmus helyett az internacionalista szolidaritás kifejezés.*

Az 1976 utáni évek legfontosabb jellemzőjét az ún. eurokommunizmus megjelenésével összefüggő viták jelentik. Egy másik, tulajdonképpen ehhez kapcsolódó fontos fejlemény, hogy amíg a berlini találkozón valamennyi európai kommunista párt (az albán párt kivételével) részt vett, 1980 áprilisában, az európai pártok újabb találkozójáról már további nyolc párt (köztük két szocialista ország, Románia és Jugoszlávia kommunista pártja) távol maradt, kettő pedig csak megfigyelőként volt hajlandó részt venni a találkozón.

A NEMZETKÖZI KOMMUNISTA MOZGALOM JELENLEGI HELYZETE

Az 1970-es évekre esik az enyhülés folyamatának kibontakozása, sőt eddigi csúcspontja. A kommunisták számára azonban ez mégsem volt egyszerű és könnyű időszak. Ha a legutóbbi három-négy esztendő fejleményeit a megelőző időszakhoz, az 1970-es évekhez viszonyítjuk, meg kell állapítanunk, hogy a nemzetközi kommunista mozgalom helyzete ellentmondásosabbá vált. A mozgalom fejlődésének ellentmondásos jellege az ellentétes irányú tényezők egyidejű hatásával függ össze. A fő tendenciát változatlanul a fejlődés, az előretörés jelenti, ezt azonban csak hosszabb távon érvényesülő, történelmi tendenciaként lehet értelmezni. Rövid távon ellentétes mozgásokkal is számolni kell, elegendő csak a lengyelországi válságra és annak az egész nemzetközi kommunista mozgalomra gyakorolt hatására, a szocialista országok megnövekedett nehézségeire, a spanyol és néhány más tőkés országbeli kommunista párt jelentős visszaesésére, illetve belső problémáira gondolni, az iráni és több más fejlődő világbeli párt kritikus helyzetére utalni, annak érzékeltetésére,

* Az európai kommunista és munkáspártok konferenciája. Berlin, 1976. június 29–30. Kossuth Könyvkiadó, 1976.

hogy a korábbiaknál több a gond, a nehézség, gyakoribbak a kudarcok.

A nehézségek általános okát, ahogy arról szó esett, az imperializmus ellentámadása következtében feszültebbé vált nemzetközi helyzet jelenti. Hozzátehetjük, hogy hasonlóképpen kedvezőtlenül hatnak a kommunista pártok tevékenységének feltételeire a világgazdaság ismert problémái. Az egyes pártok esetében azonban természetesen számos regionális, jó néhány kifejezetten nemzeti, több objektív és szubjektív tényező is szerepet játszik. Nem utolsósorban az, hogy az adott párt hogyan képes alkalmazkodni a nehezebb körülményekhez, választ tud-e találni az új elméleti és gyakorlati kérdésekre.

Az európai szocialista országok kommunista pártjai számára a legtöbb nehézséget az okozza, hogy napjainkban egyidejűleg kell megoldaniuk olyan feladatokat, amelyek különkülön is komoly erőpróbát jelentenének. Biztosítaniuk kell a világ békéjének megőrzését, az ehhez szükséges védelmi erőt, vállalva ennek egyre növekvő anyagi terheit is. Elő kell mozdítaniuk a nemzetközi viszonyok lehetőség szerinti stabilitását, az enyhülés eredményeinek megőrzését. Egyidejűleg – elveikkel összhangban és érdekeiknek megfelelően – világszerte támogatniuk kell a nemzeti függetlenség és a társadalmi haladás erőit. Az európai szocialista országoknak éppen most, a számukra kedvezőtlen nemzetközi politikai és világgazdasági viszonyok közt kell áttérni a gazdasági növekedés intenzív pályájára. Ennek során napjainkban egyidejűleg kell biztosítaniuk a népgazdasági szerkezet korszerűsítését, a külgazdasági egyensúly megőrzését, illetve javítását, a lakosság életszínvonalának legalábbis megőrzését, de lehetőség szerint emelését.

Nincsenek könnyebb helyzetben az Európán kívüli szocialista országok sem: nem kisebbek, legfeljebb más jellegűek a pártjaik előtt álló tennivalók. Ezekben az országokban a legfontosabb feladat még mindig az örökölt elmaradottság felszámolása, a szocialista építőmunka meggyorsítása. Kuba

és az indokínai országok helyzetének külön sajátossága, hogy közvetlenül fenyegeti őket külső veszély, s a megfelelő védelem biztosítása komoly terheket ró az amúgy is súlyos problémákkal küzdő gazdaságukra.

A szocialista országok helyzetét tovább nehezíti, hogy a problémák, különösen a gazdasági gondok többsége azonos vagy hasonló, ami korlátozza egymás segítésének lehetőségeit. (Sőt az egyensúlyi helyzet javítása céljából hozott tőkésimport-korlátozások és más hasonló kényszerlépések gyakran fennakadásokat, láncreakciószerű zavarokat okoznak a kölcsönös áruszállításokban.) Tapasztalható az is, hogy a kedvezőtlenebb körülmények, a bonyolultabb feladatok közepette valamennyi szocialista országban nagyobb hangsúlyt kapnak a nemzeti érdekek, s a korábbi évtizedekhez képest lényegesen nehezebbé és bonyolultabbá vált ezek összehangolása, egyeztetése. Előfordul olyan helyzet, amelyben a gazdasági területen mutatkozó együttműködési zavarok politikai kérdéssé válnak, s bizonyos feszültségeket okoznak egyes szocialista országok állam-, illetve pártközi kapcsolataiban. Ugyancsak ebbe az irányba hat az a körülmény, hogy a nehezebb helyzetben fokozottan előtérbe kerül a nemzeti adottságok figyelembevételének szükségessége. Az eltérő megoldások, eltérő nemzetközi vagy belső lépések, intézkedések ugyanis időnként egy-egy szocialista ország részéről nyilvánosan is megfogalmazott fenntartásokat váltanak ki másokkal szemben. Ugyanígy találkozni lehet – időnként például nálunk is – a saját módszerek egyedül helyesnek történő beállításával. Az ilyesfajta, mások kellő meg nem értését, vagy éppen lebecsülését jelző megnyilatkozások természetesen szintén okozhatnak nemkívánatos feszültségeket a politikai, állami és pártközi kapcsolatokban.

A szocialista országok nehézségei és az ezeket kiváltó okok sorában feltétlenül említést kell tenni a lengyelországi válságról. Nyilvánvalóan terheket jelent a szocialista országok számára a szocialista konszolidációhoz nyújtott segítség. Nem kevés gondot okozott a lengyelországi eseményeket ürügy-

ként felhasználó imperialista körök tevékenysége, lépéseik kedvezőtlenül hatottak a madridi találkozóra, a nemzetközi gazdasági kapcsolatokra, egyáltalán a kelet–nyugati viszonyra. A lengyelországi válság okainak, a kibontakozást szolgáló lépéseknek az eltérő megítélése pedig tovább élezte a kommunista mozgalomban folyó vitákat, újabb feszültségeket okozott a pártközi kapcsolatokban.

A szocialista országok kommunista pártjainak a legutóbbi kongresszusai, a központi bizottsági plénumok állásfoglalásai azt jelzik, hogy mindenütt a figyelem előterébe került a gondok és nehézségek megoldásának keresése, azt jelzik, hogy a pártok a korábbinál kritikusabban, önkritikusabban értékelik országaik helyzetét, saját munkájukat.

A kulcskérdést mindenütt a gazdaság fejlesztése jelenti, összhangban azzal a ma is időszerű lenini megállapítással, amely szerint a szocializmus gazdasági eredményeivel hat leginkább a világra. A gazdaság területén meglevő problémák, gondok felszámolásához szinte valamennyi szocialista országban elengedhetetlennek tartják – természetesen különböző formában és felfogásban – a gazdaságirányítás rendszerének, a gazdálkodás módszereinek a korszerűsítését. Ehhez azonban hozzá kell tenni, jóllehet e változtatások szükségesek, a jelenlegi nemzetközi politikai és külgazdasági feltételek egyáltalán nem kedvezőek ilyen döntések meghozatalához, kifejezetten akadályozzák a korszerűsítés bevezetésének végrehajtását.

Hasonlóképpen a figyelem középpontjába került a szocialista demokrácia kiszélesítésének szükségessége; a korábbinál nagyobb hangsúlyt kap például a szakszervezetek tevékenysége. Általában erősödik az a felismerés, hogy a gazdasági feladatok sikeres megoldása megköveteli a politikai intézményrendszer továbbfejlesztését is.

Ugyancsak általánosnak tekinthető az ideológiai munka színvonalának javítására irányuló törekvés, amit egyaránt szükségessé tesz a nemzetközi osztályharc éleződése és a szocialista országok belső fejlődése. Ennek során olyan kérdések

kerülnek előtérbe, mint a békemozgalom új vonásai, az ellenzékiség, a nacionalizmus, vagy az ifjúság marxista–leninista nevelése.

Az utóbbi években a szocialista közösség valamennyi országának kommunista pártja részéről erősödött az a törekvés, hogy a két- és több oldalú együttműködés – a közös célok szolgálata mellett – mozdítsa jobban elő az építőmunka soron levő hazai, országonkénti feladatainak megoldását is. Nagyobb hangsúlyt kap az érdemi tapasztalatcsere, egymás megoldásainak, módszereinek megismerése és a nemzeti adottságok figyelembevételével történő alkalmazása. Ezt a folyamatot szükségszerűen felerősítette a világ bonyolult, kiélezett politikai és gazdasági helyzete.

A jelenlegi nemzetközi helyzet követelményeivel összhangban meggyorsult, hatékonyabbá, operatívabbá vált a külpolitika összehangolásának folyamata. Ugyanakkor növekedett a jelentősége annak, hogy az egyes szocialista országok – a közös szocialista célok érdekében is – jobban hasznosítsák a tőkés államokkal kialakult, bizonyos történelmi hagyományokat is hordozó kapcsolataikat.

Sajátos körülmény, hogy a jelenlegi történelmi szakaszban a különbözőségek növekednek. Egyidejűleg az imperializmus konfrontációs politikájának ellensúlyozása végett, az emberiség létét fenyegető veszélyek elhárítása érdekében minden korábbinál sürgetőbbé vált a kommunista pártok összefogása, közös fellépése.

A fejlett tőkés világ kommunista pártjainak helyzetét és politikáját a már említett globális tényezőkön kívül közvetlenül az a körülmény határozza meg, hogy a kapitalista országokban nem érettek a szocialista forradalom sikeres megvívásának a feltételei. Sőt: a jelek szerint a hetvenes évek közepén több országban remélt demokratikus, baloldali fordulat végrehajtásának is csökkentek az esélyei. Fékezően hat a nemzetközi tőkés gazdasági integráció, a politikai és katonai szövetségi rendszer léte is.

A tőkés társadalmi rendszernek – főleg a legfejlettebb,

leggazdagabb országokban – még mindig számottevőek a gazdasági és politikai tartalékai. A korábbi évtizedek viszonylag zavartalan gazdasági fejlődése és a baloldali erők harcának eredményeként is elért magas életszínvonal, a kiterjedt szociális gondoskodás, a dolgozók részvétele a munkahelyi döntések egy részében, az évszázados polgári parlamentarizmushoz és a politikai pluralizmushoz fűződő illúziók következtében a lassan egy évtizede tartó súlyos válság nem veszélyezteti alapjaiban a tőkés társadalmi berendezkedést. A jelenlegi időszak sajátossága az is, hogy a szocialista országok sem érdekeltek – többek között a nyugati világgal fenntartott gazdasági kapcsolataik miatt – a válság elhúzódásában.

A legutóbbi 3–4 esztendő választásainak eredményei is azt tanúsítják, hogy a feszültebb nemzetközi és nehezebb hazai gazdasági helyzetben a választók jelentős része a rendet, stabilitást ígérő, a hagyományos polgári értékeket hirdető konzervatívokat választja, legfeljebb az alapvető változást nem akaró, csak a fennálló rendet reformokkal javítgató szociáldemokrata pártokat részesíti előnyben a radikális átalakulást célul kitűző kommunista pártokkal szemben. Ennek megfelelően a kommunisták csak Portugáliában, Görögországban és Cipruson tudták erősíteni a pozícióikat, emellett az olasz, a svéd és a San Marinó-i párt könyvelhetett el viszonylagos sikert — korábbi eredményeinek megőrzésével. Súlyos veszteség érte viszont a spanyol és a francia pártot, visszaesett a finn és a dán párt, s tovább csökkent az olyan kisebb befolyású kommunista pártokra adott szavazatok száma, mint a nyugatnémet és az osztrák párt. Azokban az országokban – mint Franciaország, Spanyolország, Görögország, valamint Svédország és Portugália –, ahol a legutóbbi választásokon baloldali győzelem született, elsősorban a szocialista és szociáldemokrata pártok szerepeltek sikeresen.

Az 1970-es években a nyugat-európai kommunista előretörés mostani lelassulásához, megtorpanásához nyilvánvalóan hozzájárultak a szocialista országok gondjai, amelyeket a burzsoá propaganda felnagyítva, a szocialista rendszer válságá-

nak beállítva, eredményesen használt fel a szocializmus vonzerejének csökkentésére, a kommunista pártok védekezésbe szorítására. Különösen kedvezőtlen volt a lengyelországi válság hatása.

Az egyes nyugat-európai kommunista pártok visszaesésében, kudarcaiban mindezeken túl szerepet játszanak azok a belső viták, néhány esetben még szakadásokhoz, a taglétszám nagyarányú csökkenéséhez is vezető feszültségek, amelyek az 1970-es években újrafogalmazott politika kedvezőtlen hatásával függnek össze. A baloldali, demokratikus fordulattal közeli lehetőségként számoló pártok akkor átértékelték a szocialista társadalom kialakítására kidolgozott stratégiájukat. Az átértékelés közös lényege az volt, hogy megpróbáltak olyan programot kialakítani, amely maximálisan összhangban van országuk nemzeti adottságaival, történelmi hagyományaival, és a szövetségesként megnyerni kívánt társadalmi-politikai erők minél szélesebb köre számára elfogadható. Ez azzal járt, hogy a közös politikai cselekvéssel szemben az ideológiai szempontok háttérbe szorultak, s a szövetség kedvéért saját tagságuk egy része számára érthetetlen kompromisszumokat kellett kötni gazdaságpolitikai és szociális kérdésekben éppúgy, mint a nemzetközi politika területén. Az Olasz Kommunista Pártnak az olasz demokratikus pártok parlamenti többségében való 1977–1979 közötti részvétele, vagy Spanyolország Kommunista Pártjának a spanyol szocialistákkal és polgári pártokkal kötött úgynevezett Moncloa-paktuma azonban nem váltotta be a hozzájuk fűzött reményeket, s az olasz, illetve a spanyol pártnak nem növelte, inkább korlátozta a lehetőségeit a munkásosztály tényleges érdekeinek képviseletében, így egyenes következmény volt a két párt visszaesése az 1979. évi, illetve az 1982. évi választásokon. A kommunista pártok jelenlegi helyzete nem teszi lehetővé, hogy országukban magukhoz ragadják a kezdeményezést a politikai erőviszonyok átalakítása érdekében. Jól példázza ezt az Olasz Kommunista Párt helyzete. Az OKP az olasz politikai élet második legjelentősebb tényezője, a Ke-

reszténydemokrata Párt mégis tartósan ki tudta zárni a hatalom gyakorlásából. Legutóbb az OKP XVI. kongresszusa a „demokratikus alternatíva" kialakítását, a baloldali pártok, elsősorban az OKP és az Olasz Szocialista Párt összefogásával létrehozandó baloldali fordulat stratégiáját hagyta jóvá.* Ennek a programnak a megvalósítása előtt azonban még nagyon sok akadály tornyosul, s reálisan az OKP-nak is azzal kell számolnia, hogy még hosszú, kemény harcot kell vívnia az ellenzéki helyzetből való kitörés érdekében. Hasonló helyzetbe került az 1981-es választásokat követően a Francia Kommunista Párt, amelynek a szocialistákkal vállalt kormányzati együttműködése következtében az 1982-es és 1983-as községtanácsi választásokon tovább gyengültek a pozíciói.

A mai világban a tőkés országokban harcoló kommunista pártok tevékenységének feltételei igen gyorsan változnak, s az ehhez történő igazodás, a politika módosítása nem megy problémák, ellentmondások nélkül. A nemzeti adottságok, mindenekelőtt a társadalmi-politikai erőviszonyok nagyfokú különbözősége miatt a kommunistáknak az egyes fejlett tőkés országokban egymástól eltérő megoldásokat kell alkalmazniuk annak érdekében, hogy közelebb kerüljenek céljukhoz: a monopoltőke gazdasági és politikai hatalmának megtöréséhez, a társadalmi viszonyok szocialista átalakításához.

A fejlődő világ kommunista pártjainak helyzetét és feladatait ezen országok gazdasági elmaradottsága, a társadalom sajátos szerkezete (a munkásosztály csekély súlya és a kistulajdonosok, főleg a parasztság nagy aránya), továbbá a tömegek alacsony tudati színvonala határozza meg. Jelentős részükre közvetlenül hat az imperializmus agresszivitásának növekedése, a katonai diktatúráknak nyújtott támogatás, és a minden haladó erővel szembeni nyílt fellépés. Mindebből az következik, hogy a kommunisták tevékenységének kulcskér-

* Lásd az Olasz Kommunista Párt XVI. kongresszusa. 1983. március 2–6. Kossuth Könyvkiadó 1983.

dését jelenti a szövetségi politika, a nemzeti függetlenség ügye mellett álló más politikai-társadalmi erőkhöz való viszony.

Ma a fejlődő országok alkotják a világ leglabilisabb régióit. A kiforratlan viszonyok miatt a fejlődő világban a leggyakoribbak a politikai fordulatok és a két szemben álló világrendszert is valamilyen formában érintő helyi konfliktusok. Mindezek következtében kommunista pártjaik tevékenységének regionális és nemzeti feltételei igen gyorsan változnak.

Az arab kommunista pártok helyzetét kedvezőtlenül befolyásolja az a körülmény, hogy a közel-keleti térség erőviszonyai az utóbbi években az imperializmus, a reakció javára módosultak. E pártok többsége ma is illegalitásban dolgozik. A legálisan működő kommunista pártok is alárendelt szerepet játszanak a nemzeti burzsoázia és a kispolgárság hatalmon levő, általában imperialistaellenes – bár sokszor nehezen kiszámítható – külpolitikát folytató, ugyanakkor burkoltan kommunistaellenes pártjai mellett. Az elmúlt években több példa is jelezte, hogy ezekben az országokban gyakran csak addig tűrik meg a kommunista pártokat, amíg maradéktalanul támogatják a hivatalos politikát; a kommunista pártok legalitása bizonytalan. Az Iráni Néppárt, a Tudeh sorsának alakulása, tragédiája ugyancsak ezt mutatta.

Fellendülés érzékelhető ugyanakkor Latin-Amerika kommunista mozgalmában. Helyzetüket kedvezően befolyásolja, hogy az egész földrészre jellemző az imperialistaellenesség, az Egyesült Államok politikájával szembeni ellenállás erősödése, a katonai diktatúrák elleni harc kiszélesítése. Mindez megkönnyítette a kommunisták közeledését más imperialistaellenes erőkhöz, beleértve a térség országaiban többnyire igen befolyásos katolikus egyházat is.

A fejlődő világ kommunista mozgalmán belül teljesen sajátos a helyzete a szocialista orientációjú országok marxista–leninista pártjainak. Ezek a pártok már rendelkeznek a legfontosabb hatalmi pozíciókkal, vezető szerepet játszanak országuk politikai életében. A választott fejlődési úton történő előrehaladást ugyanakkor jelentősen nehezíti, hogy ezek az

országok még a fejlődő világban is többnyire a szegényebbek, az elmaradottabbak közé tartoznak, s az imperializmus közvetlen támadásainak is ők az első számú célpontjai.

A fejlődő világ kommunista mozgalma számára viszonylag új kihívást jelent a Szocialista Internacionálé növekvő érdeklődése e térségek iránt. Mint ismeretes, a szociáldemokrácia a hetvenes évek második felétől erőteljes nyitást hajtott végre a fejlődő országok irányába, aminek eredményességét jelzi, hogy az Internacionálé tagszervezeteinek már több mint egyharmada ezekből az országokból kerül ki. Az egészen más körülmények között, Európa iparilag fejlett országaiban született reformista ideológia ugyan nem nagyon fér össze a fejlődő világ adottságaival, az ott élő népek radikális törekvéseivel, a szociáldemokrácia azonban nagyfokú rugalmasságot és alkalmazkodóképességet mutat, s a szociáldemokraták által kormányzott nyugat-európai országok anyagi lehetőségeit is figyelembe véve, előretörésükkel a kommunista pártoknak számolniuk kell a jövőben.

A KOMMUNISTA PÁRTOK KÖZÖTTI VISZONY KÉRDÉSEI

A jelenlegi feszült nemzetközi helyzetben különleges jelentősége van a kommunista pártok közös akcióival, ezek lehetőségeivel, illetve akadályaival összefüggő kérdéseknek. Ilyen kérdés az egység értelmezése, a viták értékelése és az együttműködés helyzete.

A nemzetközi kommunista mozgalom egységének kérdését vizsgálva célszerű megkülönböztetni a politikai és az ideológiai egységet, és feltétlenül figyelembe kell venni, hogy az egység fogalma, követelményei nem változatlanok, hanem a mozgalom fejlődését, sajátos helyzetét tükrözik.

A politikai egység értelmezésében meghatározó az azonosság és a különbözőség, az egység és a sokféleség dialektikájának érvényesülése. A mozgalom egységének a Komintern időszakára jellemző, az akkori körülményeknek megfelelő felfo-

gása jelentősen megváltozott. Ma a mozgalomnak nincs sem szervezeti, sem politikai központja: nincs nemzetközi döntési központja. Pártunk felfogása szerint – ez a véleménye ma a kommunista pártok döntő többségének – ilyenre nincs is szükség: ma történelmileg anakronisztikus lenne valamiféle központ felállítására törekedni. Az a fajta egység, amely a Kommunista Internacionálé időszakában létezett, ma már teljesen elérhetetlen – de fölösleges is, illuzórikus igény. Az egyes pártok nemzeti adottságainak és ezekből fakadó sajátos érdekeinek elismerése nem akadálya, hanem éppenséggel feltétele a valóságos egység, az internacionalista összefogás megteremtésének. Tulajdonképpen a mozgalomban ma egyidejűleg érzékelhető az egység – legalábbis a régi értelemben vett egység – hiánya, és mint tendencia egy újfajta egységre törekvés. Más szóval, annak, hogy jónak, internacionalistának minősíthessük a testvérpártok közötti kapcsolatokat, nem kritériuma a teljes egyetértés, különösen nem a régi értelemben vett „monolitikus" egység.

Az egység mai reális tartalmát a kommunista pártok közös törekvései jelentik. Ilyen mindenekelőtt a háború veszélyének elhárítása, az enyhülés vívmányainak megőrzése, a szocialista célokért való küzdelem és a nemzetközi imperializmus elleni harc. A nemzeti és a közös célokért is a kommunista pártok döntően nemzeti keretek között küzdenek, és e harcban az egység formáját, megnyilvánulását elsősorban az azonos irányú cselekvés jelenti. Ehhez is nélkülözhetetlen azonban mások tapasztalatainak megismerése, a rendszeres vélemény- és tapasztalatcsere, szükségesek a két- és többoldalú találkozók. Mindenképpen közös fellépésre van szükség ahhoz, hogy a pártok biztosítsák nemzeti céljaik megvalósításához a kedvező nemzetközi feltételeket.

A feltételek nagyfokú különbözősége, a pártok önállósága és felelőssége saját politikájuk meghatározásában, s az a körülmény, hogy a mozgalomnak nincs nemzetközi központja, új módon veti fel az ideológiai egység kérdését is. A közös ideológia alapján ugyanis ma igen eltérő válaszokat adnak

több lényegi kérdésre – így más a véleményük a szocializmushoz vezető útról és a szocializmus jellemzőiről is. A nemzetközi kommunista mozgalomról mai adottságainak, az új követelményeknek megfelelő ideológiai egység megteremtését ezért elsősorban a kommunista pártok kollektív műhelyeinek létrehozása, a pártok tudományos kutatóintézeteinek együttműködése, valamint a nemzetközi tudományos tanácskozások segíthetik.

A nemzetközi közvéleményt csaknem egy évtizede foglalkoztatják a kommunista mozgalmon belül felélénkült viták. Ezek felnagyítása, a burzsoá propaganda túlzásain keresztül való „tálalása", valamint az a körülmény, hogy a viták nyomán kialakult feszültség nehezíti a pártok közös fellépését, különösen fontossá teszi, hogy helyes álláspontra helyezkedjünk a viták értelmezésekor.*

Elengedhetetlenül fontos a viták és az együttműködés dialektikus viszonyának helyes felfogása. Abból kell kiindulni, hogy az objektív sajátosságok különbözőségével összefüggő eltérő állásfoglalások, a helyzetértékelések különbségei nem vezetnek feltétlenül vitára. Létezhetnek továbbá nézeteltérések, amelyekről lehet vitatkozni anélkül, hogy az a közös politikai fellépés rovására menne. Végül az is igaz, hogy lehetnek az állásfoglalásokban olyan ellentétek is, amelyek nyilvános vitákhoz, s ezek nyomán az egyes pártok viszonyában nemkívánatos feszültséghez vezetnek. Az elmúlt fél évtized új helyzetet teremtett a kommunista mozgalomban: mint tényt, tudomásul vettük a nemzetközi közvélemény nyilvánossága előtt folyó vitákat is.

Az új keletű viták okainak áttekintését célszerű azzal a magától értetődő megállapítással kezdeni, hogy a kommunista

* Ezúttal nem szólunk a Kína Kommunista Pártjával több mint két évtizede tartó, részben még ma is folyó vitákról, csak azokról az újabb keletű nézeteltérésekről, amelyek a kommunista pártok többsége és néhány fejlett tőkés ország kommunista pártja között keletkeztek.

pártok körében útkeresés folyik. Így a fejlett tőkés világ kommunista pártjai keresik a forradalmi stratégia érvényesítésének lehetőségeit a mai történelmi helyzetben. A másik lényeges oka az, hogy a szocialista fejlődés elképzelt és történelmileg megvalósult útjai, a szocializmus elképzelt – nemegyszer idealizált – és tényleges viszonyai között számottevő eltérések is adódnak.

Az objektív körülmények mellett, velük összefüggésben, szubjektív okok is közrejátszanak a vitákban. Ilyen szubjektív oknak tekinthető az, hogy egyik-másik tőkés országban a kommunista párt befolyásának, tömegbázisának növelése, az antikommunista kampányok ellensúlyozása érdekében hangsúlyozza a szocialista országok gyakorlatától – számos sajátosságától, szélsőséges esetben valamennyi vonásától – való elhatárolódását.

A viták lényegüket tekintve abból adódnak, hogy néhány párt a szocialista forradalom közös törvényszerűségei és a nemzeti sajátosságok közötti viszonyt a pártok többségétől eltérően értelmezi, ráadásul az eltérő megfogalmazásokat kizárólagos érvényűnek tekinti. Vannak ugyanis olyan elképzelések, amelyeket tudomásul lehet venni mint a nemzeti sajátosságok figyelembevételével kidolgozott, azoknak megfelelő, s természetesen a gyakorlat által még bizonyítandó megoldásokat. Gondunk akkor támad, ha valamely párt az ilyen felfogást közös törvényszerűségnek, egyedül helyes megoldásnak tekinti, s számon kéri más pártok elképzelésein, illetve a létező szocializmus történelmi útján, mai gyakorlatán. Az MSZMP álláspontja szerint a viták normális velejárói a fejlődésnek, az alkotó útkeresésnek, továbbá természetes következményei annak, hogy az egyes pártok helyzetének lehetőségeinek különbségei tükröződnek az állásfoglalásaikban. Ahhoz azonban, hogy a viták érdemiek és hasznosak legyenek, eleget kell tenniük néhány tartalmi és formai követelménynek. Tartalmi követelménynek tekintjük a közös ügy iránti felelősséget, egymás helyzetének, adottságainak kölcsönös megértését, s azt, hogy a vita semmiképpen se akadályoz-

za a politikai együttműködést. Hamis alternatívának tartjuk azt a merev szembeállítást, hogy: vagy teljes nézetazonosság, vagy az együttműködés kizárása.

A viták formai követelményei közé soroljuk azt, hogy ne pártokkal és személyekkel, hanem nézetekkel vitázzunk; hogy a jelzők, a minősítések helyett érvekkel lépjünk fel. Ide tartozik az a tapasztalati tény is, hogy nem minden kérdést célszerű a közvélemény nyilvánossága előtt megvitatni. Ha kétoldalú megbeszélésekkel, a pártok közötti érintkezés egyéb formáiban a nézeteltérések tisztázhatók, lehetőleg kerüljük el a tömegkommunikációs eszközök nyilvánosságát.

Ha ezeket a követelményeket nem tartják be, akkor a viták feszültségekhez vezetnek a kommunista pártok között. A feszültségek kialakulásához a viták első szakaszában, a hetvenes évek második felében hozzájárult néhány más körülmény is. Ilyen volt kezdetben a létező szocializmus nyilvános bírálatának szokatlansága a kommunista pártok részéről, valamint az, hogy ez a kritika időben egybeesett a burzsoá propaganda átfogó támadásával, sőt: gyakran még megfogalmazásaiban is hasonlított ahhoz. Fokozta a feszültséget az is, hogy a burzsoá propaganda az első pillanattól felismerte a kínálkozó lehetőséget és igyekezett „ráépülni" – nem is teljesen eredménytelenül – a kommunista pártok közötti vitára, ellentétté mélyíteni a véleménykülönbségeket.

A nyilvános polémia első szakaszát az ún. eurokommunizmus körüli vita jelentette, nagyjából 1976 és 1979 között. Ekkor a vitát az váltotta ki, hogy egyes nyugat-európai kommunista pártok, valamint a japán párt a marxizmus–leninizmus néhány alaptételének, illetve az eddig lezajlott szocialista forradalmak tapasztalatainak ellentmondó elképzeléseket hirdettek meg, s a létező szocializmust bíráló állásfoglalásokat hangoztattak. Ezek a pártok a vita során a szocializmushoz vezető út és az általuk célul kitűzött szocialista társadalom nemzeti sajátosságainak túlhangsúlyozásával odáig mentek, hogy nyíltan elhatárolódtak a létező szocializmus gyakorlatától. Ez a szakasz 1977–1978-ban tetőzött, amikor az ún. eurokom-

munista pártok sajtóorgánumaiban igen kemény hangvételű cikkek, állásfoglalások jelentek meg, s ezekre több szocialista ország sajtóorgánumaiban válaszoltak. 1979-ben, amikor a Francia Kommunista Párt és a Japán Kommunista Párt rendezte kapcsolatait a Szovjetunió Kommunista Pártjával, s amikor az Olasz Kommunista Párt is mérsékelte kritikájának élét, a vita lecsendesedett.

Ami a vitatott kérdéseket illeti: a polémia első szakaszában elsősorban abban ütköztek a nézetek, hogy Nyugat-Európában békés úton vagy fegyveres úton, proletárdiktatúrával vagy anélkül lehetséges-e sikerrel megvívni a szocialista forradalmat, s milyen lesz az ott létrejövő szocialista társadalom. Az ún. eurokommunista pártok ugyanis kategorikusan elvetették a fegyveres út lehetőségét, ugyanúgy a proletárdiktatúrát, ehelyett egyfajta pluralista szocializmust tűztek ki célul. Mindezt kizárólagos megoldásnak, gyakorlatilag a szocialista forradalom általános törvényszerűségének állították be, s ezzel összefüggésben bírálták a létező szocializmus ettől eltérő útját, gyakorlatát. A kommunista pártok többsége viszont vitatta e tételek helyességét, illetve legfeljebb egyes országokban, adott feltételek között alkalmazható, de természetesen még nem bizonyított megoldásnak tekintette.

Az MSZMP álláspontjának lényege az, hogy minden párt egyedül maga illetékes országában a szocializmushoz vezető út meghatározására csakúgy, mint annak eldöntésére, hogy saját országa adottságait és hagyományait figyelembe véve milyen konkrét formában lehet megvalósítani ott a szocializmus közös törvényszerűségeit. Ebből következően pártunk tudomásul veszi, ha a megváltozott feltételek között valamely fejlett tőkés országban működő kommunista párt a proletárdiktatúra eddig ismert formái nélkül akar eljutni a szocializmushoz. Az is tudomásul vehető, ha ún. pluralista szocializmust akar létrehozni. Az alkotó útkeresés jogosságát, sőt szükségességét elismerjük, elfogadhatatlannak tartjuk azonban azt, ha ezeket az utakat és formákat kizárólagosnak tekintve

a mi történelmi utunkat kérdőjelezik meg, s rajtunk kérik számon ezeket a sajátosságokat.*

Az útkereséssel összefüggésben megjelent az említett pártok felfogásában egy sor más újszerű elem is: ilyenek például a polgári demokratikus államgépezet megtartásáról és felhasználhatóságáról, a társadalmi értékek folyamatosságáról szóló tételek.

A kép teljességéhez tartozik, ezért legalábbis meg kell említeni, hogy a viták érintették a marxizmus–leninizmushoz, illetve az e kifejezéshez való viszonyt, valamint a proletár internacionalizmus kérdését is.

Az első kérdéskörben azért alakult ki vita, mert egyes pártok – különféle megokolással vagy anélkül – elhagyták dokumentumaikból a marxizmus–leninizmusra való hivatkozást. Ezzel kapcsolatosan a mi pártunknak az a felfogása, hogy tudomásul vehető, ha egy párt a marxizmus–leninizmus helyett a tudományos szocializmusra hivatkozik, amennyiben azt úgy értelmezik – mint többek között a francia párt –, hogy helyet biztosít benne a klasszikusok és saját országa kiemelkedő forradalmi teoretikusai tanításainak, a forradalmi munkásmozgalom hazai és nemzetközi tapasztalatainak. Mi természetesen továbbra is a marxizmus–leninizmust tekintjük tevékenységünk ideológiai alapjának, és fellépünk a marxizmus–leninizmus védelméért.

A proletár internacionalizmus értelmezése körüli vita főként azért éleződött ki, mert az olasz párt ezt újabban az ún. új internacionalizmus kifejezéssel helyettesítette. A mi felfogásunk szerint is szükség van a baloldali, haladó, antiimperialista erők széles körű összefogására, de ez semmiképpen sem pótolhatja a kommunista pártok összefogását. Ami pedig konkrétan a proletár internacionalizmus értelmezését illeti, itt mindenképpen figyelembe kell venni, hogy ez sem teljesen változatlan tartalmú fogalom: vannak állandó és változó ele-

* Lásd *Kádár János:* A szocializmusért, a békéért. Kossuth Könyvkiadó 1978. 538–539. old.

mei. E tekintetben napjainkban a nemzeti és a nemzetközi érdek összehangolását, az egymás iránti szolidaritást s a békéért és biztonságért történő összefogást tekintjük a legfontosabb követelményeknek. Számunkra ezt a tartalmat hordozza az 1976-ban Berlinben az európai kommunista és munkáspártok tanácskozásán megfogalmazott „internacionalista szolidaritás" kifejezés is.

A vita következő fázisát az afganisztáni szovjet segítségnyújtás bírálata váltotta ki. Ezzel, majd a lengyelországi válsággal összefüggésben az említett pártok eljutottak odáig, hogy a Szovjetunió, illetve a szocialista országok külpolitikai gyakorlatának már nemcsak valamely konkrét megnyilvánulását (mint 1968-ban), hanem teljes egészét megkérdőjelezték, s „nagyhatalmi", illetve „tömbpolitikának", az amerikai politikához hasonlóan a nemzetközi feszültségeket növelő tényezőnek minősítették. A lengyelországi válság kirobbanását, majd a szükségállapot bevezetését követően új és kedvezőtlen vonása a vitának, hogy az olasz, a spanyol, a brit, a svéd, részben a japán, s legújabban a holland párt vezetői a szocialista országok politikai-társadalmi gyakorlatának bírálata során az elhatárolódástól e gyakorlat szinte teljes elutasításáig eljutottak.

A LÉTEZŐ SZOCIALIZMUS MEGÍTÉLÉSE

A legutóbbi három esztendő során (az 1980-as évek elején) a vitákban jelentős hangsúlyeltolódás történt. Ennek lényege, hogy a polémia középpontjába a létező szocializmus történelmi útjának és főként mai társadalmi gyakorlatának, valamint nemzetközi szerepének, a szocialista külpolitika egyes konkrét lépéseinek megítélése került.

Ma a kommunista mozgalom vitáinak középpontjában kétségtelenül a létező szocializmus megítélése áll.

A kép meglehetősen sokszínű. A pártok jelentős része nem változtatott a szocializmus korábbi pozitív megítélésén, a hangsúlyt továbbra is az eredményekre, a történelmi vívmá-

nyokra helyezi. (Így például a Portugál Kommunista Párt, Görögország Kommunista Pártja, a Ciprusi Dolgozó Nép Haladó Pártja, a Német Kommunista Párt, az Egyesült Államok Kommunista Pártja és ide sorolhatók szinte kivétel nélkül a fejlődő világ kommunista pártjai is.) Elismerik eredményeinket, méltatják a szocialista közösség nemzetközi szerepét, esetleges kritikai észrevételeiket nem nyilvánosan teszik szóvá, hanem a kétoldalú kapcsolatok keretei között, elvtársi szellemben vetik fel. Az is igaz viszont, hogy ezek a pártok a szocialista országok nehézségeinek okait egyáltalán nem, vagy csak kis meggyőző erővel tudják megértetni saját társadalmukkal, szélesebb közvéleményükkel.

A pártoknak egy kisebb része ugyan összességében kedvezően ítéli meg a létező szocializmust, nem utasítja el annak tapasztalatait, nyíltan hangoztatja azonban, hogy a szocialista országokat nem tekinti feltétlenül és mindenben követendő példának, s nyilvánosan megfogalmazza konkrét kritikai észrevételeit is. Ez jellemzi többek között a francia, a finn és a svájci párt felfogását.

Az olasz, a spanyol, a svéd, a holland, az angol és a japán párt – ahogy erre már utalás történt – erőteljes, állandósult nyilvános bírálatot gyakorol, melynek során lényegében saját elképzeléseit kéri számon a szocialista országok történelmileg eltérő fejlődésén. E pártok egyike-másika eljutott a létező szocializmus tapasztalatainak az elutasításáig, vagy – mint az OKP – a továbbfejlődésre való képességének kétségbevonásáig. Azt állítják, hogy az októberi forradalom hajtóereje, az ún. szovjet modell előrevivő ereje kimerült.*

A létező szocializmussal szembeni tartalmi kifogások elsősorban a politikai mechanizmus bírálatában öltenek testet. A kritikák szerint a legtöbb szocialista országban nem érvényesül eléggé a demokrácia. Hiányolják a pluralizmust, az ellenzéki pártok legális működését és a döntésekbe való szé-

* A vita fő dokumentumait lásd *Nemzetközi Szemle*, 1982. 4. sz.

les körű beleszólást. A szocialista országok jelenlegi politikai intézményrendszeréből szerintük szükségképpen következik a bürokratizmus és a hatalommal való visszaélés. Kifogásolják a rendszer belső ellenzékével szembeni adminisztratív fellépéseket.

A gazdasági területen elsősorban a túlzott központosítással és az elavultnak minősített irányítási rendszerrel szemben vannak fenntartásaik. Kifogásolják a szocialista országok gazdaságának alacsony hatásfokát, a kezdeményezések hiányát és a sok helyen jelentkező krónikus ellátási gondokat. Néhány pártnál a gazdasággal kapcsolatos kritikák egyik visszatérő megállapítása, hogy az olyan elkerülhetetlen reformok hiányoznak, amelyeket a magyar párt megvalósít.*

Az ideológiai-kulturális élettel kapcsolatos kritikák a marxizmus–leninizmus egyeduralmát, az „eszmék demokratikus versengésének" hiányát, a tömegtájékoztatásnak a párt általi teljes kisajátítását, a művészi és tudományos alkotómunkába való beleszólást teszik szóvá.

Mindezeket a bírálatokat az említett pártok azzal összegzik, hogy az ilyen szocializmus nem vonzó saját tagságuk, országuk dolgozó tömegei számára.

A bírálatoknak újabb tápot adott a lengyelországi válság kirobbanása, majd a szükségállapot bevezetése. Az említett pártok azt hangsúlyozták, hogy a lengyelországi fejlemények tanúsága szerint a szocialista termelési mód önmagában még nem garantálja a társadalmi, politikai és gazdasági ellent-

* A tapasztalatok szerint a létező szocializmust bíráló pártok a magyar pártot általában kedvezőbben ítélik meg, s a szocializmus magyarországi építéséről többnyire elismerően nyilatkoznak. Megjegyezzük: az ilyen különbségtétel mögött a formai hasonlóság ellenére sem kereshetünk olyasfajta megosztási szándékot, mint amilyen a burzsoá propaganda bennünket, politikánkat és viszonyainkat méltató megnyilatkozásai mögött nyilvánvalóan meghúzódik. Ugyanakkor van egy-két olyan kommunista párt, amely viszont a szocialista fejlődést féltve hangoztat fenntartásokat az MSZMP bizonyos módszereivel kapcsolatosan.

mondások és nehézségek helyes irányú megoldását, illetve megszűnését, mint ahogy azt sem garantálja, hogy helyes politikai irányvonal alakuljon ki. Szerintük a szocialista országokban létrejövő torzulások, különösen a demokratikus szabadságjogok korlátozása nem szolgálják a szocialista országok érdekeit, gyengítik a kapitalista országokban harcoló munkásság pozícióit, és végső soron idegenek a szocializmus természetétől.

E pártok álláspontja szerint ugyanakkor lehetőség van arra, hogy a szocialista országok megújuljanak és „demokratikus szocializmust" alakítsanak ki. Ezért is üdvözölték az 1980 augusztusa utáni lengyelországi folyamatokat. Felfogásuk szerint 1981 december 31-ig a lengyel társadalmi-politikai mozgások a gyakorlatban igazolták, hogy – az egyszerűség kedvéért nevezzük így: eurokommunista – elképzeléseik helyesek, megvalósítható a pluralista, demokratikus stb. szocializmus, vagyis a létező szocializmus országai is „demokratizálódhatnak". Valószínűleg ezzel is összefügg, hogy az olasz és néhány más párt olyan hevesen reagált a szükségállapot bevezetésére. Ezt követően jelentek meg az olyan állásfoglalások, amelyek kétségbe vonják a szocialista országok képességét problémáik megoldására, a megújulásra, a továbbfejlődésre.

Rendszeresen bírálat éri a Szovjetuniót, a szocialista közösség nemzetközi magatartását is. A viták korábbi szakaszában általában elismeréssel szóltak a szocialista külpolitika pozitív szerepéről a világ békéjének megvédésében, az utóbbi időben ellenben olyan vélemények is elhangzottak, hogy az Egyesült Államok, a NATO mellett – ha nem is feltétlenül azonos mértékben – a Szovjetunió, a Varsói Szerződés is felelős a nemzetközi feszültségért, a fegyverkezési verseny fokozódásáért. Néhány párt vezetése tehát egyenlőségjelet tett az USA és a Szovjetunió nemzetközi szerepe közé. Azonban 1983 folyamán a vita, a pártok közötti megbeszélések és az amerikai külpolitikának az európai rakétatelepítés melletti hajthatatlansága nyomán e pártok egyre inkább felismerték, hogy

különbséget kell tenniük a két vezető hatalom politikája között. Az OKP XVI. kongresszusának dokumentumai például már minden korábbi állásfoglalásnál élesebben ítélték el az Egyesült Államok külpolitikáját.*

Ha összegzést készítünk a viták jelenlegi szakaszáról, megállapíthatjuk, hogy – a látszat ellenére – a szocialista országok megítélése a nemzetközi kommunista mozgalomban korántsem olyan kedvezőtlen, mint arra egyes nyugat-európai pártok, pártvezetők időnként igen éles hangú, a burzsoá propaganda által népszerűsített megnyilatkozásai alapján következtetni lehetne. Viszont kétségtelen, hogy a pártok közötti viszony összességében mégiscsak kritikusabb, mint a korábbi évtizedekben volt.

A kritikusabb megítélés minden bizonnyal összefügg azzal a körülménnyel, hogy néhány nyugat-európai ország kommunista pártja – még a legutóbbi visszaesések ellenére is – közelebb került számos elképzelésének valóra váltásához. A szocializmushoz vezető átmeneti társadalom viszonylagos közelsége természetesen arra késztette e pártokat, hogy a korábbinál konkrétabb módon fogalmazzák meg társadalmipolitikai nézeteiket. Erre kínált lehetőséget a már létező szocializmussal való összehasonlítás. Ez viszont azt is jelentette, hogy a létező szocializmus vizsgálata elmélyültebb és kritikusabb lett, mint a korábbi időszakban, mikor a szocialista országok viszonyai csak valamiféle általános hivatkozási alapot jelentettek.

Az is kétségtelen, hogy a nyugat-európai országok mai gazdasági-társadalmi viszonyai nagymértékben különböznek azoktól a körülményektől, amelyek a jelenlegi szocialista országokat közvetlenül a forradalom győzelme előtt jellemezték. Ez nyilvánvalóan szerepet játszik abban, hogy ma a kommunista pártok a felvetődő kérdések egy részére a korábbi tapasztalatoktól eltérő válaszokat adnak. Olyan megoldásokat

* Lásd az Olasz Kommunista Párt XVI. kongresszusa. 1983. március 2–6. Kossuth Könyvkiadó 1983.

dolgoznak ki, amelyek messzemenően figyelembe veszik, esetenként talán el is túlozzák országuk nemzeti sajátosságait és hagyományait.

A bírálatok indítékai között nyilvánvalóan szerepet játszik a szocialista országok gondjainak megszaporodása. Ezek a nehézségek éppen a fejlődés, például a gazdálkodás intenzív szakaszára való áttérés velejárói is lehetnek. Mindez azonban nem változtat azon, hogy ma nehezebb, „hálátlanabb" dolog a szolidaritás vállalása a létező szocializmussal, mint a korábbi, zökkenőmentesebb fejlődési szakaszban.

Végül minden bizonnyal szerepet játszanak a nyilvános bírálatban választási megfontolások is. Például olyasfajta feltételezés, hogy egy nyugat-európai kommunista párt számára előnyös – mert függetlenségét, tehát nemzeti jellegét bizonyítja –, ha vitát folytat a Szovjetunió, a szocialista országok kommunista pártjaival. Az immár egy évtizede változó intenzitással folyó viták időszakában lezajlott választások eredményei eddig nem igazolták e feltételezés realitását. Az persze valószínű, hogy egyes megnyerni kívánt középosztálybeli rétegek között hozhat sikereket ez a taktika. Ugyanakkor néhány párt belső problémáinak kiéleződése viszont azt jelzi, hogy ezért a hagyományos munkásbázis, sőt a párttagság körében kell meglehetősen súlyos árat fizetni. Persze az ilyen gyakorlati szempontokon túl elvileg is elfogadhatatlan, ha egy kommunista párt a szovjet- és szocializmusellenes érzelmekre építi a pozícióinak erősítéséért vívott harcát.

Mindezt figyelembe véve pártunk a polémia folytatódásával számol. Nem várhatjuk, hogy a kommunista mozgalomban visszatér a létező szocializmus kritikától mentes megítélése. Reálisan inkább arra kell számítanunk, hogy a ma még nem bíráló pártok egyike-másika is a jövőben kritikusabban fogja vizsgálni a szocialista országok gyakorlatát. Ugyanakkor bízunk abban, hogy a létező szocializmus példáját most kategorikusan elutasító pártok mértéktartóbban, a problémák okait is mérlegelve fogják megítélni viszonyainkat. Néhány korábban erőteljesen kritikus pártnak 1983-ban tartott kong-

resszusán, például az OKP vagy az SKP kongresszusán elfogadott álláspontok már ezt a tendenciát jelezték. Összességében tehát az alapvetően szolidáris, de konkrét kérdésekben kritikus magatartás térnyerése látszik valószínűnek. Ezt figyelembe véve fel kell készülnünk érvekkel, elemzésekkel, sőt gyakorlati politikai lépésekkel is arra, hogy – megőrizve pozitív reagálási készségünket a jogos bírálatokra – kellő meggyőző erővel vitatkozhassunk a nem megalapozott bírálatokkal, a miénktől eltérő álláspontokkal és koncepciókkal, kellőképpen ellensúlyozhassuk ezek káros hatásait.

Eltökélt szándékunk, hogy eddigi politikánkkal összhangban, stílusunknak megfelelően – amellyel az MSZMP a nemzetközi kommunista mozgalomban tekintélyre tett szert – folytatjuk a vitát. Ehhez arra is szükség van, hogy fenntartsuk, sőt fejlesszük a kapcsolatokat valamennyi kommunista párttal, természetesen azokkal is, amelyekkel nézeteltéréseink vannak.*

A PÁRTOK KÖZÖTTI EGYÜTTMŰKÖDÉS

A kommunista pártok, amelyek a marxizmus–leninizmus eszméinek megfelelően egy jobb, igazságosabb, emberibb világ megteremtésére törekednek, egyidejűleg mélységes felelősséget éreznek a béke fenntartásáért, a nukleáris háború elkerüléséért. Ezért a nemzetközi kommunista mozgalom hagyományos céljaival egyenrangú, sőt napjainkban azokhoz képest is elsődleges feladatának tekinti a nukleáris világháború megakadályozását.

Az ehhez szükséges közös fellépés egyik legalapvetőbb feltétele, hogy a viták ne okozzanak a pártok között feszültségeket, ne akadályozzák a politikai együttműködést. Az az álláspontunk, hogy a nézeteltérések tisztázására a legjobb

* A XII. kongresszus óta végzett munkáról és a párt feladatairól. Az MSZMP Központi Bizottsága 1983. április 12–13-i ülésének dokumentumai. Kossuth Könyvkiadó 1983.

eszköz a kapcsolattartás, az érvelő, alkotó szellemű véleménycsere. Ezt igazolják tapasztalataink. Meggyőződésünk, hogy az elzárkózás, a kapcsolatok megszakítása nem vezethet eredményre, ellenkezőleg, csak ronthat a helyzeten, károkat okozhat a nemzetközi kommunista mozgalomnak. Abból indulunk ki, hogy a tőkés világban eszmeileg és politikailag hozzánk legközelebb álló partnereink a kommunisták. Vitáink ellenére sem ők az ellenfeleink. Azzal is tisztában vagyunk, hogy a kommunista pártok egyes tőkés országokban a haladás és a béke ügye számára kedvezőbb magatartásra kényszeríthetik a kormányaikat.

Pártunknak a kommunista pártok többségével zavartalan az együttműködése. Azokkal a pártokkal is szükségesnek tartjuk az együttműködés különböző formáinak fenntartását, sőt bővítését, amelyekkel vitáink vannak. Az egy ország, egy kommunista párt elvet követjük pártunk kapcsolatainak építésében.

Az álláspontok egyeztetésének, a problémák megvitatásának fontos formáját jelentik a kétoldalú kapcsolatok. Ma már nem félünk attól, ha két párt megbeszélésein nézeteltérések is vannak. Ma ezek nemcsak előfordulnak, hanem időnként a közös közleményekben is helyet kapnak. Meggyőződésünk szerint rendkívül fontos az álláspontok kölcsönös megvilágítása, a véleménycsere – ha nem is az egyetértés, de legalább a kölcsönös megértésre való törekvés szellemében.

Sok párt között a kétoldalú kapcsolatokat, az együttműködés ápolásának és fejlesztésének rendszerességét megállapodások, jegyzőkönyvek vagy munkatervek biztosítják, gyakori azonban az is, hogy ezt csak a kölcsönös meghívások rendszere szavatolja.

Az együttműködés másik fontos formáját a multilaterális találkozók jelentik. A szocialista országok kommunista pártjainak ez a gyakorlata jól ismert, lényegében a pártmunka valamennyi területére kiterjed, s jól szolgálja az építőmunka, valamint a nemzetközi osztályharc feladatainak eredményes megoldását. Hasonlóképpen rendszeresek a multilaterális, fő-

leg a regionális találkozók a tőkés és a fejlődő világban is. Az elmúlt két évben tartották például a Karib-tenger térségének, a mediterrán térségnek, valamint Délkelet-Ázsia kommunista pártjainak regionális találkozóit; Nyugat-Európa kommunista pártjai a tőkés gazdaság kérdéseinek megvitatására rendszeresen találkoznak Brüsszelben. Az ilyen találkozók különösen alkalmasak egy-egy kiemelt kérdéskör vizsgálatára, vagy valamely földrajzi térségben, országcsoportban a kommunista pártok feladatainak az elemzésére.

A nemzetközi tanácskozások sorában az utóbbi években növekedett a jelentősége az elméleti-politikai konferenciáknak. Pártunk kezdeményezései nyomán a nálunk rendezett találkozókon – például az 1979. évi tihanyi és az 1981. évi balatonföldvári tanácskozásokon – kialakult egy új, kötetlen forma, amely néhány jelentős kérdéskörben hozzájárul a tapasztalatok kicseréléséhez és ami ma még fontosabb, a vitás kérdések bizonyos fokú tisztázásához, a feszültségek feloldásához. Ezeken a találkozókon nincsenek napirendi vagy egyéb megkötések, nincs záródokumentum, s mindegyik részt vevő párt a maga belátása szerint hasznosítja az elhangzottakat. Azt is látnunk kell azonban, hogy ez a gyakorlat még nem eléggé terjedt el a mozgalomban, pedig az efféle rendezvények még az olyan pártok számára is vonzók lehetnek, amelyek más jellegű találkozókról – mint amilyen például az 1980. évi párizsi volt – távol maradtak. Az ilyen kötetlen találkozók segítenek eloszlatni azokat a régi félelmeket, előítéleteket, amelyek szerint minden nemzetközi találkozó valamiféle központi akarat érvényesítését, a pártok önállóságának csorbítását jelenti.

Az utóbbi egy-két esztendőben szinte nem volt olyan nemzetközi találkozó, ahol néhány párt ne vetette volna fel egy újabb világtalálkozó megtartásának a szükségességét. Így foglalt állást számos fejlődő ország és több tőkés ország kommunista pártja. Kanada Kommunista Pártja például a világ kommunista pártjaihoz intézett levélben is megismételte javaslatát. Több fórumon, konzultáción támogatólag nyilatko-

zott e kezdeményezésekről néhány szocialista ország kommunista pártja is.

Az MSZMP ez irányú tevékenységét az a törekvés hatja át, hogy a világtalálkozó gondolatának felvetése, előkészítése és megtartása – beleértve a munkamódszert, az esetleges közös dokumentum jellegét és tartalmát is – ne okozzon újabb problémákat, hanem a mozgalom egységét erősítse. Tapasztalataink szerint a pártok többségének hasonló a hozzáállása. Különösen fontos feladat ezért azoknak a pártoknak a megnyerése, amelyeknek egyelőre fenntartásaik vannak egy ilyen rendezvénnyel szemben. Az MSZMP arra törekszik, hogy elősegítse a mozgalom nemzetközi akcióképességét, befolyását. Ezért pártunknak az a véleménye, hogy amennyiben körültekintő és alapos előkészítéssel egy ilyen találkozó hozzájárulhat a mozgalom egységének erősítéséhez, az előtte álló történelmi feladatok megoldásához, akkor érdemes hozzáfogni a javaslat fokozatos megvalósításához. Ennek azonban ma még nincsenek meg a feltételei.

Úgy véljük, hogy ma, amikor minden korábbinál nagyobb a veszélye az emberiség létét fenyegető világháborúnak, nincs fontosabb feladat a nemzetközi kommunista mozgalom pártjai számára, mint a közös fellépés e veszély elhárítása érdekében. Összefogásunkat nem akadályozhatják a szocializmushoz vezető utakról és a szocialista társadalomról folytatott viták. A szocializmusról vallott különböző elképzelések gyakorlati megvalósításához is elsősorban békére van szükség.

Pártunk több évtizedes hagyománya és gyakorlata alapján a továbbiakban is arra törekszünk, hogy világszerte előrehaladjon a szocializmus, hogy erősödjék a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom cselekvőképessége, növekedjék politikai meghatározó szerepe. Ennek érdekében fejlesztjük és szélesítjük együttműködésünket a szocialista országok kommunista pártjaival, megkülönböztetett figyelmet fordítva a Szovjetunió Kommunista Pártjával kialakított történelmi kapcsolatainkra. Ezért kívánjuk bővíteni kétoldalú kapcsolatain-

kat a tőkés és a fejlődő világ kommunista és munkáspártjaival s igyekszünk minden tőlünk telhető módon elősegíteni eszméink térnyerését, közös ügyünk sikerét.

ADATOK A KOMMUNISTA MOZGALOMRÓL

Év	Azoknak az országoknak a száma, ahol kommunista pártok vannak	A pártok taglétszáma (millió fő)
1917	1	0,4
1928	46	1,7
1939	69	4,2
1946	78	20,0
1960	87	35,0
1969	88	50,0
1983	95	78–79

A TŐKÉS ÉS A FEJLŐDŐ VILÁG KOMMUNISTA PÁRTJAINAK NÖVEKEDÉSE

Földrész	1969–1970 Országok száma	Taglétszám (millió fő)	1980–1981 Országok száma	Taglétszám (millió fő)
Ázsia (Ausztráliával és Óceániával együtt)	20	0,63	22	1,3
Amerika	25	0,4	26	0,49
Afrika	9	0,02	10	0,07
Európa	21	2,3	22	3,0
Összesen	75	3,35	80	4,86

A tanulmány 1983-ban íródott.

Korunk meghatározó politikai ereje

Tisztelt tanácsülés!
Kedves elvtársak!
(...) Közös folyóiratunk, a *Béke és Szocializmus* mostani tanácskozását a kommunista és munkásmozgalom tevékenységének feltételeiben, a nemzetközi viszonyokban bekövetkezett változások teszik időszerűvé. Az 1977. évi tanácsülésen még a kedvező folyamatok túlsúlyáról, a helsinki záróokmány aláírásának pozitív hatásairól beszélhettünk; az 1981. évi tanácskozáson már a feszültség megnövekedéséről, a fegyverkezési verseny csökkenése helyett annak újabb lendületéről, az imperializmus növekvő agresszivitásáról kellett aggodalommal szólnunk.

Az elmúlt időszak tapasztalatai igazolták, hogy a *Béke és Szocializmus* munkájában részt vevő pártok közös elemzései alapvetően helyesnek bizonyultak, és így a folyóirat korunk legfontosabb kérdéseit szem előtt tartva végezhette munkáját. A soron következő feladatok meghatározása kapcsán a magunk részéről is célszerűnek tartjuk röviden áttekinteni a nemzetközi élet meghatározó folyamatait és szólni a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom általunk fontosnak tartott kérdéseiről.

A legutóbbi tanácskozásunk óta eltelt három évben a kommunista és munkásmozgalom a korábbinál összetettebb körülmények között folytatta küzdelmét. Pártunk a nemzetközi viszonyok elemzése során abból a megállapításból indult ki, hogy bár az utóbbi évekre elsősorban a feszültség nyomta rá a bélyegét, a korábban kialakult enyhülés eredményeit

semmilyen törekvés nem tudta teljesen megsemmisíteni. A konfrontációs jelenségek mellett ma egyidejűleg léteznek az enyhülés, az együttműködés elemei is és együttesen fejtik ki hatásukat.

A konfrontáció előtérbe kerülését több tényező együttes hatása idézte elő. Az okok közül első helyen kell megemlíteni, hogy az imperializmus szélsőséges körei minden eszközzel meg akarják állítani, sőt igyekeznek visszaszorítani a szocializmus és a társadalmi haladás térhódításának, befolyása növekedésének történelmi folyamatát.

A világ békéjére a legnagyobb veszélyt az az imperialista felfogás és törekvés jelenti, miszerint a tőkés világ érdekeit katonai fölény megszerzésével, a történelmileg kialakult stratégiai erőegyensúly megbontásával lehetséges érvényesíteni. Az Egyesült Államok erőfölényre törekvése, tényleges megegyezési készségének hiánya miatt szakadtak meg a Genfben két fórumon is folytatott szovjet–amerikai tárgyalások és kezdődött el az új közepes hatótávolságú amerikai rakéták nyugat-európai telepítése.

Növelte a feszültséget a tőkés világ gazdasági válsága is. A nemzetközi pénzügyi rendszer súlyosbodó gondjai, az erősödő diszkriminációs és protekcionista törekvések megnehezítették a gazdasági együttműködés stabilizáló hatásának kibontakozását. Nem sikerült előrelépni a helyi válsággócok megoldásában, sőt újabb konfliktusok is kialakultak. A kelet–nyugati viszony feszültségei és az imperializmus fegyveres vagy más módon történő beavatkozása, a szélsőségesen reakciós rezsimek támogatása akadályozza a békés rendezést, ráadásul a konfliktusok a kiszélesedés veszélyével fenyegetnek. Hozzájárult a feszültség növekedéséhez a felszított antikommunizmus és szovjetellenesség, a burzsoá ideológia és propaganda agresszívabbá válása.

A szocialista országok kommunista és munkáspártjai a világháború elkerülését, a béke megőrzését tekintik legfontosabb feladatuknak. Ily módon a konfrontáció veszélyének csökkentésében, a párbeszéd fenntartásában óriási jelentősége

volt a szocialista országok rugalmas fellépésének, kezdeményezéseinek, békepolitikájának. A legutóbbi tanácskozásunk óta eltelt időszakot olyan fontos kezdeményezések jellemezték, mint a Szovjetunió egyoldalú kötelezettségvállalása, hogy elsőként nem alkalmaz nukleáris fegyvert; az a javaslat, hogy a Varsói Szerződés és az Észak-atlanti Szerződés Szervezete kössön nemzetközi jogi érvényű szerződést, amelyben kölcsönösen lemondanának a katonai erő alkalmazásáról; az űrfegyverkezés megakadályozásáról szóló tárgyalások lehetőségének felvetése; a katonai költségvetések csökkentése; atomfegyvermentes övezetek létrehozása, és még hosszan lehetne sorolni. A szocialista országok nem engedhetik meg a katonai egyensúly megbontását, miközben céljuk a katonai szembenállás mértékének, a fegyverzetek szintjének korlátozása és csökkentése, a különböző társadalmi rendszerű országok közötti kölcsönösen előnyös együttműködés feltételeinek biztosítása.

A tőkés világ józan, reálisan gondolkodó politikai tényezői is felléptek a nemzetközi feszültség mérséklése érdekében. Ismételten bebizonyosodott, hogy Nyugat-Európa földrajzi helyzeténél, gazdasági érdekeinél fogva alapvetően érdekelt a stabil nemzetközi kapcsolatok, az enyhülés, a kelet–nyugati együttműködés megőrzésében. Kétségtelen, hogy a feszültségek kiéleződéséért felelősség terheli azon országok kormányait is, amelyek az új amerikai rakétákat befogadták. Ennek ellenére úgy értékelhető, hogy az egyes nyugat-európai államok képesek voltak bizonyos mértékig mérséklően hatni a konfrontációs politikára. Ebben szerepet játszott a fejlett tőkés országokban a háborús veszély ellenében tömegméretűvé vált tiltakozási hullám, a békemozgalom nagyarányú fellendülése is.

Nagyon fontos eredménynek tartjuk, hogy a feszültebb időszakban is sikerült megőrizni a kelet–nyugati együttműködésnek az enyhülés időszakában kialakult intézményeit és megállapodásait. A korábbinál bonyolultabb nemzetközi helyzetben is eredményesen fejezte be munkáját a madridi kon-

ferencia, ami azt példázza, hogy a közös politikai akarat megléte esetén van lehetőség a megegyezésre. A Madridban elhatározott európai bizalom- és biztonságerősítő, valamint leszerelési kérdésekkel foglalkozó konferencia ez év elején (1984) már megkezdte munkáját Stockholmban. Nem szenvedtek helyrehozhatatlan károkat a szocialista országok és Nyugat-Európa kétoldalú kapcsolatai sem. Mindezt egybevetve úgy véljük, joggal állítható: a feszültségek növekedésének ellenére megvannak a lehetőségek az enyhülés továbbfolytatására.

A magyar párt és kormány nemzetközi tevékenységében ebben az időszakban is arra törekedett, hogy a szocialista országok összehangolt külpolitikájának közös céljaival összhangban, nemzeti érdekeinknek megfelelően fenntartsa a párbeszédet, a kölcsönösen előnyös együttműködést a tőkés országokkal, a béke és az enyhülés megőrzésében érdekelt minden erővel. Külpolitikánk a rendelkezésre álló lehetőségekkel és eszközökkel igyekezett megakadályozni a nemzetközi légkör további romlását, illetve elősegíteni a kapcsolatok javítására irányuló törekvéseket.

Hazánk, a többi szocialista országgal vállvetve az elmúlt időszakban is síkraszállt a helyi háborús válsággócok, az érintett térségek országai, népei érdekeinek megfelelő politikai eszközökkel történő megszüntetéséért. Internacionalista szolidaritást vállalunk a társadalmi fejlődés szocialista orientációjú útját választó, a tényleges nemzeti függetlenség megteremtéséért küzdő népekkel. Politikai, erkölcsi és lehetőségeinknek megfelelően anyagi támogatást nyújtunk a tekintélyuralmi, népelnyomó rezsimek ellen küzdő hazafias erőknek és mozgalmaknak.

(...) A nemzetközi kommunista és munkásmozgalom korunk meghatározó politikai ereje, amelynek befolyása, szervezeti ereje, tömegbázisa erősödik. Mozgalmunk sikerének továbbra is az az alapja, hogy a kommunista pártok tudományos világnézetük, a marxizmus–leninizmus alapján képesek politikájukat a megváltozott körülményekkel összhangban

alakítani, és szervezettségük alkalmassá teszi őket a hatékony fellépésre.

A szocialista országok testvérpártjai a feszült nemzetközi helyzetben a társadalom fejlődése során felmerülő újfajta feladatokat megoldva vezetik a szocialista építést. Mindez még fokozottabban igényli a létező szocializmus, a testvérpártok tapasztalatainak tanulmányozását, országaink, pártjaink összefogásának, együttműködésének erősítését. Véleményünk szerint a szocializmus építése során mindig egyaránt gondosan mérlegelni kell a közös törvényszerűségeket és az egyes országok sajátos körülményeit. Objektív tény az is, hogy az egyes régiók népeinek közös történelméből, kultúrájuk egymásra hatásából, összevethető adottságaiból eredően a szocializmus legáltalánosabb vonásain túl további hasonló feltételek jöhetnek létre, amelyek hasonló megoldásokat tehetnek szükségessé.

A szocializmus és a béke szempontjából kiemelt jelentőséget tulajdonítunk annak, hogy a lengyel nép a Lengyel Egyesült Munkáspárt vezetésével eredményesen küzdi le a válság következményeit, és az ország a nehézségek ellenére sikeresen halad előre a szocialista megújulás útján. A lengyel testvérpárt ezzel nemcsak Lengyelország és a szocialista országok népeinek, de a világbéke ügyének is nagy szolgálatot tesz.

Megítélésünk szerint a fejlett tőkés országokban is módosultak testvérpártjaink tevékenységének feltételei. Az egyes országokat eltérő módon érintő, immár mintegy tíz éve tartó tőkés gazdasági válság következményei alapvetően a dolgozó rétegeket sújtották. Növekedett az infláció, romlott az életszínvonal, tartóssá vált a nagyarányú munkanélküliség. Ugyanakkor azt tapasztaljuk, hogy a tőkés társadalom még számottevő tartalékokkal rendelkezik. A válság körülményei között is felgyorsult a műszaki-tudományos fejlődés, a termelékenység növekedése messze ható következményekkel járt. A polgári demokrácia éles osztályharcban született intézményei pedig a növekvő elégedetlenség ellenére is elejét tudták venni a társadalmi ellentétek olyan mértékű kiéleződésének,

ami a tőkés rend alapjait veszélyeztette volna. Olyan körülmények között, amikor a szocialista átalakulás nincs közvetlenül napirenden, a kommunisták egyszerre képviselik a dolgozók érdekeit, védik jogaikat a napi politikai küzdelemben, vizsgálják az általuk felvázolt és a létező szocializmus sajátos jegyeit, a szocializmushoz vezető utat.

A fejlődő országok ma jórészt a világ súlyos gondokkal küszködő régióit jelentik. A gyarmati rendszer megszűnése, a politikai önállóság megszerzése után a küzdelem a tényleges gazdasági és politikai szuverenitás megszerzéséért, a gyarmati korszakból örökölt elmaradottság és következményei felszámolásáért, az egyenjogú nemzetközi kapcsolatok kialakításáért folyik. A fejlődés útjának megválasztása az osztály-, réteg- és csoportérdekek éles ellentéteit hozza napvilágra, miközben a törzsi, etnikai, vallási ellentmondásokkal átszőtt társadalmakban a nemzetté válás folyamatának nehézségeivel is meg kell küzdeni. A társadalmi haladás legkövetkezetesebb erejét képviselő testvérpártjaink nehéz feltételek között küzdenek, nem egy közülük illegalitásban van, vagy éppen fegyverrel harcol.

A nemzetközi kommunista és munkásmozgalom pártjai összességében tehát eltérő feltételek között tevékenykednek, miközben általában és konkrétan összetett, új kérdések kerülnek napirendre. A pártok ma politikájukat önállóan, a közös törvényszerűségek alapján országaik hagyományaival, adottságaival és követelményeivel összhangban alakítják. Természetesnek tartjuk, hogy eltérő feltételek között eltérő válaszok születnek akár olyan nagy horderejű problémák elemzése során is, mint egy majdani szocialista társadalom konkrét képe, vagy a szocializmushoz vezető utak. Az is előfordul, hogy országaik vagy egy-egy régió sajátos érdekeiből adódóan a pártok bizonyos nemzetközi kérdéseket eltérően ítélnek meg. De sohasem téveszthetik szem elől, hogy korunk átmenetet jelent a kapitalizmusból a szocializmusba, és e történelmi folyamat fő ereje a Szovjetunió és a szocialista világrendszer, valamint a nemzetközi munkásmozgalom.

A mozgalom egységének alapját a közös eszme és a legfontosabb célok azonossága mellett véleményünk szerint ma a pártok általános közös törekvései jelentik. Ilyennek tekintjük mindenekelőtt a világháború veszélyének elhárítását, a béke megőrzését, a társadalmi haladást és a nemzeti függetlenségért, a szocialista célokért folytatott küzdelmet, az imperializmus elleni harcot. A küzdelemnek azonban nélkülözhetetlen nemzetközi feltétele az összefogás, amely megsokszorozza pártjaink erejét. Ezért tartjuk elengedhetetlennek a rendszeres két- és többoldalú találkozókat, egymás tapasztalatainak megismerését, a közös céljaink megvalósítását szolgáló együttműködés és szolidaritás erősítését.

Az ellentmondások, a viták a marxista dialektika törvényei szerint a fejlődés szükségszerű velejárói. Az MSZMP nagy fontosságot tulajdonít annak, hogy az egyes pártok az eltérő nézeteiket rugalmas, elvszerű módon és pártszerű keretek között vitassák meg úgy, hogy ez segítse az összefogást, és alkotó módon gyarapítsa tudományos világnézetünket, a marxizmus–leninizmust. Úgy tartjuk, hogy az általánosan elfogadott alapelvektől eltérő, a más pártok eredményeit lebecsülő, vagy a saját álláspontot másokon számon kérő nézetek szükségtelen feszültségeket okoznak a pártok egymás közötti viszonyában, és gyengítik a közös fellépés erejét korunk alapvető kérdéseiben. Pártunk elismeri az alkotó útkeresés jogosságát, és a marxizmus–leninizmus, az internacionalista szolidaritás elveit, a mozgalom egységének ügyét szem előtt tartva vesz részt a vitákban.

Véleményünk szerint a *Béke és Szocializmus* című folyóirat alapvetően megfelelt elvárásainknak, a maga sajátos eszközeivel hozzájárult a marxizmus–leninizmus nemzetközi terjesztéséhez, a kommunista pártok tapasztalatainak ismertetéséhez, segítette a felmerülő új kérdések elemzését, a nemzetközi ideológiai harcban való aktív részvételünket. Úgy látjuk, hogy a szerkesztőbizottság és a szerkesztőségi tanács

beszámolója tükrözi az elmúlt három évben végzett munkát, ezért azt a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága nevében elfogadjuk. Alapvetően egyetértünk a beszámolóban megfogalmazott feladatokkal is.

Mi is a továbblépés feltételének tartjuk azt a beszámolóban megfogalmazott megállapítást, hogy a „folyóirat további fejlődése a pártokkal kiépített kapcsolatok állandó és mindenre kiterjedő erősítését, a munka internacionalista, demokratikus elveinek és normáinak következetes elmélyítését, szervezeti formáinak tökéletesítését követeli meg".

Napjainkban a forradalmi munkásmozgalom máig érvényes, értékes és iránymutató történelmi tapasztalatai az eltérő körülmények között folytatott harc sokrétű tanulságaival is kiegészülnek. Véleményünk szerint a *Béke és Szocializmus*nak fokozottan segítenie kell abban, hogy a felmerülő új elméleti kérdésekre sokoldalúan megalapozott, a marxista–leninista elveken nyugvó és a gyakorlat által is igazolható válaszok szülessenek. Érzékelhető volt, hogy az elmúlt időszakban a lap törekedett erre. Tovább emelné azonban a folyóirat színvonalát, ha benne a jövőben még jobban tükröződnének a kommunista pártok munkájának különböző körülményei, sajátosságai, és ebből adódóan eltérő, akár egymásnak ellentmondó tapasztalatai. Nagyobb hangsúlyt kellene helyezni a pártok gyakorlati tapasztalatainak bemutatására, a szocialista építés – elméleti és gyakorlati szempontból egyaránt fontos – új vonásainak mélyebb és árnyaltabb elemzésére, a konkrét tanulságok általánosítására. Mindez jelentősen segítené a napjaink kommunista és munkásmozgalmában zajló folyamatok valósághű bemutatását, és a folyóirat ily módon még inkább a marxizmus–leninizmus alkotó továbbfejlesztését szolgáló, a kölcsönös tiszteleten és megbecsülésen alapuló elvtársi viták közös fórumává válhatna.

E jelentős feladatok megvalósításához nyilvánvalóan sokrétű, hatékony munkaformákat kell kialakítani. Ezért mi nagy fontosságot tulajdonítunk a lap publikációs tevékenységét jól

kiegészítő elméleti tanácskozásoknak is, amelyeket a szerkesztőség az egyes pártokkal közösen szervez. A különböző témákban rendezett kötetlen, nyílt véleménycsere, az elvtársi szellemű vita sok hasznos tapasztalattal gazdagíthatja a résztvevőket. Ilyen jellegű tanácskozásokat Magyarországon is rendeztünk, és vizsgáljuk annak lehetőségét, hogy a jövőben miként folytathatjuk ezt a gyakorlatot.

Egyetértünk azzal, hogy a szerkesztőség kollektívája az 1981-es közleményben megfogalmazott „egyenlőség és együttműködés szellemében" dolgozott. Helyesnek tartjuk, hogy a felmerült kérdéseket közösen, a marxizmus–leninizmus szellemében, a különböző véleményeket szem előtt tartva oldják meg. A munka további javítása érdekében lényeges az eddigi erőfeszítések folytatása, a szerkesztőségi tanács szerepének növelése, a szerkesztőbizottság, a regionális és a problémafeltáró bizottságok munkája hatékonyságának javítása. Saját tapasztalatunkból is tudjuk, hogy állandó feladatot jelent az apparátus tevékenységének korszerűsítése.

A *Béke és Szocializmus* ugyanakkor csak a testvérpártok hatékony közreműködésével töltheti be feladatát. Az MSZMP a rendelkezésére álló politikai, ideológiai és anyagi eszközökkel a jövőben is támogatja a folyóirat tevékenységét.

Természetes, hogy a növekvő feladatok növekvő költségekkel járnak. Úgy tartjuk helyesnek, hogy minden párt a saját lehetőségeivel összhangban, arányosan járuljon hozzá a folyóirat munkájának anyagi támogatásához. Az elmúlt években pártunk is ennek megfelelően növelte a maga hozzájárulását. Meggyőződésünk azonban, hogy mint mindenütt, közös folyóiratunk esetében is lehetőség nyílik a rendelkezésre álló anyagi eszközök hatékonyabb felhasználására, a takarékosságra.

Kedves elvtársak!
A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága és küldöttségünk nevében további eredményes munkát kívánok

a tanácsülés minden résztvevőjének, a szerkesztőség kollektívájának közös ügyünk és feladatunk, a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom egységének, internacionalista összefogásának erősítésében.

Felszólalás a *Béke és Szocializmus* című folyóirattal foglalkozó tanácskozáson.
Prága, 1984. december 4–6.

RÁDIÓBESZÉDEK ÉS INTERJÚK

A legtöbb ember azt hiszi, hogy egy államnak nagynak kell lennie ahhoz, hogy boldog legyen; de még ha igazuk is van, nincs fogalmuk arról, mi egy nagy és mi egy kis állam . . .

ARISZTOTELÉSZ, i. e. 322

A világot, amelyben utánunk gyermekeink és unokáink élni fognak, és amely már kezd kirajzolódni előttünk, nehéz elképzelni magunknak kommunista vonások nélkül, vagyis a földi javak közös tulajdonjogának elve nélkül, az osztálykülönbségek következetes eltörlése nélkül, a munkához való jog nélkül és a kötelezettség nélkül, hogy a köz számára dolgozzunk.

THOMAS MANN, 1946

Beszélgetés a Szovjetunióról, a magyar—szovjet kapcsolatokról

VÉRTES ÉVA RÁDIÓINTERJÚJA

V. É.: A hírekből már tudjuk, hogy szovjet–magyar csúcstalálkozó lesz Moszkvában. Az esemény alatt és után jelentőségének megfelelően foglalkozik majd vele a mi sajtónk is; természetesen ebbe magunkat, a Rádiót is beleértem. Ezúttal azonban némiképp elébe megyünk, hiszen a hír bejelentésének ténye önmaga kínál jó néhány gondolatot. A két ország kapcsolatrendszeréről, a szubjektum szerepéről a diplomáciában, nemzetközi politikai és gazdasági érdekeink milyenségéről és sorolnám tovább is, de felesleges. Hiszen éppen ezért ülünk itt, a 12-es stúdió kerekasztalánál, hogy ezekről a témákról beszélgessünk.

Nos, szeretnénk választ kapni arra a kérdésre, amelyet a magas szintű találkozókkal összefüggésben gyakran felteszünk magunkban mi is, vagyis mindazok, akik számára ezek a megbeszélések valahol ott érnek véget, ahol a fényképészek, a tévéoperatőrök, a tudósítók kimennek a teremből és a két küldöttség magára marad, megkezdi a dolgát. Egyszóval, hogy néz ki a gyakorlatban egy ilyen csúcstalálkozó?

Sz. M.: Ezzel a kérdéssel kapcsolatban talán célszerű arra utalni és tájékoztatni a kedves rádióhallgatókat, hogy a párt- és kormányküldöttségek látogatásai viszonylag új formát jelentenek a nemzetközi kapcsolatokban, hiszen ezt a formát a diplomáciában csak a szocialista országok alkalmazzák. Ilyen értelemben ennek a formának nincs nagy történelmi múltja. Ez az egyik dolog, amire szeretnék utalni. A másik dolog az, hogy a párt- és kormányküldöttségeket a testvérpártok központi bizottságainak első titkárai, főtitkárai veze-

tik; s rendszerint a delegáció tagja még a kormányfő és jelen vannak más párt- és állami tisztségviselők. Tehát tulajdonképpen szocialista viszonylatban ez a legmagasabb érintkezési forma, ami a diplomáciai kapcsolatok szintjét illeti, és ezek a találkozók nagyon fontos szerepet töltenek be a szocialista országok kapcsolataiban.

Konkrétabban válaszolva a kérdésre: ezek a legmagasabb szintű hivatalos érintkezések általános értelemben erősítik a két ország, a két párt együttműködését, népeink barátságát, de a megbeszélések eredményei nagyon is konkrétan hatnak a kapcsolatok különböző területeire, évekre meghatározzák azok fejlődését. Ezeken a találkozókon érdemi véleménycsere, eszmecsere folyik, és a felek kölcsönösen tájékoztatják egymást országaik fejlődéséről, a kétoldalú kapcsolatok alakulásáról és a nemzetközi élet időszerű kérdéseiről. Bizonyos lépéseket összehangolnak, egyeztetnek. Az ilyen találkozók sohasem formálisak, bár azoknak, akik a találkozókról kiadott közlemények olvasásában és értelmezésében nem elég járatosak, lehetnek ilyen érzéseik. Valami ilyesmit éreztem ki az ön kérdéséből. De mi is szokott elhangzani? A kölcsönös tájékoztatáson túl áttekintik a politika, az együttműködés legfontosabb kérdéseit s hosszabb távra, néhány évre előre meghatározzák a tennivalókat. Ezek a látogatások rendkívül fontosak és azokon nemcsak az eredményekről esik szó, hanem a gondokról, a nehézségekről is. És fontos érdekegyeztetés történik. Mi arra törekszünk, és a Szovjetunióba látogató párt- és kormányküldöttségünknek egyik törekvése, hogy lehetőleg mentesítsük ezeket a látogatásokat a formalitásoktól, bizonyos értelemben az egyszerűsítés érdekében újítsunk, és minél több idő jusson az érdemi eszmecserére, a kölcsönös tájékoztatásra és a feladatok, az együttműködés legfontosabb céljainak a meghatározására.

V. É.: Azt érti ezen, hogy a rendelkezésre álló idő java részét a tárgyalásokkal töltsék, ne pedig ceremoniális eseményekkel?

Sz. M.: Úgy van. Évekkel ezelőtt egy-egy párt- és kormány-

küldöttség látogatása hosszú ideig tartott: egy hétig, vagy akár tíz napig is; és a legkülönbözőbb protokolláris rendezvényektől kezdve magában foglalta az országjárást is. Ma már, a felgyorsult nemzetközi életben erre nincs idő. És nem is szükséges. Ma az együttműködésnek és a kapcsolatoknak olyan fejlettségi stádiumában vagyunk, amikor a formalitásoktól mentesen, egyből, vagy gyorsan az érdemi tárgyalásokra lehet áttérni.

V. É.: Említette, hogy mostanában ezek a látogatások rövidebbek a több évvel ezelőttiekhez képest. Éppen ez ébreszti az emberben azt a kérdést, hogy vajon mennyire előkészített egy-egy legfelsőbb szintű találkozó. Tudniillik az ember hajlamos azt hinni, főként a rövid időtartamú megbeszéléseknél, hogy a szakértők már jóval korábban minden lényeges témát kidolgoztak, a vezetőknek csak az aláírás marad hátra, a formális szentesítés. Valóban így van ez?

Sz. M.: Kétségtelen, hogy alapos előkészítő munka előzi meg az ilyen látogatásokat. A szakértők már hónapokkal a látogatás előtt megkezdik az érdemi előkészítő munkát. A magyar szakértők és a szovjet szakértők egyaránt. Majd ezt a munkát fokozatosan a vezetők veszik kézbe, így az előkészítő munka eljut egészen a küldöttségvezetőkig, tehát a Magyar Szocialista Munkáspárt első titkáráig, illetve az SZKP KB főtitkáráig. Tehát ők korántsem maradnak ki ebből a hatalmas munkából, mert nem arról van szó, hogy csak kézjegyükkel szentesítik a végeredményt. Igen intenzíven részt vesznek maguk is az előkészítésben, illetve az egész tárgyalássorozat lebonyolításában.

V. É.: Általában beszéltünk a szovjet–magyar párt- és kormányküldöttségek találkozóiról. Most azt szeretném megkérdezni, hogy az ilyen találkozókon mennyi szerep jut a szubjektumnak, a személyes kontaktusnak? Konkrétan: a soron következő Kádár–Andropov-találkozón mennyire ismeri egymást a két vezető?

Sz. M.: Igen, ez a kérdés manapság elég gyakran fölmerül, mind a barátainkkal, mind a nyugatiakkal való megbeszélé-

seken. Két ország viszonyát természetesen döntően az objektív körülmények alakítják, így például a mi esetünkben a társadalmi berendezkedés azonossága, az ország földrajzi fekvése, gazdasági helyzete és így tovább. Vagy megemlítenék egy régi igazságot, hogy embernek, országnak egyaránt fontos, hogy milyen a szomszédja. Nekünk a Szovjetunió, a szocialista világhatalom szövetségesünk és egyben szomszédunk. Az objektív tényezők között nagyon fontos szerepet játszik továbbá az érdekek egybeesése vagy különbözősége. De tagadhatatlan, hogy nagy hatása van az olyan szubjektív tényezőknek, mint a vezető pártok stílusa, az első számú vezetők személyisége, s ezzel összefüggésben a közöttük levő személyes viszony. A legfelsőbb szintű személyes kontaktusok általában nagy szerepet játszanak a diplomáciai életben, Keleten és Nyugaton egyaránt. Kádár János és Jurij Andropov esetében pedig arról van szó, hogy régóta és jól ismerik egymást. Kapcsolatuk igen nehéz időkben alakult ki és vált szorossá. Jurij Andropov az 1956-os magyarországi tragikus események idején a Szovjetunió budapesti nagykövete volt és jelen volt a konszolidáció első lépéseinél is. Akkor alakult ki tehát a kapcsolat, de ez a személyes kontaktus folyamatosan és rendszeresen fennmaradt, akkor is, amikor már Jurij Andropov újra otthon, a Szovjetunióban, különböző magas párt- és állami tisztségekben dolgozott. Ezzel összefüggésben meg kell jegyeznem, hogy Kádár Jánosnak nagyon jó személyes kapcsolata volt Nyikita Hruscsovval és Leonyid Brezsnyevvel is. Mégis – személyes tapasztalataim és benyomásaim alapján – úgy gondolom, hogy van valami igen közeli vonás Kádár János és Jurij Andropov között; illetve hasonlóság a stílusban, az emberi felfogásukban és mentalitásukban, amely a folyamatos párbeszédet kialakította és fenntartotta közöttük. Nos, ebben az összefüggésben rendkívül fontos ez a jó, személyes ismeretség, kölcsönös megértés, és úgy gondolom, hogy ez alkalommal is, a magyar párt- és kormányküldöttség látogatása idején fontos szerepet fog játszani.

V. É.: Ön hivatkozott itt személyes tapasztalataira. Azt

hiszem, meg kell említenem, mert talán nem minden hallgatónk tudja, hogy ön a közelmúltig, hosszú éveken át a Magyar Népköztársaság nagykövete volt a Szovjetunióban. Nos, a szovjet–magyar találkozóknak már nagy hagyománya van, ami természetesen nem választható el a két ország kapcsolataitól, sőt, egyenesen következik abból, vagy úgy is fogalmazhatnék, hogy azt tükrözi.

Sz. M.: A magyar–szovjet kapcsolatok fejlődésében három fordulópont volt. Talán egy kis történelmi visszapillantásra van szükség. A magyar történelemnek, Magyarország nemzetközi kapcsolatainak egyik sajátossága, hogy a szomszédos Oroszországhoz fűződő viszony nem volt meghatározó a történelmünk folyamán, népeink csak ritkán és rövid időkre kerültek kapcsolatba. Fordulópontot hozott azonban a forradalmi munkásmozgalom fejlődése, az 1917-es nagy októberi szocialista forradalom hatása a magyar munkásmozgalomra, a százezer magyar internacionalista harca a fiatal szovjethatalom védelméért, a Magyar Tanácsköztársaság nemzetközi hatása, amely, ha rövid időre is, de valamelyest könnyített Szovjet-Oroszország helyzetén. Tehát az első világháborút követő forradalmi fellendülés éveiben népeink gyorsan egymásra találtak szinte történelmi előzmények, legalábbis nagyobb hagyományok nélkül. A második fordulópontot 1945 tavasza jelentette, az, hogy a Szovjetunió hadserege felszabadította népünket a fasiszta elnyomás alól, népünk visszanyerte függetlenségét és a népi demokratikus fejlődés, illetve a szocialista fejlődés útjára lépett. Ebben a Szovjetuniónak óriási szerepe volt. A harmadik fordulópontot 1956 hozta, amikor tulajdonképpen az SZKP XX. kongresszusának szellemében új alapokra helyeződtek a szocialista országok közötti kapcsolatok. A magyarországi ellenforradalomból is le kellett vonni a tanulságokat. A Szovjetunióban is elemezték abban az időben a szocialista országokhoz fűződő kapcsolatokat, és például az 1956. október 30-án közzétett szovjet kormánynyilatkozat szellemében, a lenini normákat megújítva és a fejlődés sodrába állítva, tulajdonképpen megújultak a kap-

csolataink. Ehhez még hozzáfűzném azt, hogy 1956 lezárta azt a kezdeti szakaszt, amelyben a felbecsülhetetlen értékű szovjet politikai, erkölcsi, anyagi segítség és tapasztalatátadás mellett – részben kikerülhetetlenül, részben azonban szubjektív hibák folytán – bizonyos egyoldalúság jelentkezett a kapcsolatokban is; nemcsak az egyes szocialista országok belső építőmunkájában, hanem a közöttük fennálló kapcsolatokban is. Azóta hazánk és a Szovjetunió viszonyát, kapcsolatait mindinkább a lenini elvek alkalmazása jellemezte, az érdekek kölcsönös figyelembevétele, az egyenlőség, a kölcsönös megértés és tisztelet. Ez ma már egymás tapasztalatainak megismerésére és lehetséges alkalmazására is igaz, tehát már itt sincs egyirányúság, hiszen az elmúlt évtizedek során néhány területen mi is kialakítottunk olyan megoldásokat, szert tettünk olyan tapasztalatokra, amelyekre szovjet barátaink és más szocialista barátaink is felfigyeltek. Vázlatosan ez a történelmi kerete a magyar–szovjet kapcsolatoknak. Azt még hozzáfűzném ehhez, hogy természetesen vannak jelentős objektív különbségek is a két ország között. Ezek a különbségek azonban nem zavarják az együttműködésünket, hanem a különböző feltételek figyelembevételével tulajdonképpen kiegészítjük egymást. Röviden szólva: a Szovjetunióhoz fűződő szövetségünk, barátságunk Magyarország nemzeti érdeke, hiszen hazánk függetlenségének, társadalmi fejlődésének ez a fő nemzetközi támasza.

V. É.: Végezetül áttérhetünk a találkozó várható másik nagy kérdéskomplexumára, a nemzetközi politikára, a nemzetközi helyzet kölcsönös megítélésére. Én azt hiszem, hogyha valahol beszélhetünk érdekazonosságról, akkor ez is az a terület.

Sz. M.: Úgy van. A Szovjetuniónak is, Magyarországnak is az a legfontosabb külpolitikai feladata, hogy minden erejével és lehetőségével hozzájáruljon a világ békéjének megőrzéséhez. Tehát konkrét lépésekkel segítse elő a leszerelést, a fegyverzetcsökkentést. Általában: az enyhülés eredményeinek megőrzését és olyan légkör kialakítását a világban, amely a

bizalomra, az egyenlő biztonság elvére épül, hogy megmentsük az emberiséget a világméretű pusztulástól. Hiszen ma, a korábbi történelmi korszaktól eltérően a békés egymás mellett élésnek nincs más ésszerű alternatívája.

V. É.: Azt hiszem, az nyílt titok a hallgatóink előtt is, legalábbis mi sohasem csináltunk titkot belőle, hogy a szocialista országok külpolitikája egyeztetett. Ezen belül, egészen biztos, hogy vannak olyan témák, amelyek, hogy úgy mondjam, nem egyforma megközelítésben jelentkeznek a különböző súlycsoportú szocialista országok szemszögéből.

Sz. M.: Természetesen, ez így van. A Szovjetunió vezető világhatalom, mások a lehetőségei és eszközei, mint a kis Magyarországnak. Miben jelentkezhet ez például? A Szovjetunió nukleáris hatalom és elsősorban a Szovjetunió erejének köszönhető, hogy kialakult a hadászati erőegyensúly a nemzetközi színtéren. Tehát ma a béke és biztonság megőrzésének fő garanciája a Szovjetunió, a szocialista világ ereje, és ez az említett vívmány: a katonai erőegyensúly. Elsősorban a Szovjetunió képes garantálni, hogy a szélsőséges imperialista köröknek ne sikerüljön megbontani ezt az erőegyensúlyt. Ez tehát már világpolitikai, stratégiai feladat. Ebben persze közrejátszik, bizonyos szerepet játszik a Magyar Népköztársaság is mint a Varsói Szerződés tagállama. Mi azonban inkább más területeken tudunk a közös ügynek hasznára lenni. Mi, úgy véljük, hogy képesek vagyunk a helsinki folyamatot elősegíteni, annak vívmányait megőrizni, illetve hozzájárulni az eredmények megőrzéséhez és újabb lépéseket tenni előre. Minden országnak vannak bizonyos hagyományai.

V. É.: És hagyományos kapcsolatai.

Sz. M.: Úgy van, és nem véletlen az például, hogy a Magyar Népköztársaság és Ausztria kapcsolatai a békés egymás mellett élés elvének példáját adják. Hiszen ez is sok tekintetben hagyományokkal függ össze, és természetesen a Magyar Népköztársaság, illetve Ausztria mai politikájával. Ezenkívül közismert, hogy Magyarország nyitott ország. Mi rá vagyunk utalva a nemzetközi munkamegosztásra. Tehát természetsze-

rűleg a kontaktusok hívei vagyunk. Úgy gondoljuk, hogy minden körülmények között a párbeszédre, a tárgyalásokra, a kontaktusokra kell törekednünk, ezzel tudjuk elősegíteni a közös ügyet. És miután a Magyar Népköztársaságnak jó a neve a világban – és ez elsősorban kiegyensúlyozott belső helyzetünkkel függ össze –, természetes dolog, hogy lehetőségünk van arra, hogy a nemzetközi színtéren pozitív szerepet töltsünk be. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy miközben domináló szerepet játszanak a nemzetközi színtéren a vezető nagyhatalmak, mindenekelőtt a Szovjetunió és az Egyesült Államok, érdekes módon nő a kis országok szerepe is a nemzetközi kapcsolatokban. Mi egy irányba haladunk a Szovjetunióval és a különbségek ellenére minket az azonosság köt össze.

Elhangzott a Kossuth Rádióban,
1983. július 13-án.

Hűen Október eszméihez

ÜNNEPI RÁDIÓ ÉS TELEVÍZIÓS BESZÉD A NAGY OKTÓBERI SZOCIALISTA FORRADALOM 67. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL

Az emberiség történelmében új korszakot nyitó nagy októberi szocialista forradalomra emlékezünk győzelmének 67. évfordulóján. November hetedike nem csupán a világ első szocialista állama, a Szovjetunió nemzeti ünnepe. Ezen a napon a társadalmi haladás hívei szerte a világon tisztelettel adóznak az első győztes proletárforradalom emlékének. Ám az évforduló megünneplése az akkori sorsfordító napok történelmi jelentőségének fényében sokkal többet jelent, mint megemlékezést. Az ünnep alkalmat ad máig ható tanulságok felidézésére, a megtett út nemzetközi érvényű tapasztalatainak összegzésére és az október örökségéből következő mai tennivalóink megfogalmazására.

Az októberi forradalom győzelme a gyakorlatban bizonyította, hogy a marxizmus–leninizmus eszméi, tanításai valóra válthatók. Igazolta, hogy a munkásosztály képes eleget tenni történelmi küldetésének, gyökeresen meg tudja változtatni a kizsákmányoló, a haladást gúzsba kötő társadalmi viszonyokat. Máig ható tanulsága, hogy a forradalmi átalakulást, az új társadalom építését csak olyan élcsapat vezetheti, amely a konkrét körülményekre tudja alkalmazni a tudományos világnézet elméleti tételeit, és amely nemcsak elnyerni, de megtartani is képes a tömegek bizalmát, cselekvő támogatását.

A forradalom győzelme óta a szocializmus ellenfelei számtalanszor jósolták az új rend bukását. Napjainkban is vannak olyanok, akik vágyaikat megfogalmazva szeretnék átmeneti jelenségnek tekinteni a marxizmus–leninizmus el-

méletére alapozott társadalmi viszonyokat. A Szovjetunió által megtett út történelmi íve azonban minden érvnél kézzelfoghatóbban bizonyítja a szocialista eszme és gyakorlat életerejét, megújulási képességét. Hatvanhét esztendő a világtörténelem mércéjével mérve igen rövid idő, mindössze három emberöltő alkotó tevékenységét foglalja magában. De ezalatt többet változott az egykori elmaradott cári Oroszországban élő, kegyetlenül kizsákmányolt népek, nemzetiségek sorsa, mint korábban évszázadok alatt.

Lenin a múlt század végén így fogalmazott: „Adjatok nekünk egy forradalmárokból álló szervezetet, s kifordítjuk a sarkából Oroszországot." A forradalom győzelmét követően, a megoldásra váró hatalmas feladatokról szólva egy ízben Nyekraszovnak, a nagy orosz költőnek azokra a soraira emlékeztetett, amelyekben egyaránt tükröződik a haza sorsa feletti fájdalom és a haza erejébe vetett szenvedélyes hit: „Te, ki szegény is vagy, ó be dúsgazdag vagy, te, ki hatalmas vagy, ó be erőtlen vagy – anyánk, Oroszország!" A bolsevikok eltökélt szándéka – hangoztatta Lenin –, hogy „bármi áron is elérjük azt, hogy Oroszország ne legyen többé szegény és erőtlen, hanem a szó igazi értelmében hatalmassá és gazdaggá váljék". Az igazságos, emberhez méltó életet biztosító társadalom ígérete valóban mindaddig ismeretlen hajtóerőket, alkotókedvet szabadított fel, a történelemben példa nélkül állóan gyors fejlődést és átlalakulást tett lehetővé. A szovjet emberekben elválaszthatatlanul összefonódott a haza szeretete és a formálódó szocialista rendszerrel való belső azonosulás. Ez a kettős kötődés biztosította a Szovjetunió fennmaradását az évtizedekig nyomasztó túlerőben levő ellenfél szorításában. Csakis a szocialista haza sorsa iránti mély elkötelezettséggel lehetett elviselni az intervenció és a polgárháború, majd a hitlerista agresszió okozta mérhetetlen szenvedéseket, s ez tette lehetővé újból és újból az ország talpra állítását. Ma a hatalmas teljesítményekre képes népgazdaság, a világviszonylatban is élenjáró tudományos eredmények sora, a haladó hagyomá-

nyokat megőrző és továbbfejlesztő szocialista kultúra virágzása, az emberről való társadalmi gondoskodás mind magasabb foka bizonyítja, hogy milyen nagy erőt jelent, ha egy nép saját sorsának, történelmének formálójává válik.

A világ mai arculata elválaszthatatlan a nagy októberi szocialista forradalom győzelmének kisugárzásától, a Szovjetunió létrejöttének, fejlődésének és nemzetközi tevékenységének hatásától. A Szovjetuniónak döntő szerepe volt a fasizmus világuralmi terveinek meghiúsításában, ami egyben az emberi szabadság és méltóság, az egyetemes kultúra értékeinek védelmét is jelentette. A fasizmus felett aratott győzelem teremtette meg a nemzetközi feltételeket ahhoz, hogy Kelet-Európa és Délkelet-Ázsia népeinek egész sora maga választhassa meg társadalmi fejlődésének irányát, világrendszerré válhasson a szocializmus. A Szovjetunió, a szocialista közösség léte, példája és konkrét támogatása jelentős szerepet játszott a gyarmati rendszer felbomlásában, több mint száz független ország megszületésében.

Október szellemének továbbélését és térhódítását bizonyítja, hogy napjainkban ezen országok közül mind többen választják a társadalmi-gazdasági fejlődés szocialista irányzatú útját.

Az emberiség most újra kritikus szakaszát éli történelmének. Az imperializmus szélsőséges körei világuralmi terveik megvalósítása érdekében nyíltan katonai fölényre törekszenek, s a szocializmus, a haladás, a nemzeti függetlenség erőinek visszaszorítását, a társadalmi fejlődés folyamatának feltartóztatását állítják nemzetközi tevékenységük középpontjába. A fegyverkezési verseny fokozására és kiterjesztésére irányuló lépéseikkel az emberi civilizáció fennmaradását teszik kockára. Október forradalmi örökségét váltja valóra a Szovjetunió, a szocialista közösség azzal, hogy a mai feszült nemzetközi helyzetben erőfeszítéseit a világ békéjének megőrzésére, mindenekelőtt a fegyverkezés korlátozására, a vitás nemzetközi kérdések tárgyalások útján történő rendezésére összpontosítja. A Szovjetunió, amely

nemcsak példát mutatott a szocialista átalakuláshoz, de a fasizmus feletti győzelmével, majd az imperializmus katonai fölényének megtörésével világméretű tragédiától mentette meg az emberiséget, most a békét garantáló katonai egyensúly fenntartásával, a nemzetközi biztonság megszilárdításáért tett kezdeményezéseivel vállal ismét történelmi jelentőségű szerepet.

A kommunisták szilárdan hisznek abban, hogy a szocializmus képes a kapitalizmussal folytatott történelmi versenyben békés eszközökkel diadalmaskodni. Ezért meggyőződésünk, hogy napjainkban a szocialista társadalom eredményes építésén és a kapitalizmus meghaladásáért folytatott küzdelmen túl az eltérő társadalmi rendszerű országok békés egymás mellett élésének biztosítása, a normális államközi kapcsolatok fenntartásáért és bővítéséért tett kezdeményezések jelentik a világpolitikai realitásokkal összhangban álló, a forradalmi folyamat követelményeinek megfelelő magatartást.

A magyar forradalmi munkásmozgalom, a szocialista Magyarország építésének története és jelene, társadalmi viszonyaink jövőbeni fejlődése egyaránt elválaszthatatlan az októberi forradalom eszméitől, azok megvalósulásától. A fiatal szovjethatalom védelméért százezer magyar internacionalista is fegyvert fogott. A Magyarországi Tanácsköztársaságban a nagy októberi szocialista forradalom példája öltött testet. A fehérterror és a Horthy-rendszer éveiben a Szovjetunió nyújtott erkölcsi-politikai s gyakran életet is mentő támogatást a magyar kommunistáknak.

Hazánk felszabadítása teremtette meg a legalapvetőbb feltételét annak, hogy népünk szabadon választhassa meg a társadalmi fejlődés útját. A Szovjetunió léte és ereje jelenti ma is biztonságunk, nemzeti szuverenitásunk és szocialista fejlődésünk legfőbb nemzetközi támaszát.

Országainkat, pártjainkat, népeinket eltéphetetlen szálak kötik össze. Kapcsolatainkat a kölcsönös megbecsülés és

bizalom, egymás adottságainak és tapasztalatainak jó szándékú, figyelmes kezelése jellemzi. Internacionalista meggyőződésünk szerint cselekszünk, és népünk legalapvetőbb nemzeti érdekeit juttatjuk kifejezésre, amikor e barátság elmélyítésére, az élet minden területére kiterjedő együttműködésünk továbbfejlesztésére törekszünk. Az 1917 októberében megkezdődött történelmi fordulat általános törvényszerűségei a szocializmus eszméinek és gyakorlatának térnyerése nyomán ma a konkrét formák sokféleségében öltenek testet. Akkor vagyunk igazán hűek és méltóak a nagy októberi szocialista forradalom örökségéhez, ha a marxizmus–leninizmus tanításait alkotó módon alkalmazva válaszoljuk meg a gazdasági-társadalmi fejlődés új kérdéseit. Ha építőmunkánk hazai és nemzetközi feltételeinek módosulásait figyelembe véve, a szükségessé vált lépések megtételével nem késlekedve biztosítjuk, hogy szocialista rendszerünk a lehető legnagyobb mértékben segítse népünk alkotókészségének kibontakozását, anyagi és szellemi erőforrásaink legésszerűbb felhasználását. Ha a Szovjetunióval, a szocialista közösség országaival hű szövetségesként együtt haladva, a nemzeti és társadalmi felemelkedésükért küzdő népeket megbízható barátként támogatva és a más társadalmi rendszerű országok korrekt partnereként folytatjuk erőfeszítéseinket a világ békéjét fenyegető veszélyek elhárításáért. Ennek jegyében vetünk most számot az elmúlt öt esztendőben végzett munkánk eredményeivel és hiányosságaival, ebben a szellemben készülünk pártunk XIII. kongresszusára. Ezzel szolgáljuk egyidejűleg nemzeti céljainkat és a szocialista közösség, a nemzetközi munkásosztály közös ügyét, a nagy októberi szocialista forradalom örökségének valóra váltását.

Az ünnep alkalmából a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága, a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa és kormánya, a magyar kommunisták, egész népünk nevében tisztelettel köszöntöm a Szovjetunió Kommunista

Pártját, a testvéri szovjet népet. Szívből kívánom, hogy töretlenül haladjanak tovább a nagy októberi szocialista forradalom útján, érjenek el újabb eredményeket országuk építésében, a szocializmus és a béke világméretű ügye javára.

Elhangzott 1984. november 6-án
a Kossuth Rádióban és a Magyar Televízióban.
Forrás: *Népszabadság*, 1984 november 7.

Rádiónapló a magyar külpolitikáról

MŰSORVEZETŐ BERNÁT GYÖRGY ÉS VÉRTES ÉVA

V. É.: A Rádiónapló hagyománya, hogy minden év első adását a külpolitikának szenteli. Ezúttal is így lesz. Azzal a különbséggel, hogy szakítunk a korábbi évek megszokásával. Ma nem a nagyvilág eseményeit elemezzük, hanem azt, hogy hogyan valósul meg a nagyvilágban a Magyar Népköztársaság külpolitikája.

B. Gy.: A műsor vendége dr. Szűrös Mátyás, a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának titkára. Vele találkozhattak már a Rádióban és a Televízióban. Ismerősként köszönthetjük tehát. Mégis azoknak, akiknek nincs kezе ügyében a Ki kicsoda?, néhány tudnivaló Szűrös Mátyás életútjáról.

V. É.: 50 éves, Püspökladányban született; a moszkvai Nemzetközi Kapcsolatok Intézetében tanult; azután a Külügyminisztériumban dolgozott, különböző beosztásokban. Diplomataként kezdte pályafutását, meg is maradt a külügyi hivatásnál. 1951 óta párttag. Politikai munkatárs, majd osztályvezető-helyettes volt az MSZMP Központi Bizottságának Külügyi Osztályán. Nagykövetként képviselte Magyarországot Berlinben, később Moszkvában. 1978 óta tagja a Központi Bizottságnak. 1982-től a múlt év közepéig a Külügyi Osztály vezetője volt. 1983 júliusától pedig a Központi Bizottság titkára.

B. Gy.: Kihagytunk valami fontosat az életrajzból?

Sz. M.: Hát persze, még sok minden fontos dolog történt az életemben, de pályafutásom legfontosabb állomásait felsorolták.

V. É.: A szokásai felől érdeklődik egy hallgató, mégpedig régi hallgató. (. . .) Legalábbis egy szokása felől. Azt kérdi, hogy olvassa-e a hazai sajtót, vagy csak a hírügynökségi jelentésekre támaszkodik a tájékozódásában.

Sz. M.: Természetesen olvasom a napilapokat, a különböző folyóiratokat, közgazdasági lapokat, kulturális lapokat és így tovább. Ezek alapján is tájékozódom. Nem lenne elegendő csak a kivonatokkal megismerkedni.

V. É.: És talán nem is csak a külpolitikai oldakat olvassa.

Sz. M.: Természetesen nem. A művészetek is érdekelnek; a kultúra, a kulturális élet általában. A közgazdasági kérdések és minden, ami az ország életében fontos. Úgyhogy feltétlenül szükség van az újságok, folyóiratok olvasására.

B. Gy.: Hadd kérdezzek én magam is, igaz, néhány hallgatónk nevében. A kérdés talán furcsán hangzik: akkor, amikor a világ sorsáért alapvetően két nagyhatalom felelős – mert hiszen az ő viszonyuk szabja meg a fő irányokat –, nos, akkor egyáltalán van-e, lehet-e magyar külpolitika?

V. É.: Éppen ezzel kapcsolatban érdeklődnek az iránt is, hogy mennyire önálló ez a magyar külpolitika? Egyáltalán milyen tényezők befolyásolják külpolitikai önállóságunkat?

Sz. M.: Ez a kérdés valóban gyakran elhangzik. Hogy lehet-e önálló, rendelkezhet-e önálló arculattal a magyar külpolitika a mai világban? És én azt gondolom, hogy e kérdés mögött csak elvétve húzódik meg sanda szándék, például nacionalista irányultság. Sokan, amikor ezt kérdezik, ki is mondják, hogy ma, amikor két nagyhatalom: a Szovjetunió és az Amerikai Egyesült Államok döntő szerepet tölt be a világpolitikában, amikor szinte bipoláris világrendszer alakult ki (idézőjelbe tenném ezt, hogy „bipoláris világrendszer"), nemigen érvényesülhet önállóan az olyan kis ország, mint Magyarország szava. Talán nincs is lehetősége, hogy előrevigye a béke ügyét, hiszen a kis államoknak kö-

vetniük kell azt a vonalat, amelynek a nagyhatalmak céljai, szempontjai az útjelzői. Helyesen gondolkodnak azok, akik végül is megértik, hogy a politika az erők összeütközése, és nem csupán érvek küzdelme. Igaz, hogy ma a katonai erő egyre kevésbé hatékony eszköze a nemzeti politikának, de a politika mégis az erők ütközése folytán alakul. Úgy áll a dolog, hogy kétirányú folyamat játszódik le a nemzetközi színtéren. Miközben valóban domináló szerepet tölt be a két vezető nagyhatalom, egyidejűleg növekszik a kis és a közepes országok szerepe a kölcsönösen elfogadható, ésszerű kompromisszumok kialakításában, a bizalomépítő kelet–nyugati párbeszéd elősegítésében, bizonyos kezdeményezések kialakításában... Tehát a kis országok igenis képesek előrevinni a béke ügyét a nemzetközi színtéren. Ez persze nagyon globális megközelítése a kérdésnek. S az előbbi konklúzió vonatkozik persze más kis országokra is, például Hollandiára, Jugoszláviára vagy Algériára. Már ez a rövid felsorolás is mutatja, hogy az említett országoknak nemcsak egyszerűen önálló külpolitikai arculata van, hanem igenis sokkal többről van szó: önálló, független politikát folytatnak, aminek a lehetőségek és a realitások természetesen határt szabnak. Ehhez azonban hozzá kell tenni, hogy a mai világban egyetlen ország, még a leghatalmasabbak sem rendelkeznek abszolút mindenhatósággal. A nemzetközi kapcsolatokat egyre inkább átszövik a kölcsönös függőségi viszonyok, fokozódik az országok és a népek egymásrautaltsága. Persze nagyon sok tényező játszik szerepet a nemzetközi színtéren, ami hozzájárul egy-egy ország önálló arculatának a kialakításához vagy önálló politikai cselekvési lehetőségeinek a megteremtéséhez. Például a belső helyzet stabilitása, az ország tekintélye, történelmi múltja, kapcsolatrendszere, szövetségi rendszerén belüli szerepe, és így tovább. Úgy gondolom, hogy általánosságban ezt lehet mondani. És vannak még más lényeges szempontok is, például az, hogy a Magyar Népköztársaság külpolitikáját, nemzetközi tevékenységét fő elveiben és vonalaiban kétségtelenül a Magyar

Szocialista Munkáspárt, a magyar kormány hivatott meghatározni, kialakítani. Továbbá az, hogy az ország vezető testületei – nemzeti érdekeink szem előtt tartása mellett – természetesen messzemenően figyelembe veszik szövetségesi kötelezettségeinket, az ország teherbírását és adottságait, általában a nemzetközi realitásokat, a nemzetközi színtéren működő erők egyensúlyát, az adott helyezetben rejlő szükségszerűségeket és lehetőségeket. Ami az önállóságot illeti, tehát a legfontosabb az, hogy a magyar nép nemzeti programnak fogadta el a szocializmus felépítését. És ez a nemzeti egység a legfontosabb garanciája annak, hogy mi ennek képviseletére törekedve, önállóan gondolkodjunk, dolgozzuk ki a politikánkat és képviseljük azt a nemzetközi színtéren. A másik dolog pedig az, hogy ez az önálló politika, a magyar külpolitika egy hatalmas háttérre támaszkodik, amelyet a Szovjetunió és szövetségi rendszerünk alkot.

B. Gy.: Ezzel kapcsolatos egy másik kérdés. (...) Milyen viszonyban áll egymással a politikai önállóság és a szövetségesi elkötelezettségünk?

Sz. M.: Külpolitikánk fő vonalaiban természetszerűleg megegyezik a szocialista közösség többi országának nemzetközi tevékenységével. Ez érthető. Ennek alapja az azonos társadalmi rendszer, közösek ideológiai alapelveink, összeköt bennünket a szocialista építés során felvetődő feladatok hasonlósága. Mindehhez hozzájárul a szocialista országok nemzetközi tevékenységének tudatos összehangolása, egyeztetése. Ez az utóbbi sem sérti önállóságunkat; sőt, az összehangolást magunk is szorgalmazzuk, hiszen ez nemcsak azt jelenti, hogy hazánknak kell alkalmazkodni a többi szocialista országhoz, hanem azt is, hogy a szövetségeseink szintén figyelembe veszik a sajátos magyar érdekeket. Azt is mondhatnám, hogy a Szovjetunió, a szocialista világrendszer országai, tehát barátaink, szövetségeseink és szomszédaink jó hátteret biztosítanak politikánkhoz, és az ezzel való jó gazdálkodás és erre való támaszkodás elősegíti nemzeti érdekeink

megvalósítását is; más szóval: önálló törekvéseink megvalósítását.

V. É.: Ennek a műsornak az előzetesében szó volt arról, hogy sok minden nyugtalanítja ma az embereket. Mégpedig azok a nagy kérdések, amelyek közvetlenül is érinthetnek bennünket. Konkrétan úgy tenném fel a kérdést, hogy háborús helyzet jött-e létre a nyugat-európai rakétatelepítés következtében? Sokan kérdezik (. . .) például azt, hogy telepít-e valóban a Szovjetunió újabb rakétákat az NDK-ba és Csehszlovákiába? Hogy telepíthetnek-e nukleáris fegyvereket hazánkba is? Nos, sor kerül-e erre?

Sz. M.: Először is az a véleményem, hogy nem alakult ki háborús helyzet az eurorakéták telepítésével kapcsolatban, illetve azok eredményeképpen, de sajnos nőtt a nukleáris háború veszélye. Általában nőtt a nemzetközi feszültség. De szeretném hangsúlyozni, hogy nincs nyakunkon a világháború, és ezt azért is hangsúlyozom, mert időnként a háborús félelem is eluralkodik bizonyos társadalmi körökben, vagy az ország bizonyos részein. Erre nincs ok. Az éberség persze fontos, a lakosság aktivitása is. De a háborús félelem korántsem célravezető. Azt fűzném még mindehhez hozzá: nyilvánvaló, hogy a katonai erőegyensúly biztosítása létfontosságú kérdés és mi mindent megteszünk ennek érdekében, mert ez nemcsak a Varsói Szerződés tagállamainak az érdeke, hanem valamennyi nép békéjének és biztonságának a követelménye. Ezért gondoskodunk arról, hogy magasabb szinten ugyan, de fennmaradjon a katonai erőegyensúly. Ez erőfeszítéseket követel, ezért került sor kényszerű, de szükséges ellenintézkedéseinkre a Varsói Szerződés keretében, az NDK és Csehszlovákia területén. Annak szükségessége nem merült fel, hogy a Magyar Népköztársaság területén is helyezzenek el nagyobb hatótávolságú harcászati rakétákat. Mi úgy viszonyulunk ehhez, hogy ez a Varsói Szerződés keretében egyfajta munkamegosztást vagy szerepmegosztást jelent. A Magyar Népköztársaság stratégiai helyzete nem tette szükségessé.

B. Gy.: (. . .) Ismét egy műsorvezetői kérdés. A külpolitika egyszerre stabil, már amennyiben alapjának stabilnak kell lennie, s ugyanakkor mozgékony; legalábbis kívülről szemlélve igencsak dinamikusnak kell lennie a változó nemzetközi viszonyok közepette. Nos, elmondható-e ez a magyar külpolitikáról? Változik-e, és ha igen, akkor hogyan változik? És ebben az igen feszült nemzetközi helyzetben milyen cselekvési lehetősége van?

Sz. M.: Aktívan részt veszünk a közös külpolitikai irányvonal kialakításában és javaslatainkkal hozzájárulunk azoknak a kezdeményezéseknek a kialakításához, amelyeket a Varsói Szerződés keretében terjesztünk elő, illetve a Szovjetunió terjeszt elő. Ez is hozzátartozik a magyar külpolitikai tevékenységhez, és annak önálló arculatához. Itt a sajátos és a közös dialektikája játszik szerepet. Most arra a kérdésre válaszolva, hogy változik-e a magyar külpolitika: természetesen a mi külpolitikánk alapelvei nem változnak, alapvető vonala nem változik. Külpolitikánk elvi, következetes külpolitika. Viszont például az amerikai rakéták Nyugat-Európába telepítése után nem tehetünk úgy, mintha mi sem történt volna. Először is minden fórumon világossá tesszük, hogy mi az okozója a nemzetközi légkör romlásának. És kétségtelen, hogy ez az ok a legkonkrétabban az amerikai rakétatelepítés. Nekünk ezt figyelembe kell venni a politikai tevékenységünkben, ugyanakkor mégsem kell alapvetően változtatnunk a külpolitikai vonalunkat, amely közismerten párbeszédre törekvő, kapcsolatokat építő, elősegítő politika. Így most arra törekszünk, hogy kijusson a világ ebből a bonyolultabb helyzetből, hogy hozzájáruljunk a bizalom légkörének a kialakításához, hogy erre építve majd konstruktív lépések következzenek, illetve haladás történjen a nemzetközi színtéren.

V. É.: Szalad az idő, úgyhogy javaslom, hogy az eddig érkezett kérdésekből válogassuk most ki azokat, amelyek a szocialista országokkal fenntartott kapcsolatainkról szólnak. Többen arra emlékeztetnek, hogy jövőre lejár a Varsói Szerződés érvényessége. Mi várható azután?

Sz. M.: Valóban, 1985-ben lejár a Varsói Szerződés érvényességének ideje és a realitásokból kiindulva arra lehet számítani, hogy meghosszabbítjuk a Varsói Szerződés érvényességét. A jelenlegi nemzetközi viszonyok nem alkalmasak arra, hogy például a NATO fennmaradása mellett sor kerüljön a Varsói Szerződés hatályának a semmissé nyilvánítására. Mi mindig hangsúlyozzuk, hogy csak egyidejűleg kerülhet sor a Varsói Szerződés és a NATO felszámolására. Sajnos ma nem olyan a nemzetközi helyzet, hogy ezzel közvetlenül lehetne foglalkozni és egyáltalán a kérdést felvetni. Tehát a mi törekvésünk és a Magyar Népköztársaság érdeke is, hogy meghosszabbításra kerüljön a Varsói Szerződés.

V. É.: Egy furcsa gondolat: vajon éppen a jelenlegi rossz nemzetközi helyzetben nem fenyeget-e olyan veszély, hogy a szocialista országok bezárkóznak?

Sz. M.: Nem. A jelenlegi feszült nemzetközi helyzetben sem fenyeget bennünket a szocialista országok bezárkózásának veszélye, mert ez nem segítené feladataink megoldását, hanem inkább ártana, ezért nincs semmi értelme. Tehát nyilvánvaló, hogy ilyen törekvésünk nekünk nincsen. Ugyanezt tapasztaljuk a szocialista országok közösségében is. Komolyan ilyen törekvés vagy ilyen szándék nem jelentkezik. Adottságaink is indokolják, hogy ne rendezkedjünk be autarkiára, bezárkózásra. A jelenlegi kedvezőtlen helyzet megváltoztatásához persze szükség van a szocialista közösség egységének és védelmi képességének erősítésére. Ezért dinamikusan fejlesztjük kapcsolatainkat szövetségeseinkkel, legközelebbi szomszédainkkal, szocialista partnereinkkel. Ugyanakkor azt valljuk, hogy a nyugati országokkal való kapcsolatok beszűkülése, a közösségi szintű bezárkózás nem lenne célszerű, célravezető. Ezért a meglevő kapcsolatainkban rejlő minden lehetőséget felhasználunk az enyhülés eredményeinek a megvédésére és ahol lehet, továbbfejlesztésére. Erre törekszenek szövetségeseink is. Nekem egyértelműen ezek a tapasztalataim. Ez vonatkozik politikai, kulturális és gazdasági területre egyaránt.

B. Gy.: Magától értetődik, hogy hazánk gazdasági, politikai, kulturális és minden egyéb téren szorosan kötődik a szocialista országokhoz. Közülük is fő partnerünk a Szovjetunió. Egy kedves hallgatónk ehhez még hozzátette azt is, hogy mindezt olvasta a párt és a kormány dokumentumaiban. Elsősorban tehát nem is ennek megismétlését várja tőlünk, hanem azt, hogy Szűrös elvtárs támassza alá mindezt tényekkel.

Sz. M.: Először is azt említem – alapvető tényként –, hogy a szovjet kapcsolat függetlenségünk, szuverenitásunk és társadalmi haladásunk legfontosabb nemzetközi támasza. Tehát a Szovjetunióhoz fűződő kapcsolat, barátság és együttműködés fejlesztése a legfontosabb elv és gyakorlat a mi nemzetközi tevékenységünkben, a külpolitikánkban. Tényként említeném meg azt is, hogy az elmúlt esztendő kiemelkedő eseménye volt a Kádár János vezette magyar párt- és kormányküldöttség látogatása a Szovjetunióban. Tapasztaltuk, hogy szívélyes, elvtársi légkör uralkodik kapcsolatainkban, a kölcsönös tisztelet és megértés, a kölcsönös bizalom, ami az egyik legfontosabb feltétele a kapcsolatok, a barátság továbbfejlesztésének. De még néhány tényt: annak idején, amikor nagykövet voltam Moszkvában, számításokat végeztünk s kimutattuk, hogy például 1980-ban országaink között vasúton, vízi úton, közúton és csővezetéken több mint 30 millió tonna árut szállítottunk. Ez a hatalmas szám önmagáért beszél. A másik: 1984-ben a magyar–szovjet árucsereforgalom volumene kb. 8,6 milliárd rubel lesz, ami forintban átszámítva legalább 240 milliárd forint; óriási összeg. Tehát nekünk a politikai együttműködés és a szövetség mellett létfontosságú a gazdasági együttműködés. Rendkívül széles körű a kulturális együttműködés is. Például a magyar irodalom számára óriási jelentőségű az orosz nyelven való megjelenés, mert ezen keresztül széles út vezet a világirodalomhoz, a népekhez, mert akármilyen szép is a magyar nyelv, sajnos nagyságrendje korlátozza kultúránk terjedését a világban. Még sokat lehetne erről beszélni. Hangsúlyozni szeretném még egy-

szer, számunkra létfontosságú a Szovjetunióhoz fűződő kapcsolat, az együttműködés minden vonatkozásban. (. . .)

B. Gy.: A szocialista országok életéről több kérdésünk érkezett. Például: mikorra várható Lengyelországban olyan gazdasági előrelépés, amely kedvezően befolyásolja a lakosság hangulatát?

Sz. M.: Először is; ahhoz, hogy érzékelhetővé váljon a gazdasági javulás és ez kedvezően befolyásolja a lakosság politikai hangulatát, arra van szükség, hogy megszilárduljanak a gazdaság alapjai. Lengyel barátaink ennek érdekében tesznek erőfeszítéseket. A másik igen fontos tényező, hogy megreformálják a gazdasági életet, a népgazdaság irányításának egész rendszerét. Én úgy gondolom, hogy ehhez évekre van szükség, legalább 4–5 évre, ha egyáltalán szabad számokat vagy éveket említeni. De ehhez megfelelő nemzetközi feltételek is szükségesek. Egyébként felelős lengyel politikus is nehezen vállalkozhatna ilyen időpont meghatározására. Lengyelországban a népgazdaság talpra állításának folyamata megindult. Például azt tudjuk, hogy az ipari termelés növekedik, méghozzá több mint 6 százalékkal nőtt 1983-ban. Aktív volt a tőkés országokkal folytatott kereskedelem mérlege. Az ellátási gondok még számottevőek, bár e tekintetben is a stabilizálódás irányába haladnak. A kedvezőtlen külgazdasági helyzet, a nyugati országok szankciós politikája is akadályt jelent. Összességében – ha minden körülményt figyelembe veszünk – itt csak lépésenként, lassan, fokozatosan lehet haladni.

B. Gy.: A Rádiónapló telefonján több kérdés is érkezett arról, hogyan alakulnak napjainkban a magyar–román kapcsolatok?

Sz. M.: Azt kell mondanom, hogy továbbra is időszerű az 1977. évi debreceni s nagyváradi legfelsőbb szintű magyar–román tárgyalásokon elfogadott program megvalósítása. Talán a kedves hallgatók is tudnak arról, hogy akkor országaink vezetői a kapcsolatok valamennyi területének dinamikus továbbfejlesztésében állapodtak meg, a gazdasági

együttműködéstől a turizmusig bezárólag. Figyelembe vették a magyar–román viszony sajátos vonatkozásait is, amelyek a szomszédságból, népeink évezredes együttéléséből adódnak; mindenféle körülményt és tényezőt. Meg kell mondani, hogy – sajnos – nem következett be megfelelő fejlődés a magyar–román kapcsolatokban. Gazdasági téren a körülmények elég jól alakulnak, a gazdasági együttműködésben bővülés következett be. Összességében azonban ma nem fejlődésről, hanem stagnálásról, egyes területeken pedig visszaesésről beszélhetünk a magyar–román kapcsolatokban.

V. É.: Ide kapcsolódik még több hallgatónk (. . .) kérdése, például, hogy mit tesz a magyar külpolitika a határainkon kívül élő magyarok érdekében? Bár egyik hallgatónknak az a véleménye, hogy a nagy nyilvánosság előtt erről úgysem lehet beszélni.

Sz. M.: Lehet. Megfelelő elvi alapon természetesen, és a realitásokból kiindulva. Ez sokat emlegetett kérdés, amelyre célszerű talán egy kicsit részletesebben kitérni, ha megengedik. Vannak itthon és külföldön is sokan, akik úgy vélekednek, hogy a hivatalos magyar politika nem képviseli kellő megalapozottsággal, mintha nem gondozná megfelelő erélylyel a határainkon túl élő magyarság érdekeit, sorsát és a vele való kapcsolattartást. E mögött meghúzódhat tiszta szándékú féltő aggodalom, de olykor felelőtlen aggályoskodás, fogadatlan prókátorság és sajnos, szélsőséges esetben, nacionalizmus is. Általános megközelítésben, az elvek síkján, nem teszünk különbséget magyar és más anyanyelvű, kis lélekszámú vagy nagyobb tömegű, szórványban vagy kompakt, a maga területén többséget alkotó, nálunk vagy más országokban élő nemzetiségek között. Egyébként amikor erre az adásra készültem – egy rádióadásra természetesen csak általánosságban lehet készülni –, gondoltam, hogy ez a kérdés felmerül, sőt biztos voltam ebben. Egyik munkatársam javasolta, hogy nézzem meg ismételten Kádár Jánosnak a Vas megyei Horvátzsidányban elmondott beszédét, amely annak ide-

jén, 1975-ben a Népszabadságban jelent meg. Ennek lényege, hogy mi a lenini nemzetiségi politikát valljuk.*

Ez hazai viszonylatban azt a feladatot jelenti számunkra, hogy a nemzeti és nemzetiségi kérdést itthon példásan oldjuk meg, gyakorlati intézkedések sorozatával segítsük érvényre juttatni az egyenjogúságot és ne csak a lehetőségek, hanem a megvalósulás feltételei tekintetében is. Kifelé mindez, a nemzetiségi sorban élő magyarsághoz való viszonyunkban azon érdekeltségünket jelenti, hogy az ottani magyarok az adott ország állampolgáraiként, anyanyelvüket, kultúrájukat megőrizve és fejlesztve, egyenrangúan vegyenek részt az adott ország életében, a szocialista társadalom építésében. Tudjuk és szem előtt tartjuk tehát, hogy ez a kérdés minden ország belügye és felelőssége. Mi abból indulunk ki az államközi kapcsolatok szempontjából, hogy a nemzetiségek léte nem akadály, hanem eggyel több ok arra, hogy a szomszédainkkal való együttműködésünk minden területen dinamikusan fejlődjön. Erről még sokat lehetne beszélni. Visszatérnék azonban arra, hogy itt vannak megoldatlan kérdések, ezeket azonban, kétségtelen tény, hogy csak az adott országban lehet megoldani. Mi valamilyen módon ezt elősegíthetjük. Vannak bizonyos eredmények, például valamennyi szomszédos országgal van közös könyvkiadásunk. Ami a Szovjetuniót illeti, elsősorban a határ menti együttműködés biztosít jó keretet a Kárpátaljai magyarsággal és intézményeivel való kapcsolattartásra. Csehszlovákiával hasonló keretek között, de az államközi együttműködés alakításánál is kölcsönösen figyelembe vesszük a nemzetiségi tényezőt. Széles körű az együttműködés Jugoszláviával a tankönyvkiadásban, a művészeti együttesek kölcsönös cseréjében, a tájékoztatásban, és így tovább. Jók a kapcsolatok és az együttműködés – a Magyarok Világszövetségén keresztül – Ausztriával is. Említést tettem már az 1977-es debreceni és nagyváradi találkozóról. Úgy gondolom, hogy az ott megfogalmazott közös feladatok

* Az idézett teljes szöveg e kötet 19. oldalán olvasható – a szerk.

végrehajtása sokat lendítene előre a magyar–román kapcsolatok e területén is.

Amikor arról beszélünk, hogy a nemzetiségek összekötő kapcsot, hidat alkotnak országaink között, akkor egy másik nemzet kultúrájának közvetítésében játszott rendkívül fontos szerep mellett ezekre a sajátos politikai jelentőségű kapcsolatokra is gondolunk.

Végül – anélkül, hogy túlságosan belemerülnék ennek a kérdésnek a taglalásába – szeretnék emlékeztetni arra, amit soha nem szabad szem elől tévesztenünk, hogy a mi mai és jövőbeni feladatunk az, hogy fokozatosan megvalósítsuk azt a történelmi programot, amelyet nagy költőnk álmodott, hogy: a harcot, melyet őseink vívtak, békévé oldja az emlékezés. Eszembe jut még – nemrégiben Károlyi Mihálynak a Hit, illúziók nélkül című könyvében olvastam – az egyik fejezet mottójaként vett Goethe-idézet. Szerintem rendkívül tanulságos, érdemes ezzel zárni ezt az eszmefuttatást. Goethe szavai a következőképpen hangzanak: „Általában van még valami különös a nemzeti gyűlölködésben. A legerősebb és leghevesebb formában mindig a kultúra alacsonyabb fokán jelentkezik. De van egy szint, amelyen az ember már mintegy a nemzetek fölött áll és a szomszéd nép jó vagy rossz szerencséjét is a sajátjának érzi." Úgy gondolom, ezek nagyon bölcs szavak.

V. É.: (. . .) Egy esztendő lezárásával általában nem érnek véget a világpolitikai folyamatok vagy események. Persze az év elejével nem is kezdődnek. Igaz, sokan mondják, hogy 1984 nem is kezdődött rosszul, hiszen már január közepén egyetlen konferenciateremben, Stockholmban találkozhatott több mint 30 ország külügyminisztere. Vajon várható-e ettől a konferenciától valamilyen eredmény? Sokan kérdezik ezt, de majdnem mindenki hozzáteszi, hogy különösen azután várható-e eredmény, hogy Genfben jelenleg semmiféle szovjet–amerikai tárgyalás nem folyik. Ezt viszont már én teszem hozzá: vagy folytatódhat ilyesmi?

Sz. M.: Először is arra a kérdésre szeretnék válaszolni,

hogy milyen eredmény várható. Nyilvánvaló, hogy a fegyverzetek korlátozása és csökkentése terén egyelőre nem várható eredmény, hiszen a két hete elkezdődött konferenciának tulajdonképpen még a bevezető része zajlott le a külügyminiszterek részvételével. Eddig a konferencia legfontosabb eredménye, hogy hozzájárul a légkör fokozatos javításához. Legalábbis ez a tapasztalatunk. Tehát érdemi változás még nem következett be. Az lenne a legnagyobb eredménye egyelőre a stockholmi konferenciának, ha az újra helyreállítaná a bizalmi légkört és ennek alapján előrelépés történne a bizalomerősítő intézkedések tekintetében. Például a nagyobb hadgyakorlatok, csapatmozgások stb. bejelentése tartozik ide, hiszen ez is a célja a konferenciának, hogy e témákkal foglalkozzék egyelőre. A leszerelés kérdései majd csak később kerülnének napirendre.

Ami Genfet illeti, azt mondhatom, hogy a közepes hatótávolságú fegyverekről, rakétákról szóló szovjet–amerikai tárgyalásokat az amerikaiak tették lehetetlenné. Miután a rakétatelepítés megkezdődött, a tárgyalás folytatása egyszerűen lehetetlenné vált. Úgy gondolom, hogy ez a kedves rádióhallgatók előtt eléggé világos. Tehát: az amerikaiaknak kell megteremteni a megfelelő feltételeket ahhoz, hogy folytatódhassanak a tárgyalások. Andropov és a Szovjetunió más vezetői világosan megfogalmazták, hogy amennyiben az amerikai fél, a NATO e tekintetben készséget mutat a rakétatelepítés előtti helyzet visszaállítására, a Szovjetunió kész ugyanezt tenni. Tehát: el kell jutnunk ehhez. Meg kell teremteni a feltételeket, hogy a tárgyalások megkezdődhessenek.

Más dolog az úgynevezett SALART-tárgyalások helyzete, vagyis a hadászati eszközökkel foglalkozó tárgyalásoknak a helyzete. Ezek nem szakadtak meg, csak nem jelölték ki a következő tárgyalási forduló időpontját. Így elképzelhető, hogy bizonyos idő múlva ezek a tárgyalások, ezek a szovjet–amerikai tárgyalások folytatódnak. Itt azonban meg kell jegyeznem, hogy ez a két tárgyalássorozat eddig össze-

függött egymással és a jövőben is valószínű, hogy összefügg, hiszen a közepes hatótávolságú rakéták telepítése Nyugat-Európában stratégiai jelentőségű, tehát másképp esnek latba a hadászati rakéták és eszközök is a nyugat-európai rakétatelepítés után.

Úgy gondolom, hogy közös erővel azon kell munkálkodnunk, hogy a tárgyalások folytatásához kialakuljon a megfelelő légkör, de elsősorban a nyugati félen a sor – mint ahogy említettem –, elsősorban az amerikaiakon, hogy ehhez megfelelő feltételeket és légkört teremtsenek

V. É.: Stockholmmal kezdtük ezt a témakört. Teljesen ideillőnek tartom – hiszen a helsinki folyamat része – a következő kérdést: mit jelent számunkra, hogy Madridban megbízták hazánkat az Európai Kulturális Konferencia rendezésével?

Sz. M.: Mi úgy fogjuk fel, hogy ez a Magyar Népköztársaság iránti nemzetközi megbecsülést jelenti. Egyrészt elismerik eredményeinket, országépítő munkánkban elért eredményeinket, azt, hogy Magyarországon stabilitás van, belső viszonyaink kiegyensúlyozottak. Figyelembe veszik elvi, következetes külpolitikánkat, egyáltalán azt, hogy ennek az országnak most jó hírneve van a világban. És természetesen tisztelettel adóznak nagy kulturális örökségünknek és mai kulturális eredményeinknek. Úgyhogy ezt mindenképpen pozitívan kell értékelnünk. És mint házigazdák, mindent el fogunk követni, hogy ez a rendezvény jól sikerüljön majd; vagyis hogy méltók legyünk a Magyar Népköztársaság hírnevéhez és elősegítsük a kulturális kapcsolatok fejlesztését. Számunkra olyan szempontból is fontos a dolog, mert azt reméljük, hogy egy ilyen konferencia hozzájárulhat a mi nemzetközi kulturális kapcsolatainknak a fejlesztéséhez is.

B. Gy.: Az utóbbi időben furcsa kettősség tapasztalható a világban. Egyfelől az Amerikai Egyesült Államok külpolitikai megnyilatkozásaiban valamiféle – a korábbiakhoz képest – békülékenyebb hang uralkodik. Ugyanakkor a

szovjet nyilatkozatokra a keménység jellemző, – ahogy a nyugatiak mondják. Arra lennének kíváncsiak a hallgatók, hogy melyik a reális világkép: a keménység, vagy a békülékenység?

Sz. M.: A szovjet vezetők megnyilatkozásai a tényeken alapulnak, azokban a tényleges veszélyek miatti aggodalom, s a világ sorsa iránti felelősség fejeződik ki. Ez a valóságos kép. Nem ők borúlátóak, hanem sajnos a helyzet ilyen. Reagan, illetve az amerikai adminisztráció egyes tagjainak a megnyilatkozásaiban mindinkább a közelgő elnökválasztásokkal kapcsolatos megfontolások tükröződnek. Én legalábbis így látom. Erre sokféle jel mutat. Most érezhetően arra törekszenek, hogy megnyugtassák az amerikai, illetve a nemzetközi közvéleményt és leszereljék a veszélyes külpolitikai lépéseiket bírálókat.

V. É.: 1983-ban a magyar külpolitika feltűnően aktív volt és éppen abban az időszakban, amikor a két nagyhatalom kapcsolata – mindkettőjük véleménye szerint – a mélypontra került. Kevésbé szakszerűen úgy is fogalmazhatnánk, hogy a vezető nagyhatalmak nincsenek beszélő viszonyban. Hogyan értékelhetjük ennek fényében azt, hogy mi viszont mindenkivel tárgyalunk? Hogy csak egy, a hallgatóink számára is feltűnő esetet említsek, éppen akkor járt Budapesten az amerikai alelnök és Washingtonban a magyar külügyminiszter, amikor az Egyesült Államok kormánya lehetetlenné tette Gromiko számára a részvételt az ENSZ Közgyűlésének ülésszakán.

Sz. M.: Két különböző dologról van szó természetesen. Az amerikai adminisztrációt felelősség terhelte és terheli azért, hogy lehetetlenné tette Andrej Gromiko részvételét az ENSZ Közgyűlésének ülésszakán, hiszen nekik szavatolniuk kell a szovjet repülőgép leszállását, illetve Gromiko akadálytalan részvételét az ENSZ Közgyűlés ülésszakán. Ez az egyik dolog. A másik dolog az, hogy valóban megfigyelhető, hogy a két vezető hatalom kapcsolataiban jelentkező problémákat vagy elhidegülést nem követte automatikusan

a szocialista országok és a vezető tőkés országok közötti kapcsolatoknak a visszaesése, vagy mélypontra süllyedése. Konkrétan: Bush alelnök egy korábbi meghívásnak tett eleget és amerikai kezdeményezésre, és mi úgy gondoljuk, hogy ez is részét képezi a békés egymás mellett élés politikájának, a kölcsönös előnyös kapcsolatok fejlesztésének. Egyébként mi korrekt viszonyra törekszünk minden olyan országgal, amely jóindulatúan viszonyul hazánkhoz, és a kölcsönös előnyök és tisztelet elve alapján fejleszti kapcsolatait. Hazánk a Varsói Szerződés keretében egyeztetett külpolitikai célok megvalósításán munkálkodik. Az egyes országok helyzete, kialakult kapcsolatrendszere különböző lehet. Ez egyáltalán nem mond ellent a közösségi törekvéseknek. Most, a jelenlegi feszült nemzetközi helyzetben az ilyen jellegű tárgyalások a kelet–nyugati kapcsolatok perspektívája, egymás helyzetének, törekvésének jobb megértése szempontjából nagyon fontosak, jelentőségteljesek. Ide illeszthető, ebbe a sorozatba, ebbe a törekvésbe az említett látogatás is. Persze volt ennek egy bizonyos kellemetlen látszata is. (Egyébként a látszatnak a politikában – így a külpolitikában is – rendkívül nagy jelentősége van.) Vagyis: egybeestek ezek a látogatások, – ez véletlen. De törvényszerű törekvéseinknek részét képezték. Így értjük mi. Ezzel kapcsolatban még azt szeretném hangsúlyozni, hogy egyébként nincs semmilyen alapjuk azoknak a törekvéseknek – s biztosan nem érhetnek el eredményt –, amelyek megpróbálják hazánkat a Szovjetunióval vagy szövetségeseinkkel szembeállítani. Végül még annyit, hogy Bushnak az a bizonyos bécsi beszéde persze rosszul jött; a konstruktív tárgyalásokat is nagyrészt rossz fénybe állította be.

B. Gy.: Beszéljünk egy másik, de most jövendő tárgyalásról. És az imént elmondottak elvi része akár magyarázat lehetne a következő kérdésre is. De kérdezzünk rá konkrétan: a múlt héten jelentették be, hogy Magyarországra látogat a brit miniszterelnök. Margaret Thatcher utazásának

okáról a várható tárgyalási témákról, a magyar–angol viszonyról érdeklődik több hallgatónk. (. . .)

Sz. M.: Magyarországon még nem járt brit miniszterelnök. Margaret Thatcher több évvel ezelőtti meghívásnak tesz eleget. Mi önmagában véve pozitívan értékeljük, hogy a brit miniszterelnök Magyarországra látogat, és akceptáljuk azt a törekvést, amely a párbeszéd folytatására irányul. Az igazsághoz hozzátartozik, hogy persze lényeges különbségek vannak Nagy-Britannia és a Magyar Népköztársaság álláspontjában, politikánkban – hiszen Nagy-Britannia a NATO, a Magyar Népköztársaság pedig a Varsói Szerződés tagja –, és különösen eltérőek voltak a nézeteink és a hozzáállásunk a rakétatelepítés kérdésében. Ezt világosan meg kell mondani. Ez sem lehet azonban akadálya annak, hogy szívósan építsük a kapcsolatokat és a párbeszéddel hozzájáruljunk a megfelelő nemzetközi légkör kialakításához. Ami a magyar–angol kétoldalú kapcsolatokat illeti, ezek politikai téren alapvetően rendezettek, az utóbbi években egyenletesen fejlődnek, komolyabb megoldatlan problémáink e viszonylatban nincsenek. Fontosnak tartom tehát, hogy a feszültebb nemzetközi helyzetben is sikerül megőrizni eddigi eredményeinket és fenntarthatjuk a kapcsolatokat. A két ország kapcsolatai egyébként élénkek, az elmúlt években több kormánytag, számos üzletember, sok tudományos és műszaki szakember kölcsönös látogatására került sor. Most következik Margaret Thatcher látogatása. A legmagasabb szintű találkozó, aminek mindig különleges jelentősége van. Gazdasági-kereskedelmi kapcsolataink fejlesztésére törekszünk. Ezek egyébként 1980 legelejéig viszonylag kielégítően fejlődtek, azóta azonban stagnálnak, sajnos. Kivitelünk egy részét például még ma is diszkriminatív mennyiségi korlátozások sújtják. Meggyőződésem, hogy gazdasági kapcsolataink fejlesztése terén még bőven akadnak tennivalók. A mi törekvésünk, hogy előrelépjünk. Tapasztaljuk, hogy az angol fél is ilyen irányban tesz erőfeszítéseket. Kulturális kapcsolataink is élénkek, sok-

rétűek. Az elmúlt években több jelentős magyar témájú kulturális rendezvényt tartottak Nagy-Britanniában, például a Bartók-, illetve a Kodály-évforduló kapcsán. Észrevehető a fejlődés műszaki és tudományos kapcsolatainkban is, a tudományos akadémiák vonalán. Végül talán nem érdektelen megemlíteni, hogy tavaly – ha kismértékben is, de – emelkedett az Egyesült Királyságból hazánkba látogató turisták száma.

V. É.: Többek értesülése szerint még más nyugati vezetők is készülnek az idén Budapestre.

Sz. M.: Jól értesültek, akik ezt mondják, illetve ilyen kérdéseket tesznek fel. Hiszen terveink szerint várható a finn miniszterelnök, a svéd miniszterelnök látogatása, továbbá a nyugatnémet, a belga, a norvég, az olasz miniszterelnök látogatása is. Ezek egyelőre tervek. Hogy ebből mi valósul meg ebben az évben, azt pontosan nem tudjuk, de a tervezés, illetve az előkészítés egyik-másik államférfi látogatása esetében már folyik.

B. Gy.: Az említett látogatások kapcsán, de általában is – ahogy mondani szokták – jó sajtónk van Nyugaton. Itthon viszont inkább a gondjainkról írunk és beszélünk. Mi okozza ezt az ellentmondást? (. . .)

Sz. M.: Ebben nincs ellentmondás. Itt arról van szó, hogy a világgazdasági válság természetesen mindenkire hat. Többek között mi is küzdünk azért, hogy a fizetőképességünket megőrizzük. Tehát nekünk is vannak komoly gazdasági gondjaink, ezek azonban olyan jellegűek, amelyeket folyamatosan meg lehet majd oldani, de ehhez meg kell teremteni a megfelelő nemzetközi feltételeket is. Hozzátartozik ehhez az is, hogy a mi gondjaink viszonylagosak. A világon sok ország jóval nagyobb bajokkal küzd. Ezért merülhet fel az említett ellentmondás. Nyilvánvalóan itt bizonyos manipuláció is szerepet játszik. Tehát itt keveredik egyfajta elismerés (ami a mi teljesítményünket illeti) és az is, hogyha valamit jól csinálunk, azt úgy próbálják beállítani, hogy mi

kvázi eltérünk a szocialista módszerek alkalmazásától. Sokrétű ez a kérdés. Összességében itt nincs ellentmondás.

V. É.: Vajon hogyan kommentálják ezt a Nyugattal is aktív magyar külpolitikát a mi szövetségi rendszerünkben?

Sz. M.: A szövetségeseinkkel összhangban járunk el. Egyeztetjük, összehangoljuk külpolitikánkat. Közös célunk az enyhülési folyamat fenntartása, a kelet–nyugati párbeszéd folytatása. Ebbe tökéletesen beleillik a magyar külpolitika. Barátaink jól ismerik szövetségesi elkötelezettségünket és szocialista külpolitikánk elveit, ezért bíznak kapcsolataink hasznosságában. Egyébként a Szovjetunió is és a többi szocialista ország is – noha most egy nehezebb időszakban vagyunk – intenzíven és aktívan munkálkodik a nyugati vezetőkkel, a korrekt nyugati partnerekkel való kapcsolatok tartásán és fejlesztésén.

B. Gy.: Többen kérdezik, hogy utazik-e Kádár János valahová Nyugatra a közeljövőben?

Sz. M.: Egyeztetett, vagy végleges tervvel még nem rendelkezünk. Nem kizárt, sőt valószínű, hogy sor kerül egy ilyen útra, legalább egyre ebben az évben. Ezenkívül a közeljövőre tervezzük Kádár János elvtárs jugoszláviai útját. Tehát valószínű, hogy Kádár János ebbe a szocialista országba tesz látogatást és elképzelhető – mint említettem – egy nyugati országban teendő látogatása.

B. Gy.: Többen kérdezték, és némi aggodalom is kivehető a megfogalmazásokból: a Nemzetközi Valutaalapban és a Világbankban való tagságunkból adódóan kellett-e eddig olyan engedményeket tennünk, amelyek valamilyen okból sértik társadalmi céljainkat, érdekeinket?

Sz. M.: Nem. És a jövőben sem tennénk, még ha erre kényszeríteni próbálnának is minket. Társadalmi célkitűzéseinket, függetlenségünket, önállóságunkat nem adjuk fel. Egyelőre nem is merült fel ilyen követelmény, vagy ilyen elvárás velünk szemben. Közismert, hogy eddig csupán olyan lépéseket tettünk, amelyeket céljaink megvalósítása érdekében a Valutaalapban meglevő tagság nélkül is megtettünk

volna. Úgy látom tehát, hogy az ENSZ e két nemzetközi szakosított intézményébe való belépésünkből kárunk nem származott. Ellenkezőleg. Mind anyagi, mind politikai tekintetben származott bizonyos előnyünk, de persze elsősorban anyagilag. És nem vált zavaró tényezővé a szocialista országokkal fenntartott gazdasági kapcsolatainkban sem. Erre mindig is nagyon ügyeltünk. Közismert az is, hogy a Valutaalapban, illetve a Világbankban való tagság egyfajta tájékoztatást igényel a tagállamoktól. A mi statisztikai, tájékoztatási rendszerünk korábban is olyan nyílt és széles körű volt, hogy azon nemigen kellett változtatnunk. Tehát röviden: ilyen, a kérdésben megfogalmazott engedményt nem kellett tennünk és mi a társadalmi fejlődésünk rovására a jövőben sem teszünk engedményt, akár a Valutaalap követelné ezt, akár pedig más jellegű nyugati fórum vagy intézmény.

V. É.: Lassanként hozzászokunk ahhoz, hogy nemcsak a közértben, hanem már a politikai magyarázatok után is megkérdezik: mindez szép, de mibe kerül ez nekünk? Kaptunk olyan kérdést, hogy vajon nem adjuk-e el Magyarországot Nyugaton, politikai szempontból, gazdasági kapcsolataink érdekében?

Sz. M.: Nem. A tőkés országok irányában folytatott magyar külpolitika egyenes következménye külpolitikánk általános céljainak, valamint belpolitikai és gazdaságpolitikai vonalvezetésünknek. Ezek szükségszerűen alapoznak a minden irányban nyitott, a kontaktusokat kereső és fenntartó, bővítő nemzetközi tevékenységre. Gazdasági és gazdaságpolitikai célkitűzéseinket tehát a politikai érdekeinkkel összhangban fejlesztjük és ez összefügg persze a világgazdaságban kialakult helyzettel is. Rá vagyunk utalva a nemzetközi munkamegosztásra – ez közismert –, és a magyar népgazdaság céljainak a megvalósítása, életszínvonal-politikánk megvalósítása és egyéb gazdasági céljaink szorosan összefüggnek a tőkés országokkal fenntartott gazdasági kapcsolatokkal. Tehát: nem adjuk fel érdekeinket, társadalmi érdekeinket – mint ahogy az előbbi kérdéssel kapcsolatban is ezt már kifejtettem. Itt

a kölcsönös előnyök, a kölcsönös tisztelet szellemében lehet csak továbbhaladni.

V. É.: A Rádiónapló utolsó tíz percéhez érkeztünk. Van itt két, igazán nem politikai jellegű kérdés. Nagyon sajnálnám, ha kimaradna a műsorból. Az egyik úgy hangzik, hogy vajon emlékszik-e még Szűrös elvtárs a püspökladányi polgári iskolára?

Sz. M.: Hát hogyne emlékeznék, bár amikor én odajártam, az már általános iskola volt. Egyik legnagyobb és legszebb épülete Püspökladánynak. Sok szép évet töltöttem el annak az iskolának a padjaiban, s talán nem eredménytelenül.

B. Gy.: Van-e Szűrös elvtársnak családja? – kérdezi egy hallgatónk, és megtoldja még egy kérdéssel: mivel tölti el ilyen elfoglalt ember a szabadidejét? Zárójelben hozzátette azt is, hogy egyáltalán van-e neki olyan?

Sz. M.: Van családom. Van feleségem, aki dolgozó nő, az MTI-ben dolgozik, francianyelv-tanár. Két fiam: az egyik, a nagyobbik most katona, már egyetemet végzett. A kisebbik harmadéves egyetemi hallgató. A szabadidőmet olvasással töltöm; igyekszem felszámolni az összegyűlt restanciát. Valóban elég kevés a szabadidőm. Valamennyit sportolok, és a szabadban töltök egy kis időt, ha erre mód és alkalom nyílik.

V. É.: Nyolc percünk van hátra a műsorból és csak az, hogy – ha úgy tetszik – levonjuk a tanulságot az elhangzottakból. A változatosság kedvéért most nem tolmácsoljuk a telefonon érkezett kérdéseket, hanem a magunkét tesszük fel.

B. Gy.: Magyarország nemzetközi tevékenységének, egyben pedig – katonai és gazdasági erőnkhöz képest is – nagy tekintélyének az alapja a belső stabilitás. Ez elhangzott a műsor folyamán is. A világ és az ország állapotát figyelembe véve, ön szerint, hosszú távon is fennmaradhat-e ez a stabilitás?

Sz. M.: Ezért fáradozunk, ezen munkálkodunk és erre törekszünk. Meggyőződésem, hogy alapvetően fennmarad, de most és talán még a közeljövőben – nem tudom, meddig – stabilitásunk nagyobb próbának, tehertételnek lesz kitéve, el-

sősorban országunk gazdasági nehézségei miatt, amelyek közismerten összefüggnek a világban zajló folyamatokkal is. Nekünk képeseknek kell lennünk a folyamatos megújulásra. Ez elsősorban a vezetés, mondhatnám úgy is, hogy a politika művészete. A feltételek végeredményben adottak hozzá, a mi népünk – erről is szóltam már – nemzeti programjának tekinti a szocializmus építését; ez garancia arra, ha ez a nemzeti egység fennmarad, ha a mi pártunk politikája folyamatosan és következetesen képes lesz megújulni, akkor a belső stabilitás is és az erre épülő nemzetközi tekintélyünk is tartósan meglesz.

V. É.: Végül pedig: másfél óra alatt a kérdésekre adott válaszaiból kiderült ugyan, de azért hadd kérdezzek rá egyenesen: optimista-e ön a jövőt illetően?

Sz. M.: Erre a kérdésre azt szokták válaszolni: az vagyok. Én azonban azt szeretném mondani, hogy realista vagyok, ezért mérsékelten derűlátó, hiszen a békét fenyegető veszélyek nem jelentéktelenek. Meggyőződésem azonban, hogy valamennyi békét akaró erő összefogásával, a józan, realista tőkés köröknek a közreműködésével ezek a veszélyek elháríthatók. De a fő garancia erre a szocialista világrendszer ereje, a Szovjetunió, a szocialista országok egyesített ereje, és nincs más alternatíva, mint a békés egymás mellett élés, a békés egymás mellett élés politikája. Vannak olyanok, akik azt állítják, hogy a nemzetközi feszültség már elérte a csúcspontját. Ez csak egy dolog. A lényeg az, ha minden reális tényezőt figyelembe veszünk, akkor azért mérsékelten derűlátóak lehetünk a jövőt illetően.

Elhangzott a Kossuth Rádióban,
1984. január 30-án.

Rádiónapló a külpolitikáról, a nagyvilágról

MŰSORVEZETŐ VÉRTES ÉVA ÉS SZALAY ZSOLT

Sz. Zs.: Gondolom, hallgatóink emlékeznek, hogy az év első Rádiónaplója a nemzetközi helyzeté, és remélem Szűrös Mátyás megbocsátja, ha azt mondom, hagyományt szeretnénk teremteni azzal, hogy őt, a Központi Bizottság titkárát kérjük fel a közreműködésre, aki legutóbb, egy évvel ezelőtt ugyancsak ebben a műsorban volt a vendégünk.

Sz. M.: Örülök ennek a lehetőségnek, és remélem, hogy ezzel a programmal is hozzájárulunk a külpolitikai tájékoztatáshoz.

Sz. Zs.: Lássunk a munkához! Hallgatók is kérdezték, és számunkra is kézenfekvő a kérdés: vajon azóta, hogy tavaly ilyenkor itt ültünk a mikrofon előtt, mi változott a nemzetközi politikában? Feltehetjük a kérdést úgy is, hogy miként ítéli meg 1984-et?

Sz. M.: Tavaly ilyenkor, 1984 elején úgy gondolom, kiegyeztünk volna ilyen nemzetközi légkörrel, mint amilyen most uralkodik. Persze ez egyáltalán nem jelenti azt, mintha nem tudnánk elképzelni jobbat, mint a mai. De emlékezzünk csak: 1984 elején az amerikai rakéták nyugat-európai telepítésének első szakaszában rendkívüli módon kiéleződött a nemzetközi helyzet, és ennek természetesen voltak más komoly következményei is. Ráadásul az amerikaiak folytatták hadászati fegyverkezési programjaik megvalósítását, például az MX-rakéták, a Trident tengeralattjárók, a B–1-es bombázók kifejlesztését, gyártását, illetve hadrendbe állítását, továbbá újabbakat szorgalmaztak, ilyen például az űrfegyverkezési tervek konkretizálása. Az Egyesült Államok nyomására foly-

tatódtak a NATO-országok gazdasági diszkriminációs lépései is a szocialista országokkal szemben. Többek között foglalkoztak az ún. COCOM tiltólista bővítésével – nyilvánvaló, hogy ez sem járult hozzá a nemzetközi légkör javításához. A katonai, politikai feszültség más területekre is kisugárzott. Emlékszünk például, hogy milyen érzékenyen érintette a magyar közvéleményt, hogy a szocialista országok kényszerű módon távol maradtak a Los Angeles-i olimpiáról. Negatívan hatottak a régóta meglevő helyi válságok, így a Közel-Keleten és Közép-Amerikában, az Irak és Irán között elhúzódó háború, vagy a dél-afrikai válsággóc. A nemzetközi politikában 1984 nagy részében tehát mindezek következtében a veszélyes folyamatok, a feszültségek domináltak, és sajnos nem érvényesültek az enyhülés elemei. Ugyanakkor hozzá kell tenni ehhez, hogy mindezek ellenére nem következtek be jóvátehetetlen károk a szocialista országok és a tőkés országok kapcsolataiban, a nemzetközi élet összességében. Voltak biztató jelenségek, történtek reményt keltő események és lépések is a nemzetközi politikában. Tehát igaz, hogy folytatódott az Egyesült Államok és a NATO törekvése a katonai fölény megszerzésére, de ezzel és a többi kedvezőtlen jelenséggel szemben hatottak a nemzetközi viszonyok pozitív tényezői is. Így például a világháború veszélyének mérséklése irányába hatott a normális kelet–nyugati kapcsolatokhoz fűződő kölcsönös érdekeltség a tőkés országok részéről is, és természetesen hozzájárultak ehhez a szocialista országok erőfeszítései is. Csillapítóan hatott az az intézményrendszer is, amely Helsinki szellemében alakult ki és áll fenn, hiszen megvan, működik; folytatta és folytatja munkáját a stockholmi konferencia, a bécsi haderő- és fegyverzetcsökkentési tárgyalássorozat és így tovább. És végül a legbiztatóbb, hogy már 1984 szeptemberében sor került Gromiko külügyminiszter, illetve Reagan és Schultz találkozójára, majd ez év januárjában szovjet–amerikai külügyminiszteri találkozóra Genfben, ahol megállapodtak átfogó fegyverzetkorlátozási tárgyalá-

sok folytatásáról. Vagyis ma a nemzetközi légkör enyhültebb, reményekre ad okot, bár nincsenek illúzióink.

Sz. Zs.: Erre még visszatérnénk, de hadd vágjak itt közbe. Nekem az az érzésem, hogy azért is fontos lenne a jelenleginél jobb együttműködést kialakítani a világ szocialista és tőkés fele között, mert olyan globális problémákkal nézünk szembe, amelyeket egyik fél sem képes egyedül megoldani. Természetesen az első a háború és a béke kérdése. Egyik hallgatónk kérdezte: Képesek-e a politikusok arra, hogy összefogjanak a globális problémák megoldásában? Itt van az élelmiszerválság, az energiahiány és a környezet szennyezése mint globális probléma. Egyetértene-e azzal az értékeléssel, hogy ezeket közösen lehet csak megoldani?

Sz. M.: Teljes mértékben. Valóban igaz, hogy az emberiség számára a legveszélyesebb a fegyverkezési hajsza, amely beláthatatlan következményekkel járhat. Ugyanakkor kétségtelen, hogy vannak olyan globális problémák, mint például a Föld túlnépesedése. Egyes tudósok szerint az ezredfordulóra kb. 6 milliárd lakosa lesz a Földnek, és úgy látszik, bolygónk lakosságának növekedése nemigen áll meg 10–12 milliárdig. Megvan tehát az élelmezés gondja, ezenkívül a bioszféra romlása, a természetes energiahordozók elapadása, s jó néhány olyan probléma, mint például az emberi környezet pusztulása. Ezek olyan nagy kérdések, amelyeket a különböző társadalmi berendezkedésű országok összefogva, illetve a világ különböző térségeinek országai csak együtt lesznek képesek enyhíteni, és végső soron megoldani. Mert olyan helyzet állhat elő a világban, hogy majd nem annyira a fegyverkezés okozza a gondot – hiszen reméljük, hogy e téren is majd csak sikerül eredményeket elérni –, hanem a többi feszítő, megoldatlan probléma alakít ki együtt katasztrofális helyzetet. Nem akarok túl sötét képet festeni, de kétségtelen, hogy az emberiség előtt nagy gondok és kérdések, nagy feladatok állnak.

Sz. Zs.: Azzal folytatnám – s tudom, hogy nem különösebben eredeti megállapítás ez, de tény –, hogy a világpolitika

meghatározó eleme a szovjet–amerikai viszony. Ön is említette és gondolom mások is egyetértenek ezzel, hogy itt mintha bizonyos javulásról adhatnánk számot 1984 eleje óta. Mi ebben a realitás, és mennyi ebből az óhaj?

Sz. M.: A világpolitikában és a nemzetközi viszonyokban valóban meghatározó a két vezető hatalom szerepe, s a kelet–nyugati együttműködés kereteit szintén a nagyhatalmak alakítják ki. De annak tartalommal való megtöltésében az összes érdekelt országnak részt kell vennie.

Sz. Zs.: Ez kis országokra s közepes országokra, keleten és nyugaton egyaránt vonatkozik.

Sz. M.: Kétségtelen; a nagyoknak, a közepeseknek, a kicsiknek, mindegyiküknek megvan a maga feladata e tekintetben. És ha a szovjet–amerikai viszony főbb kérdéseit vizsgáljuk – mint említette –, meghatározó a súlyuk, hiszen a fegyverzetkorlátozás vagy a fegyverkezési verseny, vagy ezek alakulása döntően a két vezető hatalomtól függ, hiszen a hadászati eszközök mintegy 95 százalékával rendelkeznek. Feszült viszonyuk kedvezőtlenül hat a kelet–nyugati kapcsolatrendszer egészére – s fordítva – viszonyuk javulása kedvező légkört teremt a többoldalú fórumokon is, például Stockholmban. A szovjet–amerikai viszony javulásához többféle tényező járult hozzá. Így az, hogy Amerikában is ilyen irányba hatottak bizonyos mozgások, érvényesült a nyugat-európai országok hatása – a nyugat-európai országok jobban érdekeltek az enyhülés fenntartásában és a kölcsönösen előnyös kapcsolatok fejlesztésében a szocialista országokkal. Továbbá enyhe túlzással világszerte aktivizálódtak a béke hívei. A szocialista országok pedig folyamatosan erőfeszítéseket tettek a béke és biztonság érdekében, és ennek meglett a hatása.

V. É.: Most, hogy eljutottunk a várható szovjet–amerikai tárgyalásokhoz, hallgassunk meg két hitelt érdemlő véleményt: néhány részletet a szovjet külügyminiszter 1985. január 13-i, televíziós sajtóértekezletéből és egy-egy részletet

Ronald Reagan két, néhány héttel ezelőtt elhangzott beszédéből. (. . .)*

Sz. Zs.: Azt hiszem, fogalmazhatunk úgy, hogy ezekből az idézetekből elég világos kép rajzolódott ki hallgatóink számára a szovjet és az amerikai álláspontról. Mit tenne még hozzá Szűrös Mátyás?

Sz. M.: Kétségtelen, hogy a nyilatkozatok tükrözik a különbséget a Szovjetunió és az Amerikai Egyesült Államok álláspontja között. Azt tenném még hozzá, hogy nyilvánvalóan nagyon fontos tárgyalások kezdődnek majd a Szovjetunió és az Amerikai Egyesült Államok között, méghozzá a legfontosabb területen, a nukleáris fegyverzetkorlátozás és az űrfegyverkezés területén. És még azt szeretném hangsúlyozni, hogy nincs politikai enyhülés katonai enyhülés nélkül. Tehát kulcskérdés a fegyverkezési hajsza megfékezése. Van remény az előrelépésre, s ha ez megtörténik, az egész nemzetközi légkör és a kelet–nyugati viszony is megenyhülne.

* Gromiko az említett interjúban hangsúlyozta, hogy a Szovjetunió az egyenlőség és az egyenlő biztonság elve alapján hajlandó a hadászati fegyverzetek számának nagymértékű csökkentésére. Ennek feltétele, hogy a tárgyalásokon a világűr kérdéseiben is történjen előrehaladás. Rámutatott arra, hogy a közepes hatótávolságú amerikai nukleáris fegyverek európai telepítésének folytatása megkérdőjelezné a genfi tárgyalásokat. A béke megszilárdításának sikere valamennyi ország számára egyaránt fontos, a kis országok is nagy erőt képviselhenek, ha e cél érdekében összehangoltan, egységesen fognak cselekedni. Reagan ez év januárjában azt emelte ki, történelmi tény, hogy a jó szándék kevés a béke eléréséhez, az Egyesült Államok szabadságának megőrzéséhez. Szerinte a világon vannak olyanok, akik nem veszik komolyan az emberi méltóságról és a szabadságról vallott amerikai nézeteket. A Szovjetunió pedig szerinte a történelem eddigi legnagyobb fegyverkezését valósította meg, szörnyű támadófegyver-készletet halmozott fel. Országa pedig 1981 óta igazságos és ellenőrizhető fegyverzetellenőrzési megegyezésre törekszik, amely csökkenti a háborús veszélyt és a nukleáris fegyverek mennyiségét. Azzal az eltökélt szándékkal, hogy egy erős védelmi rendszer fenntartásával a tárgyalóasztalhoz való visszatérésre ösztönzi a Szovjetuniót.

V. É.: Mindabból, amit ön is elmondott, nyilvánvaló, hogy mind a két álláspontban történt valamiféle módosulás a mondjuk egy évvel ezelőttihez képest. Ezt mivel magyarázza?

Sz. M.: Az amerikai álláspont változásáról beszélek elsősorban. Úgy látom, hogy az amerikaiak arra gondolnak, vagy úgy értékelik a helyzetüket, hogy most már elég erősek ahhoz, hogy tárgyalóasztalhoz üljenek – hiszen korábban azt mondották, hogy a Szovjetunió erőfölénybe került, ami természetesen nem felel meg a valóságnak –, vagyis katonailag elég erősnek érzik magukat. Ezenkívül kénytelenek figyelembe venni nyugat-európai szövetségeseik álláspontját. Az is szerepet játszhat, hogy úgy tűnik, mintha a gazdasági válságból kezdenének kilábalni. Továbbá az amerikaiaknak is figyelembe kell venniük a világ közvéleményének az alakulását, illetve a béke híveinek a világméretű fellépését. És szeretnék még egy dologra utalni. Osztom tulajdonképpen Fidel Castrónak azt a véleményét, hogy a Reagan-adminisztráció realistább lesz a második elnöki megbízatás idején. Castro arra alapozhatta véleményét, hogy létrejött egy amerikai–kubai egyezmény a kubaiak kivándorlásáról. De talán erre a realista tendenciára utal a szovjet–amerikai megállapodás is a tárgyalások megkezdéséről. Tehát van bizonyos remény, amit természetesen nem szabad túlértékelni. Úgy gondolom, hogy a felsorolt okok ösztönözték arra az Amerikai Egyesült Államok kormányát, hogy józanabb módon közelítsen több fontos kérdéshez.

Sz. Zs.: Álljunk itt meg egy pillanatra. Nem tudom, Szűrös elvtárs akar-e még visszatérni a fegyverzetkorlátozás témaköréhez, meg hallgatóinknak is van még kérdésük erről. De nekem az a véleményem, hogy a szovjet–amerikai viszonyban és általában a biztonságpolitikát illetően az az alapvető gond, hogy a biztonság fogalmát eltérően értelmezik az Egyesült Államokban, illetve a Szovjetunióban. Mi úgy mondjuk, mi akkor vagyunk nagyobb biztonságban, ha a másik fél biztonságérzete is fokozódik. Ők viszont úgy fogalmaznak, hogy a fejlett tőkés világ biztonsága akkor nő, ha a szocialista vi-

lág minél inkább fenyegetve érzi magát, vagy minél kevésbé van biztonságban. Ön hogyan látja ezt?

Sz. M.: Ezt az álláspontot mi nem tudjuk elfogadni. Mi a kölcsönös biztonság elvét valljuk. És az emberiség is akkor van biztonságban – nagyobb biztonságban legalábbis –, ha az erőegyensúly fennáll; a katonai erőegyensúly, amely a történelem folyamán fokozatosan alakult ki. Ismeretes, hogy a Szovjetunió mindig csak válaszolt az amerikai lépésekre, és az is, hogy a katonai erőegyensúly csak a hatvanas évek második felére alakult ki. A Szovjetunió nem akar katonai erőfölényt, de nem is engedi meg annak újbóli kialakulását. Rendelkezik minden lehetőséggel és eszközzel ahhoz, hogy biztosítsa a katonai egyensúlyt, amely ma az alapvető garanciája a békének, a biztonságnak.

V. É.: Egyik hallgatónk azt kérdezi, előfordulhat-e, hogy az Egyesült Államok csak időhúzásból megy el Genfbe, miközben a tárgyalások ideje alatt kifejleszti az űrfegyvert. Egyébként sokat beszélünk az űrfegyverekről, de lehet, hogy inkább riogatjuk velük az embereket. A laikus úgy teszi fel a kérdést, hogy tényleg olyan veszélyesek ezek, hiszen egyelőre csupán tervekről van szó, nem meglevő fegyverekről.

Sz. M.: A szovjet–amerikai genfi tárgyalásokkal összefüggésben sokféle kérdés fölmerült. Nagyon bonyolult tárgyalásokra lehet számítani, mert ilyen tárgyalási tematika még sohasem volt napirenden a két fél között, s a történelem során sem. Nincsenek illúzióim. A megnyilatkozások alapján látszik, hogy lényeges különbség van a két fél hozzáállása között, annak ellenére, hogy mindkét fél – az amerikai is természetesen – hangsúlyozza, hogy komolyan akar tárgyalni. Szeretném aláhúzni, hogy a Szovjetunió átfogó megállapodásra törekszik, nem támaszt előfeltételeket, és a radikális megoldások mellett száll síkra. Az Egyesült Államok is pozitív nyilatkozatokat tesz; és végül is az előzetes megállapodás, amely a két vezető hatalom külügyminisztere között létrejött, önmagában véve is pozitív. Figyelembe kell venni azt, hogy az űrfegyverkezés már tervek formájában is új fejezetet

jelenthet a fegyverkezési versenyben, hiszen azt boríthatja fel, ami az utóbbi 15–20 év alatt a Szovjetunió és az Amerikai Egyesült Államok között kialakult. A kölcsönös elrettentést vagy veszélyeztetettséget kívánja áthelyezni az ún. védőernyő létrehozásával, amelyet az űrben helyeznének el. Egyszerűbben, azt mondhatjuk, hogy a nukleáris csapásmérés képességének megszerzése a cél. Tehát olyasvalaminek az elérése, hogy a másik félnek ne legyen lehetősége válaszolni az agresszióra. És éppen ezért járhat ez szinte beláthatatlan, iszonyú következményekkel. Ezért értünk mi nagyon egyet a Szovjetunióval és támogatjuk eltökéltségét, hogy az űrfegyverkezést csírájában el kellene fojtani, illetve meg kellene akadályozni. Ami pedig azt illeti, hogy az amerikaiak azt mondják, hogy tulajdonképpen ők a kutatásra gondolnak, és állítólag ez összhangban van a SALT–I megállapodással... Igen ám, csakhogy tudjuk, hogy minden fegyver az íróasztalnál, illetve a laboratóriumban születik. Ezek a tervek rendkívül veszélyesek, még akkor is, ha figyelembe vesszük, hogy az űrfegyverkezés, tehát a csillagháború eszközeinek a megteremtése eléggé a távoli jövőbe mutat. De ezeknek a terveknek mind a politikai, mind a katonai és a gazdasági következményei beláthatatlanok, ezért óriási veszélyt rejtenek magukban. Ezért hangsúlyozom, hogy nagyon is értjük és támogatjuk a Szovjetunió törekvéseit, s nemcsak mint szövetségesek és a Szovjetunió barátai. Ezeket a törekvéseket mindazoknak támogatni kell, akik józanul gondolkodnak az emberiség sorsáról.

V. É.: A genfi tárgyalások napirendjéről volt szó. Egyik budapesti hallgatónk azt kérdi, hogy a genfi tárgyalások sikere esetén kivonják-e Magyarországról a szovjet csapatokat?

Sz. M.: Nincs ilyen közvetlen összefüggés. A genfi tárgyalásoknak nem az a célja, hogy kivonják például az amerikai csapatokat a nyugat-európai országok területéről, és természetesen az sem, hogy a szovjet csapatokat kivonják Magyarország területéről. Ezeknek a csapatoknak más a rendeltetése Magyarországon. A Varsói Szerződés értelmében tartóz-

kodnak itt, megállapodás alapján, és ideiglenesen tartózkodnak a Magyar Népköztársaság területén. Egyfajta internacionalista missziót töltenek be a két állam megállapodása alapján.

V. É.: Egy miskolci hallgatónk kérdését tolmácsolom most. Nem tart-e attól, hogy a szovjet–amerikai viszony kedvezőtlen alakulása úgy befolyásolja a kelet–nyugati kapcsolatokat általában, hogy az szinte megbénítja a kis vagy a kisebb országokat keleten és nyugaton egyaránt?

Sz. M.: Nem gondolom, hogy ilyen helyzet bekövetkezne. Már volt szó arról, hogy a két vezető hatalom domináló szerepet játszik a nemzetközi életben. De én tökéletesen egyetértek Gromiko külügyminiszterrel, aki azt hangsúlyozta, hogy ebben a helyzetben is – mint ahogy a feszültség és a szovjet–amerikai viszony mélypontján — a kis országoknak megvan a szerepük, az, hogy erőfeszítéseikkel kedvező irányba befolyásolják az események menetét. Ma a világon mintegy 180 nemzeti állam létezik, az ENSZ-nek 159 ország a tagja. És ha mégoly nagy és jelentős is a két vezető hatalom szerepe, azért ennek a sok országnak együttvéve, külön-külön, meg országcsoportonként természetesen megvan a szerepe, tehát a nagyoknak, a közepeseknek és a kicsiknek is. Az utóbbiaknak az a feladatuk, hogy helyes irányba befolyásolják az eseményeket. Mintha még máig sem jutott volna el az emberek tudatáig, hogy milyen nagy a veszély, és a kormányok jelentős része mintha még mindig hagyományos katonai doktrínákban gondolkozna. Éppen ezért, ha másban nem, abban van szerepe a kis országoknak, hogy mindenki, aki fölismerte a veszélyt és józanul gondolkodik, emelje föl a szavát a béke és a biztonság érdekében. Ennek magának is megvan a jelentősége, nem beszélve arról, hogy lehetnek egészen konkrét és hatásos lépéseik is.

Sz. Zs.: Ha a veszély fölismeréséről beszélünk, ismét két autentikus véleményt szeretnénk idézni. Nagy-Britanniát azt hiszem nem minősíthetjük kis országnak, de az tény, hogy a két vezető hatalom mellett legfeljebb csak másodhegedűs sze-

repe lehet. Emlékezzünk, miképp vélekedett a kelet–nyugati viszonyról Margaret Thatcher brit miniszterelnök, amikor egy évvel ezelőtt Budapesten válaszolt az újságírók kérdéseire, és Erich Honecker tavaly ősszel Helsinkiben mondott pohárköszöntőjére. (. . .)

Sz. Zs.: Margaret Thatchert és Erich Honeckert bizonyára sok minden elválasztja egymástól, de számomra nyilvánvaló a párbeszéd iránti egyértelmű elkötelezettségük. Ön osztja ezt a véleményt?

Sz. M.: Igen. A párbeszéd fenntartása, a kapcsolatok ápolása rendkívül fontos. S egyetértek azzal is, hogy realista módon kell megközelíteni a ma problémáit. Hiszen az enyhülés gyors visszatérésére valóban nem lehet számítani. S mindannyiunk erőfeszítésére szükség van. A mostani hideg békéből fokozatosan lehet csak átjutni az enyhülésnek egy olyan szakaszába, vagy a nemzetközi életnek egy olyan szakaszába, amikor majd ismét az enyhülés elemei lesznek túlsúlyban kontinensünkön, nem pedig a konfrontációs politika elemei.

V. É.: Kontinensünkről beszélünk, márpedig Európáról nehéz lenne Jalta nélkül beszélni. És Jalta most aktuális is. Éppen ez ad alkalmat arra, hogy aktualizálják, vitassák, hiszen manapság Európa két felén egyáltalán nem egységes a jaltai megállapodások értékelése. Önnek mi erről a véleménye?

Sz. M.: Valóban most föllángolt a vita Jalta körül. Úgy látom, hogy a magyar sajtó helyes felfogásban és jó szellemben foglalkozik Jaltával. Ismeretes, hogy a jaltai konferencia idején érte el csúcspontját a Hitler-ellenes koalíció együttműködése, hogy akkor nagyon fontos volt összehangolni az erőfeszítéseket a hitleri csapatok végső szétzúzása érdekében, megállapodni a háború utáni békés európai feltételekben, illetve egy újfajta rendszer kialakításában. Az is ismeretes, hogy most próbálják félremagyarázni Jalta szerepét, Jalta hatását.

Sz. Zs.: Ugye úgy gondolja, hogy a nyugati értékelések azt a fogalmazást tartalmazzák, hogy Jalta kettéosztotta Európát. Ugye erre gondol?

Sz. M.: Igen. Tulajdonképpen nem is annyira a területi status quót emlegetik, hanem a kialakult politikai és társadalmi status quót. Ez nagy véráldozatok árán alakult így ki; és tökéletesen osztom Honecker elvtárs véleményét, helyes, hogy ők mindent megtesznek annak érdekében, hogy soha ne induljon ki háború német földről. A fasizmus legyőzése határkő az európai történelemben. Ezt a fontos eseményt megfelelően értékelnünk kell, illetve méltó módon kell a 40. évfordulóról megemlékezni. Már itt előre vetíti árnyékát a nyugati álláspont: ők elsősorban a normandiai partraszállást méltatták, és szeretnének megfeledkezni arról, hogy a Szovjetunió vállalta magára a fő terheket a fasizmus szétzúzásában és döntő szerepet játszott a győzelemben.

Sz. Zs.: Jalta elvezetett Helsinkihez, tehát valahogy úgy lehetne fogalmazni, hogy a második világháború utáni rendezés, az erről folyó tárgyalások Jaltában, majd Potsdamban lefektették az alapot ahhoz, hogy 30 évvel később, 1975-ben Helsinkiben létrejöjjön az ún. záródokumentum, amely megfogalmazza az európai együttélés normáit, alapjait. Azért teszem föl ezt a kérdést, s azért mondom ezt így, mert kaptunk olyan kérdést, hogy ezt a helsinki záróokmányt ugyan az Egyesült Államok is aláírta, mégis mintha Washington nem mindenben tenne eleget az ebből adódó kötelezettségeknek. Volna szíves véleményt mondani erről a megállapításról?

Sz. M.: A fegyverkezési hajsza fokozásával és azzal, ahogyan az Amerikai Egyesült Államok más nagy kérdéseket kezel, kétségtelen, hogy sokszor ellentétbe kerül a helsinki záróokmánnyal. Én ezt egy kicsit emberi vonatkozásban közelíteném meg. Reagan elnök nem is olyan régen úgy fogalmazott, hogy a szocializmus, a kommunizmus az olyan része a történelemnek, amelyet a történelemkönyvben egyszerűen tovább lehet lapozni. Ez a hozzáállás nem konstruktív szellemről tanúskodik. Emlékszem, olvastam valahol, hogy

de Gaulle, amikor a Szovjetunióba készült, oroszul tanult, pedig már 75 éves volt. Ezzel is kifejezte azt, hogy komolyan akar a Szovjetunióval tárgyalni. Olyan kifejezést is használt, hogy Oroszország és Franciaország örök. Ő nemzeti kategóriákban gondolkodott. Végül is a nemzetközi életben, a szovjet–francia kapcsolatok ápolásában rendkívül konstruktív szerepet játszott. Vagy emlékeztetnék Harrimanre, az amerikai diplomácia nagy öregjére, ő is igazán realista módon foglalkozott a szovjet–amerikai kapcsolatok kérdésével; úgy is mondhatnám, hogy Jalta vagy Helsinki szellemében. Mindenesetre, mi Helsinki szellemében igyekszünk a jövőben is munkálkodni, és erősíteni a helsinki folyamatokat, a záróokmány tartalmának megfelelően.

V. É.: Szó volt a kis országok lehetőségeiről. Szerénytelenség nélkül hazánkat is ebbe a kategóriába sorolhatjuk. Változatlanok-e a magyar külpolitika elvei, miközben a gyakorlatban alkalmazkodunk a változásokhoz? Ilyen összefüggésben mit mutat a múlt esztendő, 1984?

Sz. M.: 1984-ben a magyar külpolitika valóban aktív volt, széles körű tevékenységet fejtettünk ki. És úgy van: a mi külpolitikánk alapelvei, prioritásai változatlanok. A fő feladatunk és célunk az, hogy hozzájáruljunk szocialista építőmunkánk nemzetközi feltételeinek javításához. Alapvető feladatunk fejleszteni, szélesíteni a kapcsolatokat, az együttműködést, a barátságot a Szovjetunióval, a szocialista országokkal, és készek vagyunk együttműködni minden országgal, amely a kölcsönös tisztelet, kölcsönös előnyök szellemében közeledik hozzánk. Magyarországra számíthatnak. Összességében azt lehet mondani, hogy 1984-ben nem dolgoztunk hiába. Az események lényegében igazolták külpolitikai törekvéseink helyességét, amelyek természetesen összhangban vannak a többi szocialista ország törekvéseivel, hiszen mi a politikánkat összehangoljuk a szocialista országokkal.

Sz. Zs.: Azt hiszem, elveink mellett méreteinkből és földrajzi elhelyezkedésünkből is következik, hogy ez az ország a hideg szelek ellen ne az ajtó beszegezésével védekezzen.

Ez az, amit úgy fogalmaznak meg, hogy nyitottság. Ön pontosan mit ért ezen a fogalmon?

Sz. M.: Azt értem, hogy földrajzi helyzetünk miatt mi mindenféleképpen érdekeltek vagyunk a békés nemzetközi viszonyokban. De úgy gondolom, hogy ezt az országok többségéről el lehetne mondani. Hozzáteszem tehát, hogy gazdasági nyitottságunk miatt a normális kapcsolatokban és a normális kereskedelemben vagyunk érdekeltek. Egyébként is az a véleményem, hogy lényegében minden kis ország érdekelt a nemzetközi munkamegosztásban, az abba való aktív bekapcsolódásban, hiszen egy kis ország így tud gazdaságosan termelni. Köztudott, hogy nemzeti jövedelmünknek kb. a felét a külkereskedelem révén realizáljuk. Magyarország nyersanyagokban viszonylag szegény ország. Tehát érdekeltek vagyunk és rá is vagyunk utalva a nyitottságunk megőrzésére, a széles körű gazdasági kapcsolatok fenntartására. Belső társadalmi stabilitásunk is lehetőséget ad arra, hogy széles körű párbeszédet és kapcsolatokat tartsunk fenn, mindenekelőtt a szocialista országokkal, de a fejlett tőkés országokkal is, a fejlődő országokkal is. Úgy is szoktunk fogalmazni, hogy szilárd elvi politikánk van és rugalmas gyakorlatunk.

Sz. Zs.: Nyitottság. Nem is tudom pontosan, hogy ide kapcsolható-e egy hallgatónk kérdése: Magyarország miért nem csatlakozik valamelyik atommentes övezethez?

Sz. M.: Ez érdekes kérdés. Nyilván abból fakad, hogy a kérdező tudja, hogy Magyarország támogatja a különböző atomfegyvermentes övezetek terveit, például az észak-európai atomfegyvermentes övezet létrehozását, ezenkívül balkáni atomfegyvermentes övezet létrehozását, s arra gondol, hogy ezek nem is esnek olyan távol Magyarországtól. Ilyen javaslat azonban eddig nem született. Úgy gondolom, hogy kialakulhat olyan nemzetközi helyzet, amikor nekünk is gondolkodnunk kell azon, hogy miképp támogathatjuk konkrétan az ilyen terveket, hogyan viszonyuljon Magyarország a konkrét megoldásokhoz – hiszen ami eddig van, az is csak elméletben, tehát a politikai tárgyalások síkján hangzott el és szü-

letett meg, a gyakorlatban nem. Tehát tulajdonképpen nem teljesen idegen tőlünk a gondolat; de meg kell mondani, nem időszerű. Magyarország a Varsói Szerződés tagállama, és ennek keretében alakítjuk a politikánkat, figyelembe véve, hogy mi történik a NATO-ban.

Sz. Zs.: S persze, a válaszhoz talán érdemes azt is hozzátenni, hogy Magyarország is aláírta az atomsorompó-szerződést, és mindazokat a megállapodásokat, amelyek az atomfegyverek elterjesztésének korlátozására vonatkoznak.

Sz. M.: Úgy van. Van egy gyakran hangoztatott és képviselt álláspontunk, hogy ahol nincsenek nukleáris fegyverek, oda ne telepítsenek, ahol pedig vannak, ott ne növeljék se a mennyiségüket, se a minőségüket. Sajnos e tekintetben a nyugat-európai országok körében nem nagyon akadtunk partnerre, és az ENSZ-ben is hiába emeltünk szót e tézisünk megvalósítása érdekében; nem járt eredménnyel. De változatlanul síkraszállunk azért, hogy minél kevesebb nukleáris fegyver legyen, és minél nagyobb biztonságban éljünk. Ilyen értelemben szimpatizálunk az atomfegyvermentes övezetek terveivel, támogatjuk is azokat.

V. É.: Már volt szó a szövetségeseinkről. Beszéljünk most a legfontosabbról, a magyar–szovjet kapcsolatokról. Vajon ezen a téren a nyolcvanas évek második fele hoz-e valami változást, vagy egyértelmű a folyamatosság?

Sz. M.: Egyértelmű a folyamatosság. A magyar–szovjet kapcsolatok szilárdak, állandóan fejlődnek. Jó barátságban és szövetségben élünk a Szovjetunióval, ez történelmi vívmányunk. Alapvető nemzeti érdekünk a kapcsolatok erősítése, ápolása. Az élet minden területén bővülnek kapcsolataink, szélesedik együttműködésünk. 1984-ben például a kereskedelmi forgalmunk összege meghaladta a nyolcmilliárd rubelt, hatalmas szám ez. A Szovjetunióval való jó együttműködés létkérdés számunkra. Most a kongresszusi irányelvekben is úgy fogalmaztunk, hogy a Szovjetunióhoz fűződő barátság és együttműködés legfontosabb külső támasza nemzeti függetlenségünknek és társadalmi előrehaladásunknak is.

Sz. Zs.: A következő kérdés szerint a Szovjetunióval kialakult kapcsolatunkhoz kapcsolódik, részint általában hazánknak a KGST-ben, a szocialista közösség keretében betöltött szerepére vonatkozik. A kérdés úgy szól, hogy vajon a tavaly nyári KGST-csúcs óta miben mozdult előre ez a szervezet az együttműködésnek az élet követelményeihez való igazításában?

Sz. M.: A csúcstalálkozó rendkívül nagy jelentőségű volt, hiszen olyan elhatározások születtek, amelyeknek az a célja hogy a szocialista országoknak az intenzív fejlődési szakaszra való minél zökkenőmentesebb áttérését segítsék elő. Ez kulcskérdés szinte minden szocialista országban. Alapprogram, alapvető gazdasági orientáció számunkra, hogy fejlesszük a KGST-n belül az együttműködést, és tegyük azt korszerűbbé minden tekintetben. Szeretném hangsúlyozni, hogy amikor ezt ilyen világosan leszögezzük, nem a bezárkózásra gondolunk, hanem a jövőben is mi széles körű együttműködést kívánunk megvalósítani a szocialista országok mellett a fejlett tőkés országokkal és a harmadik világ országaival. Konkrétabban: a csúcstalálkozón elhatározták a részt vevő országok, hogy közösségi méretekben biztosítják az energiahordozókkal, nyersanyagokkal való ellátást, ezenkívül magasabb szintre emelik a gazdaságpolitika egyeztetését, amelynek alapvető formája és módszere változatlanul a tervkoordináció marad, de ez előrehaladottabb, fejlettebb formában fog megvalósulni. További fontos és nagy horderejű kérdésekben született döntés. A lényeg tehát az, hogy meggyorsítsuk műszaki-tudományos haladásunkat, korszerűbbé tegyük együttműködésünket, és elősegítsük a szocialista országok fejlődését külön-külön is. Ez közösségi érdek és nemzeti érdek is számunkra.

V. É.: Szerepelt a napirenden a Varsói Szerződés Politikai Tanácskozó Testületének ülése is, amelyet ez év januárjára terveztek. Aztán egy rövid közlemény hírül adta, hogy elhalasztják. Vajon miért? Ezt kérdezi egyik vidéki hallgatónk is. És itt teszem föl azt a szintén telefonon érkezett kérdést is,

hogy a halasztásban nem játszik-e szerepet Konsztantyin Csernyenko egészségi állapota?

Sz. M.: Semmiféleképpen sem politikai jellegű kérdések vagy problémák játszottak szerepet a halasztásban, hanem technikai és emberi problémák, meggondolások. Ami pedig Csernyenko elvtársat illeti, magam is többször találkoztam vele pályafutásom során, és tudom, hogy korábban is voltak légzési zavarai. Ez a kemény tél még az egészséges embereket is igen próbára tette, ő pedig már nem fiatal ember. Valószínű, hogy bizonyos egészségügyi problémái lehetnek, de mint a napokban egy közleményből olvashattuk, részt vett a Politikai Bizottság ülésén és felszólalt, vagyis dolgozik.

Sz. Zs.: Még mindig a Szovjetuniónál maradva, kaptunk olyan kérdést is, vajon a Szovjetunióban nem jelent-e visszalépést az új pártprogram megfogalmazása, amely szerint a következő évtizedek feladata nem a kommunizmus, hanem a fejlett szocializmus megteremtése.

Sz. M.: Igen, látszólag visszalépés. Valójában nem az. Ez a megállapítás a helyzet realista elemzésére épül, arra, hogy a Szovjetunióban még nem a kommunizmust építik, hanem a fejlett szocialista társadalom építésének, tökéletesítésének szakaszában vannak. Ennek kimondása – ennek az összes következményeivel együtt – tulajdonképpen azzal a realitással való számolást jelenti, amely a Szovjetunióban létezik. És ez nem visszalépés. Ez a realista kiindulópont mozgósítólag hat az egész társadalomra, mert ha a kommunizmust építjük, akkor mindenki a szükségletei szerint részesedik a javakból, ha pedig a fejlett szocialista társadalom építésének valamely szakaszán tartunk, akkor a tulajdonviszonyok is rugalmasabban értelmezhetők, vonatkozik ez például az egyéni kezdeményezésre, a háztáji gazdálkodásra, és sok mindenre. A Szovjetunió bizonyos következtetéseket vont le a gyakorlatból és ennek megfelelően módosították a programot, illetve állapították meg, hogy hol tart a Szovjetunió a szocializmus építésében.

V. É.: A következő kérdés már témát is vált. Egy szegedi hallgatónk kérdezi, hol tart ma a lengyel konszolidáció és mennyiben gátolja ezt a Popieluszko-ügy?

Sz. M.: Elismerésre méltó a lengyel vezetés munkája, amivel hozzájárul, hogy Lengyelország következetesen haladjon előre a konszolidáció útján. Ez nem egyszerű dolog, vannak visszaesések, de kétségtelen, hogy a gazdaságban érezhető a fellendülés, s a lakosság ellátásában nagymértékű javulás következett be. Politikai téren az a legfontosabb, hogy a párt egyre inkább magára talál, és tudatosan, szervezetten irányítja a politikai életet az országban. A pártban erősödik az egység, az összefogás, s ez érződik az irányító szerepén. A Popieluszko-üggyel a legérzékenyebb területre próbáltak csapást mérni, a párt és a tömegek közötti bizalom területére. Sok tekintetben ez sajnos sikerült. Nem kis zavart okoz ez Lengyelország politikai életében. Azonban akik ezt kitervelték, végső soron nem fogják elérni a céljukat. Még az egyház is óvatosan, körültekintően kezeli ezt a kérdést.

Sz. Zs.: Ha megengedi, még egy mondatot hozzáfűznék ehhez. Most volt itthon varsói tudósítónk, László József, aki elmondta, hogy neki az a benyomása, hogy az a nyíltság, tisztaság és egyértelmű őszinteség, amely a lengyel vezetést jellemezte ebben az ügyben és a bűnösök bűneinek feltárásában, az inkább erősítette az állam helyzetét, mintsem gyengítette.

Sz. M.: Innen Budapestről nézve is úgy látjuk, hogy nagyon helyes a lengyel vezetés hozzáállása, hogy magabiztosan, őszintén igyekszik föltárni ennek a bűntettnek a mozgatórugóit, és nagyon szigorúan felelősségre vonni elkövetőit.

Sz. Zs.: Záporoznak a kérdések, a szomszédainkkal, Csehszlovákiával, Romániával való kapcsolatainkról van szó. Hát nézzük az előbbit. Az utóbbi időben az emberek érdeklődését az keltette föl, hogy nemigen lehetett hozzájutni csehszlovák koronához, sőt egyik hallgatónk arról beszélt, hogy korlátozások is voltak a turizmusban magyar–csehszlovák viszonylatban. Nos, ami a koronát illeti, gondolom, a két ország viszo-

nya nem ezzel jellemezhető elsősorban, de azért várjuk a választ. Sikerült-e itt eredményt elérni?

V. É.: Ugyanehhez a témakörhöz nekem is van kérdésem. Az én kezembe is nyomtak cédulákat. Régóta nem hallottak a hallgatók a tervezett gabcsikovo–nagymarosi vízerőműről. Hogy áll most ez a dolog?

Sz. M.: Először a koronával kapcsolatos gondokra szeretnék visszatérni. Valóban voltak bizonyos nehézségek, de ez a gond már elrendeződött. Gondolom, hogy ma már ez nem téma. Lesz elegendő korona a Csehszlovákiába utazni kívánók számára. Ami pedig a magyar–csehszlovák kapcsolatok egészét illeti, ezek rendezettek, barátiak és jószomszédiak. Ezt mi nagyra értékeljük. Olyan értelemben is nagyra értékeljük, hogy amikor problémák merülnek föl, akkor őszintén, nyílt légkörben meg tudjuk beszélni azokat a csehszlovák vezetőkkel. Legutóbb például nagy fontosságú volt Kádár elvtárs és Husák elvtárs egynapos budapesti találkozója, amelynek keretében vezetőink sorra vették az aktuális komoly kérdéseket, áttekintették ezeket, és ahol kellett, lépéseket tettünk. Ez a jellemző a magyar–csehszlovák viszonyra, és mi érdekeltek vagyunk az ilyen jó viszonyban. Csehszlovákia fejlett iparral, népgazdasággal rendelkező szocialista ország, és mint szomszédok is egymásra vagyunk utalva.

A másik kérdés, ami a gabcsikovo–nagymarosi, vagy ahogy magyarul szokták mondani, a Bős–Nagymaros-vízlépcső és erőmű építésére vonatkozik, kétségtelen, hogy e körül vannak gondok. De szeretném hangsúlyozni, hogy a magyar kormányzat, a magyar vezetés legalább annyira szívén viseli az ország sorsát és a környezeti kérdéseket, mint azok, akik ebben talán kételkednek. Mert miről van szó? A vízlépcső gondolata már az ötvenes években fölmerült, de akkor különböző események miatt elhalasztódott a terv. Gondolok itt magyarországi eseményekre, de csehszlovákiai eseményekre is. 1977-ben született a megállapodás a vízlépcső közös felépítéséről. Az akkori számítások szerint az energiatermelés kedvező lett volna. De akkor sem hazai, sem nemzetközi

tapasztalatok alapján nem lehetett felmérni pontosan a környezetet érintő káros hatások mértékét. Ma már világosabban látunk ebben a kérdésben is, komolyabban és sokrétűbben merülnek fel a környezetvédelmi problémák. Kölcsönös megállapodás alapján 1983-ban módosítottuk az egyezményt: a vízlépcső felépítésének határidejét későbbre halasztottuk. Most a tudósokon is van a sor: olyan feladatot kaptak, hogy 1985 közepéig tudományosan kutassák, sokoldalúan elemezzék és mérjék föl az építésből eredő esetleges környezeti hatásokat. Ennek a komplex környezetihatás-vizsgálatnak az alapján aztán majd a kormányzati és más szerveknek a feladata lesz – közösen csehszlovák barátainkkal –, hogy megállapítsák, milyen kiegészítő intézkedéseket kell tenni annak érdekében, hogy se a magyarországi, se a csehszlovákiai környezet ne károsodjon.

Sz. Zs.: Kérem, térjünk át a magyar–román kapcsolatokra. Van kérdésünk is hallgatóinktól. Keveset tudtak, keveset hallottak arról, hogy a magyar külügyminiszter, Várkonyi Péter legutóbbi bukaresti látogatása milyen eredményeket hozott. Kérem, válaszoljon.

Sz. M.: Mindenekelőtt azt szeretném hangsúlyozni a magyar–román kapcsolatokkal összefüggésben is, hogy az elvi alapok itt is változatlanok. Mi a két legfontosabb kiindulópontunk? Az egyik az, hogy több mint ezer éve együtt élünk a románokkal, szomszédok vagyunk; ebből mindig le kell vonni, és képesnek kell lenni levonni a megfelelő következtetéseket. A másik pedig az, hogy két szocialista országról van szó. E tekintetben közösek alapvető céljaink és törekvéseink, és a két nép alavető érdekei egybeesnek. Ezekből indulunk mi ki akkor, amikor mindent elkövetünk, hogy mind a politikai, mind a gazdasági és a kulturális területen, mind a lakossági kapcsolatok területén – amely itt különösen fontos – rendben menjenek a dolgok. Alapvetően rendben is vannak, de időnként azért komoly gondok és feszültségek is keletkeznek a magyar–román kapcsolatokban, s ezeket mi nem szeretnénk dramatizálni. A gondokat a jó barátság és a köl-

csönös tisztelet és megértés szellemében igyekszünk rendezni. A külügyminiszteri látogatás idején is azt tapasztaltuk, hogy mindkét fél részéről van ilyen szándék és törekvés. És maga a külügyminiszteri látogatás is hozzájárult ahhoz, hogy bizonyos gondokat rendezzünk, illetve feloldjunk, például a lakossági érintkezés területén. Ezenkívül folytatni fogjuk a központi bizottsági titkárok találkozóinak sorát. Tervezzük, hogy az idén fogadjuk Dăscălescu román miniszterelnököt, sor kerül parlamenti küldöttségek cseréjére is. Az 1977. évi debreceni és nagyváradi megállapodás alapján igyekszünk a kapcsolatokat átfogóan fejleszteni és olyan lépéseket tenni, hogy létrejöhessen egy legfelső szintű találkozó, amely, úgy gondolom, hogy alapvető lenne a kapcsolatokban, illetve azok továbbfejlesztésében.

V. É.: Már válaszolt is egy hallgatónk kérdésére. A kongresszusi irányelvekben egyébként azt fogalmazta meg a Központi Bizottság, idézem: „A nemzetiségeknek fontos szerepük van a magyarok és a szomszéd népek közötti barátság fejlesztésében. Természetesnek tartjuk és elősegítjük a velük azonos anyanyelvű nemzetekkel épülő kapcsolataikat." Hadd jegyezzem meg, hogy az irányelvek itt a Magyarországon élő nemzetiségekre utalnak; és így folytatódik a szöveg: „Hasonlóképpen természetes igénynek tartjuk, hogy a szomszédos országok magyar nemzetiségű állampolgárai is ápolhassák anyanyelvüket, fejleszthessék nemzeti kultúrájukat és hozzájáruljanak népeink barátságának, országaink együttműködésének erősítéséhez." Eddig az idézet. Ehhez van még hozzáfűznivalója Szűrös Mátyásnak?

Sz. M.: Az állásfoglalással egyetértek. Meg kell mondani, hogy mi nem akarjuk bagatellizálni a gondokat, a problémákat, hiszen a nemzetiségi kérdés nem egyszerű. Elsősorban azonban a saját példánkkal akarunk hatni. Úgy akarjuk kezelni és rendezni a magyarországi nemzetiségiek dolgát, életét, hogy ne adjunk semmiféle alapot, okot a kifogásokra, a támadásokra. Ez az első. A másik, amit hangsúlyozni szeretnék, hogy természetesen a lenini nemzetiségi politika szel-

lemében mi is úgy gondoljuk, hogy a nemzetiségeknek meg kell adni mindazt, ami a kulturálódásukhoz, nyelvük ápolásához szükséges. És azt is szeretnénk hangsúlyozni, hogy szinte nem lehet elég előzékenynek lenni a nemzeti kisebbségekkel szemben, hiszen a kisebbségben élés eleve nehezebb. És én azzal is mélységesen egyetértek – amit ugyancsak Lenin fogalmazott meg –, hogy az egyenlőséget ilyen helyzetben csak a kisebbségek javára történő egyenlőtlenséggel lehet igazán megvalósítani. Nekünk Magyarországon is vannak még bőven tennivalóink. De úgy gondolom, hogy más országokban is vannak ilyen feladatok. Azt szeretném hangsúlyozni végül, hogy mi a nemzetiségekre úgy tekintünk, hogy a létükkel hordozzák ezt a lehetőséget, hogy még gazdagabbá tegyük kapcsolatainkat a szomszéd országokkal. Tehát a híd, az összekötő kapocs szerepét tölthetik be, gazdagíthatják az egymás mellett élő népek életét, a barátságukat is.

V. É.: Szegedről kérdezik, hogy miért zárt be a debreceni román konzulátus.

Sz. M.: A román fél hivatalos közlése szerint takarékossági okokból zárták be, és nemcsak a debreceni főkonzulátust, hanem több képviseletüket. A konzulátusokat, kereskedelmi kirendeltségeket kimondottan anyagi, pénzügyi meggondolásokból, takarékosságból zárták be.

Sz. Zs.: Megint csak hallgatói kérdés. Úgy tűnik, hogy az utóbbi időben javultak kapcsolataink a Kínai Népköztársasággal. Meddig jutottunk, és mik a további lehetőségek?

Sz. M.: A magyar–kínai kapcsolatok valóban jól fejlődnek. Elsősorban államközi és kormányközi kapcsolatokról van szó. Jó dolog, hogy a kínai vezetés, a kínai párt levont bizonyos tanulságokat a történelemből, és a kínai kormány is a kapcsolatok fejlesztésére törekszik. Elsősorban a gazdasági együttműködésben vannak biztató eredmények. 1984-ben a magyar–kínai kereskedelmi kapcsolatok volumene kb. 300 millió svájci frankot tett ki – ha jól tudom.

V. É.: Egyáltalán nincsenek pártkapcsolataink? Meghívtuk mi például a kínaiakat a pártkongresszusunkra?

Sz. M.: Nem, egyébként ők sem hívtak meg minket a legutóbbi kongresszusukra. Még nem értek meg a feltételek ahhoz, hogy helyreállítsuk pártkapcsolatainkat, így van ez több szocialista ország esetében is. A kongresszusunkkal kapcsolatosan szeretném megemlíteni, hogy elküldtük Kínába is a publikált kongresszusi irányelveinket, és ezt kínai barátaink jó néven vették.

Sz. Zs.: Megint egy másik témakör. Tavaly látványos volt a vendégjárás Budapesten. Magyar vezetők is jártak fontos nyugat-európai országokban. Számíthatunk arra, hogy ez a diplomáciai offenzíva az idén is folytatódik?

Sz. M.: Továbbra is folytatjuk ez irányú külpolitikai tevékenységünket. Azonban szeretném elmondani, hogy 1984 szinte egyedülálló a magyar diplomácia történetében, hiszen 12 hónap alatt hat NATO-tagállammal és két semleges országgal került sor legfelsőbb szintű találkozásra, első ízben járt hazánkban a brit és az olasz kormányfő. Összehasonlításként emlékeztetnék arra, hogy a Horthy-Magyarországra negyedszázad alatt mindössze négy állam- és kormányfő látogatott el.

V. É.: Több hallgatónk érdeklődik, tudna-e a Rádiónapló vendége többet mondani Havasi Ferenc egyesült államokbeli látogatásáról, mint amit eddig hallottunk róla?

Sz. M.: Sokkal többet nem, mint ami a lapokban, illetve a vasárnapi lapokban már megjelent. Mindenesetre a politikánk iránti megbecsülést mutatja, hogy Havasi Ferenc elvtársat meghívták amerikai látogatásra, a meghívás egyébként amerikai képviselőktől, illetve az Interparlamentáris Unió amerikai tagozatától érkezett. A látogatás célja az volt, hogy Havasi elvtárs tájékozódjon, ismerkedjen az Amerikai Egyesült Államokkal, találkozzék a gazdasági élet és a politikai élet vezetőivel. Így került sor a Reagannel, Bushsal és Shultzcal való találkozóra. És Havasi elvtárs még nagyon sok állami vezetővel, illetve amerikai vállalatok és cégek vezetőivel, pénzügyi szakemberekkel találkozott. E találkozók

célja, az egész látogatás célja az volt, hogy hozzájáruljon a magyar–amerikai kapcsolatok ápolásához, építéséhez.

Sz. Zs.: Személyes kérdés, önnek szól. Mennyiben érintette a magyar külgazdaságot Szűrös elvtárs Thatcher asszonnyal folytatott tárgyalása nemrég, Angliában.

Sz. M.: Az én látogatásomnak nem az volt az alapvető feladata, célja, hogy a gazdasági kérdésekkel, illetve együttműködésünk időszerű feladataival foglalkozzam – bár utazásomnak volt ilyen jellegű része is –, hanem elsősorban időszerű nemzetközi kérdésekről és a két ország kapcsolatait érintő feladatokról, kérdésekről tárgyaltunk, és nekem is az volt egyebek mellett a feladatom, hogy ismerkedjem Angliával, illetve Nagy-Britannia politikájával.

Sz. Zs.: Nem sok időnk marad a harmadik világra. Kérem, hogy válaszoljon arra a kérdésre, amelyet több hallgatónk is föltett, hogy Magyarország mennyire akar, mennyiben képes segítséget nyújtani a fejlődő államoknak?

V. É.: És még arra is – amit ugyancsak többen is kérdeznek –, hogy nem befolyásolja-e hátrányosan a mi életszínvonalunkat az effajta támogatás?

Sz. M.: Igyekszem röviden válaszolni. A fejlődő országok növekvő fontosságúak számunkra, hiszen a föld országainak kétharmadát teszik ki. Gyors, sokszor váratlan fordulatok, változások színtere ez a világ. Külkereskedelmi forgalmunknak 13 százalékát velük bonyolítjuk. Jelentős a magyar szellemi export is, több ezer szakértőnk működik ebben a térségben. A segítségnyújtás főleg a szakemberképzésre terjed ki, több mint kétezer diák tanul ezekből az országokból Magyarországon. A fejlődő országokat maga az egyenjogú és kölcsönösen előnyös gazdasági együttműködés is segíti, hiszen csökkenti a függőségüket, elsősorban az imperialista hatalmaktól való függőségüket. Politikai, diplomáciai téren is támogatást nyújtunk függetlenségi törekvéseikhez, ügyeik igazságos rendezéséhez. Kiemelten segítjük a szocialista orientációjú országokat, például tapasztalataink átadásával is. Ami a segélyeket illeti, a lehetőségeink mértékében nyújtunk;

igyekszünk segítséget és támogatást nyújtani az arra rászoruló fejlődő országoknak, azonban semmiféleképpen sem a magyar nép életszínvonalának vagy jólétének a rovására. Lehetőségeink mértékében adunk segítséget.

V. É.: Próbáljuk meg az elhangzottakat összefoglalni abból a szempontból is, hogy miként ítélhetők meg az 1985-ös év kilátásai a világpolitikában?

Sz. Zs.: És benne mi az a szerep, amelyet Magyarország vállalhat magára. Azért fogalmazok így, mert talán egyetért velem abban, hogy az utóbbi időben ez a kis Magyarország gazdasági súlyánál, lélekszámánál nagyobb szerepet játszott a nemzetközi politikában. Akarjuk-e és képesek vagyunk-e a továbbiakban is folytatni ezt az aktivitást?

Sz. M.: Igen, a jövőben is mindent meg akarunk tenni a szocialista országok egyeztetett politikája érdekében, illetve nemzeti érdekeink érvényre juttatásáért. Tehát folytatni fogjuk eddigi külpolitikánkat. Az 1985-ös kilátásokról a következőket szeretném elmondani. Úgy érzem, hogy ismét választ előtt állunk, tehát döntő év lehet 1985. Olyan értelemben, hogy sikerül-e fordulatot megvalósítani a feszültségtől, a konfrontációtól az enyhülés irányába, vagy marad a feszültség és a rosszabbra fordulás. Úgy gondolom, hogy óvatosan derűlátóak lehetünk. E tekintetben nagyon fontos háttér a Szovjetunió, a szocialista országok egyesített ereje, a békeszerető erők számos erőfeszítése. A genfi, szovjet–amerikai tárgyalások megalapozhatják az enyhülés újabb folyamatát. Lehetőséget ad az enyhülés irányába munkálkodni a fasizmus felett aratott győzelem 40. évfordulóján, emlékeztetni kell az emberiséget, az embereket a pusztításokra, hogy gondolkodjanak, mit jelentene a nukleáris háború. Fontos esemény lehet a helsinki konferencia 10. évfordulójának megünneplése vagy az arra való emlékezés. Gondolok továbbá olyasmire is, mint az osztrák államszerződés megkötése, amelynek a 30. évfordulójára kerül sor. Fontos lehet, hogy bizonyos fellendülés van a világgazdaságban – ha ez ugyan Európában nem is nagyon érződik –, ez csökkentheti például a protekcioniz-

mus hatását. Októberben Magyarországon, Budapesten rendezik meg az Európai Kulturális Fórumot, ami újabb lehetőséget nyújt a kelet–nyugati kapcsolatok ápolása szempontjából, a kétoldalú kapcsolatok és a többoldalú kapcsolatok szempontjából is.

Végül azt szeretném hangsúlyozni, ne feledjük, pártunk és kormányunk külpolitikájának legfontosabb eredménye, hogy népünk békében és biztonságban él, és külpolitikánk eredményes folytatásának is legfőbb biztosítéka népünk bizalma és támogatása, nemzeti összefogása, a nemzeti egység és társadalmi rendszerünk szilárdsága, egyszóval szocializmust építő társadalmi munkánk sikeres folytatása.

Elhangzott a Kossuth Rádióban,
1985. február 11-én.

Helsinki szelleme él és hat

CHRUDINÁK ALAJOS TÉVÉINTERJÚJA

Ch. A.: A helsinki megállapodás az enyhülés terméke, de folytatódhat-e, hathat-e most is, amikor a két vezető világhatalom közötti kapcsolatok bizony már jó néhány esztendeje kissé fagyossá váltak?

Sz. M.: Helsinki szelleme továbbra is hat, és kitörölhetetlen a nemzetközi kapcsolatok történetéből. Hadd tegyek egy összehasonlítást: a második világháború alatt a különböző társadalmi rendszerű országok antifasiszta koalíciójának az volt a célja, hogy megnyerje a háborút. Ez sikerült. A győzelem után arra is törekedtek, hogy létrehozzák a béke rendszerét. Ezt elsősorban az ENSZ megteremtésével kísérelték meg. Jóval később a helsinki konferenciának pedig az volt a célja, hogy az általa elindított folyamatokkal „megnyerjük" a békét. Ettől persze még egy kicsit messze vagyunk. Sajnos közvetlenül a konferencia után elég hamar fokozatos megtorpanás következett be az enyhülési folyamatban. De térjünk csak vissza az előzményekre!

Helsinki a realitásokra épült. A különböző vezető nyugati köröknek le kellett vonniuk a szükséges következtetéseket abból a tényből, hogy az 1960-as évek második felére a két világrendszer között viszonylagos katonai erőegyensúly jött létre. 1957-ben fellőtték az első szovjet szputnyikot, 1961-ben sor került Gagarin űrrepülésére. Ez mutatta a szovjet rakétatechnika fejlődését, ami arra kényszerítette a Szovjetunió és a szocialista országok minden támadó szándékú ellenfelét, hogy fölülvizsgálják korábbi, a katonai fölényen alapuló stratégiájukat és szembenézzenek a realitásokkal, a tény-

leges katonai és politikai erőviszonyokkal. A Szovjetuniónak persze akkor sem voltak támadó szándékai és ma sincsenek; a katonai erőegyensúly, a paritás megteremtése kétségtelenül nagymértékben hozzájárult a világbéke és biztonság szavatolásához. Ezzel kapcsolatban még két tartópillérre szeretnék utalni. Egyrészt éppen az erőviszonyok kedvező alakulása következtében jöhetett létre a Német Szövetségi Köztársasággal az ún. keleti szerződések rendszere. Másrészt rendeződtek a szovjet–amerikai viszonyok. 1972-ben aláírták a SALT–I szerződést és egy deklarációt a két állam viszonyának alapelveiről, amelynek lényege az egyenlőség és az egyenlő biztonság elismerése volt. Tehát a helsinki konferencia egyfajta új folyamatot indított el a világpolitikában. Az enyhülés Helsinkiben érte el csúcspontját.

Ch. A.: Ezt követte a megtorpanás. Noha a nyugati hatalmak vezetői aláírták a záróokmányt, és ahogy említette, elfogadták a realitásokat, mégis úgy alakították viszonyukat Helsinkihez, mintha egyedüli feladatuk az lenne, hogy ellenőrizzék, vajon a szocialista országok – az ő kívánságaiknak megfelelően – végrehajtják-e a záróokmány ún. harmadik kosarában foglaltakat.

Sz. M.: Kétségtelen, hogy megtorpanás, majd visszaesés következett be az enyhülés folyamatában már a hetvenes és nyolcvanas évek fordulóján, mivel e politikai enyhülést nem követte katonai enyhülés. 1978-ban a NATO egyebek mellett elhatározta, hogy a tagországok évente 3 százalékkal növelik katonai költségvetésüket. Majd előálltak a korlátozott nukleáris háború elméletével. Egyszóval a szélsőséges imperialista körök a katonai erőfölény megszerzésére vettek irányt. Ennek következtében az enyhülés elemei fokozatosan háttérbe szorultak, és a konfrontáció elemei kezdtek dominálni a nemzetközi életben. Ennek ellenére – mint említettem – Helsinki szellemét nem lehet semmisnek nyilvánítani, bár nyilvánvaló, vannak, akik szeretnének erről teljesen megfeledkezni.

Ch. A.: És magáról az enyhülésről is. . .

Sz. M.: Magáról az enyhülésről is. De Helsinki szelleme tovább él, és a helsinki záróokmány hatása továbbra is érvényesül. Annak ellenére, hogy közben voltak megtorpanások és visszaesések, annak ellenére, hogy igen erős a hullámzás az enyhülés folyamatában. Meggyőződésem, hogy a 33 európai ország, valamint az Egyesült Államok és Kanada, tehát 35 állam legfelsőbb szintű képviselőinek közös állásfoglalása nem volt hiábavaló, nem volt pusztába kiáltott szó. Igaz, hogy Helsinki után valóban elhidegülés következett be a két vezető hatalom viszonyában, ami igencsak befolyásolta az egész nemzetközi légkört. De nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy éppen ekkor komoly nehézségek keletkeztek a világban más tekintetben is, ekkor bontakozott ki nagymértékben a világgazdasági válság. Ez is bonyolította a világpolitikai helyzetet és a nemzetközi kapcsolatokat. Lényegében még mindig ebben a szakaszban vagyunk.

De miben hat és él továbbra is Helsinki szelleme? Elsősorban elveivel, ajánlásaival. És működik az intézményrendszere is. Nemzetközi értekezleteket tartottak Belgrádban és Madridban; Stockholmban folytatódik a bizalomerősítő konferencia. Ezek mind olyan fórumok, amelyek a nemzetközi kapcsolatokat kedvezően befolyásolhatják. Hadd említsek ezzel kapcsolatban egy példát: 1983 végén megszakadtak a szovjet–amerikai tárgyalások a közepes hatótávolságú nukleáris fegyverekről, és szünetelt a bécsi konferencia is, amely közép-európai haderő- és fegyverzetcsökkentési kérdésekről folyik. Ennek ellenére 1984 januárjában a stockholmi konferencia megnyitó ülésén találkozott Gromiko és Shultz. Tehát ezen a helsinki folyamattal összefüggő, többoldalú fórumon alkalom és lehetőség nyílt arra, hogy a két vezető hatalom külügyminisztere találkozzék. Ily módon Helsinki szelleme még a két vezető hatalom kétoldalú kapcsolataira is kedvező hatással van.

Ch. A.: Mit jelentett, mit jelenthet nekünk, magyaroknak a helsinki megállapodás? Tudtunk-e élni a lehetőségekkel, és mi, magyarok mit profitáltunk ebből a megállapodásból?

Sz. M.: Gondolom, sokan tudják, hogy a Magyar Népköztársaság egyik kezdeményezője volt a helsinki konferencia összehívásának és aktív részese előkészítésének. Így hát mindenféleképpen érdekeltek voltunk a konferencia megtartásában, és természetesen ma is érdekeltek vagyunk abban, hogy Helsinki szelleme, hatása érvényesüljön. Közismert, hogy 1969. március 17-én az Országház épületében született meg a budapesti felhívás, amely a Varsói Szerződés országainak nevében sürgette az európai biztonsági konferencia összehívását. Ezek is bizonyítják, hogy a magyar nép kezdeményező szerepet játszott már a kezdet kezdetén. A Magyar Népköztársaság mindig is a békés egymás mellett élés politikáját szorgalmazta, és 1975-re, a helsinki konferencia összehívásának idejére már olyan viszonyok alakultak ki hazánkban, hogy belső helyzetünk kedvező feltételeket biztosított a helsinki ajánlások megvalósítására. Tulajdonképpen nekünk nem kellett változtatnunk sem külpolitikánkon, sem belpolitikánkon, mégis . . .

Ch. A.: Ahhoz, hogy teljesítsük a helsinki ajánlásokat . . .

Sz. M.: Úgy van. Mégis meg kell mondanom, hogy Helsinki lökést adott ezeknek a belső folyamatoknak és a magyar külpolitikának is. Miről van szó? Arról, hogy Helsinki nyomán a nemzetközi színtéren létrejött egy feltételrendszer; olyan általános kedvező légkör alakult ki, amelyben kiteljesedtek a Magyar Népköztársaság kapcsolatai, kölcsönösen előnyös kontaktusok az együttműködéshez a más társadalmi berendezkedésű országokkal, így a nyugati világ országaival. Sok minden történt a politika területén, de a gazdasági, kulturális, műszaki és tudományos téren is, beleértve a turizmus fejlődését is. Tehát elmondhatom, hogy Helsinkiből minden nép profitált, – minden jó szándékú politikának a javára vált. Mégis az olyan nyitott gazdasággal rendelkező kisebb országok, mint a Magyar Népköztársaság, az olyan nyílt politikát folytató országok, mint a mi országunk, talán ezek nyerhettek a legtöbbet Helsinkiből. A helsinki folyamatok eredményeképpen például sokkal teljesebbé, a valósághoz kö-

zelebb állóvá vált Magyarországról a világban kialakult kép. Megnőtt hazánk tekintélye, megszűnt, megváltozott az az egysíkú kép, amelyet korábban Magyarországról és általában a szocialista országokról kialakítottak. Kiteljesedtek kapcsolataink is a kölcsönös megértés, a megismerés és a bizalom jegyében. Sajnos azonban nem minden területen alakultak ilyen kedvezően a kapcsolataink. Gazdasági téren például szerettünk volna gyorsabban előbbre lépni a diszkriminációmentes, kölcsönösen előnyös gazdasági kapcsolatok fejlesztésében, közben azonban a nyugati országok túlzottan előtérbe állították az ún. harmadik kosarat, az emberi jogok kérdését, sokszor rosszindulatúan igyekeztek kompromittálni a szocialista országokat, illetve magának Helsinkinek a szellemét.

Ch. A.: Egyes nyugati politikusok egyenesen azzal vádolják a szocialista országokat, hogy nem teljesítik a záróokmány ajánlásait, különösen a „harmadik kosárban" foglaltakat, amelyek az emberi jogokkal és az információk szabad áramlásával függenek össze. Mennyiben igaz ez?

Sz. M.: Én elsősorban Magyarországról tudok és akarok beszélni, ebben vagyok illetékes, de meg kell mondanom, hogy ezek a nyugati vádak alaptalanok. Az ilyenfajta vádaskodás idegen Helsinki szellemétől, mert beavatkozási kísérlet a szocialista országok belügyeibe. Ami Magyarországot illeti, mi mindig is nyílt politikát folytattunk – mint említettem –, nyitottak voltunk, és sok tekintetben előbbre tartunk a helsinki ajánlásoknál.

Ch. A.: Mire gondol?

Sz. M.: Nem dicsekedni akarok, de például vízumkiadási rendszerünk a legkedvezőbbek közé tartozik a világon, és . . .

Ch. A.: Tehát a külföldiek gyorsan és könnyedén hozzájutnak a magyar vízumhoz.

Sz. M.: Úgy van. Vízumkiadási gyakorlatunk sokkal kedvezőbb, mint a tőkés országok többségének eljárása. Vagyis mi gyorsabban megadjuk a vízumot. Ha kell, a Ferihegyi repülőtéren megkaphatják. Nyitottak vagyunk, és úgy vélem, hogy a mi helyzetünk az emberek és az információ áramlása

tekintetében kiállja a próbát bármely más ország gyakorlatával a világon, sőt bizonyos értelemben talán jobban is állunk, mint bármely nyugati, ún. demokratikus ország. Ugyanis mi a három főrészből álló helsinki záróokmányt egységes egésznek tekintjük. Mi komolyan vesszük mind a politikai, mind a bizalomerősítő intézkedésekre vonatkozó ajánlásokat, mind pedig a „második kosárban" szereplő gazdasági együttműködés kérdéseit. És nagyon komolyan vesszük a „harmadik kosarat" is, az emberi jogok kérdését, az emberek és információk szabad áramlásának az ügyét. Hogyan állunk mi, mármint a Magyar Népköztársaság az utóbbi teljesítésével? Már a korábbi években, Helsinkit megelőzően is azokat az elveket követtük mind belpolitikánkban, mind külpolitikánkban, amelyeket később Helsinkiben a 35 állam képviselői megfogalmaztak. Ennek a lényege: felelősség, biztonság, szuverenitás, kölcsönösen előnyös együttműködés, a belügyekbe való be nem avatkozás, egymás társadalmi rendszerének és törvényeinek tiszteletben tartása és így tovább. Éppen ezért Magyarországnak Helsinki miatt, illetve azért, hogy annak alapelveit és ajánlásait teljesítse, sem külpolitikájában, sem belpolitikájában nem kellett semmilyen változtatást végrehajtania. Azt akarom ezzel mondani, hogy a Magyar Népköztársaság belső helyzete jó alap, termékeny talaj volt ahhoz, hogy hazánkban minden tekintetben érvényesüljenek a helsinki elvek és ajánlások, még a „harmadik kosár" vonatkozásában is. Mi komolyan vettük a helsinki záróokmányt, és ennek alapján például 18 tőkés országnak tettünk javaslatot a kapcsolatok fejlesztésére. Egyebek mellett azért, hogy gazdasági téren a GATT szellemében mentesítsük a kereskedelmi kapcsolatokat a diszkriminációtól és mindenféle megkülönböztetéstől, a megszorításoktól és a korlátoktól. Kulturális téren konkrét lépéseket javasoltunk, például azt, gazdagítsuk egymás könyvtárait, továbbá azt, hogy tegyük szabaddá a kulturális értékek és alkotások cseréjét, de azt is szorgalmazzuk, hogy a kisnyelveken született vagy létrehozott alkotásokat nagyobb mértékben tegyük az egész emberiség közkincsévé. Még

felsorolni is nehéz lenne, hogy mi mindent tettünk ennek érdekében.

Nekünk nincsenek megoldatlan kivándorlási és családegyesítési ügyeink, minthogy a hazánkban élő nemzetiségekkel sincsenek semmilyen problémáink, rendezetlen ügyeink. Tehát egészében és a részletekre vonatkozóan is elvégeztük a dolgunkat, azt mondhatom: nekünk a helsinki ajánlásokkal, elvekkel semmi gondunk nincs, sőt sok tekintetben – mint említettem – azokon már túl vagyunk, illetve előbbre tartunk. Természetesen a mi társadalmunk nem statikus; keletkeznek, zajlanak folyamatok, többek között nagy munka vár ránk a szocialista demokrácia további fejlesztésében. Nemrég nagy politikai aktivitás közepette zajlottak le az országgyűlési választások Magyarországon. Mindez azt mutatja, hogy mi Helsinki szellemében és attól függetlenül is nagy lépéseket teszünk a szocialista társadalom demokratizálása és kiteljesítése útján, és ez nyilvánvalóan maga után vonja azt is, hogy az ún. harmadik kosár teljesítésében a jövőben is az elsők között leszünk.

Ch. A.: Ön határozottan azt állítja, hogy a történtek ellenére Helsinki továbbra is hat. De föltámasztható-e Helsinki szelleme és hogyan? És mit tehetnek ennek érdekében a kis európai országok? Például Magyarország?

Sz. M.: Úgy gondolom, hogy nem kell feltámasztani Helsinki szellemét, mert az él és hat. Azt azonban hozzá kell tennem, hogy védeni és erősíteni kellene, mert az enyhülés megtorpant. Azon kell most munkálkodnunk, hogy újabb fordulat következzék be az enyhülés egy újabb szakasza felé. Tehát van mit tennünk, mert összességében ma tényleg feszült a helyzet. Úgy is fogalmazhatnék, hogy lényegében válaszút előtt áll az emberiség. A kérdés most az: képesek leszünk-e egy ilyen fordulatot végbevinni, megvalósítani, mert ha nem, akkor a konfrontáció, az agresszívabb politika juthat érvényre, a jelenleginél is fokozottabb mértékben. Vagyis nagy a felelősségünk. Én magam optimista vagyok. Úgy vélem, minden ország kötelessége, hogy az enyhülés meg-

őrzésén munkálkodjék, amire egyébként minden országnak megvan a lehetősége. Nagyoknak, közepeseknek és kicsiknek egyaránt. Ezért üdvözöljük a szovjet–amerikai genfi tárgyalásokat, és nagy reményeket fűzünk az őszre tervezett szovjet–amerikai csúcstalálkozóhoz. Nem ringatjuk azonban magunkat illúziókban, mindig a realitásokból igyekszünk kiindulni, de azt szeretnénk – és arra törekszünk, azt akarjuk –, hogy a kedvező folyamatok érvényesüljenek. Ezért fűzünk reményeket a szovjet–amerikai tárgyalásokhoz és a csúcstalálkozóhoz.

Ch. A.: E folyamatok alakításában milyen szerepet játszanak az európai kis országok?

Sz. M.: A kis országok szerepe fontos, és nekem meggyőződésem, hogy egy kis országnak is nő a szerepe, ha konstruktívan politizál. És ilyen értelemben nőhet a közepeseknek és a nagyoknak is a szerepük. Magyarországról, e kis országról lévén szó: mi igyekeztünk lehetőségeink szerint védeni, óvni az enyhülést. Sokat tettünk a politikai párbeszéd kialakításáért, a bizalom légkörének formálásáért és a kölcsönös megértésért olyankor is, amikor feszült volt a nemzetközi helyzet, amikor nehézségek merültek föl a két vezető hatalom tárgyalásain. Persze nem arról van szó, hogy bármiféle különleges szerepet vindikálnánk magunknak. Azért is szeretném ezt hangsúlyozni most, mert a kis országok szerepe és jelentősége időnként vita tárgyát képezi. A kis országoknak persze nincsen különleges küldetésük, nincs különleges szerepük. Az észszerű kompromisszumok kialakításáért, a politikai párbeszéd fölkarolásáért, a bizalom légkörének az elősegítéséért azonban sokat tehetnek, és ezzel megkönnyíthetik a nagyok dolgát is, tehát a béke és biztonság ügyének az előbbre vitelét. Ez vonatkozik ránk, Magyarországra is, mivel mi is ezen munkálkodunk. A Magyar Népköztársaság belső helyzete, viszonyai kiegyensúlyozottak, stabilak, mi nyílt politikát folytatunk. Magyarország, ez a kis ország itt Európában tulajdonképpen a béke és nyugalom szigetévé vált, anélkül, hogy ezt eltúloz-

nánk. Ez önmagában véve biztosíték arra, hogy konstruktív szerepet játsszunk. És tettük is ezt, hiszen 1984-ben, amikor eléggé hideg szelek fújtak a nemzetközi életben, mi akkor is a kapcsolatok ápolásával, a politikai párbeszéd erősítésével voltunk elfoglalva. Az 1984-es év a magyar diplomáciának és külpolitikának olyan éve volt, amely szinte megismételhetetlen, nem emlékszem hasonló aktív, termékeny évünkre, s bizony a jövőben is nehéz lesz ezt megismételni. Tehát amikor elhidegültek a viszonyok, mi akkor is arra törekedtünk, hogy legfelsőbb szintű találkozókat hozzunk össze. Tavaly, egyetlen esztendő alatt nálunk sokkal több ilyen felső szintű találkozóra került sor, mint mondjuk a Horthy-Magyarország 25 éve alatt. Lehet, hogy ez nem a legszerencsésebb összehasonlítás, de ez is mutatja, mekkorát változott Magyarország helye, szerepe, tekintélye a világban, s azt is, hogy amikor feszültebb lett a helyzet, akkor fokozottabb erőfeszítéseket tettünk a kontaktusok erősítéséért, a tárgyalásokért, hogy ezáltal elősegítsük a nemzetközi párbeszédet.

Hogy mit tehetünk, mégis mit kellene tennünk? Magyarország részese azoknak a javaslatoknak, amelyeket a szocialista országok terjesztettek elő a helsinki ajánlások és elvek érvényesítéséért. Többek között nagy jelentőséget tulajdonítunk annak, hogy a nemzetközi kapcsolatok területéről száműzni kellene az erőszak alkalmazását. Ami bennünket, magyarokat illet, most ősszel rendkívül fontos feladat hárul ránk az Európai Kulturális Fórum megrendezésével, amely része a helsinki folyamatnak, és amely tulajdonképpen a Magyarország iránti bizalmat is tükrözi, hiszen 35 állam megbízásából rendezzük meg a Fórumot Budapesten. Ez egyben azt is mutatja, hogy a Magyar Népköztársaságban olyan állapotok uralkodnak, amit értékelnek Európában, Keleten és nyugaton egyaránt. Tehát ez a bizalom és az elismerés megnyilvánulása. Mint házigazdák igyekszünk megfelelni ennek a bizalomnak. Budapesten úgy rendezzük meg a Kulturális Fórumot, hogy elősegítse az európai kulturális értékek cseréjét, kölcsö-

nös megbecsülését, hogy ezzel a Fórummal is hozzájáruljunk a helsinki folyamatok erősítéséhez, ahhoz, amit az előbb így fogalmaztam: azon kell munkálkodnunk, hogy újabb fordulatot hajtsunk végre az enyhülés egy újabb szakasza felé.

Ch. A.: Köszönöm a beszélgetést.

Az interjút a Magyar Televízió a Szülőföldünk, Európa című műsorában közvetítette 1985. július 29-én.

Tartalom

A MAGYAR KÜLPOLITIKA KÉRDÉSEI

A magyar külpolitika elvisége és nyíltsága. Kérdések és válaszok az 1980-as évek elején 7
Nemzeti és közös dolgaink 25
A nemzeti és a nemzetközi kölcsönhatása a szocializmus magyarországi fejlődésében 32
Közös célok, nemzeti érdekek 48
Megnőtt az érdeklődés hazánk iránt 62
Az ENSZ és a magyar külpolitika 71
A szolidaritás és a bizalom jegyében 87
Hagyományainkat megőrizni és az újhoz igazodni 97
Népben, nemzetben és emberiségben gondolkodni 105

A SZOVJETUNIÓ, BARÁTAINK ÉS SZÖVETSÉGESEINK

A béke, a barátság és az antiimperialista harc szolgálatában 119
A Szovjetunió külpolitikájának fél évszázada 130
Egy kiváló szovjet diplomata. G. V. Csicserin születésének századik évfordulójára 142
A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége megalakulásának és fejlődésének nemzetközi jelentősége 145
Egymásra utalva, jó szomszédságban 159

NEMZETKÖZI POLITIKA, MUNKÁSMOZGALOM, A BÉKE VÉDELME

Életösztön és szuverén akarat 169
Helytállás és küzdelem a béke védelmében 176

A nemzetközi kommunista mozgalom és a kommunista pártok közötti együttműködés néhány kérdése 185
Korunk meghatározó politikai ereje 224

RÁDIÓBESZÉDEK ÉS INTERJÚK

Beszélgetés a Szovjetunióról, a magyar–szovjet kapcsolatokról 237
Hűen Október eszméihez 245
Rádiónapló a magyar külpolitikáról 251
Rádiónapló a külpolitikáról, a nagyvilágról 273
Helsinki szelleme él és hat 298

A kiadásért felel a Kossuth Könyvkiadó igazgatója
Zrínyi Nyomda, Budapest, 85.1105/10
Felelős vezető Vágó Sándorné vezérigazgató
A kötetet Horváth Jenő szerkesztette
A borító és a kötésterv Szántó Tibor munkája
Műszaki vezető Bereczki Gábor
Műszaki szerkesztő Gyuska Györgyi
Terjedelme 15,8 (A/5) ív

45,– Ft

Szűrös Mátyás

HAZÁNK ÉS A NAGYVILÁG

„Néhány évvel ezelőtt azt kérdezte tőlem egyik honfitársunk, hogy »miért mondjuk azt: magyar külpolitika, miért nem mondjuk egyszerűen: szocialista külpolitika?«. Igyekeztem a legegyszerűbben válaszolni: Van-e különbség mondjuk a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság és a Magyar Népköztársaság külpolitikája között? Van-e önálló és eltérő nemzeti tartalma a vietnami, a lengyel és a magyar külpolitikának? – holott ezek mindegyike szocialista ország . . ."

Melyek a magyar külpolitika főbb elvei és céljai? Önálló-e? Van-e saját arculata külpolitikánknak és diplomáciánknak? Mi dolgunk a nagyvilágban, s mi a kis országok szerepe?

A kötetünkben szereplő írások, előadások, beszédek, interjúk – a szerző tisztségéből eredően – fontos dokumentumok, külön-külön is megállják a helyüket, de együtt képeznek egységes egészet és adnak átfogó képet a magyar külpolitikáról az 1980-as évek első felében; s természetesen a szerző gondolkodásmódjáról, a hazáról és a világról kialakított felfogásáról, elemzési és értelmezési módszeréről is.

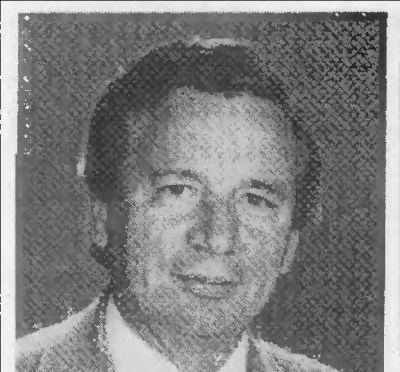

Szűrös Mátyás 1933. szeptember 11-én született Püspökladányban. Általános és középiskoláit szülőföldjén, valamint Hajdúböszörményben és Budapesten végezte el. Moszkvában szerzett egyetemi diplomát, majd doktori címet Budapesten. Végzettsége szerint külügyi szakértő, diplomata, illetve közgazdász. Először a Külügyminisztériumban dolgozott előadóként és főelőadóként (diplomata rangja szerint volt segédattasé, titkár), majd nagykövetként szolgált Berlinben és Moszkvában. Dolgozott az MSZMP Központi Bizottságának Külügyi Osztályán politikai munkatársként, osztályvezető-helyettesként és osztályvezetőként. 1978-tól az MSZMP KB tagja, 1983 óta a Központi Bizottság titkára.

45,– Ft